

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ИНСТИТУТ ЗА СОЦИОЛОГИЈА
СКОПЈЕ

**СОЦИОЛОШКА АНАЛИЗА НА ПРОТИВРЕЧНОСТА ИЗРАЗЕНА ПРЕКУ
СЛОБОДНАТА ВОЛЈА И ОПРАВДАНИЕТО КАЈ ХРИСТИЈАНИТЕ**

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

Ментор:

проф. д-р Зоран Матевски

Кандидат:

м-р Љупчо Цветковски

Скопје, 2021

Содржина

ВОВЕД	3
I. ТЕОРЕТСКО ОПРЕДЕЛУВАЊЕ НА ПРЕДМЕТОТ НА ИСТРАЖУВАЊЕ	6
1. Поимно определување на противречноста	6
1.1. Поим на противречност	6
1.2. Противречност во науката	7
1.3. Противречност во Библијата	11
2. Поимно определување на слободната волја	18
2.1. Поим на слободна волја	18
2.2. Проблем на слободна волја	20
3. Поимно определување на оправданието	28
3.1. Поим на оправдание	29
3.2. Проблем на оправдание	30
4. Историја на христијанството	37
4.1. Поим на религија	37
4.2. Појава и развој на христијанството	38
4.3. Православно христијанство	49
4.4. Католичко христијанство	53
4.5. Протестантско христијанство	63
4.6. Христијанство и глобализација	71
II. МЕТОДОЛОШКА ПОСТАВЕНОСТ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО	85
1. Проблем на истражувањето	85
2. Предмет на истражувањето	90
3. Цели на истражувањето	92
4. Истражувачки прашања	93
5. Методи на истражувањето	94
5.1. Анализа на содржина	95
5.2. Компаративен метод	95
5.3. Историски метод	96
5.4. Длабинско интервју	96
III. РЕЗУЛТАТИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО	98
1. Резултати од теоретското истражување	98
2. Резултати од емпириското истражување	112

2.1. Зошто поединци откриваат противречности во Библијата?	113
2.2. Зошто луѓето сторице злодело, иако биле создадени според ликот на добриот Бог и сè што Бог создал е добро?	125
2.3. Ако сите луѓе треба да ја извршуваат Божјата волја, тогаш зошто Бог му подарил слободна волја на човекот?	140
2.4. Дали постои противречност кај христијаните во однос на слободната волја? Објаснете зошто.	152
2.5. Зошто луѓето на овој свет не ги почитуваат Божјите заповеди?	157
2.6. Зошто поединци ги доживуваат Божјата казна и правда како зло?	172
2.7. Зошто се неопходни судот и оправданието на луѓето при Божјата милост и благодат?	187
2.8. Дали постои противречност кај христијаните во однос на оправданието? Објаснете зошто.	200
2.9. Зошто Бог не ги спасува сите ако сака сите да се спасат и ако неговата благодат не се добива според делата на човекот?	207
2.10. Зошто постојат спротивни толкувања на Библијата во однос на слободната волја и оправданието?	220
2.11. Дали кај припадниците на православната вероисповед постои противречност во однос на слободната волја и оправданието? Објаснете зошто.	227
2.12. Дали кај припадниците на католичката вероисповед постои противречност во однос на слободната волја и оправданието? Објаснете зошто.	229
2.13. Дали кај припадниците на протестантската вероисповед постои противречност во однос на слободната волја и оправданието? Објаснете зошто.	231
2.14. Како поединецот ја стекнува верата во Исус Христос?	233
2.15. Каков е придонесот на христијаните кон општеството во кое живеат нивните противници?	238
2.16. Какви се последиците од глобализацијата врз христијанството?	249
2.17. Зошто постојат христијански организации со спротивни верувања, иако изворот на христијанството е ист за сите?	262
2.18. Зошто поединец станува припадник на одредена христијанска организација?	275
ЗАКЛУЧОК	284
ЛИТЕРАТУРА	289

Вовед

Живееме во противречен свет. Човекот ги согледува противречностите и кај себе и во општеството, но ги елиминира преку својот избор. Тој бара начини да го оправда изборот, иако говори за негова слобода. Ако е навистина слободен, нема потреба да го оправдува извршениот избор. Едноставно, ќе го извршува сето она за кое има слобода да го врши. Слободната волја му овозможува да избира меѓу противречностите со кои се соочува во текот на животот. Живеењето на овој свет подразбира постојана борба со себеси и со опкружувањето. Човекот бара слобода да биде она што веќе е или да стане она што не е. Светот е во потрага по совршено општество, иако за христијанинот е совршено само Божјото царство. Христијаните сведочат за совршениот Бог и за грешниот свет, но неверниците не им веруваат. Тие не го забележуваат безгрешниот во несовершеноста. Поединецот ја спознава вистината за Исус Христос од другите, но вистината е различна за различни индивидуи и општествени групи. Христијаните веруваат во апсолути, но самите ги релативизираат. Преку нивната грешност, неверникот си наоѓа оправдување за своето неверување. Од една страна, луѓето си даваат слобода и онаму каде што ја немаат. Дури и постоењето на Бог, го сведуваат на личен избор. Од друга страна, си ја одземаат и кога ја имаат. И верниците и неверниците во другите препознаваат нечии робови наместо да го признаат туѓиот слободен избор. Дури и ако станува збор за ропство, човекот избира кому ќе му робува. Оној кој избрал да живее вечно во Божјото царство, е ослободен од сè што го заробува во овој свет. Оној кој избрал да живее само во овој свет, се чувствува слободен кога ги исполнува своите световни потреби. Дури и христијаните, нагласувајќи ја Божјата благодат при извршениот избор, предизвикуваат впечаток дека ја порекнуваат сопствената слобода на избор, а нагласувајќи ја човековата грешна природа, предизвикуваат впечаток дека ја порекнуваат туѓата слобода на избор. Христијанскиот ум прави сè за да ја оправда Божјата волја, но различни умови наоѓаат и избираат различни оправданија. Оттаму, наместо да ја оправдаат, некои ѝ противречат на неговата волја. Човекот може да се оправда пред Бога единствено преку неговиот син Исус Христос, но христијаните различно го доживуваат и синот и начинот на оправдување преку него. Од христијанин може да се стекне впечаток дека Божјиот син ја почитува злоупотребата на слободната волја и дека вечно им дава љубов на оние кои никогаш нема да ја прифатат. Од една страна, ако ја почитува

волјата на неговите непријатели кои не го сакаат неговото постоење, а почитувањето на волјата подразбира и нејзино исполнување, тогаш не би требало да постои. Од друга страна, почитувањето на туѓата волја да не биде во љубовна заедница со него, може да значи дека не му е важно дали ќе ја доживува љубовта со секого. Ако вечно им дава љубов на оние што ја одбиваат, тогаш тој ќе страда вечно што не сакаат да ја примаат наместо тие да страдаат без неа. Ако човекот се оправдува пред него со добри дела без вера, тогаш се оправдани сите кои сиот живот не го признаваат изворот на добрина. Само оправдан човек може да биде спасен, но никој сам себеси не може да се спаси. На човекот му е потребен спас од грешноста и нејзините последици. Една од последиците е смртта, која за христијаните не претставува крај на човековото постоење. Бог бара пожртвувана љубов од човекот. Секој треба да биде подготвен да го жртвува овоземниот живот за да добие вечен живот во Божјото царство. Ѓаволот нема моќ да дава вечен живот, но и тој бара пожртвуваност од своите приврзаници изразена преку прифаќање на смртта. Неговите приврзаници, исто како и него, ги заведуваат другите со намера да ги поттикнат на извршување злодела во име на љубовта. Божјите приврзаници ги љубат и нив па се молат и за нивен спас и не вршат злодела за да не се лишат засекогаш од љубовно заедништво со нив. Некој сака да ја одржи, а некој да ја уништи туѓата љубов кон него. Да ја поразиш туѓата љубов кон тебе, за некого е успех, а за некого неуспех. Некои луѓе го сметаат и злото за добро. Трпењето на злото, за некои е негова поддршка. Дури и добриот Бог го обвинуваат за постоењето на злото, а му се придружуваат на злобниот. Поединци страдаат од злото, а избираат да го вршат. Според христијаните, оној што го трпи злото врз себе, ќе доживее добро. Оној што го избира злото, ќе го снајде зло. По првата смрт следува втората за оние кои нема да ја стекнат праведноста преку Исус Христос. Втората смрт според едни христијани е вечно измачување, а според други е вечно непостоење. Кај христијаните се јавува дилема дали во вечното измачување и во вечното непостоење се манифестираат Божјата љубов и Божјата правда. Оттаму, се создаваат противречни претстави за љубовта и правдата. Едни веруваат дека Бог не сака да се спаси секој поединец, а други веруваат дека ќе успее да ги спаси сите. И првите и вторите не можат да поверуваат дека Бог е немоќен да ги спаси сите заради човековата волја која му се спротивставува. Дури и кога по сопствена волја сакаат спас, христијаните не се согласуваат како се постигнува. Христијанинот се крштева и се причестува. Крштението и причесната се свети тајни за некого, а за друг воопшто не се ни тајни. Никој не може сам да се

крштева и да се причестува. Секој е принуден да припаѓа на некоја Црква. Христијанинот верува во Бог кој ја кажува вистината, а може сиот живот да ѝ припаѓа на Црква која ја нема целосната вистина и дури има и заблуди. И Црквите кои немаат хиерархиска структура, имаат одговорни лица и црковно управување. Иако црковните лица кажуваат дека од Бога избраните се малкумина, негодуваат на малата посетеност на црквите. Во борбата против хаосот во своите редови, Црквата создава автоматизирани наместо слободни верници. Кога кај поединци се јавува одбивност кон воведени практики во црквата, тие наоѓаат оправдание да не ги почитуваат. Дури и во христијанството се јавува дилема како кај господарот и слугата. Ако господарот го сака слугата, ќе му ја дарува слободата. Ако слугата го сака господарот, ќе сака да продолжи да му служи. Ниту љубовта не е доволна за христијаните да останат заедно. Тие се разделуваат и основаат заедници на истомисленици. Потоа продолжуваат да учат за покорност. Христијаните ја оправдуваат разделбата на различни начини. Некои говорат против туѓата црковна традиција, а преземаат од неа и создаваат своја. Некои сметаат дека единствен извор на учењата треба да биде Библијата, но врз нејзина основа создаваат противречни учења. И покрај тоа што учењата на различни Цркви си противречат, на поединци не им е важно во кои цркви влегуваат. Други се нарекуваат христијани, а не сакаат да бидат заедно. Библијата е пишувана на овој свет и е наменета за овој свет. Таа е одраз на противречностите во светот и извор на аргументи за противречни верувања. Заради површно читање на Библијата, некои наоѓаат, а други не наоѓаат противречности во неа. Зависноста на термините и концептите од времето, го порекнува постоењето на апсолути кои важат за секое време. Луѓето во секојдневната комуникација не користат дефиниции за сите употребени термини. Освен тоа, не постои единствен речник со единствени дефиниции на сите термини од сите јазици. Таквиот речник би бил невозможен или бесполезен доколку треба да содржи дефиниции за секоја поединечна употреба на термините низ целиот свет.

Оваа докторска дисертација ги анализира наведените противречности. Покрај воведот и заклучокот, содржи три дела. Првиот дел теоретски го определува предметот на истражување преку поимно определување на противречноста, слободната волја и оправданието и преку историјата на христијанството. Во вториот дел е претставена методолошката поставеност на истражувањето. Третиот дел ги содржи резултатите од теоретското и емпириското истражување.

I. Теоретско определување на предметот на истражување

Теоретското определување на предметот на истражување започнува со поимно определување на противречноста. Појасна претстава за проблемот на противречноста се стекнува преку проучувањето на противречностите во науката и во Библијата. Потоа следува поимното определување на слободната волја па поимното определување на оправданието. И слободната волја и оправданието се определени преку нивното дефинирање и проучување на проблемите кои се засноваат на нив. Бидејќи истражувањето е фокусирано на христијанството, неопходно е да се познава неговата историја. Теоретското определување на предметот на истражување завршува со историјата на христијанството. Во рамките на историјата на христијанството, е проучен поимот на религија; појавата и развојот на христијанството; православното, католичкото и протестантското христијанство; како и христијанството во процесот на глобализација.

1. Поимно определување на противречноста

Постојат повеќе дефиниции за противречност. Дури и непостоењето на единствена дефиниција го потврдува нејзиното постоење. Противречноста е постојано присутна во човековата реалност. Таа ги опфаќа сите сфери на личниот и општествениот живот. Науката и религијата се обидуваат да ги елиминираат противречностите, но постојано се соочуваат со нив.

1.1. Поим на противречност

Социолошкиот термиолошки речник ја дефинира противречноста како облик на спротивности од поголем интензитет кои не само што се обусловуваат една од друга, туку се и заострени, се исклучуваат меѓусебно (Корубин и Апески 1995:246). Дејвид Харви вели дека во англискиот јазик, терминот противречност најчесто се користи во два случаи: кога две изјави воопшто не се согласуваат и затоа е невозможно двете да бидат вистинити и кога две спротивни сили се истовремено присутни во одредена ситуација, ентитет, процес или настан (Harvey 2014:1). Грег Ванден Берг ги обединува дефинициите за противречност за да донесе заклучок дека противречни се сите изјави кои се неконзистентни, нелогични, несогласни, различни, конфликтни или спротивни една на друга (Berge 2011). Патрик Грим ги групира дефинициите за

противречноста во семантички, синтаксички, прагматични и онтолошки (Grim 2004). Семантичките дефиниции се однесуваат на вистинитоста и лажноста на исказите. Според нив, два искази се противречни ако е невозможно истовремено да бидат вистинити, односно истовремено да бидат лажни, што значи дека едниот исказ е вистинит, а другиот е лажен. Синтаксичките дефиниции се однесуваат на формата на исказите. Според нив, два искази се противречни ако едниот е негација на другиот. Прагматичните дефиниции се однесуваат на потврдувањето и негирањето на исказите. Според нив, противречност е заедничка потврда на одреден исказ и неговата негација. Онтолошките дефиниции се однесуваат на состојбите на нештата. Според нив, противречна состојба е таа во која нештото истовремено има некомпатибилни својства, односно истовремено поседува и му недостасува одредена особина. Анри Лефевр вели дека не постои објект во кој не може да се пронајде противречност, што подразбира постоење на две неопходни и конфликтни определби (Lefebvre 2009:17). Ентони Гиденс ја дефинира општествената противречност како спротивност на структурните принципи на општествениот систем (Giddens 1979:141).

1.2. Противречност во науката

Противречностите можат да го дефинираат истражувачкиот проблем во науката (Панзова 2003:19). Постоењето на противречности го поттикнува научникот да истражува за истите да ги надмине. На одредена теза ѝ се спротивставува антитезата, а синтезата ги обединува спротивностите формирајќи нова теза (Fichte 1982:113). Формулирањето на нова антитеза значи продолжување на тој процес. Обичната мисла секогаш е составена од противречности, но човекот често не е свесен за тоа (Hegel 2010:383). Кога човекот е свесен за постоењето на одредена противречност, настојува да ја надмине (Festinger 1962:4). Грахам Прист ги порекнува најсилните аргументи против противречностите и заклучува дека можеби нема ништо лошо во противречноста (Priest 2004). Џејмс Пакер ја прифаќа когзистенцијата на противречни вистини, но смета дека противречноста е резултат на недостаток на човековото разбирање (Packer 2008). Тој споменува дека терминот антиномија во краткиот речник на англиски јазик на Оксфорд се дефинира како противречност меѓу заклучоци за кои се добива впечаток дека се еднакво логични, разумни или неопходни (Packer 2008:25). Антиномија постои кога две вистини се некомпатибилни, односно кога два принципи се непомирливи, но не можат да се порекнат. За разлика од парадоксот во кој

противречноста се јавува само вербално, но не и реално, антиномијата не е игра на зборови, туку произлегува од факти. Законот за непротивречност во класичната логика вели дека два противречни искази не можат да бидат истовремено вистинити. Наспроти него, дијалетеизмот вели дека некои противречни изјави можат истовремено да бидат вистинити (Priest 2006:299). Тривијализмот, пак, вели дека сите изјави, вклучувајќи ги противречните, се вистинити (Kabay 2008:10). Според дијалектичката логика, ако исказот е изолиран од реалната содржина, тогаш тој не е ниту вистинит ниту лажен, а ако не е изолиран од реалната содржина, тогаш тој е истовремено и вистинит и лажен (Lefebvre 2009:30). Модерниот човек живее во два света кои си противречат еден на друг: светот на материјата и светот на идеите (Lefebvre 2009:35). Карл Маркс и Фридрих Енгелс, приврзаници на материјализмот, се спротивставуваат на идеализмот на Георг Вилхелм Фридрих Хегел, но ја прифаќаат дијалектиката и ја применуваат во материјалниот свет со што го зачнуваат дијалектичкиот материјализам (Lefebvre 2009:67).

Математиката се заснова на аксиоми или основни тврдења чија вистинитост е прифатена без докази, како и на теореми или изведени тврдења чија вистинитост се докажува со помош на аксиомите. Евклид го применувал аксиоматскиот метод во геометријата и сметал дека математичкото знаење е апсолутно и непогрешливо, но Курт Гедел покажал дека ниту еден формален систем не може да ја докаже вистинитоста на сите свои тврдења (Pearcey and Thaxton 1994:158). Односот помеѓу периметарот и дијаметарот на кругот е константен број чија точна вредност не е определена затоа што содржи бесконечен децимален дел во кој цифрите не се повторуваат по одреден редослед. На бројната оска може да ја прикажеме приближната вредност на тој број. Меѓу било кои два броја на бројната оска постојат бесконечно многу различни броеви кои можат да се претстават со точки. Ако математичката права е составена од бесконечно многу точки, дури и да ја ограничине од двата краја, ќе креираме отсечка која повторно е составена од бесконечно многу точки. Теоријата за Големата експлозија или Биг Бенг теоријата, всушност, не го открива потеклото на универзумот, туку објаснува како тој се трансформира со тек на времето. Досега никој не успеал да објасни како од ништо се создава нешто, а нештата постојано се трансформираат. Аристотел сметал дека планетата Земја е стационарна и дека Сонцето и другите планети се движат околу неа, но геоцентричниот планетарен модел е елабориран од Птоломеј во вториот век од нашата ера (Hawking 1998:2). Тој модел

долго бил прифатен и од научниците и од црковните лица. Дури во 1514 година, Никола Коперник, научник и црковно лице, го претставил хелиоцентричниот планетарен модел според кој Сонцето е стационарно и планетите, вклучувајќи ја и Земјата, се движат околу него (Hawking 1998:4). Спектарот на електромагнетно зрачење ги содржи сите електромагнетни бранови. Човекот со своите сетила забележува само дел од нив. Дигитализацијата е процес во кој реалноста се претставува преку примероци избрани на начин кој овозможува копијата да го претставува оригиналот каков што човекот го спознава преку сетилата. Оригиналната слика се претставува преку пиксели во дигиталната фотографија. Поголемиот број на пиксели на помало растојание овозможува подобар приказ на оригиналната слика. Постојат две контрадикторни слики на реалноста кои одделно не можат целосно да ги објаснат феномените на светлината, но заедно успеваат во тоа (Einstein and Infeld 1938:278). Истражувањата не престануваат. Тоа значи дека се дознаваат само делови од вистината, а кога би се дознала целата, не би имало потреба од научни истражувања. Стивен Хокинг вели дека откривањето на комплетна теорија за сè што постои би значело крајна победа на човековиот разум зашто тогаш ќе го познаваме умот на Бога (Hawking 2005:136).

Како и религиите, така и позитивизмот на Огист Конт се стреми да опише сè, вклучувајќи ги и универзалните закони на човековото општество (Lehrer 2007:26-27). Иако теоријата на еволуција на Чарлс Дарвин се заснова на случајни генетски варијации, Херберт Спенсер сметал дека таа ќе ги разреши сите биолошки мистерии (Lehrer 2007:35). Долгогодишната мистерија на личниот идентитет се однесува на фактот дека човекот никогаш не се сомнева дека е истата личност иако се менува во текот на животот (Davies 1983:88). Научниците се обидуваат да откријат кога во текот на човековата еволуција се развила свесноста. Всушност, кај секој човек свесноста се развива во текот на животот. Сиот живот човекот се однесува и свесно и несвесно. Човечките ментални процеси се или намерни и контролирани или автоматски. Протагора смета дека на секое прашање има два одговори кои се спротивни еден на друг (Baghranian 2004:19). Она што за еден човек е вистина, за друг може да не е и обратно. Не постои заедничка вистина, туку различни вистини за различни луѓе. Според Платон, Протагора признава дека се во право оние кои сметаат дека тој греша (Baghranian 2004:24). Јирген Хабермас вели дека конфликтите меѓу општествените групи се поттикнати од меѓусебните противречности (Habermas 2003:105). Јон Елстер

потврдува дека противречностите можат да бидат двигатели, но и пречки за општествените промени (Elster 1978:150). Но, општествената промена е амбивалентна, зашто предизвикува и триумф и траума (Sztompka 2000). Амбивалентниот карактер на глобализацијата се согледува во истовремените процеси на поттикнување и поткопување на демократијата, економски развој и економска нестабилност, општествена отвореност и продлабочување на нееднаквоста, адаптација кон глобалниот свет и промоција на културните разлики, глобална медиумска застапеност и медиумско уништување на јавниот простор за водење дијалог, конфликт меѓу глобалното и локалното и нивно заемно проникнување и функционирање (Дракуловска Чукалевска 2015). Марија Тодоровска ја препознава амбивалентноста во природата на светото (Тодоровска 2016). Светото истовремено привлекува и одбива, утешува и се заканува, твори и уништува, ослободува и ограничува. Односот меѓу светото и профаното, чистото и нечистото, забранетото и дозволеното, обичното и извонредното, е комплексен затоа што во себе вклучува спротивставеност, но и премин и претопување на спротивностите. Милош Бешиќ и Борислав Ѓукановиќ покажуваат дека религијата не почива на иста подлога како науката (Bešić i Đukanović 2000:145). Тоа значи дека научниот пристап не може да објасни зошто некој е религиозен. Религиозниот човек ја доживува религијата во себе и го споделува своето доживување со нерелигиозните луѓе, но не успева да им помогне да ја разберат. Нерелигиозниот човек се обидува да ја разбере религијата, но не успева зашто не ја доживува лично. Карл Маркс вели дека религијата предизвикува илузија на среќа за страдалниците, а Ремон Арон му се спротивставува велејќи дека неговото учење предизвикува илузија на среќа за интелектуалците (Aron 1962). Противречноста придонесува кон еднаква можност на две спротивни ориентации: секуларизација, како процес на опаѓање на општественото значење и влијание на религијата, и ревитализација, односно препород на религијата (Ацески 2008). Емпириското истражување во рамките на проектот „Модернизацијата и идентитетот на студентската младина во Македонија“ во 2007 година покажува дека процентот на нерелигиозни е приближно еднаков на процентот на религиозни пред дваесетина години, додека меѓу религиозните процентот на оние кои се религиозни на свој начин се приближува кон процентот на оние кои се религиозни во согласност со учењето на верата на која ѝ припаѓаат. Емпириското истражување спроведено при изработка на докторската дисертација со наслов „Социолошки аспекти на есхатолошките теми на македонското фреско сликарство од

15 до 20 век“ покажало дека најголем е сомнежот во вечниот живот (Матевски 2009). И покрај тоа што луѓето не веруваат во христијанските доктрини, тие и понатаму сметаат дека се припадници на христијанството, а не на друга религија. Меѓу логичките грешки при расудувањето спаѓаат свесното игнорирање и лажниот компромис (Bennett 2012). Свесното игнорирање е одбивање да се разгледаат аргументите на спротивната страна и да се промени сопствениот суд. Лажниот компромис е претпоставување дека за спротивставените страни секогаш има компромисно решение. Човекот е единство на две противречни карактеризации, од кои едната се заснова на неговото функционирање како производ и член на општеството, а другата се заснова на неговото функционирање како автономно суштество со личен поглед на животот и грижа за себе (Simmel 1971). Противречноста е присутна во единството во секој момент од човековото постоење. Индивидуата функционира и во и вон општеството. Во општеството постојат и конвергентни и дивергентни сили меѓу неговите членови. Социологијата го истражува општеството кое го создаваат луѓето и ги создава луѓето во континуиран процес (Berger and Luckmann 1991:211).

1.3. Противречност во Библијата

Грег Ванден Берг за себеси вели дека не е атеист, агностик или религиозен (Berge 2011). Според него, еден од најголемите проблеми на Библијата е присуството на противречни искази. Сепак, не ја исклучува можноста поединци да сметаат дека она што изгледа противречно во Библијата е, всушност, мистериозно и неразбирливо за човекот. Дел од можните противречности во Библијата, кои тој ги набројува, се следните: Бог е еден (1 Кор 8:4) и Бог не е еден (1 Мојс 1:26); Бог може сè (Мк 10:27) и Бог не може да излаже (Евр 6:18); верникот ќе го добие тоа што го бара (Лк 11:9) и нема да го добие она што е подготвено за друг (Мк 10:40); мудроста донесува среќа (Изреки 3:13) и донесува страдање (Проп 1:18); духовниот човек испитува сè (1 Кор 2:15) и не донесува суд додека да дојде Господ (1 Кор 4:5); луѓето ќе бидат судени според нивните дела (Откр 20:12) и ништо не може да ги оттргне Божјите луѓе од Бога (Јн 10:27-28); оправдани се само оние што го исполнуваат Законот (Рим 2:13) и преку делата на Законот нема да се оправда никој (Рим 3:20); да не се покажуваат добрите дела пред луѓето (Мт 6:1-2) и да се покажуваат (Мт 5:16); да се принесуваат животински жртви за Бога (3 Мојс 6:6-7) и да не се принесуваат (Евр 10:4-6); Исус дошол да ги раздели блиските (Мт 10:35-36) и заповеда секој да го возљуби ближниот

како себеси (Мк 12:31); Тој вели дека оној што не ги намразил родителите не може да биде Негов ученик (Лк 14:26) и заповеда секој да ги почитува родителите (Ефес 6:2); да не го ни поздравуваат оној кој не го носи Неговото учење (2 Јн 1:10-11), а да ги љубат и непријателите и да прават добро (Лк 6:35); Бог им заповеда на луѓето да не убиваат (2 Мојс 20:13) и им заповедал да убијат (2 Мојс 32:27); да бидат истребени оние кои ја земаат сестрата за жена (3 Мојс 20:17), а избраниот Авраам бил во брак со негова сестра (1 Мојс 20:12); да не ја земаат братовата жена (3 Мојс 20:21) и да ја земаат жената на братот кој починал без пород (5 Мојс 25:5); секое машко да биде обрезано (1 Мојс 17:10) и нема потреба од обрезавање (Гал 5:2); да се хранат со сè што се движи и живее (1 Мојс 9:3) и да не јадат месо од секое животно (5 Мојс 14:7); да не стануваат робови на луѓе (1 Кор 7:23), а робовите да им бидат послушни на господарите (Кол 3:22); слава и богатство ќе има во домот на праведните на земјата (Пс 111:1-3) и полесно е камилата да мине низ иглени уши отколку богат да влезе во Божјото царство (Мт 19:23-24). Наведените библиски стихови влијаат не само врз однесувањето на христијаните, туку и на оние кои не се христијани. Тие можат да бидат употребени не само за да се одбрани, туку и за да се нападне некој начин на однесување во општеството.

Во Библијата има и стихови кои им велат на избраните да го заплenuваат она што Бог им го предава од далечните места, а да не оставаат ниту еден жив во градовите кои Бог им ги дава како наследство (5 Мојс 20:14-16); Бог оставил некои народи да постојат за Израилците да бидат искушувани и да се научат на војување (Суд 3:1-4); кога Израилците Му се заколнале на Бога дека ќе ги уништат непријателските градови ако Тој им го предаде непријателот, Бог им го предал (4 Мојс 21:2-3); Бог му предал сè на непријателот на народот кој се подбивал со Неговите пророци (2 Лет 35:15-17); оној кој не се согласил да го удри пророковиот син по негово барање, бил умртен од лав зашто не го послушал Господовиот глас (3 Цар 20:35-36); ќе ги казни непослушните со нивно одведување кај народ кој им служи на креирани богови (5 Мојс 28:36); оние кои ќе тргнат против Него, ќе ги казни седумкратно и ќе ги јадат телата на нивните потомци (3 Мојс 26:27-29); ќе ги истреби и луѓето и животните од земјата (Соф 1:3); ќе подигне зло против Давид заради сторениот грев (2 Цар 12:11-14); со оган му се јавува на народот и Неговиот пророк ги убива Вааловите пророци (3 Цар 18:36-40); му заповедал на избраниот народ да не се ородува со други народи, за да не се одврати од Него и да не го истреби (5 Мојс 7:3-4); преку постепено казнување им дава време за

покајание и на оние за кои знае дека злото им е вродено и никогаш нема да се променат (Мудр 12:10-11); на одредени народи не им дозволува да влезат во Неговото општество дури довека (Неем 13:1); на едни им дава да ја знаат тајната на Неговото царство, а на други не (Мк 4:10-12); им вели на мажите да си земат жена од заробените ако сакаат и потоа да ја остават ако не им е по волја (5 Мојс 21:10-14); жената за која е утврдено дека не е девица при стапување во брак, да биде каменувана до смрт за да се истреби злото (5 Мојс 22:20-21); оној што ќе силува несвршена девица, да ја земе за жена и да не се разведува од неа сиот живот (5 Мојс 22:28-29); секој што со желба погледнува жена, врши прељуба со неа во своето срце и подобро е за човекот да го отсече оној дел од телото кој го наведува на грев отколку целиот да заврши во пеколот (Мт 5:28-29). Емери Скот Вест признава дека Библијата е на врвот од листата на најпродавани книги и дека ја сметаат за Божји збор и најчист морален законик во светот, но тврди дека таа е човечки збор, исполнета е со грешки и противречности, не се согласува со науката, содржи многу бесмислени приказни и е одговорна за сторени злодела на земјата (West 1923). Психологот Мајкл Капуто на својата веб локација се спротивставува на обвинувањето дека Библијата е злобна (Caputo 2011). Според него, таквото мислење се должи на незнаење и на неприфаќање на христијанството. Она што изгледа сурово, всушност, е показател на омразата на Бога кон злото и на неговата праведност. Она што изгледа неморално, е показател на долготрпеливоста и милоста на Бога. Библијата содржи духовно богатство кое е скриено од арогантните, а достапно за кротките. Насер ел-Могамис смета дека за религијата не треба да се суди според мислењето на нејзините необјективни непријатели или однесувањето на нејзините номинални следбеници, туку според нејзиното учење и начинот на кој делува врз вистинските следбеници (Ел-Могамис 2007). Тој врши компарација на Библијата и Куранот со цел да докаже дека Куранот е последниот Божји збор и Мухамед е пророк најавен во Библијата, но и дека Исус е пророк и неговото оригинално учење во Библијата е измешано со текстови и интерпретации на луѓето, кои содржат многу грешки и противречности.

Христијански автори предводени од Џеј Смит ги разјаснуваат противречностите во Библијата откриени од страна на Шабир Али, кој е припадник на исламот (Smith et al. 2017). Тие сметаат дека откриените недоследности во Библијата не треба да бидат игнорирани, но веруваат дека во иднина ќе биде потврдено дека се илузии. Според нив, оригиналните библиски текстови се директно инспирирани од Бога, но грешки

настанале со нивно копирање и преведување. Противречностите може да припаднат во една од 15 категории на грешки:

1. Неразбирање на историскиот контекст;

Пример: Бог го најавува доаѓањето на пророкот Илија (Мал 4:5); Исус вели дека Илија е дојден, а учениците сфаќаат дека Тој говори за Јован Крстител (Мт 17:12-13); но, на прашањето дали е Илија, Јован Крстител одговара дека не е (Јн 1:21); ангел Господов вели дека Јован ќе врви во духот и силата на Илија (Лк 1:17); тоа значи дека Јован навистина не е Илија, но ако му било поставено прашање дали тој е Илија чие доаѓање Бог го најавува, ќе одговорел потврдно;

2. Погрешно читање на текстот;

Пример: Павле им вели на Галатјаните да ги поднесуваат тешкотиите еден на друг (Гал 6:2), но и дека секој ќе го понесе своето бreme (Гал 6:5); тие два стиха не се исклучуваат меѓусебе, туку се надополнуваат; тоа значи дека луѓето треба да се справуваат и со туѓите и со своите маки;

3. Неразбирање на намерата на авторот;

Пример: Јуда ги фрлил парите што ги добил за предавството на Исус па се обесил (Мт 27:5), но со тие пари придобил нива (Дела 1:18); тоа не значи дека тој купил нива за себе, туку дека парите што ги фрлил биле потрошени за да биде купена нива; со тоа се покажува добивката од предавството;

4. Неразбирање на јазикот на Евреите;

Пример: Авија е син на Маха, која е ќерка на Авесалом (2 Лет 11:20); Авија е син на Михаја, која е ќерка на Урил (2 Лет 13:2); според христијанските автори, Маха и Михаја се две варијанти на името на една личност, а таа е ќерка на Урил и внука на Авесалом; истиот термин се користи и за ќерка и за внука;

5. Несогледување на компатибилноста на текстовите;

Пример: Исус трипати се одвојува од учениците за да се моли (Мт 26:36-46); Исус само еднаш се одвојува од учениците за да се моли (Лк 22:39-46); Матеј подетално го опишува настанот отколку Лука; Лука никаде не вели дека Исус не се молел трипати;

6. Грешка при копирање;

Пример: Давид го убил Голијат (1 Цар 17:50); Елханан го убил Голијат (2 Цар 21:19); всушност, Елханан го убил братот на Голијат (1 Лет 20:5);

7. Неразбирање на начинот на кој дејствува Бог;

Пример: Господ го поттикнува Давид да го преброи народот (2 Цар 24:1); сатаната го поттикнува Давид да го преброи народот (1 Лет 21:1); и Господ и сатаната го поттикнуваат Давид да го преброи народот, но со различни мотиви;

8. Неразбирање на јазикот на Грците;

Пример: Исус им заповеда на учениците да не земаат ништо за по пат, освен по еден стап (Мк 6:8); и им рече: „Не земајте ништо за по пат: ни стап, ни торба, ни леб, ни сребро, ниту по две облеку да имате!“ (Лк 9:3); според христијанските автори, Исус им заповедал на учениците да не набавуваат дополнителна опрема, а не да не го носат она што веќе го имаат, како што е стапот;

9. Нечитање на целиот текст;

Пример: Во коработ Му се приближиле на Исус, Му се поклонила и рекле дека е Син Божји (Мт 14:33); кога Исус влегол во коработ, тие се плашеле и чуделе (Мк 6:51); и во првиот текст е запишано дека учениците се исплашиле и не можеле да веруваат дека Исус оди по морето пред да влезе во коработ (Мт 14:26);

10. Погрешно цитирање на текстот;

Пример: Бог му заповеда на Ное да земе со себе по две од секое животно (1 Мојс 6:19-20); Бог му заповеда на Ное да земе со себе по седум од секое чисто животно (1 Мојс 7:2-3); Бог заповедал Ное да земе по две од секое нечисто и по седум од секое чисто животно;

11. Неразбирање на зборовите;

Пример: Илија бил понесен со виор кон небото (4 Цар 2:11); Исус вели дека никој не се искачил на небото, освен Синот Човечки, Кој слегол од небото и Кој пребива во небото (Јн 3:13); она што Исус го говори не значи дека никој друг не се искачил на небото, туку дека меѓу луѓето на земјата нема таков, освен Него;

12. Буквално интерпретирање;

Пример: Го хулеа и распнатите со Него (Мк 15:32); еден од распнатите злочинци хулеше на Него (Лк 23:39); овие стихови не се исклучуваат меѓусебе; на почетокот распнатите Го хулеле, но потоа едниот продолжил да Го хули, а другиот се покајал;

13. Наметнување на сопствено мислење;

Пример: Првата и втората молитва на Исус се разликуваат (Мт 26:39-42); кога се моли по вторпат, Исус ги изговара истите зборови (Мк 14:39); според Шабир Али,

втората молитва треба да е потполно иста со првата, но не е; сепак, двете молитви имаат исто значење и користат исти зборови;

14. Погрешно идентификување;

Пример: Умрените од помор беа дваесет и четири илјади (4 Мојс 25:9); во еден ден загинаа дваесет и три илјади (1 Кор 10:8); разликите во бројот на умрени е како резултат на погрешно идентификување на првиот со вториот настан; според христијанските автори, станува збор за два различни настани кои не се поврзани меѓусебе;

15. Откривање на постар ракопис;

Пример: Исус му вели на Петар дека трипати ќе се одрече од Него пред петел да запее еднаш (Јн 13:38) или двапати (Мк 14:30); двата стиха не би биле противречни доколку се земе во предвид дека и во вториот случај петелот запејува двапати откако Петар се одрекува трипати; но, во Евангелието според Марко се раскажува дека Петар се одрекува еднаш па запејува петел, а потоа се одрекува уште двапати па повторно запејува петел (Мк 14:67-72); христијанските автори велат дека некои постари ракописи на Евангелието според Марко не го содржат зборот „двапати“, како и првото и второто запејување на петелот.

Некои од противречностите може да припаѓаат на повеќе од една категорија на грешки. Таков пример се стиховите: „Ако кажеме дека немаме грев, се лажеме сами себе и вистината не е во нас“ (1 Јн 1:8) и „Секој, што е роден од Бога, грев не прави, зашто смето Негово пребива во него; и не може да греша, бидејќи е роден од Бога“ (1 Јн 3:9). Противречноста во овие стихови се јавува како резултат на две грешки: наметнување на сопствено мислење и неразбирање на јазикот на Грците. Според Шабир Али, вториот стих укажува на фактот дека вистинските христијани не грешат. Меѓутоа, тоа не е можно во грешен свет. И вистинските христијани понекогаш грешат. На тоа укажува и точниот превод од грчки јазик на вториот стих: „Секој, што е роден од Бога, не продолжува да прави грев, зашто смето Негово пребива во него; и не може да продолжи да греша, бидејќи е роден од Бога“. Шабир Али посочува дека Бог не е Бог на безредие (1 Кор 14:33) и дека домот кој е разделен на групи, една против друга, пропаѓа (Лк 11:17) со цел да укаже на пропаст на христијанството. Христијанските автори, пак, посочуваат дека првиот по тужбата си е прав, но доаѓа неговиот противник и го порекнува (Изреки 18:18) и дека има некои работи тешки за разбирање, што неучените и неутврдените ги изопачуваат за своја погибел (2 Птр 3:16).

Стив Велс ја проучувал Библијата и издал своја верзија со забелешки групирани во 14 категории (Wells 2012). Христијаните се обидуваат да ги игнорираат другите категории, но не и противречностите. Причината за тоа што верниците се фокусираат на противречностите е што нив најлесно можат да ги интерпретираат. Меѓу прашањата на кои Библијата дава противречни одговори се следните:

1. Дали луѓето имаат слободна волја? За потврден одговор ги посочува стиховите: 5 Мојс 30:19 и Ис.Н. 24:15. За негативен одговор ги посочува стиховите: Ер 10:23, Дела 13:48, Рим 8:29-30, Рим 9:11-22, Ефес 1:4-5, 2 Сол 2:11-12, 2 Тим 1:9 и Јуда 4.

2. Дали Ѓаволот може да ја зароби човековата волја? За потврден одговор го цитира стихот 2 Тим 2:26, а за негативен Јк 4:7.

3. Дали некој е оправдан? За потврден одговор го цитира стихот Мт 12:37, а за негативен Пс 142:2.

4. Дали Авраам се оправдал со вера или со дела? Според Рим 4:2, Авраам се оправдал со вера, а според Јк 2:21 со дела.

5. Дали Раав се спасила преку верата или делата? Според Евр 11:31, Раав се спасила преку верата, а според Јк 2:25 преку делата.

6. Дали спасот се постигнува само со вера? За потврден одговор ги посочува стиховите: Мк 16:16, Јн 3:18, Јн 3:36, Дела 16:30-31, Рим 1:16-17, Рим 3:28, Рим 4:13, Рим 5:1, Рим 10:9, Гал 2:16, Гал 3:11-12 и Ефес 2:8-9. За негативен одговор ги посочува стиховите: Пс 61:12, Изреки 10:16, Проп 12:14, Ер 17:10, Ез 18:27, Ез 18:30, Мт 5:20, Мт 12:37, Мт 16:27, Мт 19:17, Мт 25:41-46, Лк 10:26-28, Јн 5:29, Рим 2:6, Рим 2:13, 2 Кор 5:10, 2 Кор 11:15, Фил 2:12, Јк 1:22, Јк 2:14, Јк 2:17, Јк 2:21-25, 1 Птр 1:17, Откр 2:23, Откр 20:12-13 и Откр 22:14.

7. Како Бог ќе ги суди луѓето? За одговорот дека ќе им суди според делата и зборовите, ги посочува стиховите: Мт 12:37, Лк 10:26-28 и Јн 5:29. За одговорот дека ќе им суди според верата и преродбата, ги посочува стиховите: Мк 16:16, Јн 3:3, Јн 3:18 и Јн 3:36.

Ван Ноорт ги порекнува противречностите кои ги открил Велс (Van Noort 2016). Луѓето имаат слободна волја, но не можат правилно да ја користат заради грешната природа. Потребна им е помош од Бога за нејзино правилно користење. Ѓаволот може да ја зароби човековата волја. Волјата ќе остане заробена ако човекот не дава отпор. Одредени луѓе ќе бидат оправдани во иднина, иако во сегашноста не се оправдани. Авраам бил оправдан со верата и делата. Раав се спасила преку верата и делата. Верата

и делата се неделиви. Пред луѓето верата се манифестира преку делата. Спасот се постигнува само со вера. Делата се резултат на верата. Бог ќе им суди на луѓето според верата и делата. Рон Роудс смета дека Библијата ги поддржува и Божјиот суверенитет и човековата слободна волја, но признава дека целосно разбирање на двете доктрини ќе се постигне дури во рајот (Rhodes 2013). Тој посочува библиски стихови кои ги поддржуваат двете доктрини: „предаден по определениот Божји план и предзнаење, вие Го фативте, Го распнавте со рацете на беззаконците и Го убивте“ (Дела 2:23) и „Незнабошците, слушајќи го тоа, се радуваа и го славеа словото Господово и поверуваа сите, кои беа определени за живот вечен“ (Дела 13:48). Во првиот стих, Божјиот суверенитет се согледува во реализацијата на Божјиот план, а човековата слободна волја во делото што луѓето го извршиле. Во вториот стих, Божјиот суверенитет се согледува во неговата определба за вечен живот, а човековата слободна волја во верувањето на луѓето. Вториот стих го презентира спасот како резултат на Божји, а не на човечки избор. Според Роудс, тоа е поддржано и од стихот: „Никој не може да дојде кај Мене, ако не го привлече Отецот, Кој Ме прати; и Јас ќе го воскреснам во последниот ден“ (Јн 6:44). Тој смета дека на човечки избор укажуваат стиховите: „А знаеме дека на оние што Го љубат Бога и се повикани по Негова волја, сè им содејствува за добро; зашто оние, кои однапред ги позна, нив и ги предопредели да бидат сообразни со ликот на Неговиот Син, та Тој да биде првороден меѓу многуте браќа. А оние што ги предопредели, тие и ги повика и кои ги повика, тие и ги оправда; кои ги оправда, тие и ги прослави“ (Рим 8:28-30).

2. Поимно определување на слободната волја

Во рамките на поимното определување на слободната волја, посебно се претставени поимот и проблемот на слободната волја. Откако е претставен поимот на слободна волја, претставен е проблемот кој се заснова на неа.

2.1. Поим на слободна волја

Алфред Меле ја дефинира слободната волја како моќ или способност на човекот да дејствува слободно (Mele 2006:17). Боб Дојл вели дека слободната волја понекогаш се нарекува слобода на дејствување, но за либертаријанците таа вклучува алтернативни можности и способност да се дејствува поинаку (Doyle 2011:404). Роберт Кејн посочува различни значења на слободата при дефинирањето на слободната волја

(Dweck and Molden 2008:56). Слободата на дејствување е капацитет на човекот да го извршува тоа што го посакува без да биде спречуван од надворешните ограничувања. Слободата на самоконтрола е способност на човекот да ги разбере сопствените причини за дејствување и да врши контрола на дејствувањето во согласност со тие причини. Човекот може да ги разбере вистинските и добрите причини за дејствување и да дејствува според нив. Слободата на самоопределба и слободата на самообликување се способности за создавање на сопствената волја и дејствување според неа. Рендолф Кларк вели дека за да има слободна волја, човекот треба да има контрола врз одлуките кои ги донесува и акциите кои ги презема (Mele 2006:56). Лора Вадел Екстром смета дека слободната волја е тесно поврзана со степенот на контрола што му е овозможена на човекот при сопственото дејствување (Ekstrom 2000:3). Таа дава пример за остров на кој луѓето живеат убаво, но секоја нивна мисла е однапред определена и не постои можност за друга мисла (Ekstrom 2000:8-10). На тие луѓе им се остварува сè што ќе посакаат затоа што она што им се остварува е единственото што можат да го посакаат во моментот. Тоа значи дека од нив не потекнува ништо и дека немаат никаква контрола на случувањата и на себеси. Хари Г. Франкфурт смета дека волјата е слободна во онаа мера во која човекот ја има волјата која сака да ја има (Frankfurt 1999:101). Тоа не значи дека волјата треба да биде создадена од човекот или дека човекот треба да има контрола врз неа, туку дека треба да не постои внатрешен судир во волјата. Но, судирот во волјата може да отсуствува и во случај кога поединецот не е свесен за постоењето на тајна контрола од страна на лица кои манипулираат со него (Kane 1998:65). Екстром посочува филозофи од различни периоди во историјата според кои постоењето на алтернативни можности е услов за слобода на волјата (Ekstrom 2000:21-22). Михаел Фреде не го прифаќа дефинирањето на слободната волја како способност на човекот да избере да дејствува поинаку при идентични внатрешни и надворешни услови (Frede 2011:97-98). Тој го прифаќа дефинирањето на слободната волја како волја која не е принудена во вршењето на избор и може да врши правилен избор (Frede 2011:84). Тоа значи дека не постои моќ или сила во светот што би можела да ја спречи да го изврши изборот кој е неопходен за водење на добар живот или да ја принуди да изврши избор кој ќе го спречи водењето на добар живот (Frede 2011:77). Поимот слободна волја ги обединува поимите волја и слобода. Волја е способност за вршење избор која го одредува човековото дејствување (Frede 2011:8). Човекот е слободен ако светот не го ограничува на начин кој го оневозможува водењето на добар

живот (Frede 2011:11). Добриот живот се постигнува со мудрост, која придонесува кон оптимален поредок во светот и лична исполнетост на човекот (Frede 2011:74). Роберт Кејн ја дефинира слободната волја како моќ на човекот да биде примарен креатор и одржувач на сопствените цели (Kane 1998:4). Изворот на човековите цели треба да биде човековата волја, а не генетскиот материјал, животната средина, Бог или судбината. Слободата на волјата подразбира постоење на алтернативни можности и примарна одговорност. Човекот има алтернативни можности или може да дејствува поинаку ако има моќ или способност во одреден момент да дејствува на еден или друг начин (Kane 1998:33). Човекот е примарно одговорен за одредени настани или состојби ако од неговата волја зависи нивното предизвикување или предизвикувањето на нивните причини (Kane 1998:35). Внатрешната борба е придружник на слободната волја и тоа е цената која ја плаќаме за да бидеме примарно одговорни за своите судбини (Kane 1998:201). За да ја избегне примарната одговорност на Бога за човековите злодела, Августин вели дека злоделата се резултат на човековиот слободен избор (Frede 2011:161-162). Еразмо ја дефинира слободата на волјата како моќ на волјата преку која човекот може да го прифати или одбие она што води кон вечен спас (Erasmus 2002:20). Роналд Х. Неш ја дефинира слободната волја како моќ за вршење избор независно од причинските влијанија (Nash 1999:389). Гордон Х. Кларк го посочува дефинирањето на слободната волја како способност која во одредени околности дава еднаква можност за избор на било кој од различните текови на дејство (Nash 1999:329). Тоа значи дека човекот може да го стори спротивното од очекуваното кон кое го насочуваат надворешните и внатрешните влијанија. Без разлика што се случувало и каков бил претходно, тој може да изврши избор кој нема да се должи на сопствените склоности и поттикнувањата од околината. Слободната волја е моќ да се донесуваат одлуки кои не се предизвикани од претходните состојби.

2.2. Проблем на слободна волја

Поттикнат од негирањето на социологијата како наука заради постоењето на слободна волја кај човекот, Херберт Спенсер се обидува да ја одбрани нивната компатибилност (Spencer 1873). И Спенсер и социологијата биле обвинувани дека водат кон фатализам (Turner 1986:95). Фатализмот е поглед според кој сè што се случува е неизбежно. Слободата на човековата волја е осигурана со непредвидливоста. Рут А. Волес и Алисон Волф вршат споредба на социолошките теории, при што

истакнуваат дека функционализмот, конфликтните теории и теориите за рационален избор го сметаат човековото однесување за предвидливо, додека симболичниот интеракционизам и феноменологијата го сметаат за креативно (Wallace and Wolf 1995:11). Емил Диркем смета дека социологијата не треба да зазема страна ниту на слободната волја ниту на детерминизмот (Durkheim 1982:159). Но, за социологијата е важно да го применува принципот на каузалитет при проучувањето на социолошките феномени. Џефри Ч. Александар се вбројува себеси меѓу луѓето кои веруваат дека имаат слободна волја (Alexander 1987:12). Социологијата се појавила како резултат на слободното размислување на индивидуите за општеството во кое живеат. Независноста на индивидуата од општеството предизвикува проблем за одржување на општествениот поредок, а одржувањето на општествениот поредок предизвикува проблем за независноста на индивидуата. Рендал Колинс е приврзаник на детерминизмот (Collins 2011). Слободната волја се манифестира во три форми: самодисциплина, спонтаност и рефлексивност. Трите форми се резултат на конфликт во индивидуата. Индивидуата се самодисциплинира, за да не ги прекршува општествените норми на однесување. Општеството смета дека индивидуата е одговорна за своето однесување. Индивидуата се ограничува себеси за да се однесува во согласност со општествените норми. Но, индивидуата не е слободна, ако нејзиното однесување е ограничено од општеството. Спонтаноста е спротивна на самодисциплината. Спонтаната индивидуа се спротивставува на рутинското почитување на постоечките норми на однесување. Но, однесувањето на спонтаната индивидуа станува рутинско по неговото прифаќање од општеството. Тоа што спонтаните индивидуи се водени од пориви врз кои не можат да воспостават контрола, не значи дека се слободни. Креативноста значи создавање на нови нешта, но тие секогаш се создаваат од старите нешта и нивното создавање секогаш е под влијание на општеството. Рефлексивното мислење вклучува споредување на опции и донесување на одлуки, но тоа не е изолирано од општествените влијанија. Пристрасноста при донесувањето на одлуки е еден од показателите дека рефлексивното мислење е општествено определено. Проблемот на пристрасност може да се надмине со пресметливост, но тоа не значи дека пресметливите индивидуи се повеќе слободни, туку дека следат општествено определена парадигма. Норберт Вајли го согледува постоењето на слободна волја во капацитетот за почитување или непочитување на општествените правила (Wiley 2010). Кога би немале слободна волја, луѓето не би

можеле да изберат дали да ги почитуваат или да не ги почитуваат правилата. Доколку однесувањето на луѓето е детерминирано независно од правилата, тогаш постоењето на правила е бесмислено. Планирањето на идните активности би било бесмислено, кога луѓето не би можеле да дејствуваат слободно, но и кога би дејствувале во општество кое не е детерминирано.

Алфред Шуц забележува дека проблемот на слободната волја е во срцето на теоријата на општествените науки (Schütz 2011:91). Од една страна, човекот е третиран како кукла чие однесување е определено од страна на научникот. Од друга страна, научникот смета дека човекот го определува своето однесување според сопствената слободна волја. Бенет М. Бергер вели дека луѓето се соочуваат дури и истовремено со услови под кои се чувствуваат слободни и заробени, а тоа го изразуваат преку јазикот со кој комуницираат (Berger 1995:131). Односот меѓу детерминизмот и слободната волја во социологијата повеќе е познат како однос меѓу општествената структура и индивидуалната акција. Дејв Елдер-Вас смета дека несогласувањата во врска со улогата на општествената структура се битка за срцето и душата на социологијата (Elder-Vass 2010:3). Структуралистите го согледуваат постоењето на структурата во индивидуите, а постструктуралистите сметаат дека структурата постои надвор од индивидуите. Според Дејв Елдер-Вас, општествената структура не е ниту апстрактна ниту монолитна, а индивидуите поседуваат каузална моќ како што и групите на индивидуи ја поседуваат каузалната моќ на општествената структура (Elder-Vass 2010:4). Слободната волја на индивидуата произлегува од фактот дека таа го врши изборот, а не од непостоењето на причини кои го предизвикуваат изборот. Ерл Р. Баби ја согледува слободната волја во необјаснетото отстапување од очекуваното човеково однесување (Babbie 1994). Иако човекот високо ја вреднува слободата, често се откажува од неа во текот на животот. Наместо постојано да врши избор, тој го повторува своето однесување. Навиките му овозможуваат да постои без потреба од слобода. Преку нив се однесува како да е програмиран. Поединци стануваат препознатливи во општеството преку нивните навики. Иако создавањето на машините во Индустриската револуција било оправдувано со ослободувањето од здодевната работа и остварувањето на личната креативност, луѓето создавале нови навики. Иако во Соединетите Американски Држави била гарантирана слободата при избор на религија, децата најчесто ја избирале религијата на своите родители. Религиската слобода не била замислена како слобода за промена на религијата, туку слобода од

наметнување на туѓа религија. Откажувањето од индивидуалната слобода е суштинско за функционирањето на општеството. Зигмунт Бауман смета дека социологијата треба да се промени од наука за неслобода кон наука за слобода (Bauman 2011:169). Како наука за неслобода, таа истражува како да ги поттикне луѓето да имаат волја да го прават тоа што мораат. Како наука за слобода, треба да истражува како им се овозможува избор на луѓето.

Боб Дојл го објаснува двостепениот модел на слободна волја (Doyle 2011). Прво се генерираат случајни алтернативи, а потоа се определува изборот. Стандардниот аргумент против слободната волја се состои од приговор за детерминизмот и приговор за случајноста, кои можат да бидат комбинирани во приговорот за одговорноста. Првиот приговор се заснова на тврдењето дека детерминизмот ја оневозможува слободата на волјата, вториот дека случајноста ја оневозможува контролата врз волјата и третиот дека ниту детерминизмот ниту случајноста не ја овозможуваат човековата контрола која е потребна за негова одговорност. Најефикасен начин да се совлада стандардниот аргумент против слободната волја е да се претворат трите приговори во услови за постоење на слободната волја. Тој се спротивставува на толкувањето на експерименталните резултати дека човековата волја за моторни активности се иницира несвесно, а волјата станува слободна кога човекот свесно може да го спречи нивното извршување (Doyle 2011:241-242). Поединци сметаат дека несвесното иницирање на волјата е показател дека слободната волја е илузија, но Дојл согледува генерирање на алтернативи наместо несвесно поттикнување на волјата на акција (Doyle 2011:242). Врз основа на експериментите спроведени кај пациенти со разделени мозочни хемисфери, Мајкл Газанига и Џозеф Леду заклучуваат дека човековиот ум е социолошки ентитет, кој ја креира свесната реалност преку повеќе ментални системи (Gazzaniga and LeDoux 1978:151). Роберт Кејн смета дека детерминизмот ја загрозува слободната волја, затоа што појавата на одреден настан е неизбежен при определени услови (Kane 1998). Тој признава дека постојат слободи кои се компатибилни со детерминизмот, но слободата на волјата не спаѓа меѓу нив (Kane 1998:15). Инкомпатибилистите, за разлика од компатибилистите, сметаат дека изворната одговорност е услов за постоење на слободна волја. Луѓето би сакале да се изворно одговорни, затоа што тоа би значело дека се изворни причинители на своите акции. Акциите не би биле определени од внатрешни или надворешни фактори за кои човекот не е одговорен. Но, Кејн вели дека актерите дејствуваат според својата слободна волја и во случаите кога нивните акции

се определени од претходни неопределени акции (Kane 1998:78). Тој заклучува дека мора да ги прифатиме амбивалентноста и конфликтот во себе ако сакаме да имаме слободна волја (Kane 1998:214).

Августин извршил ревизија на своите дела со цел да ги открие сопствените грешки и да ги исправи (Augustine 1999). Пелагиј применувал искази од книгите на Августин „За слободната волја“ за да го потврди сопственото учење (Augustine 1999:37). Според Пелагиј, човекот има способност слободно да избира меѓу доброто и злото. Августин вели дека волјата била слободна кога човекот бил креиран, но откако го сторил првобитниот грев, човекот не е способен слободно да го избере доброто без претходно Бог да го ослободи со благодат. Првите две книги кои ги напишал како бискуп биле наменети за Симплицијан (Augustine 1999:119). Августин се обидува да го одбрани слободниот избор на човековата волја, но благодатта победила. Книгата „За благодатта и слободната волја“ била наменета за оние кои ја бранеле слободната волја негирајќи ја благодатта и оние кои сметале дека бранењето на благодатта ја негира слободната волја (Augustine 1887b). Благодатта и слободната волја не се исклучуваат меѓусебе. Бог работи во луѓето да имаат волја, но тоа не значи дека таа не е слободна. Волјата е слободна од праведност кога му служи на гревот и слободна од гревот кога ѝ служи на праведноста. Злобната волја станува добра со благодат. Дури и кога станува добра, Бог соработува со човекот за да врши добри дела. Тој има моќ врз волјата на сите луѓе. Бог ја наклонува волјата на луѓето кон добри дела според својата милост или кон злобни дела според нивните заслуги. Кај едни се согледува Божјата благодат, а кај други Божјиот суд. Во Бога нема неправедност. Меѓу последните дела на Августин е книгата „За дарот на истрајноста“ (Augustine 1887c). Истрајноста е дар од Бога. Бог ги предодредува побожните кои ќе истраат до крај. Тој однапред ги знае избраните, затоа што самиот ги предодредува. Во него нема пристрасност. Спасениот има за што да е благодарен, а осудениот не може да најде вина во Бога. Бог ја дава благодатта на оние кои не ја заслужуваат, заради нејзина пофалба и слава. Тој не им ја дава на сите, за да им покаже што заслужуваат. Проповедите, молитвите и прекорите не се залудни, затоа што Бог преку нив дејствува врз оние кои ги предодредил да веруваат. Човекот не треба да очајува ако се надева во Бога, туку ако се надева во себе. Мирча Елијаде вели дека одвојувањето на Бога од појавата на злото е очајнички обид да се спаси неговата добрина (Елијаде 2005б:43). Учењето дека сè е добро и дека злото не може да постои независно од доброто, сеуште не може да се разбере. Пелагиј бил разочаран од неморалот на

христијаните и учел дека човекот е способен да го избегнува злото (Елијаде 2005б:44). Секој човек може да постигне совршенство и самиот е одговорен за сопствените гревови. Августин претерано ја слави Божјата милост, иако круто се придржува кон идејата за предодреденост (Елијаде 2005б:39). Дури и Августин признава дека двојната предодреденост е неразбирлива (Елијаде 2005б:45). Едни се благословени со вечен живот во рајот, а други се казнети со вечно проклетство во пеколот. Но, тој инсистира на сувереноста на Бога во дејствувањето. Пелагиј прекумерно ја намалил, а Августин прекумерно ја зголемил потребата од Божја благодат (Lutzer 1998:160).

Еразмо Ротердамски ја брани слободата на волјата од нападот на Мартин Лутер (Erasmus 2002). Лутер негира дека благодатта ја ослободува волјата и смета дека секое случување е апсолутно неопходно (Erasmus 2002:45). Еразмо се спротивставува на апсолутната неопходност и на немоќта на волјата да постигне нешто без Бога (Erasmus 2002:31). Тој забележува промена на односот кон слободата на волјата кај Августин и Мартин Лутер (Erasmus 2002:85). Августин во расправата со Пелагиј, а Лутер во својата одбрана, почнал да ја негира слободната волја. Но, слободната волја ги спречува и очајот и лажната сигурност во луѓето, ги стимулира нивните напори, ја припишува вината на неверниците кои даваат отпор на Божјата благодат и го спречува карактеризирањето на Бог како суров и несправеден. Едни цитираат стихови од Библијата за да ја потврдат слободната волја, а други за да ја негираат. Противречностите произлегуваат од различните интерпретации на Библијата. Но, интерпретацијата овозможува и да се избегне противречноста. Пелагиј премногу ѝ припишува слобода на волјата, Лутер ја елиминира истата, а Еразмо ја застапува умереноста (Erasmus 2002:92). Тој смета дека човекот има заслуга за својата награда или казна; може да не врши гревови; мислите и делата не му се сведуваат на безусловна неопходност и може да стори повеќе отколку глината во рацете на грнчарот (Erasmus 2002:81). За тоа сведочи и Библијата, според која Божјата благодат му помага на човекот (Erasmus 2002:78). Иако на Божјата благодат не ѝ треба помош од волјата на човекот, таа соработува со неа. Библиските стихови кои наводно ја лишуваат волјата од слободата, всушност, го лишуваат човекот од ароганцијата и прекумерната самоувереност. Благодатта ја поттикнува, поддржува и води човековата волја кон крајната цел. Иако заради различните функции добива различни имиња, станува збор за истата благодат. Бог однапред знае сè што ќе се случи, затоа што сè е според неговата волја. Но, Божјата волја не ги принудува луѓето да грешат. Мартин Лутер му

возвраќа со делото „За ропството на волјата“ (Luther 1823). Во него му признава на Еразмо дека е единствен кој го посочил вистинскиот проблем наспроти безначајните проблеми, како папството, чистилиштето и индулгенциите (Luther 1823:376). Лутер смета дека оние кои веруваат во мала заслуга за Божјата благодат, се положи и од Пелагијците затоа што ја купуваат благодатта по пониска цена (Luther 1823:340). Човекот ја прима Божјата благодат од неопходност, а не заради сопствени напори или настојувања. Лутер го цитира Августин дека човековата волја е заробена, а не слободна (Luther 1823:115). Само Бог има слободна волја. Божјата волја не може да биде променета или спречена. Оттаму, сè што се случува е неопходно и непроменливо. Бог ја менува, а не ја принудува волјата на човекот. Принудата подразбира безволност. Човекот не ја губи волјата кога дејствува, иако Бог со својата семоќност го насочува според своето предзнаење. Во таа смисла, дури и безбожниците соработуваат со Бога. Еразмо верувал дека човекот може да придонесе кон сопствениот спас, а Лутер верувал дека спасот е суверена Божја работа (Lutzer 1998:165).

Жан Калвин ги порекнува аргументите за слободната волја во своите „Институти на христијанската религија“ (Calvin 2006). Првиот аргумент е дека не е грев тоа што се извршува заради неопходност. Но, иако човекот греша заради неопходност, греша по сопствена волја. Неопходноста е резултат на осудата на првиот грев. Човекот ја изгубил природата со која бил креиран. Оттогаш е во ропство на гревот и не може да сака ништо друго, освен злото. Бог ја менува злобната волја во добра. Сè што е добро во волјата на човекот е дело на Божјата благодат. Вториот аргумент е дека без слобода на волјата, наградата и казната го губат значењето. Но, Бог ги казнува луѓето затоа што го заслужуваат тоа, а ги наградува своите дарови кои стануваат човечки кога му ги дава на човекот. Третиот аргумент е дека без слободна волја, нема да постои разлика меѓу доброто и злото. Но, сите луѓе се болни, а Бог ги лекува само оние за кои тоа му е угодно. Истрајноста е дар од Бога, но таа не му е дадена на секого. Единствена причина за тоа е што Бог на едни им дава сила за да не бидат уништени, а на други не им ја дава истата за да бидат пример на непостојаност. Едни се предодредени за спас, а други за пропаст. Четвртиот аргумент е дека сите обиди за поттик на послушност би биле залудни ако човекот нема слобода на волјата. Но, Бог го користи поттикот за да го промени умот на избраните и за сведоштво против безбожните кога ќе им се суди. Како аргумент за слободната волја на човекот се применуваат и Божјите заповеди: или Бог бара од луѓето да го прават тоа што е во

нивна моќ или се исмејува со нив барајќи им го невозможното. Но, почитувањето на Божјите заповеди е возможно само преку Божјата благодат. Бог преку заповедите ги потсетува луѓето на нивната мизерна состојба и нивното несогласување со неговата волја. Тој работи во луѓето да го вршат она што им го заповедува. Добрите дела му припаѓаат на човекот само затоа што Бог му ги дава како подарок. Изопачените велат дека немаат вина за непослушноста кон Бога, затоа што не се ослободени од власта на гревот и немаат сила да го избегнат злото што го извршуваат. Но, тие немаат изговор за сопствената перверзна волја. Ако упорно грешат, преку Божјите прекори ќе научат да ја обвинуваат својата безвредност наместо да го обвинуваат Бога за неправедна суровост. Луѓето одобруваат суета и одбиваат совршено добро; сакаат зло и не сакаат добро; се стремат кон изопаченост и даваат отпор на праведноста. Бог ја користи изопаченоста како инструмент за својот гнев, но изопачениот човек не е како камен придвижен од надворешна сила. Јакоб Арминиј се брани од обвинувањата дека шири еретичко учење, но бара да се изврши ревизија на калвинистичкото учење содржано во Холандската вероисповед и Хајделбершкиот катехизам (Arminius 1853). Тој смета дека не ѝ нанесува неправда на Божјата благодат со признавањето на слободната волја на човекот (Arminius 1853:253). Во првобитната состојба, човекот бил способен да сака и врши добро со помош на Божјата благодат. Во грешната состојба, на човекот му е неопходна регенерација од Бога во Исус Христос преку Светиот Дух за да сака и врши добро. По регенерацијата, човекот е способен да сака и врши добро, но не без помошта на Божјата благодат. Благодатта е внесување на даровите кои вршат регенерација на човекот, како што се верата, надежта и љубовта. Таа е постојана помош од страна на Светиот Дух, која му овозможува на регенерираниот човек да сака и врши добро. Но, многумина даваат отпор на Светиот Дух и ја одбиваат понудената благодат. Во Библијата постојат стихови кои укажуваат дека верникот може да ја изгуби верата, но постојат и стихови кои укажуваат на безусловна истрајност во верата. Ништо не може да се случи без Божјата волја па дури ни она што се случува спротивно на неа. Слободната волја на човекот е потчинета на Божјата промисла. Бог врши добро и го допушта злото. На неговата промисла можат да ѝ се припишат сите можни злодела, но без да се донесе заклучок дека тој е автор на злото. Ако Бог одредува сè што се случува, тогаш може погрешно да се заклучи дека тој е автор на гревот. Но, Бог одредува сè што се случува да води кон добар крај. Гревот е вистинска непослушност и заслужува осуда. Божјата предодреденост на спасените и осудените луѓе пред

извршувањето на првобитниот грев, ѝ наштетува на Божјата слава затоа што го претставува Бога како автор на гревот. Според таквата предодреденост, на Бога му бил потребен гревот за да стекне слава преку милоста и правдата, а човекот бил насочуван од неодолива сила да згреши. Ако човекот го води сила на која не може да ѝ пружи отпор, тогаш не греши самиот. Неопходноста на гревот ја уништува слободата на човековата волја. Но, човекот бил создаден со слободна волја. Првобитниот грев е причина, а не начин на осуда. Бог е мудар, праведен и добар. Тој не сакал човекот да греши. Не е праведно да го казни човекот за дело што тој предизвикал да го стори. Не е добро да сака да го создаде човекот за да го осуди. Евангелието е добра вест, а не инструмент за осуда. Бог во Евангелието му ветува вечен живот на секој човек кој ќе се согласи да стане верник, а не вели дека има волја да спаси поединци на кои им дава вера преку неодолива сила. Тој ја објавува веста за вечната смрт на неверниците за да ги одврати од неверувањето и да ги спаси, а не вели дека не им дава благодат затоа што не сака да ги спаси. Благодатта не ја одзема слободата на човековата волја, туку ја поправа нејзината изопаченост и правилно ја насочува. Следбениците на Калвин и следбениците на Арминиј имаат спротивставени верувања за човековата слободна волја (Lutzer 1998). Калвинистите сметаат дека Бог има целосна контрола врз луѓето и не е принуден да се приспособува на нив. Арминијците сметаат дека Бог работи во човекот, но не ја определува неговата одлука. Според калвинистите, Бог го одредува тоа што го допушта. Луѓето би имале поголема слобода ако не му е допуштено на ѓаволот да дејствува во нив. Според арминијците, Бог го допушта злото за да не ја повредува слободата на човековата волја. Калвинистите сметаат дека спасот е сигурен за оние кои Бог ги избрал. Тој има моќ да ги спаси сите, но не ги спасува за да ги покаже своите особини преку казнување на изопаченоста и помилување на избраните. Арминијците сметаат дека Божјата благодат е универзална, а спасот зависи од човековата волја.

3. Поимно определување на оправданието

Во рамките на поимното определување на оправданието, како и кај слободната волја, посебно се претставени поимот и проблемот. По претставувањето на поимот на оправданието, е опишан проблемот кој се заснова на него.

3.1. Поим на оправдание

Постојат два вида на искази на општествените актери за ослободување од вина: изговори и оправдувања (Lyman and Scott 1989). Изговорот е признавање дека однесувањето е погрешно и негирање на целосна одговорност. Оправдувањето е признавање на целосна одговорност и негирање дека однесувањето е погрешно. Во изговорите луѓето се повикуваат на: туѓа вина, несреќа, биолошки мотив или немање намера. При оправдувањето можат да користат техники на: негирање на повреда, негирање на жртва, осуда на осудувачите, повикување на верност, тажна приказна или самоисполнување. Изговорите и оправдувањата се општествено одобрени искази кои неутрализираат одредено дејство или неговите последици. Оправдувањата признаваат дека дејството е воглавно недозволиво, но конкретната ситуација го дозволува или бара истото. Оправданието во христијанството се однесува на начинот на кој човекот станува праведен пред Бога (Sproul 1992:189). Правдата произлегува од потребата за ред при кој секој има свое место и своја улога (Pollock 2012:53). Таа подразбира секој да го добива она што е за него (Veen 2005:74). Стенфорд М. Лајмен и Марвин Б. Скот се согласуваат со Ралф Дарендорф дека правдата не е непроменлива состојба, туку е постојано менлив исход од дијалектиката на моќта и отпорот (Lyman and Scott 1989:203). Состојбата во која секој го врши тоа што треба е мизерна состојба без промени и без слобода. Августин посочува дека Бог го определува редот и тој на секого му дава место и улога (McGrath 2005:50). Тој се спротивставува на Јулијан од Екланум, според кого Бог му го дава на секого тоа што го заслужува (McGrath 2005:51). Тоа би значело дека Бог ги оправдува оние кои заслужуваат да бидат оправдани, но Божјата благодат се добива без заслуга. Праведен е оној кој постапува правилно (Sproul 1992:54). Тоа значи дека е праведен оној кој го одржува Божјиот ред, а неправеден е оној кој истиот го нарушува. Алистер Е. Мекграт го дефинира оправданието како процес на трансформација на грешниот во праведен човек (McGrath 2005:47). Џон Мекартур се спротивставува на тоа и го дефинира оправданието како чин преку кој Бог на грешникот му ја припишува праведноста на Исус, му ја простува неправедноста, го прогласува за совршено праведен и го избавува од осуда (MacArthur 2008:196). Оправданието не е постепена трансформација во човекот, туку моментална промена на неговиот статус пред Бога. Тоа е Божја пресуда во Божјиот суд.

3.2. Проблем на оправдание

Хауард С. Бекер вели дека сите општествени групи создаваат и применуваат правила, кои карактеризираат одредено однесување како исправно или погрешно (Becker 1997). Групата ги етикетира како аутсајдери оние лица кои не ги почитуваат постоечките правила. Но, тие лица не ги признаваат правилата и ги сметаат за аутсајдери оние кои истите се обидуваат да им ги наметнат. Општествена девијација е непочитување на нормите на однесување, кои се прифатени од мнозинството во општеството (Giddens 2009:939). Санкција е општествена реакција на однесувањето на индивидуа или група, чија цел е да обезбеди почитување на одредена норма. Санкциите можат да бидат позитивни или негативни, неформални или формални. Позитивни се наградите, а негативни се казните. Неформални санкции се спонтаните реакции при секојдневните општествени интеракции. Формалните санкции се пропишани и се спроведуваат од одредени општествени организации. Етикетирањето на одредено однесување како девијантно може да има спротивни ефекти: прекинување или продолжување на тоа однесување (Giddens 2009:947). Едни сакаат да избегнат да бидат етикетираани како девијантни личности, додека други го засноваат својот идентитет врз девијантното однесување. Во услови кога се зголемува девијантното однесување, општеството може да ги рedefинира девијациите (Giddens 2009:942). Однесувањето што во минатото било неприфатливо, во иднина може да стане прифатливо. Однесувањето на една група може да биде неприфатливо за друга група. Во социологијата на девијациите не доминира единствена теорија, туку повеќе перспективи се релевантни и корисни (Giddens 2009:940). Криминал е форма на девијација при која се прекршуваат општествените норми пропишани со закони (Brice and Yearley 2006:54). Дури и криминалот може да биде резултат на општествена контрола (Black 1993:27). Во тој случај се извршува противзаконско дело за да се поттикне почитување на општоприфатена норма на однесување. Емил Диркем смета дека криминалот е нормален, затоа што е невозможно да постои општество во кое нема криминал (Durkheim 1982:99). Штом постојат правила на однесување, постојат и можности за нивно прекршување. Криминалот може и да ја одржува и да ја промени границата меѓу доброто и лошото однесување (Giddens 2009:942). Класичните криминолошки теории од 18 век сметале дека луѓето имаат слободна волја, додека позитивистичките теории од 19 век сметале дека однесувањето на луѓето е определено од биолошки, психолошки и социолошки фактори (Carrabine et al 2004:51-52). Луѓето

кои имаат слободна волја, се одговорни за криминалот и треба да бидат казнети. Луѓето чие однесување е определено, треба да се лекуваат. Класичните и позитивистичките криминолошки теории претставуваат противречни слики на криминалот и правдата, но тие до денес продолжуваат да влијаат врз креирањето на казнената политика (Carrabine et al 2004:66).

Даниел Денет забележува дека секое кривично дело може да се оправда врз основа на тврдењето дека извршителот не можел да го спречи неговото извршување (Dennett 1984:161). Во идеален свет не би имало потреба од казнување, затоа што секој би постапувал исправно (Dennett 1984:159). Главната оправданост на кривичните закони е спречувањето на штета на себеси, другите поединци и општеството (Pollock 2012:221). Луѓето ги менуваат законите третирајќи ги како релативни, иако предизвикуваат апсолутни промени. Криминалот може да значи нанесување неправда, но и да е резултат на неправедно општество. Кај спроведувачите на законите се јавуваат етички дилеми при донесувањето на одлуки, затоа што легалното и исправното не се совпаѓаат секогаш (Pollock 2012:4). На одговорност не се повикуваат сите прекршители на законите за секој сторен прекршок. Прекршителите на законите можат да ги сметаат спроведувачите на законите за неправедни. Постоенето на правосудниот систем е показател на општествената определба за правда, но и потврда за постоењето на неправдата. При спроведувањето на правдата се води сметка за оправданоста на преземените мерки. Оправданоста на казнувањето се заснова на редуктивистички и ретрибутивни принципи, кои се постојано во тензија (Carrabine et al 2004:295). За едните целта на казнувањето е превенција на идни злосторства, а за другите е одмазда за веќе извршените злосторства. Правдата подразбира еднаков третман, еднакво споделување и непристрасност (Pollock 2012). Правдата не е иста со добрината. Луѓето немаат право на подарок или прошка и затоа не е неправедно да не ги добијат. Постојат комутативна, дистрибутивна, корективна и ресторативна правда. Ресторативната правда подразбира подобрување на односот меѓу жртвата и злосторникот со посредство на општеството. Ресторативната правда го третира злосторството како грешка и на злосторникот му дава можност да ја поправи преку компензација на жртвата за сторената штета. Збирот на принципи кои дефинираат што е исправно и погрешно се нарекува етички систем. Постојат различни етички системи: етички формализам, утилитаризам, религиска етика, природно право, етика на доблест, етика на грижа, егоизам. Примената на различни етички системи може да доведе до

противречни определби на добрината (Pollock 2012:46). Доброто во егоизмот е одредено од човекот, а во религиската етика од Бог.

При ревизијата на книгите „За слободната волја“, Августин повторува дека изворот на злото е во слободниот избор на волјата (Augustine 1999:32). Слободната волја е добар дар од Бога, но може погрешно да се примени. Бог ги казнува злобните дела, затоа што е праведен. Казната за злобното дело не е праведна ако тоа не е извршено доброволно. Делото не би било грев кога не би можело да се избегне. Божјата благодат ја ослободува волјата од служење на гревот. Благодатта не може да се заслужи. Затоа што не се дава по заслуга, се нарекува благодат. Добрата примена на слободната волја потекнува од Бога. Човекот не може да се воздигне со слободната волја, но може да падне. Книгата „За благодатта и слободната волја“ е една од книгите во кои Августин пишува против учењето на Пелагиј и неговите следбеници (Augustine 1887b). Пелагијците сметале дека Божјите заповеди му помагаат на човекот да не греша. Но, човекот не може да ги извршува заповедите без благодат. Пелагијците ја сметале природата на човекот за благодат. Но, човекот кој прима благодат верува во Исус. Исус ги исполнил Божјите заповеди и ја обновил човековата природа. Верата во Исус оправдува. Таа е дар од Бога. Од верата потекнуваат добрите дела без кои нема спас. Човекот не треба со слободната волја да врши зло, туку добро. Благодатта е потребна и за прошка на минати и за избегнување на идни гревови. Божјата благодат ги оправдува луѓето. Човекот нема никакви заслуги за своето оправдание. Новороденчињата ја примаат благодатта при крштевањето. Тие немаат заслуга за да ја добијат. Дека не ја добиваат по заслуга на родителите, сведочат случаите кога децата на неверниците ја примаат и децата на верниците не ја примаат. Августин пишува и „За дарот на истрајноста“ (Augustine 1887c). Пелагијците негирале дека новороденчињата се раѓаат со првобитен грев. Но, сите луѓе се грешни. Преку Адам луѓето се оддалечени од Бога, а преку Исус се доближуваат. Исус ги искупува гревовите на луѓето. Само новороденчињата кои се регенерирани преку него, ќе бидат спасени. Но, тие сами не можат да изберат да бидат крштивани. Бог избира.

Еразмо Ротердамски го критикува Мартин Лутер со делото „За слободната волја“ (Erasmus 2002). Тие што ја негираат слободата на човековата волја и ја потврдуваат апсолутната неопходност, како Лутер, го афирмираат Бог како автор на злото. Бог би бил одговорен за начинот на кој го создал човекот. Тој би ги наградувал луѓето со вечен живот во рајот заради своите дарови и би ги казнувал со вечно

страдање во пеколот заради своите злодела. Бог не е ниту праведен ниту милостив ако ги казнува и покрај тоа што не ги оспособил да вршат добри дела по сопствена волја. Луѓето оправдано би го обвиниле дека е неправеден и суров, затоа што ги казнува за волјата што не можат да ја променат. Но, никој не е принуден да врши зло без своја согласност. Луѓето се одговорни за извршеното зло, а на Бога му се должни за доброто што го вршат. Човекот не може да се оправда за своите гревови. Оправдан е оној кој верува, но верата е почеток на спасот. Оправданите според вера можат да не грешат. Во спротивно, оправданието според вера ја обезвреднува Божјата благодат. Мартин Лутер му одговара на Еразмо Ротердамски со делото „За ропството на волјата“ (Luther 1823). Тој признава дека и самиот бил доведен во очај заради тоа што добар и милостив Бог ги проколнува и измачува луѓето (Luther 1823:227). Но, Бог дејствува во човекот да верува во Божјата праведност. Неверувањето е одрекување од Бога. Праведниот човек живее со вера. Тој е оправдан преку верата. Оние кои не веруваат, не се оправдани. Сè што не е според верата, е грев. Избраните веруваат. Другите остануваат горди. Човековата волја не е слободна во врска со спасот и проклетството, туку робува или на Бога или на ѓаволот. Првобитниот грев ја насочува кон проклетство. Таа е слепа, но греши дури и кога го познава Божјиот закон. Библијата покажува како треба, а не како може човекот да дејствува. Сите човечки работи се празни и лажни. Со делата поединецот може да се оправда пред луѓето, но не пред Бога. Никој не се оправдува по сопствена заслуга, туку со Божјата благодат. Оправданието е подарок.

Жан Калвин пишува за проблемот на оправданието во „Институти на христијанската религија“ (Calvin 2006). проблемот е суштински за христијанството. Оправданието е Божјо прифаќање на луѓето како праведни. Се состои од простување на гревовите и припишување на Исусовата праведност на грешниците. Човекот е оправдан само преку верата. Верата оправдува затоа што преку неа се добива праведноста на Исус како подарок, а не затоа што преку неа се заслужува праведноста. Верата е редок дар. Никој не стекнува вера со свои напори. Благодатта ѝ претходи на верата. Оправданието се потпира само на Божјата милост. Добрите дела не придонесуваат кон човековата праведност. Сè што произлегува од човекот е осквернато. Дури и најдоброто дело е извалкано со неговата нечистотија. Трагите од несовршеноста остануваат во верникот за да остане понизен на Бога. Пофалбата за добрите дела на верниците ѝ припаѓа на Божјата благодат. Тие не ја споделуваат заслугата со Бога, туку му ја признаваат нему. Исус не им помага да стекнат

праведност, туку тој е нивната праведност. Оправдан е оној кој верува во Исус. Сè што луѓето извршуваат без вера во Исус, заслужува осуда. Само преку верата се оправдуваат и делата. Бог предодредил едни за вечен живот, а други за вечно проклетство. Предзнаењето на човековите заслуги не е причина за предодреденоста. Божјата волја е единствена причина едни да бидат помилувани, а други да бидат отфрлени. Помилувани се избраните, а отфрлени се осудените. Бог не е обврзан да ги спаси сите луѓе и има право да дарува кого сака. Избраните се разликуваат од осудените само по тоа што Божјата милост ги заштитува од уништување. Само Божјата благодат заслужува пофалба при изборот. Човекот не соработува со Бога. Бог ги лекува избраните. Тој им ги стврдува срцата на осудените. Божјиот таен план е причина за тоа стврдување. Апсурдно е да се рече дека осудата се добива случајно или со сопствени напори. Но, Божјата правда е неразбирлива за човекот. Луѓето се против неа, затоа што се изопачени од гревот. Тие го обвинуваат Бога за осудата за да се ослободат од вината која потекнува од нив и е причина за таа осуда. Осудените се оправдуваат за гревот затоа што не можат да го избегнат тоа што е заповедано од Бога, но тие се осудени заради праведниот Божји суд. Причината за тој суд не е сосема јасна и мора да се признае човековото незнаење на Божјата мудрост. Некои сметаат дека милоста и судот меѓусебно се исклучуваат. Но, ниту милоста ниту судот не му се забранети на Бога. Бог ги повикува сите еднадвор, но само верниците одвнатре. Јакоб Арминиј смета дека дел од обвинувањата за негово еретичко учење се однесуваат на оправданието на човекот пред Бога, иако тоа што тој го учи е во согласност со калвинистичкото учење (Arminius 1853). Верата, како дело извршено според заповедта на Евангелието, му се припишува на човекот како праведност пред Бога. Исусовата праведност е единствена заслужена причина за прошка на гревовите на верниците. Бог ја припишува праведноста на Исус само на верниците. На верникот верата му се смета за праведност преку Божјата благодат. Верниците имаат доволно сила да се борат против сатаната, гревот, светот и сопственото тело и да стекнат победа над овие непријатели, но не без помош на благодатта. Исус им помага да ги совладаат искушенијата. Сигурноста на спасот не смее да се изедначува со сигурноста во постоењето на Бог и сигурноста дека Исус е Спасител. Не е точно дека предодредените за спас ги води со благодат на која не можат да ѝ дадат отпор, а на предодредените за осуда им ја негира благодатта и тие немаат можност да бидат спасени. Бог ја објавува веста за вечната смрт на неверниците за да ги одврати од неверувањето и да ги спаси, а

не за да им соопшти дека не сака да ги спаси. Секој што верува во Исус ќе се спаси, а не само апсолутно избраните на кои верата им е дадена преку неодолива сила.

Оправданието во римокатоличката и лутеранската доктрина не се совпаѓаат (Veen 2005). Во римокатоличкото учење постои чин на оправдание и процес на оправдание. Чинот на оправдание го иницира процесот преку стекнување на вера и ослободување на човековата волја. Во процесот на оправдание, човекот соработува со Бога за својот спас. Соработката на човекот со Бога не се заснова исклучително на верата во Исус, туку се врши и преку почитување на заповедите и светите тајни. Лутеранското се спротивставува на римокатоличкото учење за соработка на човекот со Бога во своето оправдание. Соработката значи дека и човекот има заслуга за искупувањето на гревовите, а тоа води кон негирање на улогата на Исус Христос во човековиот спас. Само верата во Исус спасува, а таа е подарок од Бога. И во римокатоличката и во лутеранската доктрина, човековиот спас е овозможен со Божјата благодат. Но, оправданието во лутеранската доктрина е прогласување на помилување преку праведноста на Исус, додека во римокатоличката доктрина е трансформација од изопачен во праведен човек. Според лутеранците, Божјата благодат дејствува однадвор, предизвикувајќи радикална промена во човекот. Според римокатолиците, Божјата благодат дејствува внатрешно, помагајќи го усовршувањето на човекот. Роберт Чарлс Спраул смета дека римокатоличкото учење за оправдание преку вера и дела е погрешно (Sproul 1992). Оправданието е чин со кој Бог го прогласува грешникот за праведен, пренесувајќи му ја праведноста на Исус Христос. Делата не се доволно добри за да донесат заслуга за оправдание. Никој не може да биде оправдан преку делата што ги врши. Благодатта е незаслужена добивка. Бог нема долг кон луѓето. Луѓето погрешно сметаат дека ако вршат добри дела, ќе ги задоволат барањата на Божјата правда. Бог бара совршеност, која никој не може да ја постигне. Верувањето дека луѓето се оправдани преку добри дела без вера е ерес наречен легализам. Верувањето дека луѓето се оправдани преку вера без дела е ерес наречен антиномизам. Иако единствен услов за оправдание е верата во Исус Христос, ако добрите дела не произлегуваат од верата, тогаш таа не е жива и вистинска вера. Оправданието бара жива и вистинска вера, а не само исповедање на верата. Верата ги оправдува христијаните и ги поттикнува да вршат добри дела. Верата е неопходен услов за да се прими праведноста на Исус Христос. Само преку верата се оправдува човекот. Никој не може да влезе во Божјото царство без претходно да се покае. Покајанието претставува промена во умот

при која човекот се оддалечува од гревот и се доближува до Исус. При покајанието, човекот чувствува вина и тага заради сторен грев. Покајанието може да биде лажно и искрено. Лажното се доживува како резултат на страв од казна или загуба на награда. Искреното ги исклучува обидите за наоѓање изговор или оправдување, а вклучува подготвеност за надоместок и оттргнување од гревот. Дејвид Ј. Стјуарт смета дека учењето на Роберт Чарлс Спраул е еретичко (Stewart 2016). Покајанието е промена во умот при која човекот ја прима верата. Покајанието и верата се неразделни. Ако човекот верува дека Исус Христос ги искупил неговите гревови, ќе биде засекогаш спасен. Спасот е сигурен исто колку што се сигурни Божјите ветувања. Бог ветил дека ќе биде спасен секој што ќе му се обрати. Калвинистичкото учење за предодреденост кон спас и за истрајност на светците е еретичко. Божјата понуда за спас е достапна за сите. Секој може да биде спасен ако му поверува на Бога. Евангелското учење на Џон Мекартур за спас преку господарството на Исус Христос е еретичко. Евангелизмот спасува преку ширење на добрата вест за искупувањето на човечките гревови и воскресението на Исус Христос, а не преку поставување стандарди за водење на животот. Спасот не се заснова на тоа што прават или не прават луѓето за Исус, туку на тоа што го направил Исус за луѓето. Луѓето не можат да се спасат преку вршење добри дела. Луѓето не можат да го изгубат спасот преку вршење лоши дела. Секое човечко дело е бесполезно. Џон Мекартур го критикува лесното верување (MacArthur 2008). Луѓето се оправдани само преку верата во Исус Христос. Но, тоа не значи дека се спасени. Оправданите не можат да бидат сигурни во својот спас ако се безобсирно неправедни. Спасот не може да се заслужи преку вршење на добри дела. Одвојувајќи ги човечките дела од спасението преку Божјата благодат, луѓето воспоставуваат систем на праведност кој зависи од нив. Оние кои го негираат спасот преку господарството на Исус Христос, лажно претпоставуваат дека Бог престанува да дејствува во човекот со неговото оправдание. По оправданието следува осветувањето. Оправданието преку верата не ни дава дозвола да продолжиме да грешиме. Покајанието се состои од три елементи: свртување од гревот, свртување кон Бога и намера за служење на Бога. Вистинската промена на умот резултира со промена во однесувањето. Но, тоа не е човечко достигнување. Покајанието е Божји дар.

4. Историја на христијанството

Постојат голем број човекови заедници со различни верувања и практики. Нивното проучување предизвикало истражувачите да констатираат дека постои историски развој на религијата во четири фази: анимизам, тотемизам, политеизам и монотеизам (Bešić i Đukanović 2000:13-14). Но, тие религии се среќаваат и во современиот свет. Според Библијата, од почетокот до денес постојат луѓе кои веруваат во единствениот Бог. Во таа смисла, Августин вели дека вистинската религија која отсекогаш постоела, се нарекува христијанство по појавата на Исус Христос (Augustine 1999:52).

4.1. Поим на религија

Милош Бешиќ и Борислав Ѓукановиќ ја дефинираат религијата како културно-историски условена и колективно констатирана вера во светото кое има трансцендентна природа (Bešić i Đukanović 2000:32). Според Емил Диркем, религијата е унифициран систем на верувања и практики во врска со светото кое е одделено и забрането, а ги обединува луѓето во морална заедница наречена Црква (Durkheim 1995:44). Светото може да биде и предмет и суштество. Религиските учења се засноваат на вера. Библијата ја дефинира верата како убеденост во она што не се гледа (Евр 11:1). Тома Аквински пишува за можното значење на терминот „религија“ кое го откриваат Цицерон и Августин (Aquinas 1947:2040). Според Цицерон, терминот означува повторувано укажување на почит кон Бога. Според Августин, терминот означува поврзување со Бога или повторно барање на Бога по неговото занемарување. Мердит Б. Мекгир истакнува две групи на дефиниции кои се користени од социолозите на религија: супстанцијални и функционални (McGuire 2008:8). Супстанцијалните дефиниции одговараат на прашањето што е религијата, а функционалните ја опишуваат нејзината општествена функција. Супстанцијална е дефиницијата на Мелфорд Спиро дека религијата е институција сочинета од културно дефинирани интеракции со културно постулирани натчовечки суштества (McGuire 2008:9). Функционална е дефиницијата на Клифорд Гирц дека религијата е систем на симболи кои што дејствуваат да оформат моќни, продорни и долготрајни расположенија и мотивации кај човекот со формулирање концепции на генерален поредок на постоење и покривање на овие концепции со таква аура на фактичност со

што расположенијата и мотивациите изгледаат уникатно реалистични (McGuire 2008:11). Макс Вебер избегнува да ја дефинира религијата, иако ја истражува и пишува за неа (Weber 1978).

4.2. Појава и развој на христијанството

Градот Рим бил основан во осмиот век пред нашата ера (McKay et al 2014). Неговите жители биле борбени, храбри, издржливи. За тоа придонело и верувањето дека боговите им се наклонети. Биле вешти во дипломатијата. Воделе војни во кои со помош на сојузниците успевале да освојуваат нови територии. Иако во Пировата војна биле во сојуз со Картагинците, потоа војувале против нив во Пунските војни кои завршиле со уништување на градот Картагина. Проширувањето на територијата предизвикувало и граѓански војни и територијални поделби. Октавијан Август ги победил своите поранешни внатрешни сојузници и ја преземал власта врз целата територија. Владеел како император во периодот од 27 година пред нашата ера до 14 година од нашата ера. Римската империја за време на неговото владеење опфаќала територија на три континенти: Европа, Азија и Африка. Иако во империјата се истакнувала неговата божествена природа и по неговата смрт, токму во времето на неговото живеење се родил Богочовекот Исус. Октавијан Август бил наследен од неговиот зет и посвоен син Тибериј. Во текот на владеењето на Тибериј, Исус стекнал следбеници на територијата на римската провинција Јудеја, кои потоа го рашириле христијанството низ целата империја. Но, стекнал и непријатели кои предизвикале да му биде одземен животот. Евреите биле долго време во исчекување на својот спасител, кој ќе им донесе мир и среќа. Но, мнозинството од Евреите не биле задоволни од учењата на Исус. Еврејските религиски водачи го сметале неговото учење за опасно зашто предизвикувало промени во еврејската религија. Тој говорел за мир и среќа во вечното царство кое следува по смртта за припадници на различни народи, а не само за Евреите. Универзалноста на неговото учење и високиот степен на почитување на човековиот живот придонеле кон прифаќање на неговото учење низ целата империја. Иако пред појавата на христијанството во Римската империја живееле различни народи со различни религии, тие не претставувале закана за римската паганска религија. Непочитувањето на паганските богови и на божествената природа на императорот предизвикале прогонување на христијаните од страна на римските владетели. Но, со оглед на тоа дека христијаните верувале во вечното постоење во рајот наспроти

краткиот живот во светот, тие не се плашеле ниту од маченичка смрт. Нивната храброст и истрајност во верата биле восхитувачки. Зголемувањето на бројот на христијаните предизвикало институционализирање на христијанството. Се граделе верски објекти во кои верски лица вршеле богослужба. Дел од верските објекти биле далеку од населените места и во нив живееле христијани кои целосно го посветиле животот на Бога. Но, зголемувањето на бројот на христијани предизвикувало различни луѓе различно да ги толкуваат зборовите на Исус и на неговите следбеници. Императорот Диоклецијан владеел во периодот од 284 до 305 година. Тој се посветил на уништување на христијаните заради непочитувањето на римските богови. Императорот Константин владеел од 306 до 337 година. Тој во 312 година го прифатил христијанството заради визија која ја имал за време на битка и заради влијанието на неговата мајка Елена. Со Миланскиот едикт во 313 година, христијанската религија добила рамноправен статус со другите религии во Римската империја. Во 325 година, Константин го свикал Првиот вселенски собор на христијанските црковни лидери за да ги надминат несогласувањата во врска со природата на Исус. На тој собор била призната божествената природа на Исус, а оние кои не се согласувале биле наречени еретици и биле прогонети. Во 380 година, римскиот император Теодосиј го прогласил христијанството за официјална религија во империјата.

Стариот завет содржи пророштва, а Новиот завет го потврдува нивното исполнување. Тоа се согледува преку зачнувањето на дева Марија (Ис 7:14, Мт 1:22-23), раѓањето на Исус во Витлеем (Мих 5:2, Мт 2:4-6), раѓањето на Спасител (Ис 9:6-7, Лк 2:10-11), гласникот за неговото доаѓање (Ис 40:3-5 и Мал 3:1, Мт 3:3 и Јн 1:29), донесувањето правда (Ис 42:1, Мт 12:17-18), Новиот завет (Ер 31:31, Мт 26:28), спасот наменет за сите народи (Ис 49:6, Мт 28:19-20), влегувањето во Ерусалим (Зах 9:9, Мт 21:4-5), предавството врз Исус (Зах 11:12-13, Мт 26:15), распнувањето (Пс 21:16, Мт 27:35), воскреснувањето (Пс 15:10, Дела 13:35), сместувањето на Исус од десната страна на Бога (Пс 109:1, Мк 16:19), донесувањето правда на народите (Ис 42:1, Мт 12:17-18). Самиот Исус потврдува дека го исполнувал она што било претскажано за Него во Стариот завет (Лк 24:44). Христијаните верувале дека Исус бил очекуваниот Месија (Елијаде 2005a). Христос е старогрчки превод на хебрејскиот збор Месија, што значи „помазан“. Евреите ги помазувале оние за кои сметале дека се предодредени од Бога да ги водат. Но, јудаистите не верувале дека Исус бил очекуваниот Месија. Тие верувале дека Месијата ќе воспостави нивно вечно кралство на земјата, ќе ги порази

сите непријатели и ќе владее праведно додека е жив. Наместо тоа, Исус бил распнат. Но, неговото воскреснување за неговите следбеници значело дека тој навистина е Месијата. Првите следбеници на Исус биле Евреи. Но, Евреи биле и неговите противници. Откако Исус бил осуден од Синедрионот на Евреите за богохулство, бил одведен кај владетелот на Јудеја за да му суди за поттикнување бунт против владеењето на Римската империја. Членовите на Синедрионот го наклеветиле дека се нарекува цар на Евреите. Откажувањето од Исус во текот на една ноќ од страна на најцврстиот апостол Петар е показател дека човечките гревови и доблести не се важни. Важно е човекот да се покае и да не губи надеж во спасот. Човекот треба да се моли за прошка на гревовите и да верува дека ќе го добие тоа што го бара од Бога. Црквата се родила на Духовден, кога апостолите биле собрани на едно место и биле исполнети со Светиот Дух. Тогаш тие проговориле на различни јазици. Тоа значело дека треба да проповедаат за Бога на различни народи. Павле бил фарисеј и остар прогонувач на следбениците на Исус заради ширењето на еретичкото учење во еврејската религија. Но, откако му се појавил воскреснатиот Исус, тој се преобратил и станал еден од најистакнатите објавувачи на добрата вест за него. Следбениците на Исус за првпат биле наречени христијани во Антиохија. Таму Павле го критикувал Петар за односот кон необрежаните. Според Павле, централно значење во христијанството имала Божјата милост. Верата во Исус го оправдува човекот, а не делата според Законот. Законот служи за осуда, а верата за спас. Прощката е милостив дар од Бога. Не е важно дали човекот е обрезан или необрезан. Важно е човекот да стане нов. Обрежувањето не било задолжително за христијаните, како што било за Евреите во минатото. За тоа одлучиле апостолите на собир во Ерусалим. Но, за христијаните задолжителни станале крштевањето и причестувањето. Преку нив човекот доживува трансформација, која го приближува кон Исус. Тоа било спротивно на дотогашната еврејска традиција. Народот во Јудеја го осудувал Исус зашто излекувал човек во сабота (Јн 7:23). Исус им вели на неверниците дека не Го познаваат Бога штом не можат да Го препознаат Него (Јн 8:19). Го критикувал лицемерието на фарисеите и садукееите кои од другите барале да ги почитуваат Божјите заповеди, но и самите не ги почитувале (Мт 23:3). Фарисеите ги критикувале Неговите ученици зашто не ги миеле рацете пред да јадат леб (Мк 7:5). Но, Тој им возвратил дека тие го запазувале човечкото предание, а отфрлале Божја заповед (Мк 7:8-9). Исус рекол дека човекот треба да ги почитува Божјите заповеди за да живее вечно (Мт 19:17).

Во христијанството се издвоиле различни групи кои имале различни учења (Lutger 1998). Дел од нив се обединети со терминот „гностици“. Гностиците тврделе дека имаат пристап кон скриеното знаење. Тие сметале дека материјата е лоша, а врховниот Бог е добар. Невозможно е добриот врховен Бог да се појави во телесна форма на Земјата, затоа што би се заразил со злото од материјата. Исус Христос бил врвната Божја креација одредена да владее со целокупното постоење. Ориген од Александрија сметал дека Исус Христос има божествена природа, но е потчинет на Бога. Ариј од Александрија сметал дека Исус Христос не постоел отсекогаш, туку имал свој почеток. Таткото постои отсекогаш. Синот нема иста природа со Таткото. Аријанизмот бил широко застапен меѓу христијаните во четвртиот век. Монархијанизмот се обидува да го избегне верувањето во повеќе богови, а да ја потврди божествената природа на Исус Христос. Ноет сметал дека Таткото се појавил како Син. Постои еден Бог, кој во различно време се појавува во една од неговите три форми: Таткото, Синот и Светиот Дух. Монархијанизмот доживеал подем во третиот век. Тертулијан од Картагина се спротивставувал на монархијанизмот. Тој сметал дека Бог е еден, но истовремено има три личности: Татко, Син и Свет Дух. Атанасиј од Александрија се согласувал со него. Трите личности постојат вечно и имаат иста природа. Евсевиј од Кесарија се согласувал со Атанасиј дека Исус има божествена природа, но со Ариј дека нема иста природа со Таткото. Според него, Синот има слична природа со Таткото. На Првиот вселенски собор во Никеја било прифатено учењето на Атанасиј, кое е содржано во Никејскиот симбол на верата. Тоа било во прилог на гностиците, кои ја истакнувале божествената природа на Исус Христос, занемарувајќи ја неговата човечка природа. Аполинариј од Лаодикеја сметал дека Исус Христос имал човечко тело, но не и човечка душа. Аполинаризмот бил отфрлен на Вториот вселенски собор во Константинопол во 381 година. Несториј од Константинопол сметал дека Исус Христос има две личности, кои постојат раздвоено во едно тело. Но, тоа значи дека Бог е во Исус и дека Исус не е Бог. Кирил од Александрија се спротивставувал на несторијанството. Несторијанството било отфрлено на Третиот вселенски собор во Ефес во 431 година. Кирил од Александрија го штител единството на личноста на Исус. Според него, Исус има една природа која има и божествен и човечки карактер. Евтихиј од Константинопол сметал дека божествената и човечката природа се споени во Исус, формирајќи нова природа. Но, тоа значи дека Исус Христос не е ниту човек ниту Бог, туку нивна мешавина.

Монофизитството, односно учењето дека Исус Христос има една природа, било отфрлено на Четвртиот вселенски собор во Халкедон во 451 година. Било прифатено учењето на Лав од Рим. Исус има една личност со две природи. Тој целосно е човек и целосно е Бог. Различните учења за природата на Исус предизвикувале раздор меѓу христијаните во Византија (Jenkins 2010). Монофизитите и несторијанците не го прифаќале учењето од Халкедон. Од друга страна, монофизитите биле остри противници на несторијанците. Императорот Јустинијан се обидел да ги помири антихалкедонските монофизитски цркви со халкедонските преку повторно отфрлање на несторијанството. За тоа го свикал Петтиот вселенски собор во Константинопол во 553 година. Иако соборот го отфрлил несторијанството, монофизитството не згаснало. Императорот Ираклиј го поддржал компромисното монотелитистичко учење, според кое Исус има една личност и две природи, но една волја. Но, монотелитизмот бил прогласен за ерес и од халкедонските и од антихалкедонските цркви. Тој бил отфрлен на Шестиот вселенски собор во Константинопол, кој се одржал во 680 и 681 година. Бил усвоен диотелитизмот, според кој личноста на Исус има две волји кои кореспондираат на неговите две природи. Седмиот вселенски собор се одржал во Никеја во 787 година и на него се потврдила легитимноста на иконите. Раздорот меѓу црквите не прекинал. Антихалкедонските цркви ги признавале само учењата кои произлегувале од првите три вселенски собори. Тие биле распространети низ Египет, Палестина, Сирија и Ерменија, но нивните учења процветале и подлабоко во Азија.

Исус Христос ја цитирал еврејската Библија доследно или со одредени измени (Barrera 1998). Еврејската Библија се состои од повеќе книги. Таа е напишана претежно на хебрејски јазик, но во некои книги бил употребуван арамејски или старогрчки јазик. Евреите почнале да го користат арамејскиот јазик во 6 век пред нашата ера, кога нивните територии биле заземени од Вавилонија. Старогрчкиот јазик почнале да го користат во 4 век пред нашата ера, кога нивните територии биле заземени од Македонија. Религијата на Самарјаните и садукееите се засновала на писмената Тора. Таа кај христијаните е позната како Петокнижие на Мојсеј. Фарисеите употребувале Танак, кој се состои од три дела: Тора (учење), Невиим (пророци) и Кетувим (писанија). Танакот за христијаните претставува Стар завет. Покрај писмената Тора, фарисеите ја признавале и усната Тора. Есените признавале повеќе книги отколку оние во Танакот на фарисеите, но не и книгата на Естира. Нивниот Танак ги содржел и книгите на Енох, Книгата на јубилеите и Заветите на 12 патријарси. Еврејската

заедница во египетскиот град Александрија говорела на старогрчки јазик. Седумдесет и двајца преведувачи ги превеле книгите на Танакот од хебрејски на старогрчки јазик. Нивната верзија се нарекува Септуагинт. Септуагинтот ги вклучува и девтероканонските (второканонските) книги, кои не се во составот на фарисејскиот Танак. Освен тоа, некои книги имаат повеќе поглавја, како книгите на Јов, Еремија и Даниил. Евреите го потврдиле составот на Танакот на соборот во Јамнија на крајот од првиот век (Bruce 1988). Тора се состои од 5 книги: Битие, Исход, Левит, Броеви и Второзаконие. Невиим се состои од 4 книги на поранешните пророци и 4 книги на подоцнежните пророци. Книги на поранешните пророци се: Исус Навин, Судии Израилеви, Првата и Втората книга на Самоил, Првата и Втората книга Царства. Книги на подоцнежните пророци се: Исаија, Еремија, Езекил и Дванаесет пророци (Осија, Јоил, Амос, Авдиј, Јона, Михеј, Наум, Авакум, Софонија, Агеј, Захарија и Малахија). Кетувим се состои од 11 писанија: Псалми, Изреки, Јов, Песна над песните, Рута, Плачот на Еремија, Проповедник, Естира, Даниил, Ездра и Неемија, Првата и Втората книга Летописи. На тој начин се набројуваат 24 книги од Танакот, кои кореспондираат на 39 книги од Стариот завет на христијанската Библија. Дополнителни книги во Септуагинтот се: Прва и Втора книга Ездра, Товит, Јудита, Мудрост Соломонова, Мудрост Сирахова, Послание на Еремија, Варух и две, три или четири книги Макавејски. Меѓу промените се додавањето на Псалм 151 во Псалмите, како и додавањето на приказните за Сузана и за Вил и змејот во книгата на пророкот Даниил. Редоследот на книгите во Септуагинтот не е ист со редоследот на книгите во фарисејскиот Танак. Во Септуагинтот книгите биле поделени на 4 дела: 1. книги на Мојсеј; 2. историски книги; 3. поетски книги и книги на мудрости; и 4. книги на пророци. Рабините се верски учители на јудаизмот. Од нивните усни толкувања на Танакот бил создаден Мишна (учење со повторување) во третиот век (Herford 1975). Мишна се изучувал и во Палестина и во Вавилонија. Од толкувањата на Мишна бил создаден Гемара (студирање). Гемара бил создаден во Палестина во четвртиот век, а во Вавилонија во шестиот век. Талмуд е составен од Мишна и Гемара. Постојат Ерусалимски и Вавилонски Талмуд. Тосефта (додаток) го дополнува Мишна. Мидраш (истражување) е голема колекција на коментари за Танак. Талмуд и Мидраш се создадени во духот на традицијата на јудаистите, која на почетокот се пренесувала усно меѓу рабините.

Христијанската Библија се состои од Стар и Нов завет. Христијаните го користеле Септуагинтот како Стар завет, но во различни христијански извори се среќаваат различни верзии на составот и распоредот на книги (Bruce 1988). Исус Христос не пишува книги. Неговото учење било пренесувано усно и писмено. Од писменото учење бил создаден Новиот завет. Маркион од Синоп во вториот век сметал дека учењето на Исус Христос го заменува учењето од Стариот завет и дека авторите на евангелијата му нанесуваат штета на Исусовото учење преку поддршка на легализмот. Тој прифатил само едно евангелие и десет посланија на Павле. Го избрал Евангелието според Лука и го преуредил. Ги преуредил и десетте посланија на Павле. Меѓу посланијата на Павле не ги вклучил Првото и Второто послание до Тимотеј, Посланието до Тит и Посланието до Евреите. Спротивно на Маркион, Валентин од Александрија во вториот век прифатил и други евангелија и посланија, кои не станале дел од Новиот завет. Мураториевиот фрагмент е напишан на латински јазик, а се смета дека потекнува од вториот век. Тој содржи листа на прифатливи и неприфатливи книги за христијаните. Во него се прифатени 21 книга од Новиот завет. Во листата ги нема: Посланието до Евреите, Посланието на апостол Јаков, Првото и Второто послание на апостол Петар, Третото послание на апостол Јован и Посланието на апостол Јуда. Меѓу книгите кои се прифатени, е Откровението на Петар. Книгата Пастир на Ерма е прифатена за читање, но не ѝ е дадено значењето на пророчките и апостолските книги. Неприфатливи се Посланието до Лаодикејците и Посланието до Александријците на Павле, затоа што се сметаат за фалсификати креирани од следбениците на Маркион. Делата на Валентин се, исто така, неприфатливи. Познатите христијански автори и црковни лидери од периодот на раното христијанство не познавале и не признавале единствена колекција на книги на Новиот завет. Првата листа со 27 книги на Новиот завет била објавена од Атанасиј од Александрија во 367 година. Августин го поддржувал составот на книги од листата на Атанасиј, но ги набројувал според различен распоред. Локалниот црковен собор во Хипон во 393 година го утврдил составот и распоредот на канонски книги на Библијата. Била донесена одлука во црквата да не се читаат други книги како Божји. Регионалните црковни собори во Картагина во 397 и во 419 година ги потврдиле одлуките од Хипон. Стариот завет бил составен од 44 книги. Плачот на Еремија, Посланието на Еремија и Варух биле во составот на Еремија. Новиот завет бил составен од 27 книги. Но, составот на Библијата не бил секаде ист. Во Ерменија, на пример, во Стариот завет биле вклучени Заветите на

12 патријарси и Историјата на Јосиф и Асената, а во Новиот завет биле вклучени Посланието на Коринтјаните до Павле и Третото послание до Коринтјаните од Павле (Metzger 2001:161). Во периодот на раното христијанство постоеле голем број книги со сомнителни или лажни извори и содржини, кои денес се познати како апокрифи или псевдоепиграфи. Но, во канонските книги на Библијата се цитираат и книги кои не се вклучени во неа, како што се Книгата за војните Господови (4 Мојс 21:14), Книгата на Праведниот (Ис.Н. 10:13) и Книгата на делата Соломонови (3 Цар 11:41). Достапноста на Библијата од минатото до денес се должи на нејзиното копирање, при кое настануваат случајни или намерни промени (Barreга 1998). Една од причините заради кои настануваат намерни промени е модернизацијата на јазикот. Промени настануваат и со преведувањето на оригиналните текстови. Од една страна, оригиналниот текст може да содржи двосмислени зборови. Од друга страна, во јазикот на кој се преведува може да не постои соодветен збор. Кон крајот на четвртиот и почетокот на петтиот век, Јероним од Стридон ги преведувал книгите на Библијата на латински јазик. Неговиот превод станал основа на Библијата, позната како Вулгата, која на Западот била најчесто употребувана.

Во 395 година, по смртта на императорот Теодосиј, Римската империја била поделена на два дела со кои владееле неговите синови (Hause and Maltby 2004). Во источниот дел најмногу се користел грчкиот, а во западниот дел латинскиот јазик. Августин живеел во западниот дел на Римската империја и говорел латински. Во православното христијанство тој се смета за благословен и за еден од најважните христијански автори на Западот (McGuckin 2011:511). Во католичкото христијанство тој е светец и еден од црковните отци (Flinn 2007:73). По Библијата, неговите дела се најважен извор за доктрините на протестантското христијанство кои се однесуваат на благодатта, предодреденоста и оправданието. Се родил во Тагаста во 354 година, а умрел во Хипон во 430 година. За неговиот живот постојат повеќе извори, меѓу кои и неговите автобиографски „Исповеди“ (Augustine 1886). Во нив Августин потврдува дека во услови на постоење на спротивни сили во општеството, човекот е принуден да бара аргументи од луѓето, но и самиот да создава аргументи кои ќе го оправдаат неговиот избор. Неговиот татко Патрициј бил паган, а неговата мајка Моника била христијанка. Пред да умре, Патрициј станал христијанин под влијание на Моника. И двајцата негови родители сакале тој да напредува во стекнувањето знаење, но од различни причини: татко му затоа што сакал син му да постигне висок социјален

статус, а мајка му зашто сакала преку знаењето тој да го спознае Бога. Бил припадник на манихејството во тек на 9 години, почнувајќи од 19 па сè до 28 годишна возраст. Иако другарувал со манихејците, потоа станал нивен жесток противник. Августин предавал реторика во Тагаста, Картагина, Рим и Милано. Додека предавал, читал многу книги. На почетокот читал книги за хороскоп, а подоцна ги отфрлил апсурдите на астролозите. Прочитал книги на филозофи кои самите си противречеле. Академиците го убедиле дека човекот нема моќ да ја разбере вистината и треба во сè да се сомнева, но подоцна напишал книги против нивните филозофски учења. За Августин во младоста Бог претставувал плод на фантазијата, а луѓето биле реални. Тој им се восхитувал на луѓето за кои учел, но токму од нив бил поттикнат да го побара Бога. Платонистите го поттикнале да го бара единствениот Бог, но кај нив не можел да го спознае Исус. На почетокот за него Библијата ја немала вредноста на филозофијата, а потоа во неа ја нашол вистината и ја отфрлил празната филозофија. Отпрвин сметал дека апостолот Павле си противречи, а потоа токму од него најмногу научил. Посакал да го прифати христијанството, но побарал поттик за тоа. Слушал детски глас од соседната кука, кој му повторувал да земе и прочита. Зборовите ги сфатил како Божја команда. Кога ја отворил книгата, Августин ги прочитал стиховите на апостолот Павле во кои тој вели да му служат на Исус, а не на телото. Тоа бил клучен момент во конверзијата на Августин кон христијанството. Иако пред да стане христијанин не му пречело да има и вонбрачни врски со жени, потоа се одрекол и од бракот. Во Милано присуствувал на проповедите на бискупот Амвросиј, но повеќе за да открие дали ја стекнал славата што ја заслужува, отколку заради нивната содржина. Потоа, во 391 година, тој станал презвитер во црквата на Хипон, а во 396 година станал бискуп. Иако на почетокот од животот Августин не бил христијанин, во текот на своето служење целосно се посветил на одбраната на вистинската христијанска религија не само од другите религии, туку и од еретичките христијански учења.

Мани живеел во третиот век во Сасанидската империја (Елијаде 2005а). Тој бил воспитуван според еретичкото христијанско учење на елкаситите, но доживеал духовна преобразба која го поттикнала да започне ново верско учење. Манихејството се засновало на апсолутен дуализам. Доброто и злото постоеле раздвоени со граница, но со нивно мешање настанал светот онаков каков што е. Мешањето било поттикнато од владетелот на злото, кој посакал да го освои доброто. Владетелот на доброто се бори против злото. Тој дејствува во светот на начин кој ќе овозможи негова конечна

победа, при која доброто повторно ќе биде одделено од злото. Во втората половина на четвртиот век низ римска Шпанија забрзано се ширело христијанското учење на Присилијан (Hughes 1979). Тоа во себе вклучувало манихејски верувања и практики. Црковниот собор во Сарагоса во 380 година го осудил неговото учење, но тој истата година станал бискуп на Авила. Во 383 година, Максим се прогласил за император на Западната римска империја, која ги опфаќала Британија, Галија и Шпанија. Седиште на империјата бил Трир, каде во 385 година била спроведена судска постапка против Присилијан. Бискупот Итациј покренал обвинение против него, меѓу другото, за употреба на магија. Судот одлучил дека е виновен и му изрекот смртна казна. Присилијан бил погубен. Максим испратил претставници во Шпанија за да го искоренат неговото учење. Во 388 година, Максим бил убиен, а бискупот Итациј бил прогонет. Присилијанците го следеле учењето на Присилијан и по неговата смрт. Тие биле осудени на црковните собори во Сарагоса во 395 година и во Толедо во 400 година. Августин пишувал и против присилијанците (Augustine 1999). Нивното погубување е прво познато погубување на еретици во историјата на христијанството (Schaff 1884). Донатизмот бил зачат во времето на прогонствата на императорот Диоклецијан, кога бискупите во Северна Африка се спротивставиле во врска со начинот на нивното однесување. На едната страна биле ригорозните бискупи. Тие повикувале на маченичка смрт, а ги сметале за предавници оние кои пребегувале и се откажувале од богослужбата. На другата страна биле умерените бискупи. Тие повикувале на претпазливост и го прифаќале враќањето на бискупите кои претходно пребегале или се откажале од богослужбата. Сесилијан станал бискуп во Картагина во 311 година. Ригорозните бискупи не го прифатиле неговото поставување, свикале црковен собор и го избрале Мајорин за бискуп на Картагина. Донат го наследил Мајорин во 315 година. Донатистите биле активни и во времето кога Августин бил бискуп на Хипон. Тие сметале дека богослужбата треба да ја вршат лица кои водат свет живот. Августин им се спротивставувал, сметајќи дека Бог дејствува преку богослужбата во црквата, а не преку карактерите на индивидуите кои истата ја вршат. Донатизмот би ги отворил портите на лицемерите, зашто совршената светост во световниот живот не може да се постигне. Во 411 година во Картагина се собрале 286 католички и 279 донатистички бискупи за да дискутираат во врска со нивните несогласувања. Августин бил најистакнат од страната на католиците. По соборот биле донесени законски мерки против донатистите. Августин ја одобрувал употребата на

сила во борбата против нив. Во 410 година, аријанските Визиготи на чело со кралот Аларих го нападнале и ограбиле Рим, а паганите го обвинувале христијанството за тоа. Во периодот од 413 до 426 година, Августин го пишува делото „За градот на Бога“ со цел да го одбрани христијанството од нападите на паганите. Тој во него вели дека мудриот човек треба да се чувствува мизерно заради војните што ги води, но признава дека е принуден да води праведни војни заради погрешното однесување на противниците (Augustine 1887a:405). За животот на Августин сведочи и неговиот пријател Посидиј, кој бил бискуп во Калама (Weiskotten 1919). Августин основал манастир за жени во Хипон, под водство на неговата сестра. По нејзината смрт во 423 година, тој им испратил писмо за да им помогне да ги надминат разликите и да ги постави правилата за водење на монашки живот. Пелагиј бил христијански монах од римската Британија, кој живеел во Рим во почетокот на петтиот век (Warfield 1887). Таму се соочил со неморалниот живот на христијаните и се спротивставил на учењето дека човекот е роден со грешна природа и не може по сопствена волја да ги почитува Божјите заповеди. Во 411 година кратко престојувал во Северна Африка, а потоа заминал во Палестина. Во 415 година бил испитуван од два различни црковни собори, но не бил осуден за ерес. Бискупите во Северна Африка го осудиле неговото учење на различни црковни собори и побарале поддршка од Рим. По добиената поддршка во 418 година, африканските бискупи повторно го осудиле учењето на пелагијците на црковен собор во Картагина. На осудата на пелагијците од Рим најжестокото се спротивставил Јулијан од Екланум. Но, нивната осуда била потврдена на Вселенскиот собор во Ефес во 431 година. Во меѓувреме, во манастирите на југот од Галија се јавило ново учење. Новото учење од Августин ја прифатило неопходноста од благодат, а од Пелагиј способноста за самоопределба. Тоа било осудено на Вториот црковен собор во Оранж во 529 година. За осудата на пелагијците голем придонес имал Августин со неговите дела напишани против нив. Августин пишува и против аријанците, а напишал и дело „За Светото Тројство“ (Schaff 1884). Во 429 година, аријанските Вандали навлегле во Северна Африка, а во 430 година го опседнале градот Хипон. Августин учел дека Светиот Дух произлегува од Таткото и Синот. Никејско-Константинополскиот симбол на верата од 381 година вели дека Светиот Дух произлегува од Таткото. На црковен собор во Толедо, Шпанија, во 589 година било додадено дека произлегува и од Синот. Додатокот „и од Синот“ бил прифатен на Западот, но не и на Истокот. Тој е еден од

причините за Големиот раскол помеѓу Западната и Источната црква во 1054 година (Елијаде 2005б).

4.3. Православно христијанство

Според истражувачкиот центар на Пју, 3.8% од вкупната светска или 11.9% од вкупната христијанска популација во 2010 година припаѓаат на православното христијанство (*Global Christianity* 2011). Околу 260 милиони луѓе во светот се православни христијани. Најголем број од нив или 39% живеат во Русија. Православното христијанство е најзастапено во Европа, каде живеат 76.9% од вкупниот број на православни христијани. Тие сочинуваат 35.4% од вкупното европско христијанско население. Православните христијани претставуваат мнозинство од населението во 14 држави. Највисок процент на православни христијани меѓу нив или 88.3% од вкупното свое население има Грција.

Разликите меѓу христијаните во Источна и Западна Европа постоеле пред официјалната поделба на христијанската Црква на Источна и Западна, односно на Православна и Римокатоличка (Елијаде 2005б). Истокот и Западот негувале различни културни традиции, употребувале различни јазици и вршеле различни верски обреди. Нивното меѓусебно игнорирање ги зголемуvalo разликите, а тоа кулминирало со Големиот раскол во 1054 година. Во него учествувал вселенскиот патријарх Михаил I Керулариј (Hughes 1979). Византискиот император Константин IX го поставил Михаил I Керулариј на чело на Вселенската патријаршија во 1043 година. Иако папата ги ангажирал Норманите за да ги протераат Византијците од Јужна Италија, нивниот воен успех претставувал закана и за него. Папата Лав IX ја прифатил понудата за сојуз со византискиот император Константин IX против Норманите. Но, вселенскиот патријарх Михаил I Керулариј стравувал дека нивниот сојуз ќе предизвика слабеење на Вселенската патријаршија. Тој преку Лав од Охрид го изразил својот став дека Источната и Западната црква можат да бидат во заедница само ако латинските бискупи ги прифатат црковните обичаи на Истокот. Папата преку кардиналот Хумберт му одговорил дека неговиот примат во христијанството е доделен од Бога и дека верата на Западната црква е вистинската. Во 1053 година, Лав IX водел војска во битка против Норманите во која бил поразен и заробен. Византискиот император испратил писмо во кое ветувал помош. Михаил I испратил писмо во кое пишуval за помирување. Лав IX ги примил писмата во заробеништво и решил да испрати негови претставници во

Константинопол предводени од кардиналот Хумберт. Но, тие немале намера да преговараат со Михаил I. Лав IX починал во април 1054 година. Нов папа сеуште не бил поставен па Михаил I одбивал да ги прими папските претставници. Во јули 1054 година, кардиналот Хумберт и неговите придружници на олтарот од црквата „Света Софија“ оставиле папски документ за исклучување на Михаил I и неговите следбеници од христијанската заедница. Тие го обвинувале за еретичко учење, меѓу другото, заради непризнавање на додатокот дека Светиот Дух произлегува и од Синот. По нивното заминување, Михаил I свикал синод на кој биле осудени тројцата папски претставници. Потоа напишал и манифест во кој ја обвинил Западната црква за ерес.

Несогласувањата меѓу Западната и Источната црква биле заострени и претходно. Во 858 година, византискиот император Михаил III го отстранил од службата вселенскиот патријарх Игнатиј и на негово место го поставил Фотиј. За да го намалат отпорот на приврзаниците на Игнатиј, императорот Михаил III и патријархот Фотиј побарале поддршка од папата Никола I. Во 863 година, папата Никола I одлучил да го поддржи враќањето на Игнатиј на чело на Вселенската патријаршија во Константинопол, затоа што неговото отстранување и поставувањето на Фотиј не биле во согласност со црковните правила. Императорот Михаил III и патријархот Фотиј му се спротивставиле. Михаил III му се заканувал на папата со воена интервенција. Фотиј рекол дека следбениците на папата се слуги на антихристот. Тој ги обвинувал за повеќе невинности во учењето, меѓу кои и за тоа дека Светиот Дух произлегува и од Синот. Меѓусебната спротивставеност на Источната и Западната црква се согледува и во ширењето на христијанството. И Фотиј и Никола I испраќале мисионери во Бугарија. Византискиот император Михаил III ги испратил браќата Кирил и Методиј во Моравија, каде Германите веќе го проповедале христијанството на латински јазик. Кирил и Методиј проповедале на словенски јазик и тоа Германите го искористувале за да ги обвинуваат пред папата. Кирил починал во 869 година, а Методиј во 885 година. Тие не успеале да ја завршат мисионерската работа во Моравија. Но, нивната работа била корисна за земји во кои тие не проповедале (Ware 1964). За да одговорат на барањето на моравскиот владетел Ростислав да проповедаат на словенски јазик, ја создале словенската азбука и ја превеле Библијата. Словенската азбука ја создале врз основа на дијалектот на македонските Словени кои живееле во околината на Солун. По смртта на Методиј, Германите ги протерале византиските мисионери од Моравија. Дел од нив се населиле во Бугарија и го замениле грчкиот со словенски јазик во црковната

служба. Прифаќањето на византиското христијанство не било својствено само за народите кои зборувале грчки или словенски јазик. За тоа сведочи Романија, чиј народ говорел латински. Вселенскиот патријарх Фотиј се обидел да го прошири христијанството и меѓу Словените во Русија. Рускиот владетел Владимир станал христијанин и се оженил со сестрата на византискиот император во 988 година. Византиското христијанство станало државна религија во Русија.

Ерменија се претставува како прва држава во светот која го прифатила христијанството како официјална религија (Metzger 2001:153). Токму таму во седмиот век се раширило павликијанството (Елијаде 2005a:395). Тоа спаѓа во дуалистичките учења. Дуализмот бил застапен и кај Словените (Елијаде 2005b). Преку него тие ги објаснувале противречностите во животот на човекот. Богомилството се појавило во Бугарија во десеттиот век. Богомилите ги сметале верските обреди на Црквата за дела на ѓаволот. Тие го отфрлале крстот како верски симбол, затоа што на него Исус бил измачуван и убиен. Говореле против хиерархијата и против бракот. Богомилството се раширило низ Балканот и Мала Азија, а продрело и во Југозападна Европа. Највисок успех постигнало во Босна кон крајот на дванаесеттиот век. Но, почнало да опаѓа во четринаесеттиот век. По освојувањето на Бугарија и Босна од страна на Турците, голем дел од богомилите го прифатиле исламот. Во 1453 година, Турците го заземале Константинопол и Византија престанала да постои. Русија станала наследник на Византија, а Москва на Константинопол (Ware 1964). Русите сметале дека првиот Рим шири ерес под влијание на варварите, Константинопол или вториот Рим е казнет преку Турците заради прифаќање на ересот, а Москва е избрана за трет Рим. Реформацијата и Противреформацијата влијаеле и врз христијанството во Русија и Турција. Лутеранските теолози од Тибинген, предводени од Јакоб Андреа и Мартин Крусиј, на вселенскиот патријарх Еремија II му предале копија на Аугсбургшката исповед на верата преведена на грчки јазик. Во писмото од 1581 година, Еремија II побарал да не му пишуваат за христијанските доктрини. На црковниот собор во Брест во 1596 година, припадниците на Источната црква од Полско-литванската заедница одлучиле да ги прекинат односите со вселенскиот патријарх и да ја признаат власта на папата. На соборот присуствувал Кирил Лукарис како претставник на Вселенската патријаршија. Тој подоцна станал вселенски патријарх. Во 1629 година во Женева ја објавил Исповедта на верата на Источната црква. Но, таа содржи калвинистички учења. Заради тоа, била отфрлена од повеќе црковни собори од кои најважни се соборите во Јаши во 1642 година

и во Ерусалим во 1672 година. Во Јаши била одобрена ревидирана верзија на Исповедта на верата на Источната црква од киевскиот митрополит Петар Могила. Целта на ревизијата била да се исфрлат учењата на Западната црква. Во Ерусалим била одобрена Исповедта на верата од ерусалимскиот патријарх Доситеј. Таа го содржи учењето на Источната црква, иако и во неа се забележува влијанието на Западната црква. Соборите во Јаши и Ерусалим биле локални, но општо прифатени. Кирил Лукарис комуницирал и со лидерот на Црквата на Англија. Митрофан Критопулос студирал на Оксфордскиот универзитет пред да стане патријарх на Александрија. Тој во 1625 година напишал Исповед на верата во која се забележува влијанието на протестантството. По Славната револуција во Англија во 1688 година, дел од англиканците им се обратиле на патријарсите на Источната црква. Во писмо од 1718 година, патријарсите им одговориле дека не додаваат и не одземаат, туку го зачувуваат непроменето учењето на Исус Христос. Трите писма на Еремија II за лутеранците, исповедите на верата од Митрофан Критопулос, Петар Могила и Доситеј и двете писма на патријарсите за англиканците спаѓаат во главните извори на доктрини на Православната црква по седумте вселенски собори.

Во Источната црква спаѓаат и Древноисточните или Ориенталните православни цркви, како несторијанската Црква на Истокот и монофизитските Цркви во Ерменија, Сирија, Египет, Етиопија и Индија. Меѓутоа, кога се говори за Православна црква, се говори за Источните православни цркви кои се во заедница со Вселенската патријаршија во поранешен Константинопол или денешен Истанбул. Покрај Вселенската патријаршија, главни центри на православието се патријаршиите во Александрија, Антиохија и Ерусалим. Тие четири древни патријаршии се највисоко почитувани од православните христијани. Покрај нив, постојат автокефални, автономни, зависни и непризнати Цркви. Автокефални или целосно независни се Православните цркви во Русија, Романија, Грција, Бугарија, Србија, Грузија, Полска, Кипар, Албанија, Чешка и Словачка. Автономни или делумно независни се Православните цркви во Синај и Финска. Зависни се Православните цркви во Западна Европа, Америка и Австралија, а меѓу непризнатите е Македонската православна црква. Во православието е вообичаено независните држави да имаат своја Црква. Православната црква е хиерархиски организирана. На чело на различните Православни цркви се патријарси, архиепископи или митрополити. Тие се меѓусебно независни, но се обединети во верата. Терминот „православие“ означува правилно верување и

правилно славење на Бога. Православната црква се нарекува и католична. Православната вера не е ограничена на одредена култура, иако во минатото најголемо влијание врз неа имала грчката култура. Освен тоа, била географски ограничена на Источна Европа, Русија и источното крајбрежје на Средоземното море. Светото предание е извор на православната вера. Нејзина главна карактеристика е непроменливоста. Во Светото предание на православното христијанство спаѓаат Библијата, Никејско-Константинополскиот симбол на верата, доктрините од седумте вселенски собори, пишувањата на црковните отци, црковните канони, богослужбените книги, светите икони. Православните христијани сметаат дека се заштитници на наследството. Но, тие се свесни дека сè што се наследува нема еднаква вредност. Најголемо значење имаат Библијата, симболот на верата и доктрините од седумте вселенски собори. Православните цркви го прифаќаат Септуагинтот. Тие ги прифаќаат девтероканонските книги, а извршените промени при преводот ги сметаат за инспирирани од Светиот Дух. Според нив, симболот на верата и доктрините од седумте вселенски собори се непогрешливи и не смеат да бидат ревидирани. Важна улога во формулирањето на доктрините имаат и локалните црковни собори ако се универзално прифатени од православните цркви. Од црковните отци се истакнуваат тројцата светители: Василиј Велики, Григориј Богослов и Јован Златоуст. Православната црква не е посветена на одредување на црковните отци и на формалните доктрини. Таа е посветена на постигнувањето на единството со Бога на православните христијани. Црквата е телото на Исус Христос и преку неа христијаните се доближуваат до Бога.

4.4. Католичко христијанство

Според истражувачкиот центар на Пју, 15.9% од вкупната светска или 50.1% од вкупната христијанска популација во 2010 година припаѓаат на католичкото христијанство (*Global Christianity* 2011). Преку една милијарда луѓе во светот се католици. Најголем број од нив или 12.2% живеат во Бразил. Католичкото христијанство е најзастапено во Америка, каде живеат 47.5% од вкупниот број на католици во светот. Тие сочинуваат 64.7% од вкупното американско христијанско население. Католиците претставуваат мнозинство од населението во 67 држави. Највисок процент на католици меѓу нив или 92.2% од вкупното свое население има Полска.

Миграциите на варварските народи низ Европа во третиот и четвртиот век го предизвикале уништувањето на западниот дел од Римската империја (John P. McKay et al 2014). Римјаните биле принудени да војуваат против варварите, но и да вклучуваат варвари во своите воени редови. Варварските народи употребувале воена сила при потрагата по подобри услови за живеење. Од друга страна, сè помалку Римјани прифаќале да војуваат. Бројот на варварите во римската војска се зголемувал и тие сè повеќе добивале високи чинови. Еден од нив бил Одоакар. Во 476 година, тој од престолот го отстранил последниот император на западниот дел на Римската империја и се прогласил за крал на Италија. Варварите биле политеисти. Нивната христијанизација се должи на работата на христијанските мисионери. Мисионерите се посветиле на христијанизација на варварските водачи, а преку нив на варварските народи. Варварските водачи понекогаш го прифаќале христијанскиот Бог затоа што верувале дека е посилен од паганските богови и ќе им донесе воен успех. Понекогаш станувале христијани преку влијанието на жените од нивната фамилија кои го поминувале времето со мисионерите. Освен тоа, мисионерите биле писмени и ги опишувале луѓето кои на нив им служеле. Додека христијанските мисионери вршеле асимилација на варварските народи, варварите внесувале пагански идеи и практики во христијанството. Меѓу варварските народи во Западна Европа најбројни биле Келтите и Германите. Келтите кои живееле во римската провинција Галија биле нарекувани Гали. Во четвртиот век, Германите се населувале на териториите на Келтите. Во Галија најбројни станале Франките. Клодовик I владеел во периодот од 481 до 511 година. Во 496 година го прифатил христијанството и војувал против паганите. Тој ги обединил Франките во едно кралство. Клодовик I е првиот од меровиншката династија на франкиски владетели, која во осмиот век била заменета со каролиншката династија со поддршка од папата. Каролинзите се истакнале со воени победи против паганите и муслиманите и се претставувале како бранители на христијанството. Тие ја поддржувале работата на христијанските мисионери кои ги учеле христијаните на послушност кон власта. На папата му била неопходна воена поддршка за да се одбрани од евентуални напади. Карло Велики од каролиншката династија дури бил и крунисан од папата за император во 800 година. Тој често војувал. Војната со Саксонците траела околу три децении и резултирала со нивна принудна христијанизација. Во текот на својот живот завладеал со Западна Европа со исклучок на Британија, Скандинавија, Шпанија и југот на Италија. Тројцата внуци на

Карло Велики војувале меѓусебе. Со мировниот договор во Верден во 843 година, тие се договориле да ја поделат империјата на три дела. Во втората половина на деветтиот век, во Западна Европа напаѓале Германите од Данска, Норвешка и Шведска познати како Викинзи, Унгарците од централниот дел на Европа и муслиманите од бреговите на Средоземното море. Во 911 година, кралот на Франките бил принуден да им отстапи територија на данските Викинзи. Преку мешање со локалното население настанале Норманите, кои во единаесеттиот век ги победиле арапските муслимани во Сицилија и Англо-Саксонците во Британија. Германските владетели посакувале да ја стекнат титулата император и да владеат со империја. Црковните лица во Западна Европа тврделе дека папата е единствениот кој може да им ја додели таа титула. Саксонецот Ото I станал крал во 936 година. Тој ги победил Унгарците во 955 година. Во 962 година, папата го крунисал за император. Ото I продолжил да го шири христијанството меѓу паганите низ Европа. Геза владеел со Унгарците во периодот од околу 970 до 997 година. Тој бил паган кој го прифатил христијанството од Западната црква. На тој начин обезбедил поддршка од папството и можност за сојуз со владетелите од Западот против јужниот сосед Византија. Неговиот син Стефан I бил крунисан од папски претставник за крал на Унгарија во 1000 година. Светата римска империја се протегала низ централниот дел на Европа од Данска до Рим и од Бургундија до Полска. Таа била сојуз на различни владетели, кои често војувале и меѓусебе. Императорот бил избран од седум електори, односно од четворица секуларни владетели и тројца архиепископи. Империјата постоела сè до 1806 година, кога била укината од страна на францускиот владетел Наполеон Бонапарта. Латеранскиот црковен собор во 1059 година утврдил изборот на папа да го врши Кардиналскиот колегиум. Колегиумот на кардиналите и денес избира папа. Григориј VII бил папа во периодот од 1073 до 1085 година. Тој вовел реформи со кои го забранувал поставувањето на црковни лидери од страна на секуларните власти. За да обезбеди послушност, се заканувал со исклучување на непослушните од Црквата. Хајнрих IV од Светата римска империја, Вилијам I од Англија и Филип I од Франција се спротивставиле на григоријанските реформи. Германските црковни лидери, кои биле поставени од Хајнрих, му откажале послушност на папата. Папата успеал да ги придобие германските благородници, затоа што го исклучил Хајнрих од Црквата и тие повеќе не биле обврзани на послушност кон него. Конфликтот завршил со компромис во 1122 година. Секуларните власти стекнале ограничено влијание врз поставувањето на црковните лидери.

Средновековниот однос на Западната црква кон насилството бил противречен. Од една страна, таа се заканувала со исклучување на насилниците од христијанската заедница. Од друга страна, го поддржувала насилството меѓу христијаните. Папата Урбан II во 1095 година им ветувал простување на гревовите на учесниците во Првата крстоносна војна. Тој повикувал на ослободување на светиот град Ерусалим од неверниците. Крстоносците успеале да го освојат Ерусалим во 1099 година. По Првата крстоносна војна биле создадени четири мали крстоносни држави со седишта во Ерусалим, Едеса, Антиохија и Триполи. Саладин ги обединил Египет и Сирија и го освоил Ерусалим во 1187 година. Крстоносните држави престанале да постојат до 1291 година. Акумулирањето на богатство во Црквата предизвикувало незадоволство кај верниците. Монахот Арнолд од Бреша и трговецот Валдо од Лион повикувале на откажување од световните богатства и на живот во сиромаштија. Низ Западна Европа се ширело учењето на катарите (Hughes 1979). Во Франција биле познати како албижани. Тие биле остри противници на папата. Црквата ја сметале за зло. Според нив, постојат добар и злобен бог. Телото на човекот е создадено од злобниот бог, а душата од добриот. Спасот на човекот од злото се постигнува со ослободување на душата од телото. Животот во светот е зло, затоа што преку него се заробува душата во телото. Оттаму, треба да се избегнува зачнувањето на нов човечки живот. Умирањето од глад е свето. Не постои ниту чистилиште ниту пекол. Нема воскресение на телото. Исус не е ни бог ни човек, туку ангел. Катарството стекнувало и приврзаници и противници. Катарите биле осудувани и од широките народни маси. Група од нив биле осудени од црковен собор во Орлеанс во 1022 година. Инокентиј III бил папа во периодот од 1198 до 1216 година. Тој се посветил на искоренување на ересот на катарите на југот од Франција. Во грофовијата Тулуз масовно било прифаќано катарството и била напуштана Црквата. Папските претставници не успеале на мирен начин да го сузбијат ересот. Еден од нив бил убиен во 1208 година. Папата Инокентиј III ги повикал благородниците од северниот дел на Франција на крстоносна војна против катарите. Во неа учествувал и кралот на Франција. Крстоносната војна завршила во 1229 година со пораз на грофот на Тулуз. Грофовијата Тулуз престанала да постои во втората половина на тринаесеттиот век.

За целосно искоренување на катарството била употребена инквизицијата. Инокентиј III го свикал Четвртиот латерански собор во 1215 година. Од него произлегол црковен закон кој ги осудувал ересите и предвидувал мерки против

еретиците. За спроведување на мерките биле задолжени локалните црковни и секуларни власти. За непослушност било предвидено исклучување од Црквата. Одземањето на имотот и прогонството биле мерки против еретиците. Со одобрение на Инокентиј III, Франциско од Асизи основал посебна заедница на монаси. Доминик де Гузман во 1216 година основал посебна заедница на монаси кои ги прифатиле правилата на Августин. Францисканците и доминиканците се определиле за живот во сиромаштија исто како и катарите. За разлика од катарите, тие му биле послушни на папата. Папата Григориј IX во 1233 година ја вовел папската инквизиција за да има контрола врз откривањето и справувањето со ересите. Наместо инквизицијата да ја вршат локалните црковни власти, тој назначувал и ангажирал инквизитори. Инквизиторите биле избирани од редовите на доминиканците и францисканците. На обвинетите за ерес им било судено и им биле изрекувани казни според вината. Папата Инокентиј IV во 1252 година формално ја дозволил тортурата за изнудување на признание за вината. На виновните им биле изрекувани и смртни казни со палење на клада.

Теологијата била кралица на науките во Западна Европа во Средниот век (John P. McKay et al 2014). Схоластиката обезбедувала рационални објаснувања на верувањата. Схоластиците поставувале прашања и ги анализирале аргументите на спротивставените страни за да ги добијат одговорите. Доминиканецот Тома Аквински живеел во периодот од 1225 до 1274 година. Тој сметал дека разумот и верата не се спротивни, затоа што се дадени од Бога. Разумот може да помогне во разбирањето на верата, иако тој не може да го покаже она што за неа е очигледно. Покрај познатиот збир на теолошки прашања и одговори, тој напишал и коментари за делата на Аристотел. Од неговото учење се развил томизмот. Тома Аквински бил реалист (Hause and Maltby 2004). Општите идеи реално постојат. Разумот го открива општото во посебното. Според тоа, разумот може да го спознае Бога. Мнозинството од доминиканците го прифатиле учењето на Тома Аквински. Главни противници му биле францисканците, меѓу кои и неговиот пријател Бонавентура. Тие се придржувале на учењето на Августин и го нагласувале значењето на љубовта и волјата наспроти разумот. Францисканецот Вилијам Окамски бил номиналист. Општите идеи не постојат реално. Тие се креација на умот. Знаењето за Бога се заснова на откровение. Според тоа, разумот не може да го спознае Бога. Постои дихотомија меѓу разумот и верата. Номинализмот бил широко застапен на универзитетите во петнаесеттиот век.

Одвојувањето на разумот од верата придонел кон појавата на хуманизмот во Италија. Тој се фокусираше на студирање на човештвото наместо на Бога. Хуманистите ги проучувале античките дела, чии автори биле преокупирани со човечкото битие и меѓучовечките односи. Хуманизмот го истакнувал достоинството на човекот. Терминот ренесанса означува повторно раѓање. Во услови кога схоластиката не ги задоволувала потребите на луѓето, повторно оживувала класиката. Во античките дела, луѓето ги пронаоѓале изгубените вредности. Влијанието на хуманизмот врз христијанството се согледува во идејата дека само Библијата е извор на вистината. Еразмо Ротердамски живеел во втората половина на петнаесеттиот и првата половина на шеснаесеттиот век. Иако ги критикувал црковните лица, останал припадник на Западната црква до крајот на животот. Тој е еден од најпознатите хуманисти.

Папата Селестин V се повлекол од функцијата во 1294 година, сметајќи дека нејзиното извршување влијае негативно врз него. Неговиот наследник Бонифациј VIII бил во конфликт со францускиот крал Филип IV. Бонифациј VIII се спротивставил на своеволното оданочување на црковниот имот од страна на секуларните власти и објавил дека папската власт е над секуларната. Филип IV го блокирал преносот на финансии кон Рим и го заробил папата. Во периодот од 1305 до 1314 година, на чело на Западната црква бил папата Климент V. Тој претходно бил бискуп на Бордо. Заради негативните реакции на римското население кон неговиот избор, Климент V одлучил да го премести папскиот престол во Авињон. Авињонските папи биле критикувани дека ѝ служат на Франција. Папата Григориј XI го вратил престолот во Рим во 1377 година. Западниот раскол започнал во 1378 година, кога несогласувањата на кардиналите предизвикале да бидат избрани двајца папи. Папата Урбан VI останал во Рим. Седиштето на антипапата Климент VII било во Авињон. Римскиот папа го поддржале Англија, Светата римска империја, Унгарија, Полска. Авињонскиот папа бил поддржан од Франција, Шкотска, Кастилја, Арагон, Неапол. Црковниот собор во Пиза во 1409 година се обидел да го прекине Западниот раскол преку изборот на Александар V за папа. Но, римскиот и авињонскиот папа го сметале изборот за нелегитимен и продолжиле да ги вршат своите функции. Вселенскиот црковен собор во Констанц започнал во 1414 година. Тој ставил крај на расколот во 1417 година со избор на папата Мартин V.

Христијанството во Средниот век се соочувало со проблемот на неукост и кај народот и кај црковните лица (Stark 2011). Народот не бил заинтересиран за

христијанските доктрини кои не можел да ги разбере. Црковните лица често и самите не ги знаеле за да им ги пренесат. Мнозинството од сиромашните повеќе било заинтересирано за подобрување на животот во светот отколку за спасот по завршувањето на световниот живот. Во црквите служеле и лица кои не биле посветени на правилно водење на христијанскиот живот. Учените и посветените христијани го претставувале аскетскиот живот како идеален. Таквиот живот го воделе монасите. Но, постоеле и манастири кои наликувале на јавни куќи. Во центарот на народната религија била магијата. Целта на магијата е иста како и на науката: да му овозможи на човекот контрола врз природата. Најзастапена била магијата за решавање и предизвикување на здравствени проблеми, промена на временските услови, поттикнување љубов, подобрување или спречување на сексуални односи и за одмазда. Црквата верувала во ефикасноста на магијата. Црковната магија се манифестира преку светите места, мошти, води, обреди. Успехот на црковната магија се должи на активностите на Бога, ангелите и светците. Црквата заклучила дека магијата која не произлегува од неа успева заради активностите на демоните предводени од ѓаволот. Застапеноста на магијата надвор од Црквата го предизвикала ловот на вештерките. За вештерките се верувало дека му служат на ѓаволот и предизвикуваат зло на христијаните (Thomsett 2011). Популарни биле верувањата дека тие летаат на метла и дека имаат сексуални односи со демони. Во 1453 година е документиран првиот случај на вештер кој, подложен на тортура, признал дека летал на метла. Тоа бил Гијом Еделин од Франција. Папата Инокентиј VIII издал декрет во 1484 година со кој го одобрил судењето на вештерките од страна на германските инквизитори. Со негово одобрение, доминиканските инквизитори Хајнрих Крамер и Јакоб Спрингер изработиле прирачник за откривање и судење на вештерките кој бил објавен во 1486 година. Во него, меѓу другото, се опишуваат сексуалните односи на вештерките со демоните. Иако Црквата ја забранила неговата употреба, тој бил често употребуван од инквизиторите ширум Западна Европа. Валденсите проповедале без одобрение на папата. Тие сметале дека сите побожни луѓе ѝ припаѓаат на Црквата и нивна обврска е да го проповедаат христијанството. Во согласност со нивното верување, проповедале и жени. Папата Инокентиј VIII во 1487 година повикал на крстоносна војна против валденсите. Но, тие биле мирољубиви и избегнувале воени судири. Црквата почнала да ги обвинува за вештерство, но ни тоа не било доволно за целосно да ги сузбие.

За време на владеењето на Енрике IV, во Кастилја се вршело насилство врз Евреите кои станале припадници на христијанството. Тие биле обвинувани за непочитување на христијанската религија од страна на христијаните кои се чувствувале економски загрозени од нив. Папата Пиј II со декрет од 1462 година му одобрил на Енрике IV да назначува и ангажира инквизитори за да ги открива лажните христијани. Но, тој не ја искористил инквизицијата за да го реши проблемот. По неговата смрт во 1474 година, на чело на Кастилја дошла Изабела со нејзиниот сопруг Фердинанд. Папата Сикст IV со нов декрет од 1478 година им одобрил нова инквизиција. На Пиринејскиот полуостров покрај Кастилја постоеле и други кралства (Hause and Maltby 2004). Фердинанд станал крал на Арагон во 1479 година. Заради бракот со кралицата Изабела од Кастилја, двете кралства се обединиле. Во 1492 година, ја освоиле муслиманската Гранада на југот и го означиле крајот на владеењето на муслиманите на Пиринејскиот полуостров и почетокот на создавањето на Шпанската империја. Освен тоа, ги протерале Евреите кои не сакале да станат христијани. Во истата година, поддржан од Изабела и Фердинанд, Кристофер Колумбо го започнал првото патување кон Новиот свет. Изабела и Фердинанд сметале дека имаат обврска да го шират христијанството и на новите територии. Нивен ривал во откривањето на Новиот свет била Португалија. Во 1494 година, папата поставил гранична линија во средината на Атлантикот за да ги подели новооткриените територии меѓу Португалија и Шпанија. На Португалија ѝ припаднале териториите источно од линијата, а на Шпанија териториите западно од неа. Папата не водел сметка дека териториите веќе биле населени. Тој ја поддржал колонизацијата. Фердинанд го освоил и кралството Неапол. Карло бил внук на Изабела и Фердинанд од страна на мајката и внук на Максимилијан I и Марија од Бургундија од страна на таткото. Тој се родил во Ниските земји и говорел француски. По смртта на мајка му, станал владетел на Шпанија како Карло I. По смртта на дедо му Максимилијан I, бил избран за нов владетел на Светата римска империја како Карло V. Тој се спротивставувал на Протестантската реформација, сакајќи да го задржи единството во христијанството и империјата. Шпанската инквизиција припаѓа на најстрашните и најкрвавите поглавја на историјата на Западна Европа благодарение на англиската и холандската пропаганда во шеснаесеттиот век (Stark 2011). Црната легенда е создадена заради меѓусебните непријателства. Народните маси и локалните секуларни власти учествувале во неконтролиран лов на вештерки. Инквизицијата воспоставила контрола.

Инквизиторите ги поучувале луѓето дека треба да се исповедуваат и да простуваат. Тие дознавале дека обвинетите за вештерство не биле свесни дека преку народната магија повикуваат демони и вршат зло. Во периодот од 1540 до 1640 година, кога ловот на вештерките го достигнал врвот низ Европа, инквизицијата во Арагон погубила дванаесет луѓе заради суеверие и вештерство. Во истиот период изрекла смртна казна за 1.7% од обвинетите Евреи, 2.4% од обвинетите муслимани и 5.3% од обвинетите протестанти. Тоа бил период кога во сите европски земји на ист начин се третирале религиозните малцинства. Инквизиторите ги суделе и случаите на сексуални престапи, но кон нив казните биле поблаги во однос на казните изрекувани во секуларните судови.

Противреформацијата била одговор на Протестантската реформација (John P. McKay et al 2014). Павле III бил папа во периодот од 1534 до 1549 година. Тој го одобрил основањето на Друштвото на Исус во 1540 година. Нивен лидер бил Игнасио од Лојола. Исусовците имале огромна заслуга за зајакнување на авторитетот на папата. Папата Павле III во 1542 година ја основал Врховната света конгрегација на римската и универзалната инквизиција. Римската инквизиција имала задача да го спречува ширењето на ерес меѓу христијаните. Таа успеала да ја заштити Папската држава од влијанието на протестантството. Папата Павле III го свикал Трентскиот собор, кој со прекини траел од 1545 до 1563 година. Врз основа на одлуките од соборот, во периодот од 1564 до 1566 година се изработувал катехизам (Schaff 1887). Катехизмот бил изработен од мнозинство на доминиканци и го рефлектирал учењето на Августин. Исусовците не биле задоволни со неговата содржина па дури и изработувале свои катехизми. Доминиканците го бранеле своето учење за слободната волја и благодатта со примена на катехизмот произлезен од Трентскиот собор. Исусовците ги обвинувале за ерес. Корнелиј Јансен живеел во период од 1585 до 1638 година. Неговото учење за слободната волја и благодатта потекнувало од делата на Августин. Стекнувал следбеници во Франција. Исусовците им се спротивставувале. Јансенизмот бил осуден со папски декрети во 1653 и 1713 година. Заради мерките кои биле преземени против нив, дел од јансенистите мигрирале од Франција во Холандија. Исусовците стекнувале успеси, но и непријатели (John P. McKay et al 2014). Франција преземала мерки против нив во 1763 година и влијаела врз нивното укинување од страна на папата во 1773 година. Првиот ватикански собор се одржал во 1869 и 1870 година (Thomsett 2011). Тој бил свикан од папата Пиј IX. Преку гласање, на соборот била призната папската

непогрешливост при дефинирањето на христијанските доктрини. Тоа предизвикало нови несогласувања и поделби меѓу христијаните. Иако била призната духовната моќ на папата, му била одземена световната моќ. Италијанската војска ги заземала териториите со кои тој владеел. Папската држава престанала да постои во 1870 година. Ватикан стекнал независност од Италија во 1929 година. Врховната света конгрегација на римската и универзалната инквизиција била двапати преименувана. На крајот на Вториот ватикански собор во 1965 година била наречена Конгрегација за доктрините на верата. Нејзина улога била да ги промовира и заштитува христијанските доктрини. Римската инквизиција во минатото ги сметала за ерес и научните теории кои не биле во согласност со доктрините на Црквата во Рим. Папата Јован Павле II во 1992 година ја признал грешката на инквизицијата и изразил жалење за нејзиниот третман на научникот Галилео Галилеј.

Диктатот на папата од единаесеттиот век вели дека никој не може да се нарекува католик ако не се согласува со Римската црква (Hause and Maltby 2004:159). Римската црква создавала свои доктрини по одделувањето на православните и протестантите (Schaff 1887). Тоа предизвикувало нови разделби. Старокатолиците ги признале доктрините на Трентскиот собор, но не и на Првиот ватикански собор. Константинополско-никејскиот симбол на верата од 381 година го потврдува верувањето во една света католичка и апостолска Црква. Терминот „католичка“ е синоним на терминот „универзална“. И покрај тоа што и православните цркви се сметаат за универзални, терминот „католик“ се применува за припадниците на Римокатоличката црква. Таа е хиерархиски организирана. На нејзино чело е папата. Тој се смета за следбеник на апостолот Петар. Дури и православните христијани го признаваат приматот на папата и на Римската црква (Ware 1964). Според нив, тие се први во честа, а не во власта. Апостолот Петар бил прв меѓу апостолите и прв бискуп на Римската црква. Рим бил главниот град на империјата во која настанало христијанството. Римската црква низ историјата била најстабилна од сите христијански цркви. Но, приматот на Рим не ја негира еднаквоста на сите бискупи. Црквата е непогрешлива, а не индивидуата. Дефинирањето на христијанските доктрини не треба да го врши папата, туку вселенските црковни собори. Но, папата одлучува при конфликти (Miles 2005). Според Трентскиот собор, авторитативна Библија била латинската Вулгата. Таа треба да се интерпретира во согласност со традицијата на Црквата. На соборот во Трент била потврдена и светата тајна на ракополагањето на

свештениците, како и супериорноста на целибатот и девственоста во однос на бракот. Бракот спаѓа во седумте свети тајни на Католичката црква. За разлика од православните, на католичките свештеници не им е дозволен бракот (Brown and Anatolios 2009). И православните и католичките свештеници се мажи. Католичката црква ги признава седумте вселенски црковни собори кои ги признава и Православната црква. Покрај нив, таа признава уште 14 вселенски собори од кои последен е Вториот ватикански собор. Една од промените произлезени од Вториот ватикански собор е прифаќање на други јазици покрај латинскиот во црковната служба (Woodhead 2005:185). Папата Пиј XII во 1943 година одобрил да се преведува Библијата напишана на оригиналните јазици (Walsh 2016). Дотогаш основа на сите преводи била латинската Вулгата напишана од Јероним. Јероним е еден од четворицата кои биле прогласени за доктори на Црквата во 1298 година. Другите тројца се Амвросиј, Августин и папата Григориј I. Католичката црква ги прифаќа девтероканонските книги на Библијата.

4.5. Протестантско христијанство

Според истражувачкиот центар на Пју, 11.6% од вкупната светска или 36.7% од вкупната христијанска популација во 2010 година припаѓаат на протестантското христијанство (*Global Christianity* 2011). Преку 800 милиони луѓе во светот се протестанти. Најголем број од нив или 20% живеат во Соединетите Американски Држави. Протестантското христијанство е најзастапено во Супсахарска Африка, каде живеат 36.9% од вкупниот број на протестанти во светот. Тие сочинуваат 57.2% од вкупното супсахарско христијанско население. Протестантите претставуваат мнозинство од населението во 49 држави. Највисок процент на протестанти меѓу нив или 72.9% од вкупното свое население има Јужноафриканската република. Меѓу протестантските деноминации најбројни се: пентекосталците (10.8%), англиканците (10.6%), лутеранците (9.7%), баптистите (9%), калвинистите (7%) и методистите (3.4%).

На Протестантската реформација ѝ претходеле движења за реформи во Црквата, од кои најсилните се појавиле во Англија и Бохемија (Hause and Maltby 2004). Џон Виклиф живеел во Англија во четиринаесеттиот век. Тој бил теолог на универзитетот во Оксфорд. Под влијание на Августин, ја заземал страната на предодреденоста наспроти слободната волја. Англискиот крал бил во конфликт со папата во врска со назначувањето на свештеници и собирањето на даноци. Неостварените лични амбиции

и пријателството со синот на англискиот крал Едвард III, Џон од Гент, го поттикнале Виклиф да се спротивстави на секуларната власт на папата. За тоа нашол поддршка во Библијата (John P. McKay et al 2014). Библијата ги учи христијаните како да живеат. За да можат да ја читаат, неопходен бил нејзиниот превод на јазикот кој го говорат. Библијата на Виклиф е прва Библија на англиски јазик. Неговите следбеници биле наречени лоларди. Тие ја копирале и проучувале англиската Библија. Им дозволувале на жените да проповедаат. Лолардите проповедале и покрај прогонувањата од Црквата. Нивното учење било пренесено во Бохемија од страна на студентите. Јан Хус бил теолог на универзитетот во Прага. Тој го негирал авторитетот на папата, повикувал на преведување на Библијата на локалниот јазик и ги прогласил индулгенциите за бескорисни. Хус бил осуден за ерес на Вселенскиот црковен собор во Констанц и бил запален на клада во 1415 година. Револтот на неговите приврзаници не бил запрен ни преку воените интервенции на императорот и папата. Хуситите успеале да опстанат сè до Протестантската реформација.

Мартин Лутер живеел во Светата римска империја во периодот од 1483 до 1546 година (Елијаде 2005б). Во 1505 година му бил загрозен животот при невреме и тој ветил дека ќе стане монах ако преживее. Преживеал и го исполнил ветувањето. Станал августински монах. По Библијата, за Лутер најголема вредност имале делата на Августин. Во 1510 година престојувал во Рим, каде се соочил со неморалот во Црквата. Тој ја започнал Протестантската реформација во Витенберг во 1517 година со објавување на 95 тези против продавањето индулгенции со кои Католичката црква ги простува гревовите. Според Лутер, само Бог може да ги прости гревовите преку својата милост. Човекот е оправдан и спасен само преку верата во Исус. Лутер го негирал авторитетот на папата. Папата мора да ѝ се потчини на Библијата. Со папски декрет во 1520 година му било наредено да се одрече од своите зборови. Но, Лутер запалил копија од декретот и напишал одговор во кој, меѓу другото, вели дека слободната волја е фикција и се согласува со Џон Виклиф дека сè се случува од апсолутна неопходност. Во 1521 година, Католичката црква го исклучила од своите редови (Stark 2011). Во истата година му било наредено да се појави во собранието на империјата во Вормс. Таму тој ја покажал цврстата убеденост во вистинитоста на своето учење. Иако и собранието го осудило неговото учење, не го спречило ширењето на протестантството. Успехот на Лутер се должи на силната поддршка од властите и народот. Протестантството се раширило на териториите каде Католичката црква имала

голема контрола и големи приходи. Католичкото христијанство опстанало на териториите каде политичките власти имале поголема контрола и поголеми приходи од Црквата. Лутер и самиот признал дека поттикнал реформи во Црквата за кои Јан Хус бил предвесник. Но, тој не бил запален на клада како него. Електорот од Саксонија го заштитил, сместувајќи го во замокот Вартбург (Елијаде 2005б). За време на престојот во Вартбург го започнал преводот на Библијата на германски јазик, кој бил завршен во 1534 година. Напишал и дело за монашките завети. Лутер ја бранел слободата на монасите да се одрекуваат од заветите и на свештениците да стапуваат во брак. Се оженил со поранешната монахиња Катарина фон Бора со која имал шест деца. Од светите тајни на Католичката црква ги признавал само крштевањето и причестувањето. Иако ја започнал Протестантската реформација, бил против Радикалната реформација. Се спротивставил и на бунтот на германските селани кој започнал во 1524 година.

Германските селани очекувале поддршка од Мартин Лутер и радикалните реформатори (John P. McKay et al 2014). Тие верувале дека нивните барања се во согласност со Библијата. Но, Мартин Лутер не се согласувал. Тој ја поддржувал независноста од Католичката црква, но не и независноста од секуларните власти. Нивниот бунт го сметал за дело на ѓаволот и го поддржал неговото крваво задушување во 1525 година. За дел од селаните поприфатливо било учењето на радикалните реформатори. Тие повикувале и на општествени, а не само на религиски реформи. Додека Лутер соработувал со секуларните власти, радикалните реформатори се стремеле кон креирање на доброволна заедница на верници кои ќе живеат според Библијата. Кај радикалните реформаторски заедници се јавила општествена сопственост. Една од радикалните религиски практики била крштевањето на возрасните. Тие што го практикувале, биле наречени анабаптисти. Крштевањето на возрасните било практикувано од раните христијани, но било заменето со крштевање на новороденчињата. Анабаптистите биле најбројни меѓу радикалните христијани (Hause and Maltby 2004). Тие сметале дека само возрасните се способни да одлучат да бидат покрстени. За верувањето во крштевање на возрасните била предвидена смртна казна во империјата во 1529 година. Во истата година, поддржувачите на Лутер протестирале против одлуките на мнозинството католици во собранието на империјата во Шпајер (John P. McKay et al 2014). Оттогаш сите христијани во Западна Европа кои се одделувале од Католичката црква биле нарекувани протестанти. Еден од нив бил Улрих Цвингли. Тој ја предводел реформата во Цирих. Го користел преводот на

Новиот завет од страна на Еразмо Ротердамски. Обидот за обединување на протестантите во Марбург во 1529 година завршил без успех. Лутер и Цвингли не успеале да постигнат согласност во врска со причестувањето. Лутер сметал дека Исус Христос е навистина присутен во лебот и виното. Цвингли сметал дека лебот и виното ги симболизираат телото и крвта на Исус Христос, кој е духовно присутен меѓу верниците. Католиците и протестантите биле обединети во борбата против радикалните реформатори. Тие ги прогонувале и погубувале на суров начин. Радикалните реформатори успеале да го завладеат германскиот град Минстер во првата половина на шеснаесеттиот век. Тие сметале дека тој ќе биде новиот Ерусалим. Ги протерале од градот оние кои одбивале повторно да бидат крштевани. Католиците и протестантите го заземале градот и ги погубиле лидерите. Постоењето на слободна волја, начинот на оправдание, вршењето на добри дела и почитувањето на Божјите заповеди предизвикале теолошки controverзии во лутеранството (Schaff 1887). Лутеранците ја започнале антиномиската controverзија во 1527 година, осииандриската во 1549 година, синергистичката во 1550 година и мајористичката во 1552 година. Формулата на согласност од 1577 година била наменета за обезбедување на единство меѓу нив.

Кралот Хенри VIII од династијата Тудор владеел со Англија од 1509 до 1547 година (John P. McKay et al 2014). Тој бил во брак со Катерина, ќерка на Фердинанд и Изабела и тетка на Карло V. Таа му ја родила ќерката Мери, но тој посакувал син за наследник. Поради неуспехот да добие син, побарал од папата да го поништи нивниот брак. Папата не го сторил тоа. Англискиот парламент во 1534 година донел закон со кој кралот бил прогласен за лидер на Црквата во Англија (Hause and Maltby 2004). На тој начин Англиканската црква стекнала независност од Католичката црква. Џон Фишер и Томас Мор се противеле на одлуката на парламентот и заради тоа биле погубени. Ана Болејн му била втора сопруга на Хенри VIII. Таа му ја родила ќерката Елизабета. Но, тој и понатаму посакувал син. Ја обвинил за прељуба. Била погубена. Третата сопруга Џејн Симор починала откако му го родила синот Едвард во 1537 година. Со следните три сопруги немал потомци. Едвард VI владеел во периодот од 1547 до 1553 година. За време на неговото владеење биле зголемени разликите во верата меѓу Англиканската и Католичката црква. По неговата смрт, власта ја преземала Мери I. Таа го обновила католицизмот во Англија со поддршка од парламентот. Стапила во брак со Филип II од Шпанија, син на нејзиниот братучед Карло V. Бракот

предизвикал негодувања во Англија. Мери I се стремела кон сузбивање на протестантството. Тоа вклучило крвопролевање, заради кое била наречена „крвава Мери“. По нејзината смрт во 1558 година, власта ја преземала Елизабета I. Таа ја обновила независноста на Англиканската црква. За тоа имала поддршка од парламентот (John P. McKay et al 2014). На почетокот од нејзиното владеење, во Англија постоела остра спротивставеност меѓу католиците и пуританците. Католиците посакувале католички владетел. Пуританците посакувале Англиканската црква да се исчисти од католичките елементи. Елизабета I поддржала умерено протестантство. Англиканската црква ја задржала хиерархиската организација, но црковната служба се вршела на англиски јазик и на свештениците им било дозволено да стапуваат во брак. Најголем ривал на Елизабета I за наследување на англискиот престол ѝ била нејзината роднина Мери, кралицата на Шкотска (Durant and Durant 1961). Мери била ќерка на Џејмс V од Шкотска и Мари од Гиз, Франција. Таа била правнука на Хенри VII од Англија, а внука на Маргарет Тудор. Била католик. Католиците посакувале таа да стане кралица на Англија и ја оспорувале власта на Елизабета I. Во 1558 година, на возраст од шеснаесет години, станала сопруга на син на францускиот крал Анри II. Франсоа II станал крал на Франција во 1559 година, но починал во 1560 година. За време на неговото владеење, во Шкотска дошло до воен судир во кој Франција била поразена од Англија. Шкотскиот парламент одлучил да го прифати протестантството за државна религија, но Мери не се согласила. Во 1566 година, за време на вториот брак, го родила синот Џејмс. Во 1567 година била меѓу обвинетите за смртта на вториот сопруг. Нејзиниот син Џејмс VI бил прогласен за крал на Шкотска. Во 1568 година преbegала во Англија, но таму била затворена. Во 1587 година била погубена заради учество во заговор за преземање на власта од Елизабета I. Шпанскиот крал Филип II ја нападнал Англија во 1588 година за да ја симне Елизабета I од престолот и да го обнови католицизмот, но бил поразен. Елизабета I владеела до смртта во 1603 година. Шкотскиот крал Џејмс VI станал крал на Англија како Џејмс I. Тој бил протестант. Се обидел да ги помири англиканците и пуританците на конференција во 1604 година, од која произлегла одлуката за нов превод на Библијата. Обидот за негово убиство од страна на група католици во 1605 година бил неуспешен. Новиот превод на Библијата бил завршен во 1611 година (Thomsett 2011). Библијата на кралот Џејмс била официјално одобрена за употреба во Англиканската црква. Таа не била одобрена од Римокатоличката црква.

Жан Калвин бил роден во Ноајон во 1509 година, а умрел во Женева во 1564 година (Елијаде 20056). Тој ја проучувал и толкувал Библијата под влијание на Августин. Студирал на универзитетите во Париз, Орлеанс и Бурж (Schaff 1887). Прво се подготвувал за свештеник, а потоа за правник. Доживеал ненадејна конверзија по која станал поборник на Протестантската реформација во Франција. Ја напуштил Франција за да ја избегне смртта. Ги објавил своите „Институти на христијанската религија“ во Базел во 1536 година. Бил протеран од Женева во 1538 година. Во периодот од 1538 до 1541 година живеел во Стразбур. Таму се запознал со германската Протестантска реформација, но ја отфрлил зависноста на свештенството од секуларната власт. Се оженил со вдовица. По барање од жителите, се вратил во Женева во 1541 година и останал таму до крајот на својот живот. Додека живеел во Женева, го трансформирал градот во заедница заснована на религиски принципи (John P. McKay et al 2014). Калвин влијаел врз пуританците во Англија, презвитеријанците во Шкотска и хугенотите во Франција. Сестрата на францускиот крал, Маргарита, во 1572 година стапила во брак со Анри од Навара со цел да се намалат тензиите меѓу католиците и хугенотите. Но, католиците на празникот на Свети Вартоломеј започнале масакр на хугенотите во Париз, кој се проширил низ Франција. По убиството на францускиот крал Анри III во 1598 година, Анри од Навара станал крал на Франција како Анри IV. Тој станал католик, но со закон ја признал религиската слобода на хугенотите.

Ниските земји спаѓале во Светата римска империја. Императорот Карло V во 1556 година му ја предал власта врз седумнаесетте провинции на синот Филип II од Шпанија. За жителите на Ниските земји поприфатлив бил калвинизмот од лутеранството, затоа што поддржувал отпор кон секуларните власти. Во 1568 година, на нивна територија се водела граѓанска војна меѓу католиците и протестантите, како и војна за независност од Шпанија. Протестантите биле побројни на север, а католиците на југ. Седумте северни провинции прогласиле независност од Шпанија во 1581 година. Англија ги поддржувала. Шпанија ја признала независноста на Обединетите провинции на Холандија во 1609 година. Јакоб Арминиј е еден од предводниците на Протестантската реформација во Холандија (Schaff 1887). Живеел во период од 1560 до 1609 година. Станал свештеник во Амстердам во 1588 година и професор по теологија на универзитетот во Лајден во 1603 година. Тој се спротивставувал на учењето на калвинистите за двојна предодреденост. Додека калвинистите учеле за предодреденост кон спас и кон проклетство, Арминиј ја негирал предодреденоста кон

проклетство и ја признавал слободата на волјата. Неговите следбеници во 1610 година протестираше против пет точки од калвинизмот, што предизвикало одржување на меѓународен собор на калвинистите во Дордрехт во 1618 и 1619 година и отфрлање на верувањата на арминијците.

Конфликтите на католиците и протестантите во Светата римска империја довеле до основање на Протестантската унија во 1608 година и Католичката лига во 1609 година (John P. McKay et al 2014). Триесетгодишната војна започнала во 1618 година, а завршила во 1648 година. Таа се одвивала во четири фази. Првата фаза траела до 1625 година. Во првата фаза католиците ги победиле протестантите во Бохемија. Во втората фаза, која траела од 1625 до 1629 година, во војната се вклучил протестантскиот крал Кристијан IV од Данска. Во втората фаза католиците повторно извојувале победа. Третата фаза траела од 1630 до 1635 година. Во војната се вклучил протестантскиот крал Густав Адолф од Шведска. Тој извојувал победи пред да го загуби животот. Католичка Франција ја поддржала протестантска Шведска во војната против католичките сили на Светата римска империја. Франција ѝ објавила војна на Шпанија во четвртата фаза, која завршила со мировните договори во Вестфалија во 1648 година. Вестфалскиот мир ги признал католичкото, лутеранското и калвинистичкото христијанство. Светата римска империја останала поделена и ослабена (Durant and Durant 1961). Шпанија ја изгубила доминантноста во Европа. Била потврдена независноста на Швајцарија и на Холандија. Шведска станала една од големите сили. Франција станала најголема сила во Европа. Луј XIV владеел со Франција од 1643 до 1715 година (John P. McKay et al 2014). Неговото владеење е најдолго во историјата на Европа. Луј XIV сметал дека поседува божествена моќ. Тој ги продолжил прогонствата на хугенотите. Една од неговите љубовници, маркиза од Монтеспан, ги користела услугите на Катрин Монвоазон (Pavlas 2009). Заедно учествувале во сатански ритуали. Монвоазон била запалена на клада во 1680 година. Во 1682 година, Луј XIV издал декрет со кој ја негирал опасноста од магијата. Францускиот крал сакал да го сузбие ловот на вештерки. Ловот на вештерки го вршеле и англиканците, лутеранците и калвинистите. Хенри VIII ја обвинил Ана Болејн и за вештерство, иако не била осудена за тоа. Лутер ја одобрувал смртната казна за вештерките. Калвин јавно го изразува непријателството кон нив. Ловот на вештерки престанал со порастот на скептицизмот. Скептицизмот почнал да расте токму во времето кога луѓето се потпреле на разумот во разбирањето на појавите.

Противниците на христијанството ги користат термините „мрачна доба“ и „просветителство“ во своите напади врз христијанската религија (Stark 2011). Мрачната доба ја карактеризираат со владеење на Црквата и запирање на интелектуалниот напредок. Просветителството го карактеризираат со ослободување од ропството на Црквата и развој на науката. Но, ниту христијанството го запрело интелектуалниот напредок ниту науката ја запрела религиозноста на луѓето. Меѓу интелектуалците постои теорија дека религиските движења се поттикнати од луѓе кои се лишени од општествени привилегии. Но, појавата на различни христијански деноминации го покажува спротивното. Џон Виклиф, Јан Хус, Мартин Лутер, Улрих Цвингли и Жан Калвин ги искористиле привилегиите за да ги започнат новите христијански движења. Во нив спаѓа и методизмот на Џон Весли. Џон Весли живеел во период од 1703 до 1791 година (Miles 2005). Тој и брат му Чарлс Весли студирале на универзитетот во Оксфорд. Таму основале религиско друштво посветено на проучување на Библијата и заеднички молитви. Другите студенти ги нарекле методисти, заради стилот на живеење. Џон и Чарлс станале свештеници на Англиканската црква. Џорџ Вајтфилд бил еден од членовите на друштвото. Тој живеел од 1714 до 1770 година. Вајтфилд и браќата Весли ја посетиле англиската колонија Џорџија во 1738 година. По враќањето во Англија, Џон Весли доживеал верска преобразба. До крајот на животот не се одвоил официјално од Англиканската црква, иако работел одвоено од неа. За Методистичка црква се говорело додека бил жив. Весли и Вајтфилд го проповедале христијанството на отворен простор. Тие се согласувале дека индиферентноста е непријател на христијанската посветеност. Не се согласувале во врска со слободната волја и предодреденоста (Schaff 1887). Весли ја заземал страната на Арминиј, а Вајтфилд на Калвин. Мнозинството методисти сметаат дека човекот има слободна волја и може да даде отпор на Божјата благодат. Додека влијанието на Арминиј е поголемо во методизмот, Калвин има поголемо влијание во баптизмот. Исповедта на верата на првите арминијски баптисти потекнува од 1611 година. Таа била изработена во Амстердам од страна на Смит и Хелвис кои пребегале од Англија во Холандија. Првата исповед на верата на калвинистичките баптисти се појавила во Лондон во 1644 година. Калвинистичките баптисти се познати и како регуларни или партикуларни, а арминијските баптисти како слободни или генерални. Заедничко за сите нив е што го отфрлаат крштевањето на новороденчињата и практикуваат крштевање на верниците. Тие сметаат дека крштевањето нема улога во

спасот. Партикуларните баптисти сметаат дека поединци се предодредени за спас, додека генералните сметаат дека секој поединец може да биде спасен. Партикуларните се нарекуваат и регуларни, затоа што се побројни од генералните. Генералните се нарекуваат и слободни, затоа што сметаат дека човекот има слободна волја. Првата Баптистичка црква во Америка ја основал Роџер Вилијамс во Провиденс, Род Ајленд, во 1638 година. По краток период се одрекол од баптизмот и до крајот на животот копнеел по вистинската Црква, сметајќи дека сите се отпаднати од Исус. Бенџамин Рендал присуствувал на проповед на Џорџ Вајтфилд во Портсмут, Њу Хемпшир, во 1770 година. Во 1776 година станал калвинистички баптист, но се одвоил во 1780 година и основал своја баптистичка црква во Дурам, Њу Хемпшир. Од новата црква произлегле слободните баптисти во Америка, кои сметале дека човекот има слободна волја и неговиот спас не е предодреден.

4.6. Христијанство и глобализација

Најголем број од светското население припаѓа на христијанството (Macdonis and Plummer 2008:617). Веднаш по него следува исламот. На трето место по бројност се нерелигиозните. Потоа следуваат хиндуизмот, будизмот, конфучијанизмот, а на седмото место се племенските религии обединети во една група. Според извештајот на истражувачкиот центар на Пју од 2010 година, христијаните се мнозинство во 158 држави и територии во светот (*Global Christianity* 2011). Тие живеат во сите региони: Америка (36.8%), Европа (25.9%), Супсахарска Африка (23.6%), Азија и Пацифик (13.1%) и Северна Африка и Среден Исток (0.6%). Десетте држави со најголем процент од светското христијанско население се: Соединети Американски Држави (11.3%), Бразил (8%), Мексико (4.9%), Русија (4.8%), Филипини (4%), Нигерија (3.7%), Кина (3.1%), Демократска Република Конго (2.9%), Германија (2.7%) и Етиопија (2.4%).

Роберт Бела смета дека христијанството е глобален феномен и може да придонесе кон создавање на глобално граѓанско општество (Bellah 2010). Тој ги истакнува христијанските корени на човековите права, кои ја сочинуваат глобалната етика (Bellah 2010:360). Членот 18 од Универзалната декларација за човекови права ја признава религиската слобода, која вклучува и слобода за промена на религијата (United Nations 1948). Во 1965 година, Католичката црква ја признала религиската слобода како слобода од надворешна принуда, но не како слобода за несогласување со нејзините учења (Thomsett 2011:246). Рене Касен е еден од учесниците во креирањето

на Универзалната декларација на човекови права, кој тврди дека човековите права потекнуваат од Десетте Божји заповеди (Stamos 2016). Но, Десетте Божји заповеди не му биле дадени на целото човештво, туку на Евреите. Доктрината за наследениот грев не е компатибилна со концептот на човекови права, затоа што гревот не е еднакво наследен од сите луѓе. Исус не ги почитува човековите права, затоа што говори за Божји суд и казна. Огист Конт го претставува позитивизмот како религија на човештвото, која го слави човекот наместо Бога (Comte 2009). Позитивизмот ја заменува љубовта кон Бога со љубов кон човештвото. Огист Конт смета дека човековите права треба да се заменат со човекови должности и личното да се потчини на општественото (Comte 2009:383). Терминот „секуларизам“ се појавил во англискиот печат во 1851 година (Holyoake 1896). Секуларизмот е кодекс на должности кои се однесуваат на овој живот, се засновани на човечки размислувања и се наменети за оние луѓе за кои теологијата е неопределена, несоодветна, несигурна или неверојатна. Неговите три основни принципи се: подобрување на овој живот преку материјални средства, науката е достапна промисла на човекот и добро е да се врши добро. Секуларизмот не е атеизам. Тој не ги негира божествата и бесмртноста, туку се занимава со прашања кои можат да бидат тествани од искуството во овој живот. Секуларизмот е во конфликт со теологијата, затоа што учи дека човештвото може да се подобри без Божја помош. Џорџ Џејкоб Холиок го толкува тврдењето дека државата не може да опстане врз христијански принципи како поддршка на материјализмот, а не како негова критика. Во жртвувањето на Исус за спас на луѓето го согледува стравот кој христијанскиот Бог го поттикнува, а не љубовта. Во христијанскиот морал го согледува егоизмот, а не вистината. Мајкл Хараламбос и Мартин Холборн заклучуваат дека теоријата за секуларизација не може да се примени на сите современи општества (Haralambos i Holborn 2002:493). Секуларизацијата е процес на опаѓање на влијанието на религијата во општеството. Хосе Казанова разликува три аспекти на секуларизација: диференцијација, приватизација и опаѓање на религиските верувања и практики. Диференцијацијата претставува одвојување на светото и световното, односно стекнување независност на нерелигиозните сфери на животот од религијата. Приватизацијата претставува губење на улогата на религијата во јавниот живот. Опаѓањето на религиските верувања и практики претставува намалување на бројот на поединци кои ги задржуваат верувањата и кои учествуваат во религиозни активности. За секуларизацијата придонесува рационалниот поглед на светот. Луѓето сè повеќе го

користат разумот за да ги објаснат појавите и за да ги постигнат своите цели. Технолошкиот напредок го намалува бројот на необјаснети појави и го зголемува степенот на контрола врз појавите во светот. Кај луѓето се намалува потребата од религиозни објаснувања и постапки. Религијата е ирационална, затоа што се заснова на верувања. Религиската вистина не може да се докаже со помош на разумот. Религијата не нуди видливи резултати. Рационалниот поглед на светот нуди практични решенија на проблемите. Примерите на ревитализација на религијата во современиот свет покажуваат дека светото и световното се во постојан судир. Религијата повеќе не е тесно поврзана со богатите и моќните во општеството, а рационализмот ја губи својата привлечност заради неуспехот да ги реши сите човечки проблеми и заради создавањето нови проблеми. Тоа го поттикнува интересот за натприродното и ја зголемува религиозноста кај луѓето. Додека едни социолози сметаат дека религиозноста во минатото била ниска и затоа религијата ни тогаш немала значително општествено влијание, други сметаат дека религиозноста ќе се зголемува и религијата во иднина ќе стекне поголемо влијание во општеството (Haralambos i Holborn 2002:470). Според Дејвид Мартин, моќта на Црквата во Средниот век може да се протолкува и како секуларизација (Haralambos i Holborn 2002:481). Според Стив Брус, секуларизацијата се манифестира и во отфрлањето и менувањето на религиозните верувања (Haralambos i Holborn 2002:488).

Џорџ М. Марсден пишува за историјата на фундаментализмот во Америка (Marsden 2006). Тој се појавил како реакција на промените во американската култура во втората половина на деветнаесеттиот век. Иако Соединетите Американски Држави немале официјална религија, мнозинството протестанти сметале дека државите се изградени врз христијански принципи. Библијата била извор на највисоките животни стандарди. Христијанството било извор на вистината. Тоа било променето под влијание на еволуциониот натурализам, библискиот критицизам и теолошкиот либерализам. Презвитеријанското генерално собрание во 1910 година усвоило пет основни христијански доктрини: непогрешност на Библијата, девствено раѓање на Исус, помирување со Бога преку замена, телесно воскресение и автентичност на чудата. Во периодот од 1910 до 1915 година биле објавувани и дистрибуирани збирки на христијански текстови наречени „Фундаментите: сведоштво на вистината“. Целта била да се одбрани вистинската христијанска вера и да се поттикне кај неверниците. Проектот бил финансиран од бизнисменот Лајмен Стјуарт и неговиот брат Милтон.

Баптистот Вилијам Бел Рајли во 1919 година ја основал Светската асоцијација за христијанските фундаменти. Едно од верувањата кое асоцијацијата го бранела е дека Исус ќе дојде и потоа ќе владее илјада години на земјата пред Судниот ден. Нејзините членови се залагале за одбрана на американската христијанска цивилизација, иако во текот на Првата светска војна ја истакнувале одвоеноста од светот. Баптистот Кертис Ли Лоуз во 1920 година ги нарекол фундаменталисти оние кои биле подготвени да се борат за да ги одбранат фундаментите од световното влијание. Христијанските фундаменталисти се бореле на два фронта. На едниот фронт ги бранеле основните доктрини на традиционалната христијанска вера, а на другиот фронт се бореле против изучувањето на еволуцијата во јавните училишта. Фундаменталистите сметале дека вистината е непроменлива, додека модернистите сметале дека вистината е обликувана од културата. Борбените конзервативци доживувале победи во периодот од 1920 до 1925 година. Во Тенеси во 1925 година бил донесен закон кој го забранувал изучувањето на еволуцијата во јавните училишта. Џон Т. Скоупс бил учител по биологија во Дејтон, кој истата година бил осуден заради непочитување на законот. Судската пресуда против Скоупс предизвикала бурни реакции во американската јавност. Пресудата била отфрлена наредната година заради процедурални нерегуларности. Судието на Скоупс го означило пресвртот во историјата на христијанскиот фундаментализам. Фундаменталистите го изгубиле силното општествено влијание и се групирале во изолирани малцинства. Појавата на религиозни групи кои се спротивставуваат на промената на традиционалните верувања во согласност со новите идеи во современиот свет се поврзува со фундаментализмот на конзервативните американски протестанти. Таквите борбени групи и денес се нарекуваат фундаменталистички без разлика на религијата на која ѝ припаѓаат и начинот на кој се борат.

При истражувањето на научниот креационизам во Соединетите Американски Држави, Кристофер П. Туми го проучува односот на христијанските фундаменталисти кон секуларните хуманисти (Toomey 1994). Хуманистичките манифести од 1933 и 1973 година, Американската хуманистичка асоцијација и судскиот процес од 1961 година во кој врховниот судија Хуго Блек го вброил секуларниот хуманизам меѓу религиите кои не веруваат во постоење на Бог, ја разгориле борбата на христијанските фундаменталисти против секуларните хуманисти. Претставникот на Аризона во долниот дом на Конгресот, Џон Конлан, во 1976 година поднел законски амандман кој

пропишувал да не се користат федералните фондови за поддршка на религијата на секуларниот хуманизам во образованието. Џон Конлан и Џон В. Вајтхед во правна статија од 1978 година ја бранеле протестантската хегемонија од узурпацијата на секуларниот хуманизам. Тие го сметале секуларниот хуманизам за религија која го обожува човекот како извор на вистината и знаењето. Џери Фолвел во 1979 година ја основал организацијата „Морално мнозинство“, а на чело на огранокот во Калифорнија застанал Тим Лахеј. Неговата сопруга Беверли Лахеј ја основала организацијата „Засегнати жени за Америка“. Во 1981 година, Тим Лахеј го основал Советот за национална политика, кој ги обединувал конзервативните христијански лидери со конзервативните политичари и финансиери. Тој го идентификувал секуларниот хуманизам како главен непријател на новата христијанска десница. Како и Конлан и Вајтхед, Лахеј го обвинувал секуларниот хуманизам за општествениот неморал. Тие ја интерпретирале секуларизацијата како процес поттикнат од една високо организирана сила. Во 1982 година, во Алабама бил донесен закон со кој се одобрувала молитвата во јавните училишта под водство на учителите. Исмаил Џефри бил агностик и започнал судски процес, кој завршил со пресуда на Врховниот суд дека практикувањето на молитви во јавните училишта е неуставно. Во 1986 година се водел судски процес против употребата на учебници кои на учениците во јавните училишта им ја наметнуваат религијата на секуларниот хуманизам. Федералниот судија Вилијам Б. Хенд во 1987 година донел пресуда да се отстранат тие учебници, но апелациониот суд не ја потврдил основаноста на обвинението и донел спротивна пресуда. Алистер Е. Мекграт и Џоана К. Мекграт се спротивставуваат и на религискиот и на секуларниот фундаментализам (McGrath and McGrath 2007). Фундаменталистите се цврсто убедени во својата вистина и не дозволуваат нејзино преиспитување. Тие не прифаќаат туѓи погледи на светот и жестоко се борат против секоја закана за одржувањето на својот поглед на светот. Атеистите ги користат религиските насилства и угнетувања за постигнување на својата цел да ја елиминираат религијата во општеството. Исус бил жртва на насилство, иако не бил насилник. Тој ги учел луѓето да не возвраќаат со насилство, туку да ги елиминираат неговите корени. Но, луѓето ја злоупотребуваат религијата за да ги идеализираат меѓусебните конфликти. Елиминацијата на религијата нема да ја запре појавата на алтернативни идеали и нивната злоупотреба. За тоа сведочи француската госпоѓа Ролан која пред нејзиното погубување во осумнаесеттиот

век изјавила дека во името на слободата се вршат злосторства. Библијата содржи и критика на религијата, а природните науки не се атеистички.

Брајан Стенли ја проучува историјата на христијанството во дваесеттиот век (Stanley 2018). Тоа е век кој се нарекува и екуменски. Екуменското движење или движењето за обединување на христијанските цркви го започнале протестантските мисионери. Тие ја согледале поделбата на Црквата како најголема пречка за мисионерството. За да ја совладаат пречката, ги одржале екуменските мисионерски конференции во Лондон во 1888 година и во Њујорк во 1900 година. Но, најзаслужна за појавата на модерниот екуменизам е Светската мисионерска конференција која се одржала во Единбург во 1910 година. На неа учествувале протестанти од различни делови на светот со цел да креираат заедничка стратегија за евангелизам во светот. Една од последиците на Единбургшката конференција е основањето на Светскиот совет на цркви во Амстердам во 1948 година. Паралелно со него, фундаменталистот Карл Мекинтаер го основал Меѓународниот совет на христијански цркви како сепаратистичка организација. Голем број на американски конзервативни цркви страувале од либерализмот на Светскиот совет на цркви и одбиле да му се придружат. На неговото основачко собрание учествувале и Вселенската патријаршија од Константинопол и Грчката православна црква. Руската православна црква се придружила во 1961 година. Тимоти Вер смета дека односот на православните цркви кон екуменизмот е амбивалентен (Ware 1964). Во православните цркви постојат спротивставени мислења за членството во Светскиот совет на цркви. Противниците на екуменизмот нагласуваат дека тврдењето за еднаквост на црквите е ерес. Централниот комитет на Светскиот совет на цркви во Торонто во 1950 година усвоил документ кој ги ослободува црквите од обврската да ги признаат другите цркви како вистински. Тоа им овозможило на претставниците на православните цркви да тврдат дека ѝ припаѓаат на единствената вистинска Црква. Заради мнозинството протестантски цркви, православните цркви често биле надгласувани при донесувањето на одлуки па затоа инсистирале за христијанските доктрини да не се одлучува преку гласање. Односот на Римокатоличката црква кон екуменизмот бил непријателски сè до изборот на папата Јован XXIII во 1958 година (Stanley 2018). Тој во 1959 година го најавил Вториот ватикански собор чија задача била да ја модернизира и обедини Црквата. На собранието на Светскиот совет на цркви во Њу Делхи во 1961 година присуствувале претставници на Католичката црква во улога на набљудувачи. Вториот ватикански

собор започнал во октомври 1962 година под водство на папата Јован XXIII, а завршил во декември 1965 година под водство на папата Павле VI. На соборот присуствувале претставници од православни и протестантски цркви во улога на набљудувачи. Несогласувањата меѓу конзервативните и либералните католици резултирале со донесување на двосмислени одлуки. Двосмисленоста е присутна во документите на соборот кои го одредуваат односот на католичката кон другите религии. Католичката црква признава дека другите религиски организации познаваат делови од вистината, но не се изјаснува дали тие се доволни за спас на нивните припадници. На 7 декември 1965 година, Вториот ватикански собор и Светиот синод на Вселенската патријаршија во Константинопол ги повлекле анатемите од 1054 година меѓу Католичката и Православната црква (Ware 1964). Тоа бил симболичен гест на заемна доверба, а не и формално обединување на двете христијански Цркви. Католичката црква и на Вториот ватикански собор ги задржала строгите правила за свештеничкиот живот (Thomsett 2011). Последица на тоа било многубројното заминување на свештеници од нејзините редови. Додека едни ја наоѓале вината во отпорот на Католичката црква кон промени, други ја наоѓале во желбата на свештениците за секуларизација на Црквата. Еден од современите трендови на христијанството е неговата феминизација (Woodhead 2005:205). Сè поголем станува бројот на жени кои се инволвирани во црковниот живот. Меѓу протестантските свештеници веќе има жени, но Римокатоличката и Православната црква сеуште не ракополагаат жени за свештеници. Жените пишуваат феминистичка теологија и ја испитуваат присутноста на патријархалната пристрасност во христијанската мисла и практика. Ентони Гиденс истакнува дека Бог е Татко, а Исус бил маж (Haralambos i Holborn 2002:440). Хараламбос и Холборн сметаат дека египетската феминистка Навал ел Садави нема негативен однос кон религијата, туку кон патријархалната идеологија која доминира во неа (Haralambos i Holborn 2002:443). Тие го нарекуваат патријархална идеологија тоа што за неа е неприфатливо во религијата, но не ја земаат во предвид можноста дека тоа што таа го говори е феминистичка идеологија. Жените се наоѓаат и на двете страни кои се спротивставуваат за општествената улога која Бог им ја дал (Stanley 2018:267).

Меѓусебните дијалози на црквите имаат големо значење за екуменизмот (Mühl 2014). Во втората половина на дваесеттиот век, Руската православна црква водела теолошки разговори со германските протестантски цркви. Тие постигнале делумна согласност за одредени доктрини, меѓу кои и доктрината на оправданието. Светската

лутеранска федерација и Римокатоличката црква во 1999 година ја потпишале Заедничката декларација за доктрината на оправданието. Роберт Ч. Спраул забележува дека секоја генерација на христијани се соочува со проблемот на синкретизам (Sproul 1992). Библијата содржи стихови кои ги предупредуваат христијаните да не го нарушуваат интегритетот на христијанството преку негово мешање со други религии и филозофии. Виктор Џ. Стенгер смета дека моралните вредности не произлегуваат од Бога, туку од човекот (Stenger 2007). Исусовото морално учење од Новиот завет не само што се заснова на учењето од Стариот завет, туку се наоѓа и во светите книги на другите религии. Според Пол Хилас, духовното движење на „новата доба“ се заснова на верувањето дека истата мудрост може да се пронајде во сите религии (Haralambos i Holborn 2002:467). Роберт Бела ја истражува религијата во човековиот развој (Bellah 2011). Секој од главните ликови во човековиот развој сметал дека неговото учење е единствена или највисока вистина. Дури и најдобрите од модерните мислители, како Кант, Хегел и Вебер, ја претпоставувале супериорноста на христијанството над другите религии. Но, во дваесеттиот век се јавува нов поглед на разбирање и почитување на сите религии без да се поставува една на врвот зашто е најдобра или историски најнапредна. Новиот поглед не се однесува на свесноста на „новата доба“ дека сите религии претставуваат различни патишта кон еден Бог. Вебер ја критикува тенденцијата на луѓето да го пронаоѓаат во другите религии она што на нив им се допаѓа наместо да се обидат целосно да ги разберат религиите. Новиот поглед не се однесува ниту на меѓурелигискиот дијалог во кој сите си го признаваат правото на постоење, но го задржуваат мислењето дека сопствената религија е најдобра. Новиот поглед се однесува на религиски плурализам без тврдење за супериорност на било која од религиите. Родни Старк не се согласува дека религискиот плурализам ги слабее сите религии и дека мора да предизвика конфликти (Stark 2011). Зголемувањето на религиозноста на населението во Северна Америка во минатото се должелo токму на религискиот плурализам. Американските колонии кои немале официјална религија, имале највисок број на религиски припадници. Во Соединетите Американски Држави биле укинати официјалните религии, а протестантските деноминации интензивно се натпреварувале за да го зголемат членството. Американскиот баптист Вилијам Ф. Бејнбриџ забележал дека мисионерството има поголем ефект на териториите каде дејствуваат мисионери од повеќе христијански деноминации. Христијанските мисионери се поактивни и поуспешни кога меѓусебе се натпреваруваат за стекнување

нови верници. Мисионерството станало излишно во оние делови на светот каде локалните христијани продолжиле да ја шират верата. Локалните христијани основаат нови деноминации и го одржуваат локалниот религиски плурализам и продолжуваат со меѓусебниот натпревар кој предизвикува зголемување на христијанското население. Стив Брус смета дека религискиот плурализам го поткопува кредибилитетот на сите религии затоа што го открива нивното човечко потекло. Истражувањата на Мери Џо Најџ меѓу католичките харизматици и на Лин Дејвидмен меѓу ортодоксните јудаисти покажуваат дека постоењето на избор не ги поткопува верувањата на религиските групи. Питер Л. Бергер смета дека во меѓусебниот натпревар, религиите ќе се приспособуваат на барањата на своите припадници и тоа ќе резултира со нивна секуларизација. Но, американската статистика од 1960 до 2006 година покажува дека бројот на припадници опаѓа кај либерализираните, а расте кај конзервативните протестантски деноминации. Порастот на бројот на конзервативни христијани се согледува и кај мисионерството. Додека конзервативните протестантски цркви сеуште се посветени на евангелизам во светот, либералните се откажуваат од него затоа што сметаат дека е погрешно да ги третираат другите религии како инфериорни. Религискиот плурализам не мора да предизвика конфликти. Религискиот монопол не е неопходен за одржување на јавниот ред и мир. Всушност, отпорот кон монополот на одредена религија во минатото предизвикувал крвопролевање. Религиските конфликти настануваат токму заради малиот број на религиски организации во општеството. Кога нивниот број е голем, настанува плуралистички еквилибриум. Тој се должи на немоќта на религиските организации да ги совладаат конкурентите и да стекнат монопол во општеството.

Дејвид Џ. Бромли и Даглас Е. Кауен го посочуваат Сан Мјан Мун како еден од контроверзните религиски водачи (Bromley and Cowan 2015). Дури и по неговата смрт во 2012 година, продолжуваат контроверзиите за него. Додека едни го сметаат за спасител, други го сметаат за измамник. Сан Мјан Мун се родил во Северна Кореја во 1920 година. Во младоста имал визија во која Исус му рекол да ја продолжи неговата мисија за спас на светот. Во 1954 година во Јужна Кореја, Мун основал Духовна организација за обединување на светското христијанство. Во 1994 година, во Соединетите Американски Држави ја основал Семејната федерација за светски мир и обединување. Претседател на организацијата била неговата втора сопруга Хак Џа Хан. Сан Мјан Мун изјавувал дека тој и Хак Џа Хан станале вистински родители на

човештвото. Тие ја основале Универзалната мировна федерација во Њујорк во 2005 година (Universal Peace Federation N.d.). Тоа е невладина организација која соработува со Организацијата на обединетите нации. Нејзините членови се посветени на остварување на визијата за глобално човечко семејство под Бога. Движењето на Раел стекнува популарност преку предизвикување контроверзии (Palmer 2005). Клод Ворион се родил во Франција во 1946 година. Тој тврди дека имал средба со вонземјанинот Јахве во 1973 година. Ворион бил наречен Раел и му била дадена задача да го запознае човештвото со неговото вистинско потекло. Луѓето биле создадени во лабораторија од генетскиот материјал на вонземјаните. Приврзаниците на Раел учествуваат во ритуали при кои вонземјаните невидливо преземаат примерок на генетски материјал за нивно повторно создавање. Раел основал компанија за клонирање, која во 2002 година преку медиумите го објавила раѓањето на првиот човечки клон со име Ева. Иако медиумите се согласиле дека соопштението било лажно, тие му овозможиле меѓународно рекламирање на Раеловото движење. Раеловото движење го признава Исус, но како син на вонземјанин. Раел и неговите бискупи дејствуваат против Католичката црква заради нејзиниот неуспех да ја пренесе вистинската порака на Исус. Тие ги повикуваат католиците на напуштање на католичката вера. Раеловите бискупи бараат еднаква почит кон Раел како кон папата. Раел ја предизвикал првата гласна контроверзија со застапувањето на политичкиот систем на вонземјаните. Тој побарал поддршка од приврзаниците за креирање на светска политичка партија која ќе го застапува владеењето на најинтелигентните. Во 1978 година започнало политичкото движење за светска гениократија, но било обвинувано за водење фашистичка политика. Раел се откажал од него и ги повикувал неговите приврзаници да се посветат целосно на ширење на пораката на вонземјаните дека тие се вистинските човекови креатори. Раел го негира постоењето на Бог. Неговото движење не го поддржува одвојувањето од светот и не нуди правила за заеднички живот, а го поддржува постигнувањето на световен успех и зголемувањето на капацитетот за доживување задоволство. Сузан Џ. Палмер смета дека раелизмот е безопасно ново религиско движење кое не е ни повеќе ни помалку ирационално од најбројните религии (Palmer 2005:373).

Односот на модерното општество кон вештерството е амбивалентен (Bromley and Cowan 2015). Тоа се претставува и како добро и како лошо. Иако закон против вештерство бил во сила во Велика Британија до 1951 година, вештерството било

практикувано и пред неговото укинување. Тоа било практикувано поединечно и групно. По укинувањето на законот против вештерството, се појавиле повеќе модерни пагански религии за кои основачите тврделе дека имаат антички корени. Виканската традиција на Џералд Б. Гарднер стекнала популарност по објавувањето на неговите книги за вештерството во 1954 и 1959 година. Рејмонд Бакленд е заслужен за нејзиното пренесување во Соединетите Американски Држави. Но, конфликтите меѓу следбениците на Гарднер предизвикале и Бакленд да создаде нови викански традиции. Иако постојат различни викански традиции, заедничко за сите нив е верувањето во светоста на природата. Нивните припадници ги слават големата божица и богот со рогови. Еден од ритуалите кои го изведуваат првосвештениците на виканската религија го симболизира светиот брак меѓу божицата и богот. Припадниците на виканската религија веруваат во магија, односно во способноста да ја насочуваат природната енергија за постигнување на посакуваните ефекти. Иако Црквата на сатаната ја негира разликата меѓу белата и црната магија и го негира служењето на божества, таа применува црна магија и симболи на сатаната (Alfred 1976). Сатанската црква била основана во 1966 година, а нејзината Библија ја напишал првосвештеникот Антон С. Лавеј. Деветте сатански изјави покажуваат што претставува сатаната. Тој претставува уживање наместо апстиненција, виталност наместо фантазирање, мудрост наместо самоизмама, добрина кон заслужните наместо љубов кон неблагодарните, одмазда наместо вртење на другиот образ, одговорност кон одговорните наместо грижа за лажните жртви. За мнозинството членови на Сатанската црква, сатаната е само симбол. Но, христијанските отпадници го доживуваат како реален и го обожуваат. Црната миса за нив е важен сатански ритуал за ослободување од христијанското ропство.

Иницијативата за обединети религии ги промовира мирот, толеранцијата и ненасилството меѓу сите религиски движења, но таа му се заканува на христијанството со глобална измама, отпадништво од вистинските вредности и тиранија на лажните вредности (Репп 2004). Претставничката на Организацијата на обединетите нации, Џилијан Соренсен, во 1993 година побарала поддршка од бискупот Вилијам Е. Свинг за меѓуверска служба во катедралата на Епископската црква во Сан Франциско за време на прославата на педесетгодишнината од потпишувањето на Повелбата на Обединетите нации. Свинг ја поддржал меѓуверската служба во 1995 година и ја искористил за да ја претстави идејата за обединување на религиите. Во 1996 година одбил да се кандидира за лидер на Епископската црква во Соединетите Американски

Држави за да се посвети на иницијативата за креирање на Обединети религии. Повелбата на Обединетите религии била потпишана во Питсбург на 26 јуни 2000 година од претставници на различни религии. Преамбулата вели дека ги почитува разликите меѓу религиите и уникатноста на секоја религија, но тоа подразбира и почит кон религиите кои веруваат дека се уникатно инспирирани од Бога. Еден од принципите на организацијата е да ги охрабрува своите членови да се продлабочат во сопствената традиција, но во неа членуваат либерални критичари на традициите на кои им припаѓаат. Нејзините лидери и соработници говорат за цели кои не се содржани во Повелбата, како што се: социјална реформа наместо богослужба, придушвање на евангелизмот, претставување на религиозните како нетолерантни, промовирање нова глобална етика, признавање на вистинитоста на сите религии, почитување на штетните религиски движења. Припадници на различни религии се надеваат дека ќе придонесат за создавање на рај во светот. Тие се залагаат за религиите да се приспособат на потребите на луѓето наместо да го претставуваат Бога. Иако е бискуп, Свинг смета дека религиите претставуваат проблем за функционирањето на глобалната цивилизација. Иако е христијанин, тој е во потрага по глобална религиозност. Тоа што приврзаниците на глобалната духовност го сметаат за адаптација на потребите на современото, христијаните го сметаат за отпадништво. Бискупот Свинг изразува презир наместо почит кон проповедањето на Евангелието. Тој го осудува евангелизмот, а енергично ги промовира своите верувања. И покрај разединетоста во христијанството, верува во обединетоста на религиите. Наместо да се посвети на правилно разбирање на религијата на која ѝ припаѓа, промовира меѓусебно разбирање на припадниците на различните религии. Свинг ги обвинува религиите за предизвикување штета наместо луѓето кои се претставуваат како нивни припадници за да ги злоупотребуваат. Тие кои не ја почитуваат религијата, ја обвинуваат за нетолерантност. Ги обвинуваат религиозните за нетолеранција кон промени, иако тие промени значат уништување на религијата на која ѝ припаѓаат. Ја споредуваат догмата со дрогата, а промовираат нова глобална етика. Ексклузивноста на религиите ја сметаат за репресивна, иако создаваат етика за сите која не ги признава сите во целост. Прифаќањето на глобална етика која произлегува од разни религии е откажување од христијанската етика. Еднаквоста на религиите претпоставува и еднаквост на божествата кои тие ги слават. Славењето на различни божества според христијанството е идолопоклонство. Доналд Фру со задоволство го истакнал учеството на Свинг во ритуал при кој Фру повикувал пагански

божества. Свинг се претставувал како конзервативен, иако ракополагал жени и хомосексуалци за свештеници. Луѓето го обликуваат ликот на Бога според сопствениот лик наместо да се поправат себеси за да се доближат до него. Приврзаниците на религискиот плурализам ги третираат сите религии како божествено инспирирани, а не како човечки креации.

Исус посакува единство меѓу христијаните (Јн 17:21). Христијаните не се обединети во разединет свет. Тие не се против глобализацијата, зашто таа ги обединува. Но, светот лежи во зло (1 Јн 5:19). Царството на Исус не е од овој свет (Јн 18:36). Ѓаволот дури и на него му ја понудил власта над целиот свет за да му се поклони (Лк 4:5-7). Со светот ќе завладее свер (Откр 13). Луѓето ќе му се поклонуваат и восхитуваат на сверот (Откр 13:4). Светот го љуби своето (Јн 15:19). Духот на Антихристот е во него (1 Јн 4:3). Светот ги мрази следбениците на Исус, зашто тие не се од светот (Јн 17:14). Ѓаволот ги клевети пред Бога дење и ноќе (Откр 12:10). Борбата на христијаните е против духовите на злобата (Ефес 6:12). Нечистите духови се вселуваат во човекот и му предизвикуваат лоша состојба (Мт 12:43-45). Човекот е искушуван и од своите похоти (Јк 1:14). Во него војуваат два закони: гревовниот и Божјиот (Рим 7:22-25). Похотата на телото, похотливоста на очите и горделивоста на животот се од овој свет, а не од Бога (1 Јн 2:16). Во Божјото царство се влегува преку многу маки (Дела 14:22). Страдањата на христијаните ќе бидат најголеми пред крајот на постоењето на овој свет (Мт 24:21). Тие ќе бидат прекинати со второто доаѓање на Исус (Мт 24:30). Христијаните на овој свет доживуваат да го мразат животот (Јн 12:25), иако Бог им го дал (Дела 17:25); да се откажуваат од себеси, а да живеат (Гал 2:20); да го сакаат Бога со сето срце, сета душа и сиот разум (Мт 22:37), иако тој му дозволува на ѓаволот да им врши зло (Јов 2:6-7); да се радуваат во своите страдања (Кол 1:24); да веруваат дека сè им содејствува за добро (Рим 8:28), иако не им е добро (Рим 9:2); да ги сакаат оние што нив ги мразат (Мт 5:44) и да им ставаат жар на главата на оние на кои им вршат добро (Рим 12:20); да им го овозможуваат злото на оние што врз нив го вршат (Мт 5:39); да им простуваат на луѓето на кои Бог нема да им прости (Рим 12:19); да ги разобличуваат грешниците за да поттикнат покајание (Сир 20:1-2), а тие да им ја посакуваат смртта заради тоа (Мудр 2:12-22); да ги разобличуваат делата на темнината (Ефес 5:11), која Бог ја создава (Ис 45:7); да чувствуваат вина (Сир 8:6), иако по природа се чеда на гневот (Ефес 2:3), Бог ги затвора во непослушност (Рим 11:32) и Божјата благодат не е од нив (Ефес 2:8); да веруваат дека Бог ќе ги спаси (Дела

15:11), иако Бог е судија на сите (Евр 12:23); да се надеваат на Бога за спас (1 Тим 4:10), иако тој сака да го покаже својот гнев (Рим 9:22) и му искажува милост кому што сака и го закоравува кого што сака (Рим 9:18); да се молат за оние што нив ги навредуваат и да ги благословуваат оние што нив ги колнат (Лк 6:28), иако Бог ќе им го покаже гневот на луѓето за секоја безбожност и неправда (Рим 1:18); да се плашат од Бога повеќе отколку од луѓето (Мт 10:28), иако Бог е љубов (1 Јн 4:8) и љубовта го изгонува стравот (1 Јн 4:18); да се молат постојано (1 Сол 5:17) за сè да биде според Божјата волја (Мт 6:10); да се преобразуваат за да ја осознаваат Божјата волја (Рим 12:2) и да постапуваат како што им определил Бог (1 Кор 7:17), иако Бог е оној кој во нив прави да сакаат и да дејствуваат според неговата волја (Фил 2:13) и избраните се по благодат, а не по делата (Рим 11:5-6); да им биде забрането (Мт 19:18) тоа што е допуштено (1 Кор 6:12); да не го сакаат гревот, а да не можат да не грешат (Рим 7:15-20); да се радуваат на искушенија (Јк 1:2), а да се молат за избавување од нив (Мт 6:13); да бидат слаби, а преку нив да се покажува Божјата сила (2 Кор 12:8-9); да се лекуваат преку раната на Исус (1 Птр 2:24); да бидат со здрав разум (Дела 26:25), а да зборуваат за неразбирливото (Рим 11:33); да стануваат безумни за да бидат мудри (1 Кор 3:18); да бидат понизни за да бидат возвишени (Лк 14:11); да им се покоруваат дури и на лошите господари (1 Птр 2:18), зашто нема власт што не е дадена од Бога (Рим 13:1); да не се впрегнуваат заедно со безверниците (2 Кор 6:14), иако безверникот се осветува преку верникот со кого е во брак (1 Кор 7:14); да се трудат да имаат мир со сите (Евр 12:14), иако Бог и самиот е воин (2 Мојс 15:3), има своја војска (Ис.Н. 5:14), поставува закони во врска со војната (5 Мојс 20) и Исус не дошол за да донесе мир во светот (Мт 10:34); да се стремат кон совршенство (Мт 5:48) и да се угледуваат на Бога (Ефес 5:1), а да не се занимаваат со високи работи, туку со скромни нешта (Рим 12:16) и да не се превознесуваат (2 Кор 12:7); да го очекуваат судењето за да добијат што заслужиле (2 Кор 5:10), иако изборот зависи од Бога (Рим 9:16), кој врши сè според својата волја (Ефес 1:11).

II. Методолошка поставеност на истражувањето

Ова истражување е методолошки определено со проблемот, предметот, целите на истражување, истражувачките прашања и методите на истражување.

1. Проблем на истражувањето

Проблемот на моето истражување е противречноста. Таа е изразена и во современиот свет за кој е карактеристична глобализацијата. Глобализацијата е процес на заемно поврзување на луѓето од целиот свет. Во период кога се зголемува меѓузависноста на луѓето, се појавуваат трендови кои се движат во спротивни насоки. Противречностите стануваат составен дел на глобалното општество. Ниту една култура не е изолирана од другите и во ниту една култура не постои целосна хомогеност. Сите сме припадници на глобалната култура исто како што сме и припадници на културата во одделното општество во кое живееме. Преку процесот на глобализација, во светот се наметнува општественото уредување на западниот христијански свет во кое се вкоренува концептот на права и слободи. Токму човековите права и слободи овозможуваат општеството да стане секуларно. Една од основните човекови слободи е промената на религијата. За религиската организација, слободата за промена на религијата значи и губење и стекнување на припадници. Луѓето во секуларно општество слават и христијански светци и неверници. Иван Супек на часовите по веронаука учел дека почитувањето на Божјите заповеди ќе го одведе во рајот, но тој вели дека човекот нема да постигне вистинска добрина ако врши добри дела само за да влезе во рајот, дека некој е хуман кога во доброто дело ќе почувствува сопствено задоволство и дека христијанството ја омаловажува сегашноста заради надземен спас (Suppek 2003:207). Но, според христијанството, човекот не треба да биде добар за да оди во рајот, туку оди во рајот затоа што е добар. За христијанинот невозможно е некој да може да направи повеќе од она што Бог му овозможил да го направи. На христијанинот добрите дела му претставуваат задоволство, а делата се навистина добри ако не се вршат само заради сопственото, туку и заради туѓото задоволство. Христијанството не ја омаловажува сегашноста заради надземен спас, туку го почитува секој момент од човековиот живот и го поучува човекот да ја доживува сегашноста исполнет со љубов и добрина. Религиската организација се

соочува со проблем при учењето на луѓето за религијата. Ако не ги учи луѓето на изворната религија, ризикува тие да скршнат од религијата кон погрешни верувања. Ако ги учи луѓето на изворната религија, ризикува луѓето да ги бараат и усвојуваат вистините и вредностите од религијата кои нив им се потребни. Библијата е главен извор на христијанските доктрини. Таа ги учи христијаните како да се однесуваат, но истовремено предизвикува и конфузија кај нив. Тие се обидуваат да ја откријат вистината. Во таа потрага остануваат припадници на својата христијанска организација, преминуваат во друга или престануваат да бидат христијани. Оние кои не припаѓаат на христијанството, ги претставуваат противречностите во Библијата. Христијаните се трудат да ги порекнат тие противречности за да придонесат кон опстанокот на христијанството. Но, различните толкувања на Библијата меѓу верниците предизвикуваат постоење на различни христијански организации. Проучувањето на Библијата предизвикува спротивни ефекти. Читајќи ја Библијата, едни стануваат верници, а други неверници. Дејвид Клауд тврди дека Библијата е Божји збор и претставува група на скептици кои станале христијани при обидот да пронајдат докази за да порекнат делови од Библијата (Cloud 2010). Барт Ерман е научник, кој бил христијанин, но станал агностик (Ehrman 2009). Проучувањето на Библијата го поттикнало да ја преиспита верата (Ehrman 2009:18). Луѓето избираат кој превод на Библијата да го користат, зашто и при нејзиното преведување е неизбежно личното и заедничкото интерпретирање.

Општественото значење на Августин во христијанскиот свет е големо. Живеел во период кога христијанството доживувало подем во најголемата империја. Ја поминал младоста во потрага по вистината и доживеал духовна преобразба при прифаќањето на христијанството како единствена вистина. Но, прифаќањето на христијанството за него бил долг и макотрпен процес (Augustine 1886). Во него учествувале и неговите најблиски роднини и пријатели. Откако станал христијанин, тој целосно се посветил на христијанството. За тоа сведочат неговите дела (Augustine 1999). Тие секогаш биле наменети за јавноста. Преку нив тој настојувал да ги поттикне христијаните да ја бараат вистината и се обидувал да им помогне да ја разберат. Иако во минатото делата на Августин имале голем придонес во борбата за единство на христијаните, во иднина станале и основа за оправданието на раздорот помеѓу нив. Мартин Лутер ја предводел Протестантската реформација од 1517 година која резултирала со одвојување на протестантското од римокатоличкото христијанство. Тој

ја негирал слободата на волјата и сметал дека оправдувањето на човекот може да се постигне само преку верата (Luther 1823). Неговото учење може да потекнува од верувањето дека бил избран од Бога за да ја предводи реформацијата, но и од желбата да го оправда своето однесување во општеството во кое живеел. Целта на реформацијата не била да внесе раздор меѓу христијаните, туку да го обнови изворното христијанство. Но, токму раздорот е една од последиците на реформацијата по која се создаваат повеќе протестантски организации. Меѓу нив, како и во целокупното христијанство, постојат противречни верувања за слободата на волјата и оправданието.

Некои христијани сметаат дека постои слободна волја, а некои дека не постои. Спротивставените ставови за слободната волја во христијанството се изразени меѓу Августин и Пелагиј; Еразмо Ротердамски и Мартин Лутер; како и Жан Калвин и Јакоб Арминиј. Августин ја согледува слободната волја при првиот грев на човекот (Augustine 1999:66). Бог му заповедал на човекот да не ги пробува плодовите на дрвото за познавање на доброто и злото, но човекот не го послушал и ги пробал тие плодови. Доколку луѓето немале слободна волја, не би имале ни можност да му згрешат на Бога. Тие постојано ќе ја извршувале неговата волја. Тоа што луѓето дејствувале спротивно на Божјата заповед, не е гаранција дека не постапиле според Божјата волја. Ни слободната волја не е доволна за да образложи зошто семоќниот и сеснајниот добар Бог допуштил првите луѓе да му згрешат и потоа сите поколенија да страдаат заради тоа. Тоа што сред рајот имало дрво за познавање на доброто и злото, може да значи дека доброто и злото постоеле, но човекот не ги познавал или дека доброто и злото не постоеле сè до вкусувањето на плодовите од дрвото. Луѓето токму во рајот го сториле гревот, а рајот се претставува како добро место за живеење. Откако првите луѓе го сториле гревот, сите нивни поколенија се раѓаат со грешна природа. Тоа значи дека никогаш не постоел безгрешен човек. Безгрешен бил само Богочовекот Исус Христос. Секој човек е казнет да живее со грешна природа, која му е наметната од раѓање. Мартин Лутер смета дека само Божјата благодат може да го ослободи човекот од гревот (Luther 1823:62). Тоа значи дека човекот нема слободна волја, односно волјата му е заробена од гревот. Ако само Божјата благодат може да го ослободи човекот од гревот, тогаш тоа можело да се случи и со првите луѓе. Бог со благодатта можел да го спречи човекот да го стори грешното дело и да го спречи страдањето на овој свет. Христијаните сметаат дека со трпение при страдањата се покажува големината на верата, надежта и љубовта кон Бога. Верата, надежта и љубовта се добри, а страдањата

се лоши. И едното и другото Бог ги бара од луѓето. Верските лица во христијанските верски објекти велат дека љубовта трае и во добро и во зло. Бог допушта оние кои го сакаат, да страдаат. Но, нетрпеливите помислуваат дека тој не ги сака штом дозволува да страдаат. Затоа се неопходни верата дека Бог ги сака и надежта дека страдањата ќе престанат засекогаш. Токму заради проблемот на страдањето, Ерман го напуштил христијанството (Ehrman 2009:277). Иако самиот го кажува библиското решение на проблемот (Ehrman 2009:156), тврди дека Библијата не успева да одговори на прашањето зошто страдаме (Ehrman 2009:17). Луѓето во општеството ги избираат задоволствата. Некогаш љубовта, а некогаш омразата претставува задоволство. Човекот ја чувствува љубовта благодарение на Бога, а омразата е поттикната од ѓаволот. За христијанинот не постои човек кој може да дејствува независно од Бога и ѓаволот. Бог се определил за добро, а ѓаволот се определил за зло. Човекот избира на кого од нив да му служи. Секој поединечен избор го доближува човекот или кон Бога или кон ѓаволот. Слободната волја значи дека човекот самиот избира на чија страна ќе биде, додека непостоењето на слободна волја значи дека човекот е на страната која однапред му е одредена. Филозофите обемно го истражуваат проблемот на слободната волја поврзувајќи го со детерминизмот и индетерминизмот. Детерминизмот или определеноста е поглед според кој секој настан има причина. Причинско-последичната врска води кон единствена можна иднина. Индетерминизмот или неопределеноста е поглед според кој настаните се случајни и можат да водат кон различни иднини. Компатибилизмот е поглед според кој слободната волја и определеноста се компатибилни, а инкомпатибилизмот е поглед според кој слободната волја и определеноста се некомпатибилни. Боб Дојл, во обидот да го реши проблемот на слободната волја, ги истражува филозофските мисли и научните достигнувања на голем број истакнати филозофи, психолози, математичари, физичари, биолози (Doyle 2011). Питирим Сорокин е социолог кој ги вбројува детерминизмот и индетерминизмот меѓу првите принципи на научните теории (Sorokin 1957:361).

Некои христијани сметаат дека во оправдувањето на човекот улога имаат неговите дела, а некои дека делата немаат улога. Оправданието се проучува од теолозите, филозофите, етичарите, правниците, логичарите, психолозите, социолозите. Оправданието во христијанството се однесува на причините заради кои Бог му ги простува гревовите на човекот. Тие причини го оправдуваат човекот и му ги отвораат вратите на рајот. Алистер Е. Мекграт пишува за оправданието во протестантското и

римокатоличкото христијанство (McGrath 2005). Односот меѓу Бог и човештвото се согледува преку следните искази: Бог е праведен, човештвото е грешно и Бог го оправдува човештвото. Постои противречност меѓу оправданието кое се постигнува само со вера и оправданието за кое се потребни дела. Делата се однесуваат на човечко достигнување, човечка праведност и човечки заслуги. Верата се однесува на Божјото достигнување преку Исус Христос, Божјата праведност и Божјата благодат. проблемот на оправданието кај христијаните и во минатото и денес предизвикува општествени противречности. Во христијанството не постои единствен одговор на прашањето дали човекот активно учествува во своето оправдание пред Бога. Слободната волја, покајанието кое значи доброволно оддалечување од гревот, верата за која е потребна согласност, соработката со Бога и значењето на добрите дела кои потекнуваат од човекот укажуваат на негово активно учество во сопственото оправдание. Божјата благодат, предодреденоста, дарот на верата од Бога и вршењето на добри дела кои произлегуваат само од подарената вера укажуваат на човечката неактивност во сопственото оправдание. Филозофите, етичарите, правниците, логичарите, психолозите и социолозите го истражуваат оправданието од аспект на човековата одговорност и општественото казнување. Тоа е тесно поврзано со донесувањето на одлуки и целокупното однесување на човекот. Сол Смилански во една од своите книги претставува десет морални парадокси (Smilansky 2007). Меѓу нив ги вбројува правдата и строгоста на казнувањето. Ако казната е неправедно строга, тогаш ќе ги спречи злосторствата. Луѓето ќе го избегнуваат злосторството за да не бидат прекумерно казнети, но таквиот систем за правда се заснова на неправедни мерки. Рационализација е одбранбен механизам при кој разумот се користи за да се оправда одредено несакано однесување или чувство. Леон Фестингер ја истражувал когнитивната неслога кај човекот (Festinger 1962). Лук Болтански и Лорен Тевено укажуваат на оправданието кое е присутно во меѓусебните односи на луѓето во општеството (Boltanski and Thevenot 2006). Луѓето наоѓаат начини да ги оправдаат своите ставови кога се во спор со други. Еден од начините да се избегнат тензиите заради некомпатибилни ставови е примена на релативизмот. Вистината е релативна. Она што е вистина за еден, може да не биде вистина за друг и обратно. Релативизмот ги намалува тензиите во спорот преку намалување на вредностите на она заради кое настанал тој спор. Нихилизмот, пак, е ослободување од тиранијата на вредностите.

2. Предмет на истражувањето

Проблемот на противречноста се однесува на целокупното човештво и ги опфаќа сите сфери на општествениот живот. Но, јас го истражувам меѓу христијаните, а посебно ги издвојувам слободната волја и оправданието. Оттаму, предмет на моето истражување е противречноста во слободната волја и оправданието кај христијаните. Слободната волја и оправданието ги истражувам затоа што тие се суштински проблем за функционирање на општеството. Во робовладетелското општество, робовладетелите им ја одземаат слободата на робовите. Во феудалното општество, феудалците им ја одземаат слободата на закрепостените селани. Во капиталистичкото општество, капиталистите им ја одземаат слободата на работниците. Во социјалистичкото општество, заедницата им ја одзема слободата на поединците. Секоја трансформација на општественото уредување настанува под влијание на желбата за стекнување слобода. Многу држави во светот се создадени како резултат на борбата за слобода. Соединетите Американски Држави се создадени како резултат на борбата за ослободување од Британија. Британија, соочена со закани од ривалите по сопствената слобода, била принудена да се откаже од тие колонии. Иако Соединетите Американски Држави се создадени како резултат на високо вреднување на слободата, Унијата не го дозволувала ослободувањето на Конфедерацијата заради што се водела Американската граѓанска војна. Во таа војна, Унијата им ја нудела слободата на робовите во Конфедерацијата со цел да извојува победа. Истото се случува и денес. Се промовира слободата на одредени народи, но тоа предизвикува борба за независност, поделба на државите и создавање на нови зависности. За тоа сведочат распадот на Сојузот на Советските Социјалистички Републики и на Социјалистичка Федеративна Република Југославија. Соединетите Американски Држави ја промовираат слободата, но го наметнуваат својот начин на функционирање врз државите ширум светот. Организацијата на обединети нации е создадена како резултат на заедничката борба на државите за ослободување од окупација. Универзалната декларација за човекови права ја промовира слободата на сите луѓе во светот. Владеачката класа ја разделува владеаната класа врз основа на разликите и нудејќи им слободи, го одржува своето владеење. На тој начин кај луѓето се создаваат противречни чувства на истовремено добивање на слобода и нејзино одземање. Луѓето ја посакуваат слободата која значи реализација на сопствената волја. Но, општеството не може да функционира ако секоја

индивидуа има целосна слобода. Индивидуите се принудени да изберат меѓу опциите кои им се на располагање. Слободата на волјата се манифестира преку оправдувањето на извршениот избор. И најпознатите криминалци имаат свои организации кои се засноваат на одредени правила. Секое општество се заснова на одредени норми. Оние кои избрале да ги почитуваат општествените норми, наоѓаат начини да го оправдаат нивното почитување. Оние кои избрале да не ги почитуваат општествените норми, наоѓаат начини да го оправдаат нивното непочитување. Ист човек може да почитува едни, а да не почитува други општествени норми или во еден момент да ги почитува, а во друг момент да не ги почитува општествените норми. Во едно општество заедно живеат и религиозни и нерелигиозни луѓе. Еден човек во текот на животот може да стане религиозен или нерелигиозен. И религиозниот и нерелигиозниот човек успеваат да го оправдаат својот избор. Дури и човекот кој се менува од религиозен во нерелигиозен или обратно, успева да го оправда изборот и кога е религиозен и кога е нерелигиозен. Без разлика на изборот, човекот успева да пронајде оправдание. Заради тоа, одредена човекова постапка може да има противречни толкувања и да предизвика спротивни ефекти.

Слободната волја е повеќе индивидуален феномен затоа што секоја индивидуа може различно да ја разбира и да заземе различен став за неа во однос на другите индивидуи, но не може да се порекне влијанието на мислењето на поединецот во општеството и засновањето на општествените заедници на заедничките ставови. Оправданието е повеќе општествен феномен затоа што секоја индивидуа го оправдува своето однесување пред другите индивидуи, иако може да се обидува да се оправда и пред себеси за да го зачува интегритетот на личноста при конфликтна ситуација. Феномените слободна волја и оправдание ги истражувам меѓу христијаните затоа што:

- христијаните се најбројни во светот во однос на религиската припадност;
- најголем број христијани живеат во општествата со највисок развој;
- најголем број христијани живеат во општества кои ги предводат општествените промени во процесот на глобализација преку промовирање на човековите права и слободи;
- во христијанската религија постои апсолутна вистина.

Предметот на моето истражување ги опфаќа следните клучни зборови:

- противречност: комбинација од спротивности на одредена појава;

- слободна волја: способност да се направи избор без било каква предодреденост;
- оправдание: ослободување од вина;
- христијанин: припадник на христијанска религија.

3. Цели на истражувањето

Целта на истражувањето е да извршам социолошка анализа на противречноста изразена преку слободната волја и оправданието кај христијаните. Иако научниците ги препознаваат противречностите, кај нив постои отпор кон нивното прифаќање и на разни начини се обидуваат да ги порекнат. Јас немам цел да ја порекнам, туку да ја потврдам противречноста. Постоенето на противречност значи постоење на избор. Луѓето вршат избор меѓу спротивностите. Постоенето на избор е услов за постоење на слободна волја. Волјата не може да биде слободна доколку не постои избор. Луѓето во општествените односи го оправдуваат изборот што го направиле. На тој начин ја манифестираат слободата на својата волја. Целта ми е да покажам дека луѓето наоѓаат начини да ги оправдаат своите постапки во општествениот живот зашто тоа им е овозможено од противречноста и во тие оправданија се согледува нивната слободна волја.

Општеството има членови кои го оправдуваат неговото постоење и начинот на функционирање. Тоа не може да се оправда самото себеси. Кога не би било оправдано, не би постоело или би се променило. Општествата функционираат врз основа на оправданија исто како и нивните членови. Во зависност од тоа кои оправданија преовладуваат, општеството се менува или не се менува. Противречноста истовремено ги потврдува и порекнува оправданијата. Тоа е најсилен аргумент против нивната примена. Оттаму, постоењето на противречност ќе значи дека ниту поединците во општествените односи ниту општествата не треба да функционираат врз основа на оправданијата. Оправданијата ќе му нанесуваат штета на општеството зашто преку нив луѓето ќе се обидуваат да се ослободат од општествената одговорност. Правата и одговорностите се две страни на иста паричка. Но, во денешниот свет почесто се зборува за едната страна. Во услови кога се говори за човековите права, неопходно е да се говори и за човековите одговорности. Моја цел е да говорам за другата страна на

паричката. Доколку успеам да го потврдам постоењето на противречноста, тоа ќе ми помогне да ја реализирам таа цел.

Од горенаведеното произлегуваат главните цели на моето истражување:

- потврдување на постоењето на противречност во општеството;
- потврдување на неопходноста на општествената одговорност на луѓето.

4. Истражувачки прашања

Главното истражувачко прашање е:

- Дали постои противречност кај христијаните во однос на слободната волја и оправданието?

Главното истражувачко прашање со својата содржина го покрива целиот предмет на истражување. Предметот на истражување е противречноста изразена во слободната волја и оправданието кај христијаните. Главното истражувачко прашање ја поврзува истражуваната појава со можната причина. Истражувана појава е противречноста кај христијаните, а можната причина за нејзиното постоење се слободната волја и оправданието. Поставен проблем е прашањето: дали постои противречност кај христијаните? Можно решение на поставениот проблем е одговорот: да, затоа што слободната волја и оправданието се противречни. Главното истражувачко прашање дава одговор на прашањето: „Зошто?“ Противречноста кај христијаните постои (истражувана појава, поставен проблем), затоа што слободната волја и оправданието се противречни (можна причина, решение на проблемот).

Од главното истражувачко прашање може да се издвојат две посебни истражувачки прашања:

1. Дали постои противречност кај христијаните во однос на слободната волја?
2. Дали постои противречност кај христијаните во однос на оправданието?

Од посебните истражувачки прашања произлегуваат единечните истражувачки прашања:

- Дали кај припадниците на православната вероисповед постои противречност во однос на слободната волја?
- Дали кај припадниците на католичката вероисповед постои противречност во однос на слободната волја?

- Дали кај припадниците на протестантската вероисповед постои противречност во однос на слободната волја?
- Дали кај припадниците на православната вероисповед постои противречност во однос на оправданието?
- Дали кај припадниците на католичката вероисповед постои противречност во однос на оправданието?
- Дали кај припадниците на протестантската вероисповед постои противречност во однос на оправданието?

Образложението на посебните и единечните истражувачки прашања е исто како и на главното истражувачко прашање. Истражувачките прашања не се поставени за да дадат одговор дали постои слободна волја и кој е вистинскиот начин на оправдание кај христијаните. Тие се поставени за да ја откријат противречноста во верувањата, толкувањата и однесувањата кај христијаните кои се во врска со слободната волја и оправданието, како и основата на таа противречност содржана во библиските текстови, црковните списи и книгите во кои се опишани доктрините на христијанските организации.

5. Методи на истражувањето

За оваа тема на докторска дисертација, најсоодветни методи за спроведување на истражувањето се квалитативните. Квалитативното истражување се применува кога предметот на истражување е комплексен и бара истражувачот да стекне подетални информации за квалитетите на истражуваните феномени. Со квалитативното истражување се навлегува подлабоко во предметот на истражување и се обезбедува подетална претстава за него. Деталите обезбедуваат веродостојност на резултатите од истражувањето. Квалитативното истражување не се придржува кон строг дизајн, а тоа овозможува да се одвива поприродно. Преку квалитативното истражување на општествените феномени може да се стекнат нови сознанија кои не се ограничени и не произлегуваат од постоечките парадигми. На тој начин се избегнува разбирањето на општествените феномени да биде однапред одредено не само од субјективноста на истражувачот и испитаниците, туку и од ограничувањата кои ги наметнуваат постоечките научни теории. Квалитативните методи кои ќе ги користам при ова истражување се:

- анализа на содржина;
- компаративен метод;
- историски метод;
- длабинско интервју.

5.1. Анализа на содржина

Анализа на содржина е метод на истражување при кој се интерпретираат зборовите и концептите содржани во изворите на информации. Овој метод овозможува објективно претставување на одредени информации кои читателите не можат веднаш да ги забележат. Бидејќи се анализираат обемни содржини, неопходно е да се врши континуирано фокусирање, селектирање и извлекување на информациите. Анализата на содржината овозможува да се стекне претстава за општеството без директна инволвираност на неговите членови во истражувањето. Изворот на информации вообичаено има широко општествено значење. Библиските текстови се основа на христијанската религија и од нив потекнуваат доктрините на сите христијански организации. Највлијателните христијани цитираат стихови од Библијата. Затоа е неопходна анализа на нејзините содржини. При истражувањето користам верзии на Библијата кои се користат од припадниците на најголемите христијански организации.

5.2. Компаративен метод

Компаративниот метод во социологијата врши споредба на различни општества или општествени групи во едно општество со цел да ги идентификува и објасни нивните меѓусебни сличности и разлики. Се користи да ги идентификува причините за општествените настани и однесувања. Преку него може да се утврди дали сличните општествени феномени се предизвикани од исти причини. Исто така, овозможува подобро да се разберат начините на кои функционираат општествата и општествените групи, како и членовите на општествата и општествените институции. Во текот на моето истражување вршам компарација на православните, католичките и протестантските организации. Компаративниот метод се користи и во лингвистиката за да се истражува развојот на јазиците преку споредба на различни јазици со заедничко потекло. Тој овозможува да се разберат клучните зборови во различните верзии на Библијата.

5.3. Историски метод

Историскиот метод се користи за утврдување на факти за одредени историски појави. Развиен е како резултат на потребата на историчарите да се идентификува вистината во историските извори на информации. Сите луѓе живеат во време и простор кои се под влијание на специфични социјални, културни, политички и други контексти. Изворите не располагаат секогаш со вистинити информации. Понекогаш креаторите на изворите на информации не можеле или не сакале да ја кажат вистината. Тоа може да предизвика погрешни интерпретирања на историските појави. Во моето истражување јас го користам овој метод во комбинација со анализата на содржините и компаративниот метод за да избегнам донесување на погрешни заклучоци. За правилно интерпретирање на изворите на информации, историскиот метод користи алатка наречена изворен критицизам. Изворниот критицизам врши проценка на изворите на информации според следните критериуми:

- идентификација: определување на изворот на информација и неговата автентичност;
- блискост: колку изворот е просторно и временски близок со информацијата на која се однесува;
- зависност: дали изворот е оригинален или пренесува информација од друг извор;
- предрасуда: дали изворот има мотиви погрешно да ја претстави информацијата, односно да ја пренагласува или прикрива истата.

5.4. Длабинско интервју

Интервју е метод на квалитативно истражување во кој истражувачот усно поставува прашања и добива одговори од испитаникот. Интеракцијата меѓу истражувачот и испитаникот може да се одвива лице в лице или преку телефон. Одговорите од испитаникот може да се запишуваат или снимаат. Интервјуто може да биде структурирано и неструктурирано. Структурирано е интервјуто кое се води според однапред подготвени прашања со одреден редослед и истите се поставуваат на сите испитаници. Неструктурирано е интервјуто кое се води слободно, со познавање на предметот на истражувањето, без строга примена на однапред подготвени прашања, со можност да се поставуваат нови прашања на различни испитаници. Интервјуто користи мал примерок на испитаници. Најчесто испитаниците се квалификувани да

одговорот на поставените прашања. При длабинското интервју се користат ограничен број на однапред подготвени прашања од отворен тип. Се применува техника на активно слушање која овозможува истражувачот да поставува нови прашања во текот на интервјуто со цел да стекне подетални информации за предметот на истражување. Предности на длабинското интервју се: длабоко навлегување во одреден проблем, можност за истражување на комплексни и чувствителни прашања, отворено изразување на испитаниците, добивање информации богати со детали, можност за детална анализа на снимените одговори. Обработката на изворите на информации со употреба на претходните методи на истражување овозможува креирање на прашања од отворен тип за спроведување на длабинско интервју. Бидејќи предметот на истражување се однесува на христијаните, испитаници се членови на наставен кадар од областа на религијата и припадници на христијански организации.

III. Резултати од истражувањето

Резултатите од истражувањето се поделени во две групи: резултати од теоретско истражување и резултати од емпириско истражување. Теоретското истражување ги користи методот на анализа на содржина, компаративниот и историскиот метод, додека основа на емпириското истражување е длабинското интервју. При истражувањето користам седум верзии на Библијата: Женевска Библија, Две-Ремс Библија, Библија на кралот Џејмс со апокрифа, Американска стандардна верзија, второ католичко издание на Ревидирана стандардна верзија, Нова Библија на Оксфорд со забелешки и апокрифа и Свето писмо од Библиско здружение на Република Македонија.

1. Резултати од теоретското истражување

Во Светото писмо од Библиското здружение на Република Македонија, терминот „слободна волја“ се појавува само еднаш, и тоа во книгата Мудрост Сирахова: „Во почетокот Тој го создаде човекот и го препушти на неговата слободна волја“ (Сир 15:14). Во истиот стих во Две-Ремс Библијата не се појавува тој термин, туку терминот „сопствен совет“. Во второто католичко издание на Ревидираната стандардна верзија на Библијата е употребен терминот „сопствена склоност“. Женевската Библија не содржи апокрифа чиј составен дел е книгата Мудрост Сирахова. Во Библијата на кралот Џејмс со апокрифа е употребен зборот „совет“. Американската стандардна верзија на Библијата не содржи апокрифа чиј составен дел е книгата Мудрост Сирахова. Во Новата Библија на Оксфорд со забелешки и апокрифа е употребен терминот „слободен избор“.

Во Две-Ремс Библијата, терминот „слободна волја“ се појавува само еднаш, и тоа во форма на придавка по која следува именката „принос“ (1 Езд 3:5). Во истиот стих во Светото писмо од Библиското здружение на Република Македонија, употребени се придавката „доброволни“ и именката „приноси“. Терминот „слободна волја“ во форма на придавка во 1 Езд 3:5 е употребен и во второто католичко издание на Ревидираната стандардна верзија на Библијата, Библијата на кралот Џејмс со апокрифа, Американската стандардна верзија на Библијата и во Новата Библија на Оксфорд со забелешки и апокрифа. Не е употребен во Женевската Библија. Во второто

католичко издание на Ревидираната стандардна верзија на Библијата, терминот „слободна волја“ се појавува 26 пати во форма на придавка која е придружена со именката „принос“ или „приноси“ (2 Мојс 35:29; 36:3 (2 пати); 3 Мојс 7:16; 22:18; 22:21; 22:23; 23:38; 4 Мојс 15:3; 29:39; 5 Мојс 12:6; 12:17; 16:10; 1 Лет 29:6; 2 Лет 31:14; 1 Езд 1:4; 2:68; 3:5; 7:16; 8:28; Пс 54:6; Ез 46:12 (2 пати); Амос 4:5; Јудита 4:14; 16:18). Во форма на именка се појавува двапати (2 Кор 8:3; Флмн 1:14). Во Светото писмо од Библиското здружение на Република Македонија, во 2 Кор 8:3 е употребен терминот „доброволно“ и во Флмн 1:14 е употребен терминот „доброволна“ наместо „по сопствена слободна волја“. Во Дуе-Ремс, Женевската и Библијата на кралот Џејмс со апокрифа се употребени изразот „беа волни“ во 2 Кор 8:3 и зборот „доброволно“ во Флмн 1:14. Во Американската стандардна верзија на Библијата, во 2 Кор 8:3 е употребен терминот „согласност“ наместо „слободна волја“. Во Новата Библија на Оксфорд со забелешки и апокрифа е употребен зборот „доброволно“ и во 2 Кор 8:3 и во Флмн 1:14.

Во Женевската Библија не е употребен терминот „слободна волја“. Во Библијата на кралот Џејмс со апокрифа, терминот „слободна волја“ се појавува 16 пати во форма на придавка која е придружена со именката „принос“ или „приноси“ (3 Мојс 22:18; 22:21; 22:23; 23:38; 4 Мојс 15:3; 29:39; 5 Мојс 12:6; 12:17; 16:10; 23:23; 2 Лет 31:14; 1 Езд 1:4; 3:5; 7:16; 8:28; Пс 119:108). Само еднаш се појавува и во форма на именка (1 Езд 7:13). Во Светото писмо од Библиското здружение на Република Македонија, во 1 Езд 7:13 е употребен терминот „сака“ наместо „по сопствена слободна волја“. Во Дуе-Ремс Библијата го нема изразот „по сопствена слободна волја“. Во второто католичко издание на Ревидираната стандардна верзија на Библијата е употребен зборот „слободно“. Во Женевската Библија е употребен изразот „е волен“. Во Новата Библија на Оксфорд со забелешки и апокрифа е употребен зборот „слободно“. Во Американската стандардна верзија на Библијата, терминот „слободна волја“ се појавува 24 пати во форма на придавка која е придружена со именката „принос“ или „приноси“ (2 Мојс 35:29; 36:3; 3 Мојс 7:16; 22:18; 22:21; 22:23; 23:38; 4 Мојс 15:3; 29:39; 5 Мојс 12:6; 12:17; 16:10; 23:23; 2 Лет 31:14; 35:8; 1 Езд 1:4; 3:5; 7:16; 8:28; Пс 54:6; 119:108; Ез 46:12 (2 пати); Амос 4:5). Во форма на именка се појавува двапати (1 Езд 7:13; Флмн 1:14). Во 1 Езд 7:13 се јавува и во Библијата на кралот Џејмс со апокрифа, а во Флмн 1:14 се јавува и во второто католичко издание на Ревидираната стандардна верзија на Библијата.

Во Новата Библија на Оксфорд со забелешки и апокрифа, терминот „слободна волја“ се појавува 26 пати во форма на придавка која е придружена со именката „принос“ или „приноси“ (2 Мојс 35:29; 36:3; 3 Мојс 7:16; 22:18; 22:21; 22:23; 23:38; 4 Мојс 15:3; 29:39; 5 Мојс 12:6; 12:17; 16:10; 1 Лет 29:6; 29:14; 2 Лет 31:14; 1 Езд 1:4; 2:68; 3:5; 7:16; 8:28; Пс 54:6; Ез 46:12 (2 пати); Амос 4:5; Јудита 4:14; 16:18). Во Светото писмо од Библиското здружение на Република Македонија се употребуваат зборовите: „доброволен“ (2 Мојс 35:29; 1 Езд 8:28), „доброволни“ (5 Мојс 12:6; 12:17; 1 Лет 29:6; 2 Лет 31:14; 1 Езд 1:4; 3:5; 7:16; Амос 4:5; Јудита 4:14; 16:18), „по своја волја“ (3 Мојс 22:21; 22:23; Ез 46:12), „со драго срце“ (1 Езд 2:68), „со сесрдност“ (Пс 53:6). Во Дуге-Ремс Библијата, терминот „слободна волја“ се појавува само еднаш во форма на придавка (1 Езд 3:5), а во другите стихови се употребуваат зборови кои укажуваат на доброволност (2 Мојс 35:29; 3 Мојс 22:23; 23:38; 4 Мојс 15:3; 29:39; 5 Мојс 12:17; 16:10; 2 Лет 35:8; Ез 46:12), слободно (2 Лет 31:14; 1 Езд 1:4; 2:68; 8:28; Пс 53:8; 119:107; Амос 4:5), како и зборовите „согласност“ (3 Мојс 7:16; 22:18; 22:21; 1 Езд 7:16) и „сопствена волја“ (5 Мојс 23:23). Новата Библија на Оксфорд со забелешки и апокрифа се разликува од второто католичко издание на Ревидираната стандардна верзија на Библијата по тоа што во неа терминот „слободна волја“ во форма на придавка се јавува и во 1 Лет 29:14, а во 2 Мојс 36:3 се јавува само еднаш. За разлика од Библијата на кралот Џејмс со апокрифа, во Новата Библија на Оксфорд со забелешки и апокрифа, терминот „слободна волја“ во форма на придавка се јавува и во стиховите: 2 Мојс 35:29; 36:3; 3 Мојс 7:16; 1 Лет 29:6; 29:14; 1 Езд 2:68; Пс 54:6; Ез 46:12 (2 пати); Амос 4:5; Јудита 4:14; 16:18; но не се јавува во стиховите: 5 Мојс 23:23 и Пс 119:108. Женевската Библија ги користи термините „слободно“ (2 Мојс 35:29; 36:3; 3 Мојс 7:16; 22:18; 22:21; 22:23; 23:38; 4 Мојс 15:3; 29:39; 5 Мојс 12:6; 12:17; 16:10; 2 Лет 31:14; 1 Езд 7:16; 8:28; Пс 54:6; 119:108; Ез 46:12; Амос 4:5) и „доброволно“ (5 Мојс 23:23; 1 Лет 29:6; 29:14; 2 Лет 31:14; 35:8; 1 Езд 1:4; 2:68; 3:5), а книгата Јудита не е во нејзиниот состав. Новата Библија на Оксфорд со забелешки и апокрифа се разликува од Американската стандардна верзија на Библијата по тоа што во неа терминот „слободна волја“ во форма на придавка се јавува и во стиховите: 1 Лет 29:6; 29:14; 1 Езд 2:68; Јудита 4:14; 16:18; но не се јавува во стиховите: 5 Мојс 23:23; 2 Лет 35:8 и Пс 119:108. Во табела 1 се прикажани примери на сличности и разлики при употребата на формите на терминот „слободна волја“ во различните верзии на Библијата.

**Табела 1 Примери на сличности и разлики при употреба на форми на терминот „слободна волја“
во различни верзии на Библијата**

Библија Стих	Свето писмо на Библско здружение на Република Македонија	Две-Ремс Библија	Второ католичко издание на Ревидирана стандардна верзија	Женевска Библија	Библија на кралот Џејмс со апокрифа	Американска стандардна верзија	Нова Библија на Оксфорд со забелешки и апокрифа
1	2	3	4	5	6	7	8
2 Мојс 36:3	не е употребен	не е употребен	2 (два) пати е употребен како придавка	слободни	слободни	еднаш е употребен како придавка	2 (два) пати е употребен како придавка
5 Мојс 23:23	доброволно	со сопствена волја	доброволно	волно	еднаш е употребен како придавка	еднаш е употребен како придавка	слободно
2 Лет 35:8	сесрдно	волно	волно	волно	волно	еднаш е употребен како придавка	волно
1 Езд 2:68	со драго срце	слободно	еднаш е употребен како придавка	волно	слободно	волно	еднаш е употребен како придавка
1 Езд 3:5	доброволни	еднаш е употребен како придавка	еднаш е употребен како придавка	не е употребен	еднаш е употребен како придавка	еднаш е употребен како придавка	еднаш е употребен како придавка
1 Езд 7:13	сака	се наумени	слободно	е волен	по сопствена слободна волја	по сопствена слободна волја	слободно
Јудита 4:14 или 16:18	доброволни	не е употребен	еднаш е употребен како придавка	не ја содржи книгата Јудита	слободни	не ја содржи книгата Јудита	еднаш е употребен како придавка
Сир 15:14	слободна волја	сопствен совет	сопствена склоност	не ја содржи книгата Мудрост Сирахова	совет	не ја содржи книгата Мудрост Сирахова	слободен избор
Амос 4:5	доброволни	слободни	еднаш е употребен како придавка	слободни	слободни	еднаш е употребен како придавка	еднаш е употребен како придавка
2 Кор 8:3	доброволно	беа волни	по сопствена слободна волја	беа волни	беа волни	со сопствена согласност	доброволно
Флмн 1:14	доброволна	доброволно	по сопствена слободна волја	волно	волно	по слободна волја	доброволно

Во Светото писмо од Библиското здружение на Република Македонија, терминот „оправдание“ се појавува седум пати, и тоа по еднаш во книгите Мудрост Соломонова и Јов, трипати во Послание до Римјаните и двапати во Послание до Галатјаните:

1. „Би го изложил пред Него моето дело и би ја наполнил устата своја со оправдание“ (Јов 23:4);

2. „Зашто оние кои со светост го чуваат светото, и самите ќе се осветат, а кои се поучени во тоа - ќе најдат оправдание“ (Мудр 6:10);

3. „предаден за нашите гревови и воскреснат за наше оправдание“ (Рим 4:25);

4. „И така, како што преку еден престап дојде осудувањето на сите луѓе, така и преку праведното дело на еден дојде врз сите луѓе оправданието, кое дава живот“ (Рим 5:18);

5. „бидејќи со срцето се верува за оправдание, а со устата се исповеда за спасение“ (Рим 10:10);

6. „Па така, Законот противен ли е на Божјите ветувања? Никако! Зашто, ако беше даден закон, што ќе можеше да животвори, тогаш навистина оправданието ќе произлегуваше од Законот“ (Гал 3:21);

7. „а ние се надеваме и очекуваме оправдание од верата преку Духот“ (Гал 5:5).

Терминот „оправдување“ е употребен двапати, и тоа во стиховите: „Ако имаш нешто да кажеш, одговарај; зборувај, зашто јас го посакувам твоето оправдување“ (Јов 33:32) и „А тој дар е сосема поинаков од гревот на еден што погрешил, зашто судењето за еден престап води кон осудување, а дарот - од многу престапи кон оправдување“ (Рим 5:16). Покрај тоа, во Светото писмо од Библиското здружение на Република Македонија се среќаваат форми на зборовите „оправда“ и „оправдан“ во 67 стихови вкупно 71 пати (1 Мојс 20:16; 44:16; 2 Мојс 23:7; 5 Мојс 25:1; 32:36; 3 Цар 8:32; 2 Лет 6:23; 3 Езд 4:18; Ест 10:43; Пс 25:1; 142:2; Јов 9:2; 9:20; 9:28; 13:15; 15:3; 23:7; 36:6; 40:3; Изреки 17:15; Сир 1:21; 1:22; 7:5; 10:32; 18:22; 32:17; Ис 5:23; 43:9; 43:26; 45:25; 50:8; 53:11; Ез 16:52; Дан 13:53; Мих 6:11; Мт 11:19; 12:37; Лк 7:35; 10:29; 18:14; Дела 13:39 (двапати); 19:40; Рим 3:20; 3:24; 3:26; 3:28; 3:30; 4:2; 4:5; 5:1; 5:9; 8:30 (двапати); 8:33; 10:4; 1 Кор 4:4; 6:11; Гал 2:16 (трипати); 2:17; 3:8; 3:11; 3:24; 5:4; 1 Тим 3:16; Тит 3:7; Јк 2:21; 2:24; 2:25).

Во Дуге-Ремс Библијата, терминот „оправдание“ е употребен 47 пати, а „оправда“ и „оправдан“ се употребени 80 пати. Именката е употребена дури 29 пати во

Псалм 118, а во Светото писмо од Библиското здружение на Република Македонија наместо неа се употребени именките: „заповеди“, „повелби“, „уредби“, „наредби“ и „правила“. Во Две-Ремс Библијата се употребени зборовите „оправда“ и „оправдана“ во стихови од книгата Мудрост Сирахова, кои ги нема во Светото писмо од Библиското здружение на Република Македонија. Во Две-Ремс Библијата се изразите: „ќе ти го одземам твоето оправдување“ (Ез 16:27), „ако не се бориме со незнабошците за нашите животи и за нашите оправданија“ (1 Мак 2:40), „не за наши оправданија ги претставуваме нашите молитви пред Твоето лице, туку за мноштвото од Твоите нежни милости“ (Дан 9:18) и „кој е праведен, нека биде оправдан уште“ (Откр 22:11), додека во Светото писмо од Библиското здружение на Република Македонија се изразите: „ти ја намалив храната“ (Ез 16:27), „ако не се бориме со незнабошците за нашиот живот и за нашите светињи“ (1 Мак 2:40), „ние ги принесуваме молењата свои пред Тебе, надевајќи се не на нашата праведност, туку на Твојата голема милосрдност“ (Дан 9:18) и „кој е праведен, нека чини правда уште“ (Откр 22:11). Во второто католичко издание на Ревидираната стандардна верзија на Библијата, терминот „оправдание“ се јавува 3 пати (Рим 4:25, Рим 5:16 и Гал 2:21), а „оправда“ и „оправдан“ се јавуваат 48 пати. Покрај тоа, во оваа Библија е користен и синоним кој подразбира постоење на доказ за оправданието. Тој во различни форми е употребен 35 пати, од кои 14 пати во форма на именка (1 Мој 20:16; Јов 6:29; Пс 17:2; 24:5; 35:27; 37:6; 98:2; 103:6; Ис 54:17; 62:1; 62:2; 63:1; Ер 51:10; Јоил 2:23). Наместо синонимот во форма на именка, во Светото писмо од Библиското здружение на Република Македонија се употребени зборовите: правда (Јов 6:29; Пс 36:6; 97:2; Ис 62:1; 62:2; 63:1; Ер 51:10), праведно дело (Пс 34:27), победа (Ис 54:17), награда (Пс 23:5), милост (Пс 102:6), пресуда (Пс 16:2). Наместо изразите „тоа е твое оправдување во очите на сите кои се со тебе и пред секого си поправена“ (1 Мојс 20:16) и „Тој ви го даде раниот дожд за ваше оправдување“ (Јоил 2:23) од второто католичко издание на Ревидираната стандардна верзија на Библијата, се наоѓаат изразите „тоа нека биде доказ дека си виновна и пред сите си оправдана“ (1 Мојс 20:16) и „Тој ви дава умерен дожд“ (Јоил 2:23) во Светото Писмо од Библиското здружение на Република Македонија.

Женевската Библија, Библијата на кралот Џејмс со апокрифа и Американската стандардна верзија на Библијата не го содржат синонимот кој подразбира постоење на доказ за оправданието. Кај нив терминот „оправдание“ се појавува по еднаш во 3 стихови: Рим 4:25, Рим 5:16 и Рим 5:18. Зборовите „оправда“ и „оправдан“ во различни

форми се појавуваат 64 пати во Женевската Библија, 72 пати во Библијата на кралот Џејмс со апокрифа и 58 пати во Американската стандардна верзија на Библијата. Стиховите во трите Библии во кои се употребени различните форми, а кои не се употребени во Светото писмо од Библиското здружение на Република Македонија, се:

- Женевска Библија: Јов 11:2; 13:18; 25:4; 27:5; 32:2; Ер 3:11; Ез 16:51; Лк 7:29; 16:15; Рим 2:13; 3:4;

- Библија на кралот Џејмс со апокрифа: Јов 11:2; 13:18; 25:4; 27:5; 32:2; Пс 51:4; Ер 3:11; Ез 16:51; Сир 13:22; 19:25; 31:5; 42:2; 2 Езд 12:7; Лк 7:29; 16:15; Рим 2:13; 3:4;

- Американска стандардна верзија на Библијата: Јов 11:2; 27:5; 32:2; Пс 51:4; Ез 16:51; Лк 7:29; 16:15; Рим 2:13; 3:4; 6:7.

Стихот Лк 7:29 во Женевската Библија гласи: „Тогаш сите луѓе што слушнаа и даночниците Го оправдуваа Бога, крштевајќи се со крштевањето на Јован“, додека во Светото писмо од Библиското здружение на Република Македонија гласи: „И сите луѓе, што слушаа, па и царините, ја познаа Божјата праведност, крштавајќи се со крштавањето Јованово“. Стихот Сир 42:2 во Библијата на кралот Џејмс со апокрифа гласи: „од законот на Севишниот и неговиот завет и од пресудата да го оправдаш безбожникот“, а во Светото писмо од Библиското здружение на Република Македонија гласи: „не срамувај се точно да го исполнуваш законот на Севишниот, од заветот и пресуда строга да изречеш над безбожник“. Стихот Рим 6:7 во Американската стандардна верзија на Библијата гласи: „зашто тој што умрел е оправдан од гревот“, а во Светото писмо од Библиското здружение на Република Македонија гласи: „бидејќи, кој е мртов, тој е ослободен од гревот“.

Новата Библија на Оксфорд со забелешки и апокрифа го содржи терминот „оправдание“ во 6 стихови: Рим 4:25, Рим 5:16, Рим 5:18, Рим 5:21, 2 Кор 3:9 и Гал 2:21. Зборовите „оправда“ и „оправдан“ се појавуваат 45 пати. Синонимот кој подразбира постоење на доказ за оправданието во различни форми е употребен 37 пати, од кои 16 пати во форма на именка. За разлика од второто католичко издание на Ревидираната стандардна верзија на Библијата, во Новата Библија на Оксфорд со забелешки и апокрифа, синонимот во форма на именка не е употребен во 1 Мој 20:16, а е употребен во Ис 34:8, Ер 46:10 и Мих 7:9. Во Светото писмо од Библиското здружение на Република Македонија, наместо него се употребени зборовите: „отплата“ (Ис 34:8), „одмазди“ (Ер 46:10) и „правда“ (Мих 7:9). Во табела 2 се прикажани

примери на сличности и разлики при употребата на формите на зборот „оправдание“ во различните верзии на Библијата.

Табела 2 Примери на сличности и разлики при употреба на форми на зборот „оправдание“ во различни верзии на Библијата

Библија Стих	Свето писмо на Библиско здружение на Република Македонија	Дуе-Ремс Библија	Второ католичко издание на Ревидирана стандардна верзија	Женевска Библија	Библија на кралот Џејмс со апокрифа	Американска стандардна верзија	Нова Библија на Оксфорд со забелешки и апокрифа
1	2	3	4	5	6	7	8
5 Мојс 32:36	оправда	суди	оправда	суди	суди	суди	оправда
4 Мак 17:10	не ја содржи книгата	не ја содржи книгата	не ја содржи книгата	не ја содржи книгата	не ја содржи книгата	не ја содржи книгата	оправдаа
Јов 13:15	оправдам	укорам	бранам	укорам	задржам	задржам	бранам
Јов 23:4	оправдание	поплаки	аргументи	аргументи	аргументи	аргументи	аргументи
Јов 33:32	оправдување	праведен	оправдам	оправдам	оправдам	оправдам	оправдам
Сир 14:16	утешувај	оправдај	задоволи	не ја содржи книгата	освети	не ја содржи книгата	задоволи
Сир 18:22	оправдаш	оправдан	ослободен	не ја содржи книгата	оправдан	не ја содржи книгата	ослободен
Ис 5:23	оправдуваат	оправду- ваат	ослобо- дуваат	оправду- ваат	оправду- ваат	оправдуваат	ослобо- дуваат
Ис 63:1	правда	правда	оправду- вање	правед- ност	праведност	праведност	оправду- вање
Ер 3:11	поправа	оправдал	помалку виновен	оправдал	оправдал	поправеден	помалку виновен
Ез 16:51	поисправни	оправда	праведни	оправда	оправда	оправда	праведни
Јоил 2:23	умерен	правда	оправду- вање	правед- ност	умерено	праведна мерка	оправду- вање
Рим 4:25	оправдание	оправда- ние	оправдание	оправда- ние	оправдание	оправдание	оправда- ние
Рим 6:7	ослободен	оправдан	ослободен	ослободен	ослободен	оправдан	ослободен
2 Кор 3:9	праведност	правда	праведност	правед- ност	праведност	праведност	оправда- ние
Гал 2:21	праведност	правда	оправдание	правед- ност	праведност	праведност	оправда- ние
Гал 3:21	оправдание	правда	праведност	правед- ност	праведност	праведност	правед- ност
Тит 3:7	оправдани	оправдани	оправдани	оправдани	оправдани	оправдани	оправдани
Јк 2:24	оправдува	оправдан	оправдан	оправдан	оправдан	оправдан	оправдан
Откр 19:8	праведност	оправда- нија	праведни дела	правед- ност	праведност	праведни дела	праведни дела

Во табела 3 се прикажани бројот на појавувања на термините „слободна волја“ и „оправдание“ во форма на именка и во различни форми во различните Библии.

Табела 3 Број на појавувања на термините „слободна волја“ и „оправдание“ во различни Библии

Библија \ Термин	„слободна волја“ во форма на именка	„слободна волја“ во различни форми (вкупно)	„оправдание“ во форма на именка	„оправдание“ во различни форми (вкупно)
Свето писмо на Библиско здружение на Република Македонија	1	1	9	80
Дуе-Ремс Библија	0	1	47	127
Второ католичко издание на Ревидирана стандардна верзија	2	28	17	86
Женевска Библија	0	0	3	67
Библија на кралот Џејмс со апокрифа	1	17	3	75
Американска стандардна верзија	2	26	3	61
Нова Библија на Оксфорд со забелешки и апокрифа	0	26	22	88

Брус М. Мецгер пишува за историјата на античките и англиските верзии на Библијата, меѓу кои се: Женевската Библија, Дуе-Ремс Библијата, Библијата на кралот Џејмс, Американската стандардна верзија, Ревидираната стандардна верзија и Новата ревидирана стандардна верзија (Metzger 2001). Женевската Библија е библиски превод на англиските протестанти во Женева. Тие се населувале таму заради прогонствата од кралицата Мери Тудор, која владеела од 1553 до 1558 година. Новиот завет бил издаден во 1557 година. За тоа бил заслужен Вилијам Витингем, роднина на Жан Калвин и наследник на Џон Нокс во улога на свештеник на англиската протестантска заедница во Женева. Целокупната Библија била издадена во 1560 година. Таа содржела калвинистички забелешки. Меѓу забелешките било и претставувањето на римокатоличкиот папа како антихрист. Женевската Библија стекнала висока популарност меѓу англиските протестанти. Неа ја користеле и пуританците кои го населувале Новиот свет. Дуе-Ремс Библијата е библиски превод на англиските католици во градовите Дуе и Ремс. Откако Елизабета I станала кралица на Англија, англиски католици пребегале во Фландрија. Меѓу нив бил и Вилијам Ален од Универзитетот Оксфорд, кој основал римокатолички семинар за обука на англиски

свештеници во Дуе во 1568 година. Под раководство на Грегори Мартин, започнало преведувањето на латинската Вулгата на англиски јазик. Колеџот на римокатолиците бил преместен од Дуе во Ремс во 1578 година, каде бил издаден Новиот завет во 1582 година. По враќањето на колеџот во Дуе, биле издадени два тома на Стариот завет во 1609 и 1610 година. Во своето прво издание, содржела антикалвинистички забелешки. Поради користење на латинизирани англиски зборови, била тешко разбирлива за англиските римокатолици. Била ревидирана повеќе пати. Библијата на кралот Џејмс е именувана според шкотскиот крал, кој станал и англиски крал во 1603 година. Тој сметал дека различните преводи на Библијата предизвикувале раздор кај населението. Во 1604 година свикал конференција на англиканци и пуританци, а истата година основал и преведувачки комитет задолжен за работа на нов англиски превод. На преводот работеле повеќе од 40 луѓе, од кои поединци го говореле грчкиот и еврејскиот јазик. Основа на преводот била Бискупската Библија од 1568 година, но биле дозволени и другите англиски преводи онаму каде што биле поверодостојни. На преведувачите не им биле достапни рачно изработените книги на целосната грчка Библија. Немале стандарден Масоретски текст на Стариот завет, а користеле текстови на Новиот завет на грчки јазик од Еразмо, модифицирани од Роберт Естиен и од Теодор Беза. Понекогаш различни еврејски или грчки зборови биле преведувани со еден англиски збор или, пак, еден еврејски или грчки збор бил преведуван со различни англиски зборови. Не им било дозволено да користат забелешки, освен за објаснување на еврејските и грчките зборови за чие значење не биле сигурни. Преведувачите биле убедени дека се неопходни забелешки и покрај можноста за поединци тоа да значи намалена веродостојност. Самите тие во предговорот признавале дека, всушност, вршеле ревизија, а не нов превод на Библијата, иако на насловната страна било запишано дека е новопреведена од оригиналните јазици и споредена и ревидирана со претходните преводи. Било назначено дека е изработена по заповед на кралот. Библијата на кралот Џејмс или Авторизираната верзија на Библијата била издадена во 1611 година. Во себе содржела и апокрифни книги. Создавањето на Американската стандардна верзија е тесно поврзано со создавањето на Британската ревидирана верзија. Веќе во 1627 година, Александрискиот кодекс бил подарен на англискиот крал од страна на вселенскиот патријарх. Биле пронајдени повеќе грчки манускрипти. За Библијата на кралот Џејмс биле користени подоцнежни грчки ракописи. Константин фон Тишендорф го открил Синајскиот кодекс. Црковното собрание во Кантербери

основало ревидирачки комитет во 1870 година за ревизија на Библијата на кралот Џејмс. Било договорено со Филип Шаф да учествуваат и американски стручни лица. Но, работата на американскиот комитет била лимитирана од британскиот комитет. Новиот завет на Британската ревидирана верзија бил издаден од страна на британските универзитети Оксфорд и Кембриџ во 1881 година. Стариот завет бил издаден во 1885 година. Британскиот комитет престанал да постои по 1885 година. По иницијатива на универзитетите Оксфорд и Кембриџ, биле издадени и апокрифни книги во 1895 година. Во Њујорк и Филадельфија биле издадени неавторизирани верзии. Тие содржеле преводи на американскиот комитет кои биле одбиени од британскиот. Универзитетите Оксфорд и Кембриџ издале и Американска ревидирана Библија во 1898 година, која содржела дел од одбиените американски преводи. Американскиот комитет не ги прифатил тие изданија и преку издавачот „Томас Нелсон и синови“ ја издал Американската стандардна верзија во 1901 година. И во Велика Британија и во Соединетите Американски Држави, изданијата не успеале да ја заменат Библијата на кралот Џејмс. Ревидираната стандардна верзија е ревизија на Американската стандардна верзија. Меѓународниот совет за религиска едукација во 1928 година формирал комитет за да изврши проценка од потребата за ревизија на Американската стандардна верзија и нејзина ревизија, доколку е потребно. Комитетот одлучил да изврши ревизија на модерен англиски јазик според дотогашното познавање на грчкиот текст на Библијата. Врз донесувањето на одлуката влијаела појавата на библиски преводи на модерен англиски јазик, меѓу кои: Новиот завет во модерен говор од 1903 година, Новиот завет на дваесеттиот век од 1904 година, Новиот превод на Мофат од 1926 година, Американскиот превод на комплетната Библија на Гудспид и Смит од 1939 година. Џејмс Мофат и Едгар Џ. Гудспид учествувале и во креирањето на Ревидираната стандардна верзија. Финансиската криза во Соединетите Американски Држави и Втората светска војна го одложиле издавањето на Библијата. Новиот завет бил издаден во 1946 година. Била побарана соработка од протестантите во Велика Британија, но тие веќе одлучиле да работат на сосема нов превод на Библијата. Британскиот проект резултирал со Новата англиска Библија издадена во 1970 година. Целосната Ревидирана стандардна верзија била издадена во 1952 година. Нејзиното издавање предизвикало и негативни критики, особено од оние кои себеси се сметале за конзервативни. Еден од пасторите јавно ја запалил и остатокот го испратил на деканот на Богословскиот факултет при Универзитетот Јејл. Второто издание на Новиот завет

од Ревидираната стандардна верзија од 1971 година го рефлектира грчкиот текст кој во 1975 година го користеле Обединетите библиски здруженија. Ревидираната стандардна верзија била прифатена од Католичката библиска асоцијација на Велика Британија. Во 1973 година била издадена Заедничка Библија, која содржела четири дела: Стар завет со 39 книги, Нов завет со 27 книги, 12 католички девтероканонски книги и дополнителни 3 книги. Таа му била претставена на папата Павле VI, а тој ја прифатил како значаен чекор за подобрување на односите меѓу црквите. Грчкиот православен архиепископ Атенагора од Лондон изразил надеж дека ќе биде издадена екуменска Библија, која ќе ги содржи и другите православни книги. Во 1977 година била издадена Заедничка Библија со уште три книги прифатени од Источната православна црква. Вселенскиот патријарх Димитриј ја прифатил нејзината копија како подарок и изразил задоволство од постоењето на Библија која ќе ја користат англиските протестантски, римокатолички и источно-православни христијани. Брус М. Мецгер го предводел комитетот за ревизија на Ревидираната стандардна верзија, од која произлегла Новата ревидирана стандардна верзија. Тоа бил проект на американскиот Национален совет на цркви, кој во 1974 година наложил да се зголеми точноста и разбирливоста на Ревидираната стандардна верзија; да се елиминираат архаизмите, но да се задржи традицијата на Библијата на кралот Џејмс; да не се користи машки-ориентиран јазик, но да не се нарушува претставата на античкото патријархално општество. Ревизијата била поттикната и од дополнителното откривање на свитоци на Стариот завет во близина на Мртвото Море и папируси на Новиот завет. Новата ревидирана стандардна верзија била благословена на служба организирана од Националниот совет на цркви во катедралата на Епископската црква во Питсбург во 1990 година. Заедничката Библија од 1991 година содржела четири делови на апокрифни книги: 1. книги на римокатоличката, грчката и словенските Библии; 2. книги на грчката и словенските Библии; 3. книги на римокатоличката и словенските Библии; и 4. книги на грчката Библија. Комитетот одобрил одредени модификации наменети за британските читатели на кои некои зборови и изрази им биле туѓи, што резултирало со ново издание на Универзитетот Оксфорд во 1994 година.

Различните изданија на Библијата кои ги користам при истражувањето содржат дополнителни информации за нивното потекло. Женевската Библија потекнува од проект чиј директор е Брендон Р. Валорани. Претседател на Советодавното тело е Питер А. Лилбек, кој е претседател на Вестминстерскиот теолошки семинар и пастор

во Презвитеријанска црква во Соединетите Американски Држави. Како изворен текст е користено издание од 1599 година на Лоренс Томсон и Франсис Јуниј. Проектот бил најавен во 2004 година, а Женевската Библија е издадена во Вајт Хол, Западна Вирџинија, во 2006 година. Две-Ремс Библијата е репродукција на издание од 1914 година, кое е одобрено од римокатолички кардинали од Балтимор, Њујорк и Бостон. Библијата на кралот Џејмс е со стандардизиран текст од 1769 година. Американската стандардна верзија не содржи апокрифни книги. Второто католичко издание на Ревидираната стандардна верзија е изработено според инструкции на Римокатоличката црква од 2002 година. Издадена е во Сан Франциско во 2006 година. Новата ревидирана стандардна верзија е основа на Новата Библија на Оксфорд со забелешки, чие четврто издание е од 2010 година. Таа содржи апокрифни книги и е претставена како екуменска Библија за студирање.

За македонскиот превод на Библијата значајни се создавањето на словенската азбука и христијанизацијата на словенското население. Најзаслужен за првиот превод на Библијата на македонски литературен јазик е свештеникот Ѓорѓи Милошев, кој потоа станува архиепископ Гаврил (Гиревски 2004). Тој ги преведува евангелијата од црковнословенски на македонски јазик. Потоа работи на преведување и на останатите книги од Новиот завет, како и на книгите од Стариот завет. Евангелијата се испечатени во 1952 година за примена во богослужбите, а Новиот завет е издаден во 1967 година. Првиот целосен превод на Библијата е издаден во 1990 година од страна на Британско и странско библиско здружение. Обединетите библиски здруженија оценуваат дека изданието „има карактеристики на православна Библија“ (Girevski 2017:43). Македонското библиско здружение, кое е член на Обединетите библиски здруженија, работи од 1994 година. Тоа е непрофитно, доброволно здружение на граѓани, кое е одговорно за издавање и дистрибуција на Библијата. Од него е прифатена иницијативата за ревизија на македонската Библија со цел да се доближи текстот до оригиналниот. Гиревски го поддржува подобрувањето на македонскиот превод на Библијата, но истовремено и зачувувањето на православната традиција (Girevski 2017:47). Генералниот секретар на Библиското здружение на Република Македонија, воедно и професор на Православниот богословски факултет во Скопје, Петко Златески, вели дека за ревидирање на евангелијата прво бил користен текст кој е неприфатлив за Православната црква, а потоа бил заменет со друг (Златески 2007). Од ревизијата произлегуваат две изданија, од кои едното е за потребите на Православната и

Римокатоличката црква, а другото е за протестантските верници. Првото издание ги содржи девтероканонските книги, додека второто не ги содржи. Ревидираното издание на Светото писмо на македонски јазик, кое ги содржи девтероканонските книги и кое е издадено од страна на Библиското здружение на Република Македонија во 2006 година, е со благослов на Светиот архиерејски синод на Македонската православна црква.

Библиите кои ги користам при истражувањето, по ревизијата се издавани или со исто име или со различно име. Како примери ги наведувам Женевската Библија и Американската стандардна верзија. Женевската Библија го задржала своето име и во ревизијата од 2006 година. Американската стандардна верзија од 1901 година е, всушност, ревизија на Библијата на кралот Џејмс. Редоследот на првичното издавање на различните верзии на Библијата е следниот: Женевска Библија (1560 година), Дуге-Ремс Библија (1610 година), Библија на кралот Џејмс (1611 година), Американска стандардна верзија (1901 година), Ревидирана стандардна верзија (1952 година), Нова ревидирана стандардна верзија (1990 година), Свето писмо на македонски јазик (1990 година). Редоследот, пак, на изданијата кои ги користам при истражувањето е следен: Дуге-Ремс Библија (1914 година), Женевска Библија (2006 година), второ католичко издание на Ревидираната стандардна верзија (2006 година), Свето писмо од Библиското здружение на Република Македонија (2006 година), Нова Библија на Оксфорд со забелешки (2010 година). Библијата на кралот Џејмс и Американската стандардна верзија се електронски изданија од 2018 година. Сите Библии се преводи од достапни текстови за преведувачите во времето на преведување, без разлика дали станува збор за превод од архаичен на современ јазик или за превод од туѓ на сопствен јазик. Со временско дистанцирање од изворот на информациите, се откривале повеќе библиски текстови кои временски и просторно биле поблиски до изворот. Сите преведувачи се трудат да ја зголемат автентичноста на библискиот превод со користење на повеќе библиски текстови од минатото, меѓутоа кај сите е неизбежно влијанието на современите општествени услови во кои живеат или влијанието на традицијата на која ѝ припаѓаат. Женевската Библија ѝ припаѓа на калвинистичката традиција, Дуге-Ремс Библијата ѝ припаѓа на римокатоличката традиција, Библијата на кралот Џејмс ѝ припаѓа на англиската протестантска традиција, Светото писмо од Библиското здружение на Република Македонија ѝ припаѓа на православната традиција. Дури и обидите за општа прифатеност со вклучување на претставници на

различни традиции, завршуваат со посебни изданија, како што е второто католичко издание на Ревидираната стандардна верзија. Новата Библија на Оксфорд со забелешки во себе го содржи духот на времето во кое е создадена, како што е користењето на родово-неутрален јазик. Нејзините автори, пак, со нивната определба и со бројните забелешки укажуваат дека другите верзии се создадени во духот на нивното време. Ниту еден извор не е оригинален, односно се користени рачни или печатени копии. Колку и да се потврдени времето, просторот, историските настани и општествените услови во кои тие се настанати, не може со сигурност да се потврди нивната целосна вистинитост. Тоа се согледува и во постоењето на разлики меѓу копиите. Иако преведувачите се труделе максимално да се доближат до оригиналниот текст на Библијата и не постоеле јасни мотиви за погрешно да ги претставуваат информациите, не може да биде исклучена можноста од постоење на предрасуди, колку и да се минимални. Во Женевската Библија воопшто не е употребен терминот „слободна волја“. Во римокатоличките изданија, терминот „оправдание“ е почесто употребуван отколку во православното издание.

2. Резултати од емпириското истражување

Во периодот од март до декември 2019 година, извршив вкупно 58 длабински интервјуа, и тоа со 10 членови на наставниот кадар на Универзитетот „Свети Кирил и Методиј“, 19 православни, 9 католици, 13 протестанти и 7 припадници на други христијански организации. Во натамошниот текст, другите христијански организации ги нарекувам христијански заедници. Од наставниот кадар на универзитетот, интервјуирав социолози, филозофи и православни теолози. Сите интервјуирани христијани им припаѓаат на регистрирани цркви, верски заедници и религиозни групи. Иако нагласував дека интервјуата се анонимни, дел од интервјуираните и сами бараа да не го откривам нивниот идентитет. Само двајца преферираа јавноста да ги знае нивните одговори: професорот по филозофија на религија, д-р Љубомир Ццуловски, и претставникот на Прахристијанската заедница „Универзален живот“. За спроведување на длабинските интервјуа, како основа ги користев следните 18 прашања:

1. Зошто поединци откриваат противречности во Библијата?
2. Зошто луѓето сториле злодело, иако биле создадени според ликот на добриот Бог и сè што Бог создал е добро?

3. Ако сите луѓе треба да ја извршуваат Божјата волја, тогаш зошто Бог му подарил слободна волја на човекот?

4. Дали постои противречност кај христијаните во однос на слободната волја? Објаснете зошто.

5. Зошто луѓето на овој свет не ги почитуваат Божјите заповеди?

6. Зошто поединци ги доживуваат Божјата казна и правда како зло?

7. Зошто се неопходни судот и оправданието на луѓето при Божјата милост и благодат?

8. Дали постои противречност кај христијаните во однос на оправданието? Објаснете зошто.

9. Зошто Бог не ги спасува сите ако сака сите да се спасат и ако неговата благодат не се добива според делата на човекот?

10. Зошто постојат спротивни толкувања на Библијата во однос на слободната волја и оправданието?

11. Дали кај припадниците на православната вероисповед постои противречност во однос на слободната волја и оправданието? Објаснете зошто.

12. Дали кај припадниците на католичката вероисповед постои противречност во однос на слободната волја и оправданието? Објаснете зошто.

13. Дали кај припадниците на протестантската вероисповед постои противречност во однос на слободната волја и оправданието? Објаснете зошто.

14. Како поединецот ја стекнува верата во Исус Христос?

15. Каков е придонесот на христијаните кон општеството во кое живеат нивните противници?

16. Какви се последиците од глобализацијата врз христијанството?

17. Зошто постојат христијански организации со спротивни верувања, иако изворот на христијанството е ист за сите?

18. Зошто поединец станува припадник на одредена христијанска организација?

Во продолжение следуваат резултатите од истражувањето за секое прашање посебно, почнувајќи од првото до осумнаесеттото.

2.1. Зошто поединци откриваат противречности во Библијата?

Универзитетски професор вели дека „во Библијата објективно постојат противречности“, а „причините за нивното постоење се бројни“. Православен

свештеник потврдува дека „е лесно да се откријат“. Тој објаснува дека „Библијата е напишана од повеќе автори кои што не се согласуваат секогаш едни со други. Често содржи стихови, па дури и глави, кои си противречат. Тука нема ништо ниту неочекувано ниту страшно. Противречности постојат. Неточности постојат“. Сепак, според него, „не постојат противречности во круцијалните прашања за кој е Бог и кој е човекот“. Католички свештеник објаснува: „Противречности во Библијата секако дека има, но Божјата објава во Стариот и Новиот завет има заедничка цел, а тоа е спасението на човекот кој треба и сам да придонесе за тоа“. Протестантски пастор набројува три типа на противречности: противречности во однос на дескрипција при која се користат нумерички или топографски податоци; противречности кои што произлегуваат, всушност, од неразбирањето на оној којшто има интеракција со Библијата; и противречности од посложен карактер за кои што Библијата дава рамка, ама не и детали кои што би биле применливи за секого и со кои би бил објаснет секој случај. За првиот тип на противречност вели: „тие мене воопшто не ме загрижуваат“, а за третиот тип порачува „да не претендираме да го имаме одговорот на сите нешта“. Претставник на христијанска заедница кажува: „Поединци откриваат противречности во Библијата затоа што тие навистина постојат“, а причината ја согледува во тоа „што Библијата е пишувана и препишувана со илјадници години и секој нов препишувач ја ставал својата свест во текстовите, како што тој го разбирал, а не како што првично било кажано од вистинските Божји пророци“. Додека едни сметаат дека се откриваат противречности во Библијата затоа што тие навистина постојат, други го негираат нивното постоење. Теолог забележува дека „многу пати се случува некои критичари да изнесат листа на таканаречени противречности во Библијата“ со цел „да се обидат да докажат дека Библијата е исполнета со грешки“; меѓутоа, тие не ги „разгледуваат библиските стихови објективно“. Православен свештеник кратко одговара: „Противречности нема, освен ако поединецот сака да го негира постоењето на Бога“. Католички свештеник потврдува дека „понекогаш на човекот му е полесно да го отфрли отколку да го прими Божјото слово“, но смета дека „не можеме да најдеме противречност кога Бог му посакува добро на човекот“. Протестант вели: „Лично како верник, јас не гледам никаква противречност во Библијата во ниедна книга“. Претставник на христијанска заедница признава дека и самиот откривал противречности во Библијата, но верувал дека „проблемот не е во Библијата; проблемот е во човекот“.

Меѓу причините за откривање на противречности во Библијата, кои интервјуираните ги наведуваат, се следните:

- човечка несовершеност во изразување на откриената вистина;
- неадекватност на јазикот да ја пренесе вистината онака како што е откриена;
- вградување на личните интерпретации при пишувањето;
- временска дистанца на запис за ист настан;
- непостоење намера кај авторите на различните составни книги за креирање на Библијата;

- непостоење на изворните текстови, односно автографи;
- имплементација на сопствени убедувања во преводите;
- површно читање;
- читање без духот на единствената Црква;
- слободно индивидуално толкување;
- толкување без слушање на гласот на Црквата, односно богочовечкиот организам, кој безгрешно ја толкува;

- читање и толкување без водство на Светиот Дух;
- слаба вера;
- оправдување на сопственото неверие;
- тешка е за разбирање;
- недоволно истражување;
- низок степен на теолошка едуцираност;
- непознавање на вистината;
- предизвик сериозно да се стави под сомнеж некоја вистина во која веруваат многу луѓе;

- судир на силите на доброто и лошото;
- човечка настроеност за богоборство;
- обид да се вклопи во општеството;
- лично несогласување со текстот;
- игнорирање на контекстот;
- негледање на суштината, туку на формата;
- постоење грешки.

Меѓу одговорите има и: „Можеби некои оправдано забележуваат противречности“, како и: „Во Библијата не е тешко да се откријат противречности“,

„меѓутоа многу од тие нешта не се противречности“. Еден од оние кои сметаат дека постојат противречности во Библијата, како причини, меѓу другото, ги наведува и тоа што таа е составена од книги „кои се настанати во различни временски периоди и во различни духовни атмосфери“ и тоа што „нивен автор не е поединец, туку се дело на повеќе автори“. Меѓутоа, за друг тоа не се противречности. Тој потврдува дека „Библијата учи едно нешто на едно место, а сосема нешто друго на друго место“, но „ако зборуваме дека Библијата учи две различни работи истовремено, такво нешто не постои“. Уште еден се согласува со него кога го завршува одговорот со: „А различното, пак, не е по неопходност и противречно“. Тоа се однесува и на библиски стихови кои учат две различни работи истовремено. Еден од интервјуираните како пример ги посочува четвртиот и петтиот стих од 26-тата глава на Соломоновите изреки: „Не одговарај му на глупавиот според неговата глупост, за да не станеш и самиот еднаков со него“ и „одговори му на глупавиот според неговата глупост, за да не се направи сам себеси мудар“. Според него, „всушност, се работи за различни видувања и набљудувања на нештата и на светот, кои не неопходно противречат меѓусебно, а уште помалку имаат тенденција спротивното мислење да го дефинираат како неточно или лажно“; „Поентата е дека нема шема во животот и дека мудроста се состои во правилната проценка кога да се одговори, а кога да се молчи“. Поединци посочуваат примери за наводни противречности во Библијата и начини на нивно надминување. На пример, кога Исус Навин вели дека „и сонцето застана и месечината стоеше“ (Ис.Н. 10:13), тој го искажува она кое што го гледа во време кога ни науката нема сознание дека Земјата се врти околу Сонцето. Друг пример се следните стихови: „И Господ му рече на Авраам: ‘Знај дека потомците твои ќе бидат придојдени во туѓа земја, ќе робуваат и ќе ги мачат четиристотини години’“ (1 Мојс 15:13) и „Времето, пак, што го поминаа синовите израилски во Египет изнесуваше четиристотини и триесет години“ (2 Мојс 12:40). Според интервјуираниот, времето во двата стиха не се совпаѓа, затоа што се пресметува на различни начини. Друг интервјуиран посочи сличен пример преку следните стихови: „А по шест дни Исус ги зеде со Себе Петар, Јаков и брат му Јован, и ги изведе на висока гора сами; и се преобрази пред нив; и лицето Негово светна како сонце, а алиштата Му станаа бели како светлина“ (Мт 17:1-2) и „На осум дена по овие зборови, ги зеде со Себе Петар, Јован и Јаков, и се искачи на гората да се помоли. И додека се молеше, изгледот на лицето Негово се промени, а облеката Му стана бела и светла“ (Лк 9:28-29). Интервјуираниот објаснува дека во

Евангелието по Матеј се шест дена затоа што не се земени во предвид првиот и последниот ден, а во Евангелието по Лука се осум дена затоа што се земени во предвид и првиот и последниот ден. Според него, не станува збор за противречност, туку за комплементарност или надополнување. Со него се согласуваат и други. Еден вели: „Треба да ја знаеме позадината, историјата, традицијата, на кого се обраќа, во кој период. Кога сето тоа ќе го знаеме, колку и да изгледа противречно, ќе сфатиме дека е надополнување на претходното“. Тој посочува два примери на надополнување. Прв пример се следните стихови: „Ако кажеме дека немаме грев, се лажеме сами себе и вистината не е во нас. Ако ги исповедаме гревовите свои, Тој е верен и праведен за да ни ги прости гревовите и да нè очисти од секаква неправда. Ако, пак, речеме дека не сме згрешиле, Него Го правиме лажливец и словото Негово не е во нас“ (1 Јн 1:8-10) и „Секој што е роден од Бога, грев не прави, зашто семето Негово пребива во него; и не може да греши, бидејќи е роден од Бога“ (1 Јн 3:9). Втор пример е Давид, кој извршил зло пред очите на Господ (2 Цар 11:27), но сепак бил маж по срцето Божјо (Дела 13:22). Интервјуираниот објаснува: „Кога ќе имаме знаење, ќе сфатиме дека не значи дека верникот нема да падне во грев, но и дека не значи дека ќе остане во грев. Тој се покажува и излегува од него“.

Според еден од протестантите, не само што „тие делови што мислат дека се противречности, впрочем, се комплементарни“, туку и Библијата „е Божји збор и е безгрешна“. На него му го посочив примерот за противречност со смртта на Голијат и братот на Голијат. Седумнаесеттата глава од Првата книга Царства ја опишува борбата на Давид со Филистеецот Голијат од Гет. Давид го убива Голијат (1 Цар 17:50). Втората книга Царства го содржи стихот: „Стана и друга битка во Гет; тогаш Елханан, синот на Јааре-Орегим витлеемецот, го уби гетчанецот Голијат, на кого дршката на копјето му беше колку ткаечко кросно“ (2 Цар 21:19). Од Библиите кои ги користам при истражувањето, само Библијата на кралот Џејмс не се согласува со Светото писмо на македонското Библиско здружение. Во истиот стих во неа пишува дека Елханан го убил братот на Голијат. Првата книга Летописи го содржи стихот: „И пак имаше војна со Филистејците. Тогаш Елханан, синот Јаиров, го уби Лахмиј, Голијатовиот брат, од Гет, на кого дршката на копјето беше колку ткаечко кросно“ (1 Лет 20:5). Протестантот ми одговори дека е можно следното: „Давид му ја удира главата. Голијат паѓа онесвестен. Елханан го докрајчува“. На тој начин стиховите се надополнуваат. Наведените стихови ги споредува со присуството на еден ангел (Мт 28:2) или два

ангели (Јн 20:12) на гробот на Исус откако воскреснал. Според него, „ако има ‘само’ во стихот, тогаш ќе има контрадикција, ама нема. Вообичаено Библијата дава аспекти од повеќе агли за да добиеш целокупна слика“. Тој порачува: „Треба да се гледаат комплементарно. Ако гледаш на нив комплементарно, тогаш нема контрадикторност“. И покрај посочениот стих од Втората книга Царства, кој е различно преведен во Библијата на кралот Џејмс, продолжи да тврди дека Библијата е безгрешна. Кога му поставив прашање кој од наведените преводи е безгрешен, не ми одговори. Истиот пример го посочив и на протестант кој рече дека „сè што е напишано во Библијата е Божји збор“. Тој сметаше дека во споменатите три книги станува збор за три различни настани при кои Голијат кој е убиен од Елханан е различен од Голијат кој е убиен од Давид, а Елханан убил и човек по име Голијат и човек по име Лахмиј, брат на Голијат. За посочената разлика меѓу преводите, рече: „Сега јас не можам да претпоставам зошто стои така“. Истиот рече и: „Преводите не ми значат ништо на мене. Превод си е превод, ама суштината во самата Библија е иста“. Претставник на една христијанска заедница сметаше дека поединците откриваат противречности затоа што „не ја познаваат добро“ Библијата, но се изненади од посочениот пример на различните преводи. Еден од теолозите токму во врска со преводите вели дека „преводот никогаш не може во потполност да ја изрази суштината на оригиналниот текст“. Тој објаснува дека е важно „дали станува збор за буквален превод, дали станува збор за слободен превод“, но додава дека постоењето на различни преводи, според него, „не е погрешно, бидејќи за различна публика е потребен различен превод“. Друг теолог, пак, вели дека при преведувањето „има мала улога и конфесионалната припадност“ и дека ако „преведувате Библија за Ваши интереси, тогаш веќе има проблем. Вие произведувате противречности, кои Ви помагаат во општеството да придобиете повеќе луѓе“.

Според еден од православните свештеници, „првата противречност е токму во тоа дали треба или не треба да бидат прифатени“ одредени книги во составот на Библијата. На двајца теолози им поставив прашање дали постои разлика во значењето на книгите во православната Библија, односно дали во нејзиниот состав има второканонски или девтероканонски книги. Двајцата потврдно ми одговорија на прашањето. Едниот од нив кажа дека „дури и канонски книги од Новиот завет, во одредени периоди биле спорни на Исток или на Запад“. Како пример ги посочи Откровението на Исток и Посланието до Евреите на Запад. Потоа објасни дека формирањето на канонот на Светото писмо настанало во одреден историски период и

било прифатено од Црквата како нешто фиксно „не затоа што Светото писмо морало да се ограничи заради самото Свето писмо, туку за да се заштити од влијанија на различни еретички групи кои дејствувале во тоа време“. Од православните свештеници добив и одговор дека православниот христијанин „треба да ги разликува“ првоканонските и второканонските книги на Библијата и одговор дека „тоа не е православна поделба“. Од осуммина православни на кои им го поставив прашањето, четворица ги разликуваа книгите, а четворица не ги разликуваа. Од оние кои ги разликуваа, еден рече дека сите се со потврдена веродостојност. Друг додаде дека: „Во нив нема нешто погрешно или лошо напишано, така што за верникот тие не се проблем“; Иако од нив „не се изведуваат строги теолошки учења“, „за верникот се корисни“. Од оние кои не ги разликуваа, еден рече дека „верникот треба да ги чита со одредено предзнаење како и секоја книга од минатото“, „ама малку поважно за вистинско разбирање е она знаење на срцето“; „Колку што човек повеќе духовно расте, толку повеќе разбира одредени ствари напишани во Светото писмо“. Само на еден од католиците му поставив прашање дали треба да се разликуваат првоканонски и второканонски книги во Библијата. Тој ми одговори дека „во таа форма во која е денешната Библија, католичка или православна, не треба да се разликуваат, затоа што тоа се канонски книги“. На друг католик му го поставив прашањето: „Зошто протестантите не ги прифаќаат сите книги што ги има во православната или католичката Библија?“ Тој објасни дека во протестантската Библија се менуваат и одредени фрази кои на протестантите „им изгледаат како да ја истакнуваат улогата на традицијата“. На еден од протестантите му го поставив прашањето: „Зошто постојат различен број на книги во Библијата кај некои христијански заедници?“ Тој ми укажа дека постојат девтероканонски или второканонски книги кои „протестантите не ги прифаќаат како свети книги од причината што во нив се присутни многу човечки елементи“. На двајца од протестантите кои тврдеа дека Библијата е една, им го поставив прашањето: „Кога кажувате дека Библијата е една, за која Библија станува збор: за онаа што е со 66 книги, за онаа што е со 77 книги или друга?“ И двајцата одговорија дека Библијата е составена од 66 книги. Едниот рече дека „нема Библија со 77 книги“. Другиот рече дека она на кое тој се ограничува и „она што традиционално било прифатено од Црквата“, „тоа се 66-те книги“. На претставник од христијанските заедници му поставив прашање: „Зошто христијаните не знаат кои книги припаѓаат на Стариот Завет?“ Тој тврдеше: „Христијаните одлично знаат кои книги на Стариот завет

се канонски, а кои се апокрифни или деутероканонски (од второстепено значење). Не постои христијанска верска заедница која ова не го знае. Христијаните, исто така, знаат кои книги се псеудоепиграфски и не се дел од канонот на Стариот завет и не припаѓаат на групата деутероканонски книги“. Истиот објасни дека „бројот на книги во Стариот завет варира поради тоа што Евреите и христијаните поинаку ги 'бројат' канонските книги на Стариот завет“. Меѓу примерите кои ги посочи е: „за христијаните 1. и 2. Самоилова се две книги; за Евреите се една“. Светото писмо на македонското Библиско здружение не содржи Самоилови книги. Во него, Прва книга Самоилова е Прва книга Царства, а Втора книга Самоилова е Втора книга Царства.

Претставник на една од христијанските заедници смета дека во Библијата „не постојат противречности“, а тоа го докажува преку зборовите на апостолот Павле упатени кон Тимотеј во второто послание кое станало дел од Библијата: „Целото писмо е од Бога вдahновено“ (2 Тим 3:16). Тој заклучува дека „Библијата, всушност, не е човечки производ, туку тоа е книга која е дадена од Бога“, а „Бог сам на Себе не може да противречи“. Павлеви зборови се и следните: „А на другите им зборувам јас, а не Господ“ (1 Кор 7:12), но и: „мислам дека и јас имам Дух Божји“ (1 Кор 7:40). Христос им вели на апостолите: „Кога ќе ве предадат, не грижете се како или што ќе зборувате, зашто во тој час ќе ви биде дадено што да кажете. Бидејќи не сте вие што ќе говорите, туку Духот на вашиот Отец ќе говори во вас“ (Мт 10:19-20). Интервјуируаниот објаснува: „Ако делува Светиот Дух на мене, јас повторно ќе го зборувам она што Господ ќе го каже“. Истиот кога зборува за Светото писмо, кое е инспирирано или вдahновено од Бога, зборува за она кое е составено од 66 книги, затоа што другите книги кои се прифатени од Православната црква, „кога ќе ги читаш, ќе видиш дека не се вдahновени“ целосно. Еден од православните објаснува: „Библијата ја пишувале луѓе под Божја инспирација“; Тие „ја пишувале по свое, само што Бог ги инспирирал и внимавал да не погрешат, оти човечки е да се грешат“. Но, дури и најмала грешка за поединци значи опасност за верувањето во вистинитоста на целата Библија. Оттаму, тие попрво би верувале и во грешките отколку да ја испитуваат дури и Библијата во потрага по вистината. Тоа го потврдува одговорот на претставникот на една од христијанските заедници: „Бог е совршен. Јас Му верувам. Проблемот е кај мене што не можам да сфатам некои работи“; „Ако не го веруваме ова, тогаш ние имаме проблем. Тогаш ќе почнеме да се сомневаме во Библијата. Па, ќе одиме сè подалеку, подалеку“. Но, оној кој ја спознал вистината, може да се сомнева само во она што

сеуште не го спознал како вистина. Верникот може да прифати постоење на неvistина и да го задржи верувањето во спознатата вистина. Ако замижува пред очигледна грешка, тогаш тој е во заблуда. Толку многу верува, што се плаши дека ќе ја изгуби целата вера, ако признае дека еден нејзин дел не е вистинит. Ако согледа грешка, треба да ја прифати како неvistина наместо да ја претставува како вистина. Еден од протестантите вели: „Јас не верувам и не мислам дека Библијата е безгрешна во смисла да се вклопуваат сите податоци и да нема никаква противречност во однос на тоа“; „Кога се гледа Библијата така буквално како безгрешна, тоа најчесто води до фундаментализам и до радикализам“; Библијата не е „затворен систем на правила кој што не смее да се толкува“; Опасно е да „се гледа буквално, без да се толкува“; Но, противречностите кои се јавуваат во неа „се второстепени“. Друг протестант вели дека „има некои мали противречности во Библијата, кои што се од апсолутно несуетинска природа“. Според него, евангелијата се различни сведоштва за истите настани, а „сосема нормално“ е „двајца луѓе кога даваат опис за еден настан“, да не го опишат исто, „затоа што различни луѓе гледаат различни детали“. Му укажав на можноста токму тие различни описи да се користат за да се покаже дека Библијата не е целосно инспирирана од Бога. Ако Библијата е целосно инспирирана од Бога, нема да има несогласности меѓу луѓето. Ако зборуваме за различни перспективи на различни луѓе, тогаш напишаното е од човечка рака со човечки мисли. Му го поставив прашањето: „Ако Библијата е целосно инспирирана од Бога, тогаш зошто различно се инспирирани оние луѓе кои што пишуваат различно?“ Тој одговори дека „доктрината на инспирацијата се менувала“ и дека со „механичка инспирација“, „поголемиот дел од христијаните не се согласуваат“; „Бог ги инспирирал, но тие пишувале со својата рака, со своите мисли“. На еден од протестантите му поставив прашање дали Библијата е целосно инспирирана од Бога. Тој одговори дека „постоеле теолошки гледишта дека Бог е, всушност, Оној Којшто ја диктирал Библијата на авторите“, но „Библијата никаде не го сугерира тоа“; Таа „е вдихновена од Бога“, „ама во исто време има дескрипции кои е многу тешко да ги објасниме како Божји диктати“; Со други зборови, „Библијата е богочовечка книга, која е вдихновена од Бога, ама и луѓето кои што ја пишувале, оставиле свој личен печат, или заедниците кои што ја формирале и кои што го пренесувале сведоштвото, пренеле свој печат на таквиот материјал“. Во врска со евангелијата, ги издвојувам следните одговори на тројца протестанти:

- „Таквите навидум определени дискрепанции укажуваат на тоа, не дека Библијата е противречна, туку, напротив, дека нејзината приказна е обединета“;

- „Ако тие четири автори напишале сè исто, тогаш ќе има многу простор за сомнеж дека, всушност, еден е авторот, само што се потпишал различно во четирите евангелија“;

- „Доколку сè би било точно до детал, јас ќе почнам да се сомневам во вистинитоста на Библијата. Ќе си мислам дека сите тие автори се договориле сè да им е точно“.

Православен свештеник вели: „Сè што е запишано во Библијата е богооткриено и напишано под раководство на Светиот Дух. Но, писателите на библиските книги не биле користени како механички работи кои во целост правеле она што ќе им каже Светиот Дух“, туку „биле луѓе, обични и грешни, кои се удостоиле на Божјата милост. Од Бога добивале совршени откровенија кои ги пренесувале на начин на кој умееле“. Како пример ги посочува Мојсеј и Арон: „Мојсеј ги добивал откровенијата од Бога и му ги пренесувал на Арон, а Арон зборувал пред фараонот и народот. Тука најдобро се гледа дека Бог не ги користел пророците само како уста, туку им откривал тајни кои сами требало да ги пренесат онака како што умеат“. Тој смета дека тоа е причината заради која „некогаш се јавуваат противречности во текстот на Светото писмо“. Потоа вели дека „Источната црква го црпи и темели своето учење на Божјото откровение, а Светото писмо е само еден дел од него“; Тоа „е извор на христијанското учење, но не е единствен. Тука го имаме и Светото предание, кое се чува и пренесува во Црквата и кое е пообемно од Светото писмо“. За поддршка го посочува следниот стих: „А има и многу други работи што ги изврши Исус и кои, ако би се напишале по ред, ми се чини не би можеле да се сместат во целиот свет напишаните книги“ (Јн 21:25). Уште еден православен свештеник нагласува дека Библијата, „според верувањето на православните христијани, е вдохновена од Бога“, но во неа „сепак има“ противречности. Тој, исто така, вели дека Библијата е „дел од целокупниот систем на Божјото себеоткривање на човековиот род“ и противречностите „во никој случај не придонесуваат за противречно поимање на Божјата промисла за човековиот род“. Додека едни се обидуваат да ги надминат библиските противречности преку вклучување на целото предание, други ги согледуваат противречностите токму во преданието. Еден од протестантите вели дека „најмногу од противречностите не се на база на толкување на Библијата, туку на традицијата или преданието“. Претставник на

една од христијанските заедници вели: „Библијата сама себе се толкува. Не е потребен некој толкувач од страна“. Но, православен смета дека „Библијата е книга на Црквата и единствено може правилно да се сфати само во Црквата“, што значи дека Црквата ја толкува Библијата; Секое толкување надвор од Црквата, предизвикува да „се јавуваат противречности“. Друг православен вели: „Кога Бог ќе влезе во нивното срце, т.е. кога ќе почнат да градат заедница со Него, за нив веќе нема да има противречности, бидејќи ќе станат едно со Бог“. Тој додава: „Пример за тоа ни се светителите“. Цуцуловски, пак, вели дека верниците не ги согледуваат противречностите во Библијата, затоа што „имаат идеопоклонички однос кон неа“. Тој објаснува: „Мислат, на пример, дека вината е кај нив, а не во Библијата, сметајќи се недоволно зрели да ја разберат нејзината суштина“; Исто така, „авторитетот на свештеникот тоа не го дозволува“.

Еден од теолозите рече дека во Библијата „нема суштински противречности“ како што е следниот пример: „да се рече дека Бог е во Троица, а некаде на некоја друга страна во Библијата да видите дека нема Бог во Троица“. Тоа ме поттикна да му го поставам следното прашање: „Зошто има христијани кои што не согледуваат Света Троица во Библијата?“ Тој одговори: „Па, затоа што најверојатно не ја читаат Библијата или, пак, не сакаат тоа да го видат. Значи, многу е јасно кажано во Библијата за постоењето на Света Троица, односно на Бог Отец, Бог Син и Бог Свети Дух“. Според него, „два настани се најексплицитни во таа смисла“, кои се искажани во следните стихови: „И штом се крсти, Исус веднаш излезе од водата. Одеднаш Му се отворија небесата и Го виде Духот Божји како слегува како гулаб и се спушта над Него. И ете, глас од небесата говореше: ‘Овој е Мојот возљубен Син, Кој е по Мојата волја!’“ (Мт 3:16-17) и „Потоа Бог рече: ‘Да создадеме човек според Нашиот образ и според Нашето подобие како што сме ние’“ (1 Мојс 1:26). Еден од протестантите рече дека „сè што зборуваме за христијанство, христијанска доктрина или теологија, мора да започне од тука“, односно „основата за изградба на доктрина е дали има буквални библиски стихови кои зборуваат за тоа“. Кога му посочив дека постојат христијани за кои нема јасна библиска поткрепа за некои основни учења на христијанството како што е Тројството, рече дека тоа „не е вистина“ и додаде: „Кога ќе читате, ќе видите дека зборува за Светото Тројство цело време. Нема ниеден стих кај што вика: ‘Јас Сум Бог, Кој е троичен’. Таков стих нема да најдете“. Тој смета дека „појасен израз на Тројството во Библијата нема да најдете“ од следните стихови: „Во почетокот беше Словото и Словото беше во Бога и Словото беше Бог“ (Јн 1:1); „И Словото стана тело и

се всели меѓу нас, полно со благодат и вистина; и ние ја видовме Неговата слава, слава како на Единороден од Отецот“ (Јн 1:14); „Јас и Отецот сме едно“ (Јн 10:30); „А Утешителот, пак, Духот Свети, Кого што Отецот ќе Го испрати во Мое име, Тој ќе ве научи на сè и ќе ви напомни за сè што сум ви зборувал“ (Јн 14:26) и „А кога ќе дојде Утешителот, Кого што ќе Го испратам Јас од Отецот, Духот на Вистината, Кој излегува од Отецот, Тој ќе сведочи за Мене“ (Јн 15:26). На крајот заклучи дека тој што тврди дека нема библиски докази за Тројството, „не може да биде христијанин“. Тоа е и во согласност со теолошкиот термиолошки речник од 1999 година: „Без вера во Света Троица, човек не може да стане член на Црквата, не може да биде христијанин, бидејќи Црквата е основана на верата во Света Троица“ (Таковски 1999:100), за што сведочи Библијата преку Христовите зборови: „Одете и научете ги сите народи, крштавајќи ги во името на Отецот и Синот и Светиот Дух“ (Мт 28:19). На еден од интервјуираните му поставив прашање зошто христијанската заедница на која ѝ припаѓа, не верува во Светото Тројство. Тој одговори: „Библијата не содржи учење за Свето Тројство. Многумина велат дека тоа е мистерија. Штом е мистерија, лажно учење е. Во Библијата нема мистерија. Штом не може да се разбере, не е библиско учење“. Потоа му го посочив стихот: „Зашто Тројца се, Кои сведочат на небото: Отецот, Словото и Светиот Дух; и овие Тројца се едно“ (1 Јн 5:7) . За него, тој рече: „Стихот не постои во ниту еден стар грчки ракопис, а е додаден при преведувањето од грчки на латински јазик“. Стихот го има во Дуге-Ремс Библијата, Женевската Библија, Библијата на кралот Џејмс со апокрифа и Светото писмо од Библиското здружение на Република Македонија. Него го нема во второто католичко издание на Ревидираната стандардна верзија на Библијата, Американската стандардна верзија на Библијата и Новата Библија на Оксфорд со забелешки и апокрифа. Во второто католичко издание на Ревидираната стандардна верзија на Библијата има коментар кој се совпаѓа со одговорот на интервјуираниот. Интервјуираниот посочи стихови од преводот кој тој го користи: „Размислувајте така како што размислуваше и Христос Исус, кој, иако беше во Божји облик, не помислуваше да се граба - да биде еднаков со Бог. Напротив, се одрече од самиот себе и зеде облик на роб и стана сличен на луѓето. Освен тоа, кога по облик стана човек, се понизи и стана послушен сè до смртта, и тоа смрт на маченички столб. Токму затоа Бог го возвиши и му подари име кое е над секое друго име, за во Исусово име да се свитка секое колено на оние што се на небото и на оние што се на земјата и на оние што се под земјата, и секој јазик јавно да го признае Исус Христос за

Господар, на слава на Бог, Таткото“ (Фил 2:5-11). Но, тој превод е различен од следниот: „Бидејќи вие треба да ги имате истите мисли, што ги има Исус Христос, Кој, иако беше во Божји лик, не сметаше дека треба да го искористи тоа што е еднаков со Бога; но Сам Себе се понизи, земајќи лик на слуга се изедначи со луѓето и по изглед се покажа како човек; Сам Себе се понизи, послушен сè до самата смрт, смрт на крст. Па затоа и Бог Го превозвиши и Му даде име што е над секое име, та во името на Исус да се поклони секое колено на сè што е небесно, земно и подземно, и секој јазик да исповеда дека Исус Христос е Господ, за слава на Бог Отецот“. Во првиот превод, Христос не помислува да биде еднаков со Бог, додека во вториот, Христос не помислува да го искористи тоа што е еднаков со Бог. Интервјуираниот даде коментар дека „Исус не помислувал дека е еднаков со Бог. Токму затоа Бог го возвишил“. Му поставив прашање што е Исус Христос ако Тома му се обраќа со „Бог мој“ (Јн 20:28). Тој одговори: „Исус е Бог во смисла дека не е обичен човек, но самиот никогаш не кажал дека е еднаков со Таткото и дека е Семоќен. Бог не може да има Бог, а Исус вели дека Таткото е негов Бог“ (Јн 20:17). Потоа додаде: „Еден стих не може да разликува библиска вистина која е присутна во многу стихови“. Но, ако тој стих постои, а им противречи на другите стихови, тогаш постои противречност во Библијата. Христијаните и сами генерираат библиски противречности кога негираат делови од Библијата, што се согледува и во одговорите на наредните прашања.

2.2. Зошто луѓето сторило злодело, иако биле создадени според ликот на добриот Бог и сè што Бог создал е добро?

Од вкупно 58 интервјуирани, дури 46 користат различни форми на терминот „слобода“ за да го одговорат прашањето. Од нив, 28 го користат терминот „слободна волја“. Дванаесетте кои не ја споменуваат слободата, причината за стореното злодело ја согледуваат во незнаењето, љубопитноста, алчноста или гордоста. Меѓу интервјуираните постојат несогласувања во однос на ликот на човекот. Еден од теолозите вели дека човекот „е лик на Бога. Треба да стане подобие.“ Еден од протестантите, пак, вели: „Бог го создал човекот по Своето подобие. Не би рекол лик, туку подобие“. Во Светото писмо на македонското Библиско здружение е запишано: „Кога Бог го создаде човекот, го создаде според образот Божји“ (1 Мојс 5:1). Другите Библии кои ги користам при истражувањето, во 1 Мојс 5:1 кажуваат дека Бог го создал човекот според Своето подобие. Еден од протестантите нагласува: „Бог создаде едно

многу совршено човечко битие“. Но, друг протестант вели дека Бог „не ги создаде со неможност да згрешат“; Човекот е создаден „со капацитет да се развива“ и „да стигне понатаму во состојба на безгрешност“. Според еден од теолозите, состојбата на безгрешност не е доволна за постигнување на врвот на развојот. Тој објаснува:

За разлика од сите други созданија на видливиот свет, човекот бил создаден според Божјиот образ и подобие, надарен со такви особини, кои во својата природа ја одразуваат способноста и совршенството на Бога: разум, слободна волја, морал, способност за љубов, способност за самокреативна активност, достоинство итн. Пред падот, манифестацијата на овие божествени квалитети била хармонично присутна во човекот, непредизвикувајќи взаемни противречности. Првите луѓе биле исполнети со чувство на смиреност, мир, радост, среќа и љубов. Оттука се поставува прашањето: доколку е својствено за човекот богоподобие и тоа подразбира одраз на божествените сили и совршенство, а на Бог како Свет Му се апсолутно туѓи гревовните пројавувања, тогаш зошто човекот грешил? Во православната доктрина за божествените особини се користат термини кои имплицираат (за Него) апсолутна неможност за грев. Ако Бог не може да згрешил, тогаш зошто богоподобниот човек можел и може и згрешил и грешил? Факт е дека кога се вели дека Бог е невозможно да го стори тоа или она, дури и најмалото зло, тоа не укажува на ограничување на Божјата семоќ. Бог може да стори сè што сака и како сака, но сака само добри работи. И токму во оваа доброволна стремеж, Бог е семоќен. Божествената добродетелност е поврзана со слободата. Имено, кон таква слободно избрана благочестивост бил призван и првосоздадениот човек. Само во таков случај, во случај на доброволно стремење за праведност, човекот ќе ја покаже во себе добродетелноста на Бога. Доколку претпоставената безгрешност на Адам била наметната однадвор, со безусловна неопходност, неговите постапки, дури и да не се грешни, не можат да се наречат добродетелни, туку само безгрешни.

Но, ако човекот бил создаден со божествени квалитети кои биле во хармонија, а не во взаемна противречност, тогаш безгрешноста која би произлегувала од нив, не би била наметната однадвор. Претставник на една од христијанските заедници смета дека првите луѓе Адам и Ева „биле создадени совршени и тие биле во склад со Божјиот закон, бидејќи од самото раѓање во нив е всаден Божјиот закон“; „Тие несвесно, природно го држеле Божјиот закон. Тоа за нив било сосема природно“. И покрај тоа, тие го прекршиле законот. Интервјуируваниот смета дека во Едемската градина „сè било совршено“. Но, совршеното го вклучува и искушувањето на првите луѓе: „Господ му дозволил“ на сатаната „да ги искушува луѓето“; луѓето „морале да бидат искушани“ за да се утврди дали „ќе останат верни на Бога, ќе бидат послушни на Бога“. Православен објаснува:

Бог му задал на човекот во рајот да се утврдува во доброто и својата слободна волја да ја утврдува во доброто и да оди кон целта за која што е создаден, а тоа е да се обожил или да стане Бог по благодат. Бог е бог по природа, а ние Му се

уподобуваме или стануваме слични на Него уподобувајќи Му се по благодат, односно по дарот што Тој ни го дал. На тој пат искушувачот му вели: „Не, Бог знае дека ти нема да умреш, но дека ќе станете богови“. Адам вика: „Бог ми нуди потежок пат, потрнлив пат, а овој ми нуди само со едното што ќе го каснам, веднаш да ја остварам целта кон која што сум тргнал“.

Со други зборови, човекот не може да стигне до целта без Бога. Слободната волја нема да го доведе до целта, туку Божјата благодат. Човекот дури имал задача слободната волја да ја утврдува во доброто, но за тоа му била неопходна благодатта. И во рајот, патот бил трнлив и утврдувањето во доброто било попречено од искушувач. Теолог објаснува дека ако Бог му рекол на човекот да прави само добро и човекот „само така треба да функционира“, тогаш би било сведено на тоа „дека созданието мора да биде манипулирано“ да биде така „зашто Тој само така сака, а никогаш нема да се праша човекот што сака и ако би се правело само добро“, тогаш сè би било сведено „на еден стерилитет и монотонија, каде што не може човекот да научи ништо повеќе“. Тој го посочува тврдењето дека „доколку на вистината не ѝ се придаде малку лага, ние никогаш нема да ја дознаеме правата вистина“. Според него, така е и со „добрата работа“: ние ќе ја видиме „покристално“, ако ѝ се „придаде лошо“. Но, на вистината не треба да ѝ се додава лага за да биде „права вистина“. Вистината е „права вистина“ и со и без додавање лага. Токму кога ќе ѝ се додаде лага на вистината, потешко се препознава „правата вистина“. Ако сè е добро, тогаш нема ниту манипулации ниту друго зло. Му поставив прашање: „Како би бил јас изманипулиран од Божја страна ако не го познавам злото, а во суштина сè е добро?“ Ми одговори: „Тогаш би требало да се запрашаш зошто сè е добро и зошто јас не можам поинаку да реагирам и кој е тој што го породил тоа во мене и зошто јас треба само добро да правам. Тоа е манипулација“. Но, ако човекот е навистина добар, тој би правел само добро и никогаш не би се запрашал зошто го прави само тоа, затоа што само тоа самиот сака да го прави. На место каде што сè е само добро, нема простор за поставување на прашања како: „Дали јас сум изманипулиран?“ или „Дали има нешто друго, освен добро, што јас можам да го правам?“ Протестант одговара: „Не станува збор дали сè што Бог создал е добро, туку човекот е човек само доколку има слободна волја. Бог му го подарил на човекот она што е најскапоценост; но „токму слободната волја ја одредува насоката кон која човекот ќе се движи: за или против својот Создател“; ако човекот нема слободна волја, „тогаш тој би бил роб, а не слободен човек“. Апостолот Павле им зборува на Римјаните како човек, поради слабоста на нивната човечка природа (Рим 6:19), но им го поставува

следното прашање: „Дали знаете дека, ако му се предадете некому како робови за послушност, робови сте му на оној кому му се покорувате: или на гревот, кој води во смрт, или на послушноста, која води кон праведност?“ (Рим 6:16). Човекот во секој случај може себеси да се доживее како роб, но прашањето е на кого или на што му робува. Поединци истовремено ја сметаат слободната волја за најскапоцен дар и за извор на зло. Одговорот на еден од православните е:

Нашите прародители Адам и Ева сториле зло, затоа што имале слободна волја. Како што Бог-Света Троица е слободен, така и Неговите созданија, создадени според Неговиот образ, се слободни, односно имаат слободна волја. Светите отци на Православната црква велат: „Слободата е меч со две острици: или ќе ја искористиш за спасение и живот вечен или за погубување“. Па, според ова, првите луѓе имале можност својата слободна волја да ја искористат за утврдување во доброто или за оддалечување од него и, со самото тоа, прилепување кон злото.

На еден од православните му поставив прашање дали слободната волја е извор на дуализам. Тој одговори: „Да“, во смисла на тоа „дали сакаш да бидеш добар или лош“. На друг православен му поставив прашање дали слободата е дуалистичка, во смисла на тоа дека „самата слобода содржи два концепти кои што се спротивставуваат еден на друг“, односно „слобода од една страна значи да бидеме со Бога, а од друга страна значи да се спротивставиме на Бога“. Тој одговори дека „нема дуализам тука“; дуализам би имало кога „постои борба меѓу добро и зло“, ако постојат „Бог на добро и Бог на зло“, ако „Бог и ѓаволот се борат еден со друг со еднакви сили“, но „такво нешто не постои, зашто и злото не постои. Злото е едноставно отсуство на доброто“. Во поединецот со слободна волја постои борба меѓу доброто и злото. Ако нема борба, тогаш секој е предодреден да биде добар или злобен во своите постапки независно од слободната волја. Во тој случај, поединецот нема потреба да избира меѓу доброто и злото. Слободната волја дава еднаква шанса за избор и на доброто и на злото. Дуализмот се дефинира како сведување на сите пројавувања во светот и животот на два самостојни, меѓусебно различни принципи (Корубин и Ацески 1995:89). Злото е принцип кој е различен од принципот на доброто, а неговата самостојност се согледува токму во постоење на суштества кои функционираат според него. Најдобар пример за тоа се демоните. Ако целото создание е добро, тогаш нема отсуство на добро во него. И пониското добро е добро и не е зло.

Еден од интервјуираните резонира: „Што најмногу ни смета? Ни смета кога сме ограничени, кога не сме слободни. Бог е слободен. Може да прави што сака. Ако ние

сме создадени според ликот Негов, какви треба да сме? Слободни. Затоа и луѓето се слободни. Бог не ги ограничува“. Но, друг одговара: „Слободата не значи дека може сè да се прави. Слободата дава човекот сам да одлучува меѓу доброто и лошото. Во слободата има и ограничување, бидејќи треба да избереме меѓу две работи“. Ако една со друга се исклучуваат, тогаш човекот нема слобода да ги избере двете, туку е принуден да избере само една од нив. За еден од интервјуираните, тоа не е вистинска слобода. Тој ја дефинира слободата „како послушност на она што Бог го кажува“, затоа што човекот без Бога не може „ни да постои ни да дејствува“; „Мислата на човекот дека без Бога ќе може да живее во некоја своја слобода, да дејствува ‘слободно’ без Него, е најголемата лага во која голем дел од светот денеска верува. Напротив, човекот без Бога, всушност, ја губи својата слобода да биде вистински среќен“; тој „нема вистинска слобода, туку навлегува во ропство - ропството на гревот“; кога човекот паднал во грев, „си ја ограничил својата слобода да се остварува себеси како човек“. Но, друг ја согледува слободата токму во изборот меѓу работи кои меѓусебе се исклучуваат: „која е поентата на слободата ако немате право на избор? Тогаш не е слобода. Не може двете ствари да ги имате“. Цуцуловски резимира: „Најчесто, одговорот е во постоењето на слободата. Ставен во ситуација да бира, човекот може да згреши. Тој, исто така, греши затоа што е, за разлика од Бога, ограничено суштество“. Тоа значи дека човекот греши не само затоа што е слободен, туку и затоа што не е слободен. Католик вели: „во самата слобода како таква, која што ја имаме како карактеристика, постои опасноста да згрешиме“. Но, човекот смета дека погрешил кога не го сака тоа што го сторил. Ако е навистина слободен во моментот, тогаш не е грешка тоа што го врши. Тој го врши по слободен избор. Еден од интервјуираните смета дека „преку слободата, човекот греши“, но додава: „Ако човекот нема слобода, пак ќе греши“. Во продолжение е дел од едно од извршените интервјуа:

- „Возможно ли е во свет каде што сè е добро, да остане сè добро?“

„Не“.

- „Зошто?“

„Затоа што човекот греши. Има грешна природа. И ако му е сè добро направено, тој пак ќе греши“.

- „Добро, грешна природа има сега човекот, меѓутоа тогаш?“

„Имаше“.

- „И тогаш?“

„Имаше. Беше таков. Ако немаше нешто грешно во него, тој немаше да згреши“.

- „А од каде потекнува тоа грешното?“

„Од кај потекнува? Од битието“.

- „Создаден е таков, со грешна природа, или како?“

„Па, создаден. Па, веројатно да, бидејќи сака да истражува. Сакаше да осознае нешто ново и згреши, едноставно. Згреши. Потрагата по новото го наведе да згреши“.

Меѓу христијаните постои и верување дека „Господ ни докажува дека Тој треба да владее“. Но, верата не бара докази. Бог не им го докажува на луѓето ниту своето постоење, камо ли правото на владеење. На оние кои засекогаш ќе бидат против него, ништо не им докажува за своето право на владеење, затоа што тие не ја сакаат неговата власт и никогаш доброволно нема да му се покорат. Бог не им докажува на луѓето, туку им дава избор. Ако сè е добро, тогаш секој избор би бил добар и пак нема да има зло. Слободната волја не може да биде причина за вршење злодела. Токму Бог со својата слободна волја покажува дека таа не е причина за тоа, затоа што самиот не врши злодела. Ако има дури и минимално учество во злото, тогаш не е апсолутно добар. На еден од католиците му поставив прашање дали Бог може да врши зло и го добив следниот одговор: „Бог не може да врши зло, бидејќи Бог не го сака злото. Тој е добар“. На двајца православни им поставив прашање дали Бог може да стане лош. Едниот ми одговори: „Не. Природата Му е добра“. Другиот ми одговори: „Не. Бог е по суштина добар“. На седуммина им го поставив прашањето: „Ако Бог не врши зло и покрај слободната волја, тогаш зошто човекот не е таков?“ Впрочем, вечниот живот би бил невозможен кога луѓето не би биле такви. Еден од одговорите го потврдува тоа: „луѓето во рајот ќе немаат капацитет да грешат, да паднат во грев“; „Адам и Ева го немале тоа“; тие не биле создадени какви „што ќе бидат луѓето во рајот“, туку биле создадени со цел „да ја потврдат својата праведност и покорност за да станат совршени“. Еден од интервјуираните објаснува: „Ако човекот не Го слуша Бога, не оди по Божјиот пат, по она што Бог го одредил за него, тогаш тој веќе тргнал по зло. Значи, кога не си со Бога, си во зло“. Меѓу одговорите е и следниот: „Па, и човекот може да не врши зло ако сака. Зависи од човекот дали сака да прави зло или не сака“. Суштината на другите одговори кои ги добив е дека Бог е несоздаден и вечен, додека човекот е создаден и променлив; Бог нема потреба да созрева, додека човекот ја има таа потреба; Бог не зависи од ништо, а човекот зависи од Бога; Бог е совршен, а човекот може да биде совршен само ако биде со Бога; Бог останува добар затоа што го одржува редот на

сите работи, а човекот го прави она што мисли дека е добро за него дури и кога не е. Еден сметаше дека е „антропоморфско разбирање“ дека ако Бог не врши зло, тогаш и човекот не треба да врши зло. Тоа го спореди со очекувањето дека синот треба да е најдобар спортист на денешницата, ако таткото бил најдобар спортист во минатото. Но, човекот е Божја креација. Тој не е креатор каков што е Бог. Човекот не ги создава своите деца на начинот на кој Бог ги создал Адам и Ева. Еден од интервјуираните вршеше споредба на Бога и човекот со него и неговиот син: „Не е доволно син ми да не прави нешто. Јас сакам да не сака да го прави тоа што не го прави“. Но, тој не му го дал својот лик на синот како што Бог му го дал на човекот. Најдостојна за восхит била мајката, која со надеж во Бога трпела додека гледала како седумте синови ѝ биле измачувани и убивани (2 Мак 7:20) и која ги поттикнувала да трпат со зборовите: „Јас не знам како се најдовте во мојата утроба; јас не ви ги подарив ни духот ни животот, ниту преку мене се образувал составот на секого од вас. Затоа, Создателот на светот, Кој го создал човечкиот род и на сè му дал почеток, пак милостиво ќе ви даде и дух и живот затоа што сега не се штедите заради Неговите закони“ (2 Мак 7:22-23). И неверникот е свесен дека нема контрола врз особините кои му ги пренесува на својот потомок. Покрај тоа што го воспитува, тој го запознава своето чедо во текот на животот и знае дека не може да ја изгради неговата личност било како во било кое време.

Еден од теолозите вели дека „злото е измислено од созданието, а не од Бога. Но, Бог го дозволува заради слободната волја на човекот“; „Без разлика колкав ремен и трагедија носи гревот, Бог го дозволува заради слободната волја, бидејќи ако ја нема слободната волја, го нема човекот како образ Божји“. Но, како што вели еден од православните, гревот ја „нарушува дадената природа“ на луѓето „да бидат добри како што е сè создадено добро“. Ако слободната волја е добра, тогаш нема да измислува зло. Друг православен, пак, злото го нарекува болест. Залудно би му зборувале да оздраве на ментално болниот кој животот го минува во психијатриска болница. Августин констатира дека злобната волја е дефект, а да се бараат причините за дефектот е исто што и да се бара да се гледа темнината и да се слуша тишината (Augustine 1887a:405). Тој го поставува библиското прашање: „Кој може да ги согледа своите грешки?“ (Пс 19:12). Ако злото е случајна болест или случаен дефект, тогаш не постои гаранција за целосен имунитет и за ефикасен лек. Во тој случај, Бог не би можел да има совршена контрола на она што се случува дури и со него. Меѓу одговорите кои не ја споменуваат

слободата или слободната волја како причина за стореното злодело, накратко се следните:

- Според библиската нарација, пред да го пробаат плодот на дрвото за познавање на доброто и злото, првите луѓе не знаеле за добро и зло. Ева не ја разбрала добро заповедта. Таа воопшто не размислувала дека тоа што ќе го направи, ќе Го повреди Бог. Тоа е голем дел од суштината на гревот денес. Луѓето не размислуваат дека тоа што го прават е против Бог.

- Честопати, љубопитноста за одредени работи станува кобна за нас.

- Бидејќи биле лакоми. Сакале повеќе, да бидат како Бог. Човечкото проработува во нив.

- Злоделото е последица на гордоста.

Еден од оние кои одговараат дека луѓето сториле злодело „заради слободата“, додава дека „коренот на таа злоупотреба на слободата што довела до злодела е гордоста“, што подразбира истовремено „високо мислење за себе и желба да бидеме нешто повеќе од она што всушност сме“. Книгата Мудрост Сирахова вели: „Почетокот на гордоста е оддалечувањето од Господа, кога срцето на човекот ќе отстапи од Создателот негов; горделивоста е почеток и на гревот; кој ќе ѝ се предаде, ќе изблуде одвратност“ (Сир 10:14-15). Против гордоста говори и библиската нарација во контекст на пророштвото за смртта на вавилонскиот цар (Ис 14:11-15) и пророштвото против тирскиот цар (Ез 28:11-19). Бог говори: „Ти беше совршен во патиштата свои од денот кога беше создаден, сè додека не се најде во тебе беззаконие“ (Ез 28:15). Секој што прави грев, прави и беззаконие; и гревот е беззаконие (1 Јн 3:4). Во Светото писмо на македонското Библиско згружение се употребени термините „гордост“ и „гордееме“ во позитивна смисла во четири стиха: „се гордееме со надежта во славата Божја“ (Рим 5:2), „се гордееме и со маките“ (Рим 5:3), „за моја гордост во денот Христов“ (Фил 2:16) и „се гордееме со Христос Исус“ (Фил 3:3). Во другите Библии кои се предмет на моето истражување, терминот „горд“ е употребен само во Фил 2:16 во второто католичко издание на Ревидираната стандардна верзија. Во другите три стиха се користат термините „радува“ или „слави“, кои се среќаваат и во Библијата на кралот Џејмс и во Американската стандардна верзија. Во сите четири стихови, Женевската Библија го користи терминот „радува“, Дуе-Ремс Библијата „слави“, а Новата Библија на Оксфорд „пофали“. Еден од протестантите тврдеше дека гордоста може да биде добра или лоша зависно од контекстот: „контекстот го одредува значењето“. И покрај

тоа, тој беше убеден дека Исаија и Езекил говорат за Луцифер во контекстите за вавилонскиот и тирскиот цар. Кога му посочив за што говори контекстот, тој одговори: „Не е контекстот таков“. Во тие контексти се зборува за ангел кој бил печат на совршенство и имал полнота на мудроста (Ез 28:12-14), но посакал да стане рамен на Севишниот (Ис 14:14). Во тоа совршенство и таа мудрост, еден ангел си дозволил да помисли дека може да стане рамен на единствениот Бог. Претставник на една од христијанските заедници вели: „Гревот е необјаснив. Од каде во едно совршено суштество, кое што немало склоности кон грев, да се појави грев? Гревот не може да се објасни. Необјаснив е за нас смртниците. Значи, не можеме да го сфатиме“. Во книгата Мудрост Соломонова е запишано: „Бог го создаде човекот за нераспадливост и го направи слика на Своего вечно битие; но поради завист од ѓаволот, смртта влезе во овој свет, а неа ја доживуваат оние што му припаѓаат“ (Мудр 2:23-24). Католик објаснува дека „злото на земјата доаѓа преку ѓаволот“, кој „не сакал повеќе да Му служи“ на Бога; откако „Бог го создава човекот и го става во рајот, ѓаволот му завидува“. Еден од протестантите, пак, го дефинира како завист „првиот грев, првото зло“ на ангелот Луцифер, кој „сакал да биде еднаков со Бог и затоа кренал побуна против Него“.

За војната меѓу ангелите пишува во последната книга од Библијата која се однесува на крајните времиња, но поединци веруваат дека таа војна се случила пред создавањето на човекот и ја комбинираат со првата книга која се однесува на почетните времиња: „пред Адам и Ева да паднат“, „се случила големата битка на небото кога Луцифер паѓа и повлекува една третина од ангелите кои стануваат демони. Тоа се случува пред Адам и Ева“. Оттаму, добив потврдни одговори и на прашањето дали злото постоело во рајот и на прашањето дали злото постоело пред создавањето на човекот. И во двата одговори ми беше посочено дека злото постоело во побунетиот ангел. Еден од теолозите укажува на верувањето дека постои вечно добро и вечно зло: „Тоа е големо влијание, што се појавува со апокрифната литература“. На прашањето дали злото постои вечно, протестант ми одговори „дека физичкиот универзум, кој што е создаден, е неутрален по карактер и е отворен по исход. Тој не е ниту добар ниту лош“; „злото, според библиската традиција, не е вечно“; неговите почетоци се „мистериозни“; Библијата „не дискутира“ за потеклото на злото, како да ни „остави подотворена врата“. Меѓу христијаните постојат несогласувања во однос на создавањето на светот и падот на човекот. Еден од интервјуираните посочува дека „во

оригиналниот текст“ се користи староеврејскиот термин „јом“, кој „е преведен како ден, а може да значи неодреден временски интервал“. Едни сметаат дека Бог создал сè во шест 24-часовни дена, а други во шест долги периоди. Тоа се поврзува и со негирањето или поддршката на еволуцијата. Едни веруваат дека живите суштества се директно создадени од Бога, а други дека Бог ги создавал преку еволуција. Но, во првата книга од Библијата е запишано дека човекот е создаден од земен прав (1 Мојс 2:7) и жената е создадена од реброто на човекот (1 Мојс 2:22), а не преку еволуирање на некое животно. Додека едни ја толкуваат Библијата во поддршка на своите верувања, други ја третираат како бајка во поддршка на своите неверувања. Еден од интервјуираните говори против толкувањата на Библијата од страна на оние кои го заменуваат троичниот Бог со вонземјани. Друг не ја исклучува можноста од постоење на живот на други планети: „Можеби некаде постојат и други луѓе. Колку галаксии има?“ Додека еден смета дека „Библијата ја третира оваа планета“, но не кажува „дали постои живот надвор од оваа планета“, друг вели: „Колку што знам од Библијата, на сите планети каде што живеат суштества, било поставено тоа дрво“ за познавање на добро и зло. Во книгата Битие може да се забележи дека Бог го оценува тоа што го создава како добро (1 Мојс 1:4, 8, 10, 12, 18, 21, 25) и многу добро (1 Мојс 1:31). Но, Тој проценува што не е добро (1 Мојс 2:18) и разликува добро и зло (1 Мојс 3:22). Господ Бог направил да израсте дрвото за познавање на доброто и злото сред рајот (1 Мојс 2:9), но му забранил на човекот да го вкуси неговиот плод (1 Мојс 2:16-17). Бог го создал човекот според Себеси (1 Мојс 1:27), но човекот не знаел сè што Бог знаел (1 Мојс 3:22). Човекот бил гол и не се срамен (1 Мојс 2:25), ама разбрал дека е гол и се покрил откако го вкусил плодот од дрвото за познавање на доброто и злото (1 Мојс 3:7). Ева знаела дека не смее да јаде од неговиот плод (1 Мојс 3:2-3), но јадела (1 Мојс 3:6). Змијата ја прашала дали е вистина дека не смее да јаде од ни едно дрво во рајот (1 Мојс 3:1), но тоа не било вистина (1 Мојс 2:16-17). Ева ја знаела вистината дека смее да јаде од сите дрва, освен од дрвото за познавање на доброто и злото (1 Мојс 3:2-3). Откако жената јадела, му дала и на мажот да јаде (1 Мојс 3:6), а потоа самата рекла дека била измамена од змијата (1 Мојс 3:13). Откако и двајцата јаделе од плодот, се криеле и еден од друг и од Бога (1 Мојс 3:7-8). Змијата им рекла дека нема да умрат и дека ќе станат како Бог, знаејќи што е добро и зло (1 Мојс 3:4-5). Тие не умреле физички веднаш, а Бог потврдува дека станале како Него, знаејќи што е добро и зло (1 Мојс 3:22). Иако ги предупредил дека ќе умрат ако јадат од дрвото за познавање на

доброто и на злото (1 Мојс 2:17), откако јаделе, Бог оневозможи да јадат од дрвото на животот за да не станат вечни (1 Мојс 3:22-24).

За човекот да врши општ избор меѓу општо добро и општо зло, треба да знае што е општо добро и што е општо зло кога го врши општиот избор. За човекот да врши посебен избор меѓу одредено добро и одредено зло, треба да знае што е одредено добро и што е одредено зло кога го врши посебниот избор. Христијаните не се согласуваат дали првите луѓе знаеле за било какво зло пред да го вкусат плодот од дрвото за познавање на доброто и злото. Според едни, човекот во рајот воопшто не го познавал злото пред да гокуси плодот, на што укажуваат и следните одговори: „Според библиската нарација, пред да го пробаат плодот на тоа дрво, тие не знаеле за добро и зло“ и „Тие не биле ни свесни дека сториле злодело“. Но, Бог им посочил одредено зло уште пред да го пробаат плодот, а тоа е дека ќе умрат ако го пробаат. Според други, човекот во рајот знаел за постоењето на злото во некоја форма. Тоа го потврдува следниот одговор: „Злото постои уште пред создавањето на човекот. Првобитните луѓе уште пред да погрешат знаат за неговото постоење“. Христијаните не се согласуваат ниту за реалноста ниту за значењето на дрвото за познавање на доброто и злото сред рајот. Еден од православните верува во неговото реално постоење: „Поставувањето на дрвото на спознанието на доброто и злото е знак, односно еден вид аларм дека во од Бога создадениот начин на постоење - говориме и за духовниот и за материјалниот свет - веќе настанала онаа болна состојба што ние ја нарекуваме зло“. Друг православен не верува во неговото реално постоење: „Секое дрво Бог можел да го посочи за едноставната заповед да не јадат од него. Мојсеј лично го интерпретирал откровението што го добил и го нарекол дрво за спознавање на добро и зло“. Еден вели: „Бог сакал да го прошири семејството, како што секој човек сака. Но, мора да бидат искушувани, искушани дали ќе Му веруваат на Господа или не. Тие паднале на тој испит“. Друг вели: „Тоа си постоело таму, не за нивно искушение, туку за Господ да им каже: ‘Верувајте Ми на Мене. Јас ќе ве водам и ќе ви кажам од кои дрва треба да јадете, од кои не треба и покасно дали треба да јадете од тоа или не’“. Единствениот на кој му го поставив прашањето дали постоењето на дрвото за познавање на доброто и злото е искушение, одговори дека „немало злоба во тоа“, туку „е можност да се покаже почит и љубов“; Самото поставување на дрвото „е мудро“; За човекот, „тоа е прифаќање на својата положба како творба.“

Еден од теолозите вели дека во изразот „дрво за познавање на доброто и злото“, за „доброто“ е употребен термин кој значи „да направиш нешто што ќе те одведе на добар пат“, а за „злото“ е употребен термин кој значи да направиш „нешто што ќе те однесе на пат, којшто е спротивен на добриот“. Тој тврди дека во староеврејскиот јазик не постои термин кој значи „лош“. Но, спротивно од доброто е лошото. Според него, вистинскиот превод на тие два збора е „знаење“. Но, последиците од вкусувањето на плодот од тоа дрво за целото човештво значат познавање на добро и зло, онака како што и пишува во библискиот текст. Двајца интервјуирани говорат за настанатите последици. Едниот вели дека Адам и Ева „завлегуваат во еден нов свет“ со појави „кои што не беа дел од Божјиот план: распаѓање, болест, смрт и други“. Другиот кажува дека претходно „ниту животните се плашеле од луѓето ниту природата имала непогоди“, но тоа се променило по отстапувањето на луѓето од Бога, кога „природата добива нова форма“, за која се својствени и стравот на животните и природните непогоди. Тоа значи дека Божјиот план пропаднал. Ангели станале демони, а човечката природа станала грешна. Целиот свет лежи во зло (1 Јн 5:19). Ниту демоните ниту првите луѓе не се спротивставиле на злото, туку на Бога. Но, еден од протестантите посочува дека „никој не може да Го испревари ниту да Го шокира Господ со некои грешки“; Бог има план „пред сè да се случи“; Откровението ни кажува дека „јагнето беше заклано уште пред создавање на светот“ (Откр 13:8). Претставник на една од христијанските заедници укажува на тоа дека „планот на спасението стапува на сцена, којшто е создаден уште пред да се создадат луѓето на земјата“; тој план подразбира „Единородениот Божји Син да умре“. На еден од теолозите му поставив прашање: „А, возможно ли било човекот никогаш да не земел од плодот на тоа дрво?“ Тој одговори дека ако не земел од плодот на тоа дрво, „тогаш би било рај, ама се поставува друго прашање“, а тоа е на кој начин би се „проширило“ човештвото; Бог им заповедал да се размножуваат и да ја наполнат земјата (1 Мојс 1:28), но „како би се наполнил светот? Како би се развило тоа? Ако би било рај на земјата, како би функционирало сето тоа?“ Меѓутоа, се поставува и друго прашање: „Дали тоа било Божјиот план или, пак, не било тоа Божјиот план?“ Божјиот план би требало да е размножувањето на безгрешниот човек, а не на грешниот. Точно е дека Библијата не кажува дали луѓето во рајот имале совршена контрола и дали постоеле граници на нивното размножување. Христијанинот не си го претставува рајот како место во кое луѓето бесконечно и неконтролирано се размножуваат. Само при едно интервју поставив прашање:

„Возможно ли било размножувањето во рајот?“ Добив одговор: „Не верувам дека ќе има, зашто во рајот е сè совршено“. Според тоа, размножувањето не е совршено, а несовршеното било заповедано во рај. Кога објаснив дека прашањето не се однесува на идниот рај, туку на минатиот, во кој живееле Адам и Ева, интервјуируваниот посочи дека проблемот настанува кога се верува дека „ако тогаш се случувало тоа, ќе се случува и понатаму“; ние „не можеме да ги споиме тие две работи“, односно рајот во минатото со рајот во иднина. Библијата не кажува како би настанала трансформацијата на човекот, доколку вечно останел во рајот. Но, христијанинот ги разликува минатиот и идниот рај според промените во човекот. Меѓу христијаните има и верување дека „Адам и Ева донеле добра одлука, бидејќи ние сме овде благодарение на таа одлука. Луѓето не можеле да се размножуваат во рајот“. Тоа го потврдува цитатот од светата книга, што ја содржи „вистината која била загубена“:

А еве, гледајте, ако Адам не беше извршил престап, не би паднал, туку би останал во Еденската градина. И сето она што беше создадено би морало да остане во истата состојба во која беше, заради тоа што беше создадено. И би морало да остане засекогаш и крај не би имало. И деца не би имале. Затоа, тие би останале во состојба на невиност, немајќи радост, зашто не би ја познавале бедата, добро неправедно, зашто не би го познавале гревот. Но, гледајте, сè беше сторено во мудроста на Оној Кој знае сè. Адам паднал за да има луѓе, а луѓето постојат за да имаат радост.

Но, тоа значи дека Бог го посакувал падот и дека тоа што го создал добро, не е подобро од паднатото. А, всушност, падот не е добар и паднатото не е добро. Претставник на христијанска заедница посочува библиски стих, кој вели дека Божјите дела се совршени (5 Мојс 32:4). На прашањето: „Совршено ли е да постои дрво за спознавање на добро и зло?“, ми одговори дека „е совршено“; грешката настанала заради „недостиг на почит во Адам и Ева“. Потеклото на тој недостиг го објаснува на следниот начин: „Бог ги создал луѓето со можност да ги стекнуваат Неговите особини, но не направил копија од Себе. Ние садиме семе, а тоа има потенцијал да стане дрво. Секоја особина се развива“; Бог „можел и веднаш да ги создаде сите луѓе, но решил и брачниот пар да создава. Ние не ја разбираме совршеноста на Бога“. И покрај тоа што говори за совршеност на Бога, тој предизвикува сомнеж во совршеноста на Божјите одлуки преку посочувањето на можноста да ги создаде сите луѓе наеднаш наместо преку размножување. Потоа самиот го признава неразбирањето на Божјата совршеност. Еден од протестантите објаснува дека човекот со својот ограничен ум не може да го разбере совршениот Бог: „Кога би Го разбрале целосно Бог, Бог не би бил

Бог“. Тој верува „дека целокупно во Библијата, иако има нејасни работи, има многу повеќе јасни работи и тоа може да нè држи нас во вера“; човекот може да се праша: „Како може Господ да е добар, а да дозволи лошо?“ и да каже: „Па, не верувам во Господ. Не можам да Го разберам“; меѓутоа, „тоа што има многу работи“ што ги разбира, го мотивира да чекори во Бог „со надеж дека еден ден“ ќе го разбере и тоа што сега не го разбира; „Бог ќе ги открие“ работите што човекот не ги разбира. Новиот завет сведочи дека Отецот е во тајност (Мт 6:6), крие тајни (Ефес 3:9), открива тајни на различни генерации (Ефес 3:3-5) и на различни припадници на иста генерација (Лк 8:10). Еден од универзитетските професори вели дека во човековата природа е „да се сомнева и да ги открива тајните на своето постоење: кој е тој, кој го создал, каде оди, кои се неговите задачи и цели, што треба да направи во својот живот за да го оправда своето постоење, каде ќе стигне, има ли крај неговиот живот“ итн. Од една страна, се сомнева, а од друга страна, открива тајни. Тој вели и: „Еманат на човековото постоење е да најде одредено засолниште каде ќе ја жртвува слободата и каде ќе се ослободи од тежината на неминовноста да бара одговори на крајните антрополошки егзистенцијални прашања, оние погоре наведените“. Од една страна, ја жртвува слободата, а од друга страна, се ослободува.

Теолог вели дека „злото не постои“, односно „нема онтолошко постоење“. Еден од православните одговара дека „злото е само отсуство на добро, а не некоја засебна состојба независна од доброто“. Тоа го поткрепува и со тврдењето дека „темнината е отсуство на светлина и дека, всушност, темнина не постои“ исто како што е и со „ладот и топлината“. Друг православен ги споредува доброто и злото со денот и ноќта: „Нема некое тело како што е Сонцето. Нема некое тело од каде што би извираше темнина па да речеме дека има ноќ. Така е и со злото. Нема извор. Нема извор, туку е само недостаток на добро, отсуство на добро“. Универзитетски професор резимира: „Злото во православното христијанство нема онтолошка подлога и се смета за небитие“. И католик одговара дека злото „не постои, туку е недостаток на доброто“. Августин вели дека „темнината е отсуство на светлина“ (Augustine 1886:176). Еден од протестантите, пак, го дефинира злото како „недостаток на добро“, но потоа го споредува со вакуумот за да докаже дека и злото постои како што постои и вакуумот. Кога од неговиот доказ произлезе мојот заклучок дека злото постои, тој потврди дека постои „како категорија, меѓутоа како категорија не е создадено“. Според него, и сатаната е злобен „по избор“, а не „по создавање“. Но, дури и да е по избор, тој е злобен во своето постоење. Битијата

можат да бидат зловни или добри. Злобата и добрината се нивни особини. Книгата Битие не вели дека Бог го создал доброто, туку дека тоа што го создал било добро. Кај христијаните постои тенденција да се негира постоењето на злото. Еден од православните вели дека „нема ништо лошо“. Книгата Мудрост Сирахова вели дека сите Господови дела се прекрасни (Сир 39:40) и сè во свое време ќе биде признато за добро (Сир 39:41). Но, Библијата предупредува: „Тешко им на оние, кои злото го нарекуваат добро, а доброто - зло“ (Ис 5:20) и вели дека зрелите „разликуваат добро од зло“ (Евр 5:14). Бог вели: „Јас ја создавам светлината и ја правам темнината“ (Ис 45:7). Кога Бог ги создал небото и земјата, имало темнина (1 Мојс 1:1-2). Бог ја создал светлината (1 Мојс 1:3). Тој ги создал светилата на небесниот свод (1 Мојс 1:14-17). Темнината и светлината, како и ладот и топлината, се својства на битијата и како такви, постојат. Една просторија и предметите во неа постојат и со и без вклучено светло. Тврдењето дека злото нема онтолошка основа е слично на тврдењето дека доброто нема онтолошка основа, затоа што и доброто создание не постоело пред да биде создадено. На еден протестант му поставив прашање: „Дали е добро созданието во кое што е можно злото?“ Ми одговори: „Да, секако“. Но, созданието во кое е можно зло, не е апсолутно добро. Тој ми објасни дека „лош човек“ може да направи „добро дело“ и „добар човек“ може да направи „лошо дело“, така што многу е важно да се разграничат „природата на човекот“ и „неговите дела“. Но, делата се резултат на неговата природа. Библијата вели дека секое добро дрво дава добри плодови, а лошо дрво дава лоши плодови (Мт 7:17) и дека не може добро дрво да дава лоши плодови и лошо дрво да дава добри плодови (Мт 7:18). Како пример ги посочи децата, кои „во суштина се добри“, но „можат да направат лоши работи“. Тој верува дека Бог „ги створил луѓето добри“, но поединецот „околностите го направиле таков... да стане лош“; сепак, луѓето „секогаш може да се вратат кон оригиналниот план и многу полесно да бидат добри отколку лоши“. Но, апостолот Павле им се обраќа на Ефесјаните: „по природа бевме како и другите, чеда на гневот“ (Ефес 2:3). Библијата сведочи за постоење на чеда Божји и чеда ѓаволски (1 Јн 3:10). Кој прави грев, од ѓаволот е, зашто ѓаволот греша од почетокот (1 Јн 3:8). На еден православен му посочив дека ѓаволот греша од почетокот и му поставив прашање: „За кој почеток станува збор?“ Го добив следниот одговор: „Од почетокот на времето. Небесниот свет е создаден во првото создавање. Грешката на ѓаволот се случила уште пред создавањето на материјалниот свет. Но, тоа не смее да се сфати како аномалија на

Божјото создание“. Исус го нарекува ѓаволот „човекоубиец од почетокот“ (Јн 8:44). На друг православен му поставив прашање зошто се вели дека ѓаволот е човекоубиец од почетокот. Тој ми одговори дека станува збор за „почетокот на човечкиот род, а не од почетокот“, кога и тој самиот бил создаден, „зашто и тој има почеток“. Потоа објасни: „Човекоубиец е во смисла на тоа дека од завист сака да го отфрли човекот од возвишената позиција што му е наменета на човекот, а тоа е да биде Бог по благодат“. Му го поставив и следното прашање: „Кога веќе ја споменавте благодатта, може ли да се каже дека падот на ангелот и на човекот е резултат на недостаток на благодат?“ Тој одговори негативно и објасни дека без благодат „не можеме да живееме. Тоа е Божјата нескрепена енергија“; иако станува збор за иста енергија, „колку ќе Му оставиме простор на Бога да делува во нашето срце, толку ќе делува. Нема да влезе повеќе, туку само толку колку што ние ќе дозволиме“; тоа не значи дека „Бог ни одзема благодат, туку ние ја бркаме со нашата одлука“. Тоа го потврдува уште еден православен: „Адам и Ева имале најголема благодат и сами си отстапиле“; и Адам и Ева биле „лице в лице со Бога“; тие разговарале „очи в очи“. Прашањето го поставив на уште двајца православни. Од едниот добив одговор: „Не е недостаток на благодат. Тој имал изобилство на благодат“. Од вториот добив одговор дека „Бог ја дава Својата благодат непрекинато и тие ја имале Божјата благодат во рајот“. И покрај изобилната и непрекинатата Божја благодат, и ангели и луѓе се утврдуваат во злото. Кај ангел се јавила гордост. Ангелот станал сатана препуштајќи ѝ се на гордоста наместо да ѝ се спротивстави. Ѓаволот не може да се спореди со Бог, но успеал да го наклевети пред ангелите и дури и да стекне следбеници. Ева не ѝ се спротивставила на змијата, туку ја послушала неа наместо Бога. Адам, пак, ја послушал Ева. Дури и да имале слободна волја, тоа пак не објаснува зошто битијата го избрале злото, токму затоа што можеле и никогаш да не го изберат. Дури и да бил човекот создаден со слободна волја, тоа не објаснува зошто сторил злодело, ако можел никогаш да не го стори.

2.3. Ако сите луѓе треба да ја извршуваат Божјата волја, тогаш зошто Бог му подарил слободна волја на човекот?

Цуцуловски вели:

Можеби на ова прашање треба да одговори Бог, нормално, ако постои. Инаку, гледано логички, нејасно е зошто на некое суштество би му се дало слобода да одлучува, ако, од друга страна, мора беспоговорно да следи нечија волја, во

случајов, Божјата волја. Тоа говори дека религиозните прашања се во доменот на верата, а не на разумот. Таа, според својата природа, е надрационална.

Православен одговори: „треба Бог да Го прашате зошто му подарил слободна волја“ на човекот, но додаде: „мислам дека тоа е најголемиот дар. Ако сме го немале тој дар, ние не би биле луѓе“, односно луѓето „би биле само роботизирани битија кои што би функционирале онака како што им е дадено, а не онака како што тие сакаат“; Бог може сè „да нè натера, освен слободно да Го сакаме“; „Тој може сè“, „ама ние можеме да одлучиме да не Го сакаме, да не живееме според Неговите начела, да не Му се уподобуваме“. Според друг православен, „тоа е една љубов која што ние не можеме со разумот да ја сфатиме“. Иако тврдеше дека „не смееме ние нашата слика од паднатата природа тука“ да ја пресликуваме „на Божјата реалност“, посочи дека во меѓучовечките односи „можеш да видиш дали има љубов само ако тотално му ја оставиш слободата на човекот“; ако почнеш „со ограничувања“, тогаш „не можеш да видиш дали има љубов“. Интервјуираниот ја спореди љубовната врска на Бог и човекот со љубовната врска меѓу луѓето. Но, ако меѓу луѓето нема љубов, тие можат да ја прекинат меѓусебната врска и да започнат љубовна врска со други. Еден човек може слободно да ја одбие љубовта на друг човек, без да очекува сигурни негативни последици. Човек кој не е во љубовна врска со друг човек, не мора да доживее пекол само затоа што не е со него. Но, оние кои не се во љубовна врска со Бога, туку „Го забораваат“, „ќе заминат во пеколот“ (Пс 9:17). Ако ти е мачно да бидеш со некој којшто те сака, тогаш е подобро да не бидеш во заедница со него. Но, ако не си во заедница со Бога, тогаш ќе доживееш „вечна мака“ (Мт 25:46). На еден од теолозите му го поставив следното прашање: „Има ли вредност слободната волја за оние кои што ќе завршат во пеколот?“ Тој ми одговори дека „има вредност“, затоа што тие самите „си го избрале“ и „нема да речат: ‘Овдека сме не по своја вина.’“ Но, во пеколот завршуваат луѓето кои не ја признаваат својата вина и кои му се спротивставуваат на Бога. Откровението сведочи за луѓе кои Го проколнуваат Бог поради своите болки, но не се покајуваат за своите дела (Откр 16:10-11) и за луѓе кои дури и ќе му се придружат на сверот за да војуваат (Откр 19:19). Еден од протестантите вели дека оние кои „го избрале гревот“, „ќе завршат во пеколот, зашто тоа го сакале“. Но, тие сакаат да вршат грев, а не да одговараат за неговото извршување. Едни согледуваат, а други не согледуваат ограничување на човековата слободна волја во исполнувањето на Божјата волја. Еден го дава следниот одговор: „Исполнувањето на волјата Божја не значи

ограничување или лимитирање на човековата слободна волја, туку претставува живеење во заедница со Бога, бидејќи тоа е смислата на човековото создавање и негово егзистирање“. Друг, пак, посочува дека „имаме одредени граници“, кои се поставени за „да не се отклониме од својот пат“, кој ќе не одведе „до Бога“. Додека еден протестант вели: „Бог дал правила за живеење, со цел човекот да живее безбедно, слободно и да напредува“, друг протестант вели: „Божја волја не се закони, принципи, што ние треба да ги исполниме“, односно „сè се прави од љубов“, а „не да исполнуваме некои правила и прописи“. Претставникот на Прахристијанската заедница „Универзален живот“ одговара:

Секој има слободна волја да размислува и да дејствува како што сака. Тоа е негово загарантирано право како живо суштество, но на своја одговорност, што значи според законот за причина и последица... Божја волја е нашата слободна волја да биде во рамките на Духовните закони, Божјите закони, за доброто на човекот и светот во кој живее и глобално, на универзумот во кој живееме, затоа што сè се регистрира во планетите на складирање (нашите чувства, мисли, зборови и дела) и ни се враќа она што сме го посеале, според законот за сеидба и жетва. Затоа Божјата препорака е да живееме и да дејствуваме според Божјите закони, кои Тој секогаш ги објаснува преку Неговите вистински пророци кои Тој ги испраќа на Земјата за да ги разјаснат Духовните закони за сите области во животот во светот во кој живееме. Така и во ова време Тој го испрати Својот пророк, нашата сестра Габриеле, која од 1975 година е пророк Божји и ги поучува Божјите закони за сите области од животот многу детално, како што никогаш досега на оваа Земја не било по Исус Назарет, нашиот Спасител. Затоа што ако живееме и постапуваме спротивно на Божјите закони, ќе го доживееме она што сме го посеале. Ние имаме слободна волја да постапуваме и спротивно на Божјите закони и потоа ја доживуваме жетвата на нашата сеидба.

Православен објаснува: „Бог му даде слободна волја на човекот за човекот да има љубов, да покаже љубов во извршувањето на Божјите заповеди“; ако го создал „како марионета или како робот“, „немаше да има потреба ни од заповеди ни од било какви учења од Бог“, но „тогаш нема да има љубов“. На еден од интервјуираните му поставив прашање: „Возможна ли е љубов без слободна волја?“ Ми одговори: „Не. Тие заедно одат. Слободна волја не е да вршиш зло, туку секогаш да вршиш добро“. Додека еден ја согледува слободната волја во постојаниот избор на доброто, друг ја согледува во изборот меѓу доброто и злото: „Бог му дава слободна волја да избира меѓу добро и зло“. Протестант вели дека „без слободна волја го нема тој степен на заедништво, што Бог го посакуваше да постои меѓу Него и луѓето“; „Библиската традиција зборува за Троицен Бог, Којшто отсекогаш бил во заедништво“ и суштината „која што Бог сака да ја пренесе на тоа што го создава, е таквото заедништво“. Но, Адам и Ева покажуваат

дека троичниот Бог доживеал неуспех во пренесувањето на заедништвото што самиот отсекогаш го имал. Првите луѓе не останале во заедништво со него. Еден од интервјуираните ја претставува непослушноста на Адам кон Бога како „апсолутна љубов“ кон Ева. Според него, Бог му дал можност да остане во Едемската градина, „ама Адам, апсолутната љубов, кажа: ‘Не. Јас ќе одам со жената надвор и ќе ја љубам жената до крајот на животот’“. Друг, пак, вели дека Адам „ја одбрал Ева наместо Бога. Господ можел да му создаде и друга Ева итн“. Ако Адам искрено ја сакал Ева, можел да го моли Бога да ѝ прости и да ја спаси наместо да ја прифати и нејзината и својата смрт. Бог е љубов и оној кој пребива во љубовта, всушност, пребива во Бога и Бог во него (1 Јн 4:16). На искажаниот заклучок дека „во животот на човекот, на врвот треба да му е Бог, а после сè друго“, еден од теолозите предупредува дека „ако размислуваме така, ќе дојдеме до еден малку голем радикализам, бидејќи Библијата и нејзините зборови се напишани концептуално, во еден одреден период“ и не треба да ја сфаќаме буквално; на пример, „маж и жена, кога ќе бидат во брак“, тие се „венчани во Бога“; бракот „не значи дека тие се надвор од Бога“. Но, во Библијата пишува и за бракот. Мажот и жената во брак „веќе не се двајца, туку едно тело“ (Мт 19:6). Бракот не ја менува најголемата заповед: „Возљуби Го Господа, својот Бог, со сето свое срце и со сета своја душа и со сиот свој разум“ (Мт 22:37-38). Исус им се обратил на луѓето: „Ако некој дојде кај Мене и не го намрази татка си и мајка си, жена си и децата свои, браќата и сестрите, па дури и душата своја, тој не може да биде Мој ученик“ (Лк 14:26). Меѓутоа, втората заповед е: „возљуби го својот ближен како себеси“ (Мт 22:39). Човекот треба да ги љуби своите блиски, но не повеќе од Исус (Мт 10:37). Според еден од протестантите, „стандарден класичен христијански одговор“ на поставеното прашање е: „поради љубовта“; Но, Бог „ризикува да не Му биде возвратена љубовта“. Ризикот на Бога е толку висок, што е можно никогаш да не се оствари неговата волја за вечен живот на луѓето во љубовна заедница со него. Друг протестант тврдеше дека „љубов не може да има под принуда. Љубовта е избор, бидејќи е давање и земање“. Истиот укажа на една од промените што ќе настанат во човекот во вечниот живот, но тоа е „една друга димензија“. Таа друга димензија е дело на Бога, за што сведочи и Библијата: „Зашто преку едно принесување, Тој осветените ги направи засекогаш совршени“ (Евр 10:14). Бог може да ги запази луѓето да останат безгрешни (Јуда 1:24). Апостолот Павле на браќата од Коринт им вели: „мртвите ќе воскреснат нераспадливо, а ние ќе се измениме“ (1 Кор 15:52). Вечниот живот без грев би бил невозможен,

доколку Бог не ја промени човечката природа. Луѓето нема да имаат избор да љубат или не љубат некого во вечниот живот, иако тогаш ќе запознаат многумина за кои претходно не знаеле дека постоеле. Додека еден смета дека извршувањето на Божјата волја „ни е можност да ја искажеме љубовта кон Бога“, друг смета дека „ако Бог сакал да му покажуваме само љубов, можел да ни даде само љубов“.

На еден од интервјуираните му поставив прашање: „Дали љубовта е дар од Бога?“ Одговори: „Да“; сите луѓе „го имаат“ тој дар „во себе, зашто се создадени според Божјиот лик“. На друг му поставив прашање: „И се спротивставува ли слободата на љубовта?“ Одговори: „Да. Понекогаш ѝ се спротивставува. Значи, ако јас избирам нешто што е на штета на љубовта“, „тука веќе нема љубовен однос“. Но, ако човекот ги добива од Бога и дарот на љубовта и дарот на слободна волја, тогаш очекувана е нивна совршена хармонија во заедницата на човекот со Бога. Еден од протестантите вели дека Бог „во иста мера ги подарува и двете“; Тој „неисцрпно дава“; „од тоа како ќе ја користиме слободната волја, ќе зависи и како ќе ја користиме љубовта“; „човекот со слободната волја избира да ја изопачи“. Но, во текот на интервјуто, тој објасни дека: „Вистинска љубов е Христовата љубов. Тој даде пример како ние да се однесуваме еден кон друг. Во слободната волја ние избираме да го љубиме ближниот. Во ропството на егото ние избираме да се љубиме себе. И тоа е љубов, но љубов свртена кон самите себе. Вистинската љубов, онаа што Бог ја излива во нас, е свртена кон другите“. Според него, „гревот е тој што ја изопачува вистинската љубов“; „ако има вистинска љубов, се кажува ‘не’ само на работите кои не се добри“; меѓутоа, „во Бог нема зло, нема ништо лошо, така што човек не знам на што би кажал ‘не’ во однос на Божјата волја ако вистински Го љуби Бог“. Му поставив прашање: „Дали тој што те љуби, кога ќе му речеш ‘не’, треба да те казни со смрт?“ Ми одговори: „Човекот има само две опции. Тој самиот по себе нема живот. Неговиот живот е условен во врската со Бог. Изборот да се каже ‘не’ на Бог и да се тргне во спротивен правец, значи да се оди кон смртта. Или се оди кон живот или се оди кон смрт“; „Бог не создал други богови. Бог создал човечки суштества, кои за својата егзистенција зависат од Бог“; „Бог е животот“; „Вршењето на Божјата волја дава живот“; „Изборот да се биде против Бог, наспроти Бог, води кон смрт“.

Поединецот нема избор дали да биде или да не биде создаден. Божјиот збор дури и предупредува: „Тешко му на оној, кој му вели на татко си: ‘зошто си ме создал на светов?’, а на мајка си: ‘зошто си ме родила?’“ (Ис 45:10). Духот за послушност ги

осветува Христовите следбеници (1 Птр 1:2), а Божјиот гнев доаѓа врз синовите на непослушноста (Кол 3:6). Тесниот пат води кон живот, а широкиот кон пропаст (Мт 7:13-14). Послушноста кон Бога или одењето по Божјиот пат е добро, затоа што тоа не го води поединецот во пропаст. Според еден од интервјуираните, „Бог ни ја даде слободната волја за сами да го осознаеме и да решиме дали ќе одиме по Неговиот пат или по другиот пат кој води кон злото. Тие се двата пата: тесниот, кој е исполнет со трње, камења, тешкотии, крстови, но води кон Бога; и широкиот, кој прифаќа луксуз и неморал“; „Бог ни помага да ги осознаеме двата пата, кои ни ги овозможува слободата. Ако не е слободата, ќе се чувствуваме како робови во смисла дека немаме избор“. Но, ако тесниот пат е тежок и широкиот пат води кон пропаст, луѓето повторно можат да се чувствуваат како робови кои немаат избор, затоа што не сакаат ниту тешкотии ниту пропаѓање. Друг вели дека „ние сме создадени по Божји образ. Ние немаме избор. Тука е нашето немање избор. Бог не создал како луѓе и не не прашал дали ќе бидеме луѓе“; а „како ќе Му одговориме на Бог“, „е, всушност, рајот и пеколот“: или стануваме „боголики“ или „самолики, значи, самостојни, одвоени“; во тој контекст, пеколот значи: „да живеам сам со себе“. На претставник на една од христијанските заедници му го поставив прашањето: „Колку е вредна слободната волја за оние кои не се определиле, а ќе завршат во пеколот?“ Го добив следниот одговор:

Слободната волја им е дадена на сите подеднакво. Но, постојат широк и тесен пат. По широкиот пат одат и неутралните и оние кои одлучиле да му служат на ѓаволот. Неутралните не се заинтересирани за опциите кои им се на располагање. Но, тие покажуваат дека не ја прифаќаат Божјата волја. Можеби нема да бидат во првите редови на следбеничката група на ѓаволот, но и тие одат по неговиот пат. Откровението кажува дека ќе бидат исфрлени, затоа што не биле заинтересирани каква е Божјата волја. На Божјата понуда треба да одговорат со „да“ или „не“. Оние кои велат „да“, свесно одлучиле. Другите ја прифатиле понудата на ѓаволот.

Еден смета дека „природно би било да ја следиме Неговата волја“, затоа што „се огледуваме на Бог“. Му го поставив следното прашање: „Зошто на човекот му е дадено да има свое ‘јас’ ако треба да се одрече од себе?“ Го добив следниот одговор: „Не е од Бога таков создаден. Ние се раѓаме со првобитниот грев од Адам и Ева. Нашата природа е повредена од првобитниот грев, меѓутоа по нашето раѓање учиме и добро и зло. Ние се откажуваме од своето ‘јас’, бидејќи е паднато и грешно или повредено од гревот“. Кога го поставив истото прашање на друг, тој одговори: „тука се тие противречности во Библијата“; Тоа значи „не да се одрече од себе, туку да се одрече од

страстите“, односно да „живееш во светот, живееш на земјата, ама со умот, со молитвата да бидеш во Него“; Со други зборови, „ти живеј на светот, социјализирај се, стекнувај богатство, ама правилно да раководиш, да не станеш роб на страстите. Тоа значи да се откажеш од себеси: задоволствата што ги пружаш ти на себе, да ги тргнеш“. Православен одговара: „Не е во целост точно дека сите треба да ја извршуваме Божјата волја. Ние треба да се препуштиме на Неговата волја, бидејќи Господ најдобро знае што ни е потребно во животот“. Тој продолжува: „Меѓутоа, од друга страна, ако немаше човекот слободна волја, ќе беше како робот кој исполнува нешто што го замислил неговиот Создател. За да не биде тоа баш така, Бог му подарил на човекот слободна волја, за да може тој самиот да си одлучи за кој пат ќе се определи во животот“. Ако човекот целосно се препушти на туѓа волја, тогаш секако ќе функционира како робот кој исполнува сè што друг замислил. Католик одговори: „Не треба да ја извршуваат. Добро е да ја извршуваат. Јас кога им ги објаснувам на верниците заповедите Божји, им велама: ‘Не се тоа заповеди. Тоа се, подобро кажано, предлози Божји. За да ти биде подобро, би било подобро да правиш така’“. Ако навистина му било подобро, тогаш ќе направел така. Ако не направил така, тогаш тоа не му било подобро. Бог не му дал предлог, туку му заповедал на Адам да не јаде од дрвото за познавање на доброто и злото (1 Мојс 2:16). Господ го прашува Мојсеј: „До кога ќе се противите на заповедите Мои и на законот Мој?“ (2 Мојс 16:28). Противење на Божјиот закон и Божјите заповеди е и порекнувањето на нивното постоење. Протестант одговори: „тој збор ‘треба’ јас не би го ставил, заради тоа што ништо не треба“. Тој објасни: „ако треба, ти ќе створиш закон. Ако створиш закон, тебе ќе ти биде антипатично да Му служиш на Господ“; „Господ никогаш не сака некој да дојде кај Него да Му служи затоа што тој треба или мора, туку единствено ако ја сфати потребата или користа од заедништвото со Господ и единствено од љубов и од слободна волја“; „Господ сака сите луѓе да Му служат на Него, зашто е добро за нив“, „не би поставил таков услов дека некој треба нешто да прави, бидејќи Самиот Господ знае, тоа ќе стори контраефект“. Тоа го поткрепи со тврдењето: „Ако ти кажам дека мора нешто да направиш, ти нема да го направиш. Ама, ако те мотивирам, ќе го направиш“. Но, тоа би значело дека Бог не ги мотивирал Адам и Ева, туку, напротив, намерно предизвикал контраефект кога им заповедал да не вкусат од плодовите на дрвото за познавање на доброто и злото. Едни се противат, а други се согласуваат дека луѓето треба да ја извршуваат Божјата волја. Претставник на една од христијанските

заедници потврди дека „треба да ја извршуваат Божјата волја“, но додаде дека „тоа не е задолжително“. Според него, „луѓето не се принудувани. Не им се врши притисок да бидат послушни. Слободната волја дава можност секој сам да избере на чија страна е. Бог не сака луѓето да ја извршуваат Неговата волја по секоја цена“. Но, луѓето „по секоја цена“ ќе ја извршуваат Божјата волја, затоа што Христос „ќе ги стави под нозете Свои сите непријатели“ (1 Кор 15:25) и „ќе Му биде потчинето сè“ (1 Кор 15:28). На еден од протестантите му поставив прашање: „Кога во суштина човекот има слобода: кога ја врши Божјата волја или кога не ја врши Божјата волја?“ Ми одговори: „Па, нормално, кога ја врши Божјата волја“. Друг протестант, пак, ја дефинира слободната волја како „избор на човекот на тоа што најмногу го сака, а тоа што најмногу го сака е гревот“. И покрај тоа што гревот е беззаконие (1 Јн 3:4), тврди:

Па, сите луѓе ја извршуваат Божјата волја, дали тие се свесни или не се. Значи, Бог е толку моќен што ги користи бунтот и непокорството на луѓето за Негови цели, иако мислат дека тие се бунтуваат и живеат како што сакаат. Така, сите Му се робови на Бога, дали тие се свесни или не се. Сите Му служат на Него и Бог ги одржува за Свои цели.

На прашањето: „Може ли човекот да Го избере Бога без Бог да го избере човекот?“, ми одговори: „Не може, зашто тоа не го сака. Човекот го сака гревот. Сака да живее независно, да биде свој Бог“. Тој вели дека човекот „не може“ да не го избере гревот, зашто „го бира тоа што најмногу го сака во секоја дадена ситуација. А, тоа што најмногу го сака, не е Бог, туку е гревот. Тоа и Библијата го кажува“. Библијата кажува дека „се сите под грев“ (Рим 3:9) и „нема кој да Го бара Бога“ (Рим 3:11). Исус вели: „Вие не Ме избравте Мене, туку Јас ве избрав вас“ (Јн 15:16). Апостолот Павле вели дека „сè е од Него, според Него и за Него“ (Рим 11:36). Тој го поставува прашањето: „А кој може да се спротивстави на Неговата волја?“ (Рим 9:19). На претставник на една од христијанските заедници, му поставив прашање: „Дали слободната волја значи дека човекот може да Му се спротивстави на Бога?“ Ми одговори: „Да, таа значи дека човекот може да Му се спротивстави на Бога. Тоа и го гледаме“. Потоа додаде: „Бог покажува и доверба кон Своите творби. Човекот има способност да разликува добро и зло. Бог има доверба дека луѓето ќе прават добро“. Но, Господ вели: „Проклет да е човекот кој се надева на човек“ (Ер 17:5). Изразот „се надева на“ во сите други Библии кои се предмет на истражувањето е преведен како „верува во“. На еден од православните му поставив прашање: „Кога човекот е вистински слободен: кога ја извршува Божјата волја или кога може да ѝ се спротивстави?“ Го добив следниот

одговор: „Па, може да ѝ се спротивстави. Значи, во тоа е слободата“. Но, според друг православен, „настрана од Божјата волја, нашата слобода е залудна, односно таа тогаш не постои“.

На еден од интервјуираните му поставив прашање: „Кога волјата е вистински слободна: кога човекот греша или кога не греша?“ Ми одговори: „И во обата случаи“. На друг му поставив прашање: „Кога човекот има поголема слобода: кога може да греша или кога не може да греша?“ Ми одговори: „Кога греша“, „затоа што кога не греша, тој е ограничен. Знае што не е добро и разбирањето према тоа што не е добро, него го ограничува. А, пак, кога греша, тој веќе нема граници“. Тоа е исто како човек да се чувствува слободен затоа што може да изврши дело со кое ќе си наштети себеси. Кога човекот греша, доживува негативни последици. Самото живеење со страв од можни негативни последици е негативна последица од можноста да греша. Тоа не е вистинска слобода. Човекот има вистинска слобода само кога не греша, зашто тогаш може слободно да прави што сака и да не се грижи дека ќе има негативни последици од тоа што го прави. Тоа го потврдија дури и двајцата интервјуирани наспроти нивните одговори кои укажуваа на спротивното. Првиот вели: „Извршувајќи ја Божјата волја, човекот се остварува себеси и ужива целосна слобода. Само таму каде што е Бог присутен, може да има слобода“; Но, тоа „со гревот е попречено. Слободата му е одземена тогаш кога човекот се откажал од Бога и од Неговото водство и владеење и застанал под знамето на сопствениот избор да биде одвоен од Бога“. На вториот му поставив прашање дали грешната природа значи слобода за човекот. Ми одговори: „Грешната природа не значи слобода за човекот. Кога ќе сфатиш дека ти си со грешна природа и кога ќе признаеш пред Бога, Бог ќе те ослободи“. Му го поставив и следното прашање: „Ако Бог ме ослободи, зошто Павле ме предупредува дека не треба да ја злоупотребувам слободата?“ Апостолот Павле на Галатјаните им вели: „Стојте во слободата, со која Христос нè ослободи, и не се подавајте пак под ропски јарем!“ (Гал 5:1) и „Вие, браќа, повикани сте кон слобода; но слободата ваша да не ви служи како повод за уgodување на телото, туку со љубов служете си еден на друг“ (Гал 5:13). Одговори дека „Христос дава слобода од гревот“, но „тоа не значи дека јас кога ќе поverувам, нема да згрешам повеќе. Ама, имам една слобода дека Бог е тука. Бог е тука и кога јас повторно ќе Му кажам“ за сторениот грев, „пак ја наоѓам слободата кај Него“. Но, книгата Мудрост Сирахова предупредува: „Не надевај се толку на тоа дека ќе ти биде простено; не натрупувај грев врз грев“ (Сир 5:5). Еден од интервјуираните

рече дека „секој избор повлекува одговорност“. Тој посочи дека „многу невини луѓе страдаат во овој свет поради лошите избори“ и го постави прашањето „зошто Бог не ги спречува и што би се случило ако Бог ги спречува“ луѓето „што избираат да противречат на Божјата волја, односно на доброто, да прават зло“. Одговори дека кога Бог би ги спречувал, „тие не би имале можност за пројава на слободната волја“. Но, и самиот не го прифати тој одговор па заклучи: „Не знам. Тоа е многу сериозна тема за која и јас сеуште немам дефиниран одговор“. Според него, со таа тема се занимавале „многу сериозни умови“, „но до крај никој не можел да дојде до одговор зошто е тоа така“. Претставник на една од христијанските заедници ми посочи пример со дете кое и покрај предупредувањето на својот дедо да не ја допира копривата, избрало да ја допре и откако непречено ја допрело, сфатило „дека дедото е во право“. Го прашав што ќе сфатат оние кои што засекогаш ќе бидат одвоени од Бога и што им значи нив дарот на слободната волја. Тој одговори дека „Бог не сака работи“. Му посочив дека од начинот на разбирање на слободната волја како „можност да згрешам“, испаѓа дека во Божјото царство „немам слободна волја штом јас нема да згрешам“. Но, и овде и сега, Божјиот закон е „совршениот Закон на слободата“ (Јк 1:25). Ми одговори: „Така само испаѓа“. Потоа објасни дека ни „Небото не знаело за гревот“; сега „целото Небо учи“; „сè ќе научи што е грев и гревот никогаш нема да се повтори“. Тоа го поткрепи со библискиот стих кој кажува дека Господ ќе стави крај на сè и ниеден противник нема повторно да се крене (Наум 1:9). Дури и на Небото, кога никој не знаел што е грев, некои ангели останале на Божја страна.

Еден од интервјуираните ми го даде следниот одговор: „За да не биде човекот робот и во вечноста да не се противи на Бога дека животот на земјата му бил предодреден“. Но, роботот не може да се противи дека е предодреден. Роботот не би можел да знае дека е предодреден, освен ако некој не го програмира за да знае. Од друга страна, роботот може да биде програмиран за донесување одлуки според одредени правила и да има внесено дефиниција за слобода. Бог и Самиот вели дека на Своите луѓе ќе им го замени каменото со месното срце и Тој ќе направи да ги исполнуваат Неговите заповеди (Ез 36:26-28). Библијата сведочи дека дури и оние кои го немаат Божјиот закон, природно ги извршуваат законските одредби, затоа што делото на Законот е запишано во нивните срца (Рим 2:14-15). И други сметаат дека Бог не сака работи. Еден вели дека кога „човекот би бил робот, без слободна волја, тогаш не би бил создаден според образот на Единиот Бог, Кој е апсолутно слободен. Штом

човекот е создаден според образот Божји, нормално дека би бил слободен, како што и неговиот Творец е слободен“. Историјата покажува дека човекот не е апсолутно слободен. Бог им дал закон на луѓето, а тие „сите“ се отклониле (Рим 3:12). Друг вели: „Бог никогаш не сакал работи, кои нема да имаат никаков избор, освен да го прават она што Тој им го кажува“. Бог не ги кажува сите детали на тоа што луѓето треба да го прават. Но, луѓето грешат токму во тоа што им е кажано. Теолог вели: „доколку во природата на човекот била всадена неможност да се избегне Божјата волја, човекот иако би бил безгрешен, тој не може да биде морален. Би бил како животно или робот, но не налик на Создателот, слободно и свесно да го извршува остварувањето на доброто.“ Но, човекот во вечниот живот нема да има можност да ја избегнува Божјата волја. Тој слободно и свесно го врши вечниот избор во овоzemниот краткотраен живот. Вечната можност за избор значи и вечна несигурност во безгрешното функционирање на Божјото царство.

Меѓу одговорите е и следниот: „Бог го љуби човекот и штом го љуби, му дава слобода. И кога човекот греша, Бог го љуби. Тоа е знак на Божјата добрина. Ако човекот не би имал слободна волја, тогаш Бог би бил диктатор и би се изживувал со своите созданија“. Тоа би значело дека Бог му дал слобода на човекот за да го спречи своето диктаторство. Ако Бог сака да се изживува со некого, ништо не може да го спречи. Претставник на една од христијанските заедници, пак, вели: „Нашата слободна волја и нашето спасение се на втор план, а на прв план е оправдувањето на Божјиот суверенитет, односно начинот на Неговото владеење, како и осветувањето на Неговото име. Затоа молитвата гласи: ‘да се свети името Твое; да дојде царството Твое’“. Иако тоа можеби не е нивна намера, самите христијани придонесуваат за претставување на Бог или како диктатор или како слуга на човекот. Исус кажува како луѓето да се молат на Бога: „Оче наш, Кој си на небесата, да се свети името Твое; да дојде царството Твое; да биде волјата Твоја, како на небото, така и на земјата“ (Мт 6:9-10). На прашањето што значи тоа „да биде волјата Твоја“, еден од протестантите ми одговори дека „Неговата волја е да ни прави добрини на нас“. Православен објаснува дека „вистинскиот избор е да се избере вистинското добро“, а тоа е „Божјата волја“, „затоа што Бог е изворот на доброто“; „она што е најдобро за нас е она што Бог го промислил за нас“. Но, извршувањето на Божјата волја не му носи само добро на човекот, на што укажува и пораката од Исус за оној што сака да оди по Него, да го земе својот крст (Мт 16:24). Кој не го земе својот крст и не оди по Него, не е достоин за Него (Мт 10:38).

Апостолот Павле на Колосјаните им вели: „умртвете ги органите од земната природа во вас“ (Кол 3:5), а тоа не било лесна задача ни за него (Рим 7:18). Тој и самиот сведочи за мачниот живот додека Му служи на Христос (2 Кор 11:23-28). Човекот треба да биде подготвен да го загуби и животот служејќи Му Нему (Мт 10:39). Но, тоа е тежок подвиг. Дури и Исус, Кој ја прифатил волјата на Отецот, во молитвата изговорил: „ако е можно, нека Ме одмине оваа чаша“ (Мт 26:39). Бог од љубов кон луѓето го дал Својот Единороден Син (Јн 3:16), Кој бил жртва за нивниот грев (Рим 8:3). Апостолот Павле на Ефесјаните им вели: „Христос ве возљуби и за нас се предаде Себеси како принос и жртва на Бога за пријатен мирис“ (Ефес 5:2). На еден од интервјуираните му поставив прашање: „Зошто поединци не се убедени дека Бог ги сака?“ Тој ми одговори: „Оти денес на светот му се потребни сведоци. Потребно е луѓето да видат дела. Бог ни зборува преку Библијата и преку сведоците, но противречно е кај христијаните што не сведочат за Бога. Не е доволно да се нарекуваат христијани. Така и другите ќе ја запознаат Божјата љубов“. Но, тоа сведочење може да вклучува и доживување зло, кое христијанинот не го сака затоа што е спротивно на доброто и во кое другите не ја препознаваат Божјата љубов кон човекот. Бог допушта зло (Јов 42:11). Иако Јов бил непорочен, праведен, богобојазлив и го одбегнувал злото (Јов 1:1), Господ му рекол на ѓаволот: „Ете, тој е во твоја рака; само душата не земај му ја“ (Јов 2:6). И покрај страдањата од губењето на богатството, потомците и здравјето, Јов ѝ поставил прашање на својата жена: „Зар доброто да го примаме од Бога, а злото да не го поднесуваме?“ (Јов 2:10). Но, по доаѓањето на тројца негови пријатели за да тагуваат со него, Јов го проколнал денот на своето раѓање (Јов 3:1). Во тој тежок период од животот, на Јов му преостанало да ја одбие или прифати Божјата волја. Впрочем, поинаку и не можело да биде од она што му се случувало, за што и самиот Јов сведочи: „Знам дека Ти сè можеш и дека намерата Твоја не може да биде неизвршена“ (Јов 42:2). На крајот Јов признал дека го говорел она што не го разбирал (Јов 42:3) и се покајал (Јов 42:6). Но, случајот со Јов може да го претстави човекот и на лош начин: како играчка во рацете на Бог и ѓаволот. Лоша претстава за односот на Бог и човекот може да се стекне и од случајот со слепородениот човек кого Исус го исцелувал (Јн 9). Дури и Исусовите ученици прашале кој згрешил, што се родил слеп (Јн 9:2). Но, Исус им рекол: „Ни тој ни родителите негови згрешиле, туку за да се јават делата Божји врз него“ (Јн 9:3). За Божјиот противник, случајот со слепородениот е само доказ за Божјата суровост и оправдување за личната суровост. Бог можел во секое

време да му даде вид, но го оставил со години во слепило пред да го стори тоа. Но, исцелуваниот слепороден поверувал дека Исус е Син Божји и Му се поклонил (Јн 9:38). Тој го поминувал животот слеп, но не го обвинувал Бога за тоа и никогаш не бил против Бога. Исус рекол: „За суд дојдов Јас во овој свет, за да прогледаат слепите, а оние што гледаат, да станат слепи“ (Јн 9:39). И покрај тоа што Исус говори за суд, поединци ја согледуваат слободната волја во можноста на човекот да не ја извршува Божјата волја, која Бог им ја дава на луѓето како да му е сеедно дали ќе го извршуваат неговиот закон. Еден од одговорите е дека „Бог сака човекот доброволно, по свој избор да ја исполнува Божјата волја“, односно „доколку тоа го сака“; „Тоа е Божја желба. Бог тоа го сака, меѓутоа Бог не го принудува човекот тоа да го врши“. Но, доколку човекот не сака, го разгорува огнот на Божјиот гнев, кој ќе гори вечно (Ер 17:4). Луѓето кои вршат беззаконија, прават зло пред очите на Бога и Го разгневуваат (5 Мојс 4:25). Токму тоа што во Бог нема гнев (Ис 27:4), но луѓето Му го предизвикуваат засекогаш (Мал 1:4), ги покажува последиците на неисполнувањето на Божјата волја. Бог им заповеда на сите луѓе да се покаат (Дела 17:30). Тоа не е само желба, туку закон кој важи за сите, без никаков исклучок. Изборот да не се почитува, го прави законот неважечки. Во тој случај, оние што не го почитуваат, нема за што да одговараат пред Бога. Но, и незнабошците ќе одговараат пред Оној Кој ќе им суди на сите (1 Птр 4:5). Еден од православните ми одговори дека „сезнаењето е Божјо својство, не е човечко“; Дури и светите отци велат: „дотука ни е дадено да знаеме“; Тие „го прифаќаат тоа со вера и само одговараат со љубов“. Тој рече дека повеќе не може да ми зборува за тоа прашање, зашто „натаму сè ќе ми е филозофирање и можеби влегување во ерес“.

2.4. Дали постои противречност кај христијаните во однос на слободната волја? Објаснете зошто.

Од вкупно десет универзитетски професори, четворица потврдуваат дека постои противречност кај христијаните во однос на слободната волја. Нема ниту еден меѓу нив кој го негира постоењето на противречност. Тројца говорат за „разлики“ наместо за „противречности“, а тројца не даваат соодветен одговор. Еден од теолозите ја согледува причината за постоењето на противречност во „различните богословски традиции“. Според друг теолог, станува збор за тоа „каква е позадината за разбирањето на слободната волја. Првин е политичка, бидејќи теологијата се развива на два политички фронта. Политиката е фундамент за разбирање на слободната волја“; Потоа

„се појавуваат и философиите“, односно „какви философии се употребуваат во тие два света“: на Исток е „помистична“, додека на Запад е „порационалистичка“. Другите двајца кои потврдуваат дека постои противречност, не објаснуваат зошто постои, но едниот објаснува каква е таа противречност: верување во предодреденост наспроти верување во слободна волја. Од тројцата кои говорат за „разлики“, еден смета дека „се темелат врз набљудувањата во светот, каде постои слобода во одлучувањето, но од друга страна, не може да се негира условеноста каде слободната волја е немоќна“. Друг смета дека „едната од причините е инструментализацијата на религијата“. Третиот вели дека „прашањето за предестинација директно се рефлектира на учењето за Божјата волја и слободната волја кај човекот“; Предестинација „е религиозен концепт и се однесува на предодреденост на настаните од човековата историја и животот на едно лице - неговото спасение или осуда во вечноста според Божјата волја“. Од оние кои не даваат соодветен одговор, го издвојувам следното: „Присуството или отсуството на противречност во однос на слободната волја не ја прави христијанската религија тоа што е“. На едниот од нив му посочив примери за негирање на слободната волја кај христијаните, на што ми возврати: „ме потсетивте. Имаат проблем во нивното учење. Проблемот во нивното учење е што тие говорат за предестинација, односно дека Бог однапред избрал кој ќе се спаси или не. Тие тоа го толкуваат така. А, ние го толкуваме вака: ‘Бог уште пред некој човек да се роди, знае дали тој ќе се спаси или нема да се спаси’“; Притоа, „Бог секогаш ни дава шанса за да ја наведе нашата волја што да избере, но не врши насилство врз нашата слободна волја“. Ако Бог знае дали човекот ќе се спаси уште пред да се роди, тогаш знае и дека е залудно сè што прави за да го спаси оној кој нема да биде спасен. Тоа значи дека и Бог е немоќен да го постигне посакуваниот резултат од сопственото делување врз човекот.

Од вкупно деветнаесет православни, четворица потврдуваат и двајца негираат дека постои противречност кај христијаните во однос на слободната волја. Петмина претпоставуваат дека постои, а шестмина дека не постои. Двајца ниту ја потврдуваат ниту ја негираат противречноста. Едниот говори за „разлики“ наместо за „противречности“, а другиот не дава одговор на прашањето. Еден од оние кои ја потврдуваат противречноста, кажува дека „Православната црква учи дека човекот со својата слободна волја избира дали ќе оди по Христовиот тесен пат или по демонскиот широк пат“; Противречно на тоа е учењето дека „постои еден вид фатализам, т.е. предодредување“, според кое „Бог уште од вечноста определил кои луѓе ќе се спасат, а

кои не (според учењето на блажен Августин), па според тоа, човекот што и да прави со својата слободна волја, ништо не може да придонесе за неговиот, од Бог, определен крај“. Но, тој вели дека таквото учење „е прогласено за ерес“. Другите тројца кои ја потврдуваат противречноста, како причини ги посочуваат следните: „затоа што не разбираат што е слободна волја“; „почнаа погрешно да ја толкуваат Библијата, која е извор на Вистината“ и „заради тоа што ние само надворешно ги гледаме работите“. Еден од оние кои ја негираа противречноста, одговори: „Вистинскиот христијанин го знае учењето на Црквата и не противречи на тоа“. Двајца се согласуваат со него, иако го согледуваат постоењето на противречност. Еден од нив вели: „За вистинските христијани, кои слободната волја ја разбираат како најголем дар од Бога преку која човекот се идентификува како боголико битие, не постои противречност. Противречност по прашање на слободната волја постои само кај оние луѓе кои не ја знаат вистинската суштина на овој дар“. Другиот одговара: „Не“. Но, потоа вели дека „постои, оти номиналните верници“ ги поистоветуваат „сите случки“ со „предестинација, дека Бог за сите има измислено што ќе биде, така било пишано, што е нехристијански ерес“. Еден претпоставува: „Кај вистинските христијани не би требало да има противречност во однос на слободната волја. Тие се раководени од благодатта на Светиот Дух и тука нема место за противречности“. Друг претпоставува: „Сигурно. Има расправи. Имало христијани кои што тврдат дека не сме слободни, дека сме предодредени“, како и „христијани кои што тврдат дека сме апсолутно слободни“. Еден од православните потврди дека „во историјата таков е случајот со Пелагиј и блажен Августин“, но рече: „тоа прашање е веќе разјаснето и мислам дека нема“. Нему му посочив актуелни христијански извори кои сеуште учат за неодолива благодат и за предестинација и му поставив прашање како го објаснува нивното постоење. Тој одговори: „Апсолутно погрешно! Да се зборува за предестинација, значи да не се познава Бог“ и „буквално целото христијанство ја губи својата смисла“. Друг православен одговори: „Не би рекол дека постојат големи противречности“. И на него му поставив прашање за предестинацијата и добив одговор: „Предестинацијата не може да биде библиско и христијанско учење, бидејќи со тоа сè е однапред одредено и тогаш човекот не сноси одговорност за своите постапки“. Тој посочи дека „Бог е сезнаен, Бог сè знае, Бог знае што ќе се случи“ и „ако е тоа предестинација во таа смисла, тоа е прифатливо“. Еден од православните целосно ги исклучува христијаните кои не ѝ припаѓаат на Православната црква: „За ова прашање мора да бидеме

поконкретни и да го ограничиме одговорот на православното христијанство, во чие име зборувам. Самата Православна црква своето учење го чува без алтернација“. Тој вели дека „Божјата вистина е една и конкретна па, следствено на тоа, православните христијани имаат едно разбирање на слободната волја“; Од друга страна, „тоа што има индивидуи кои имаат поинакво разбирање, а го претставуваат своето размислување како дополнување или нова можност за поинакво толкување на слободната волја, е чист индивидуализам“. Друг, пак, ги напомена „крајностите на Августиновото учење за предодреденоста“ и рече: „Точно, јас знам браќа кои што некако ја водат логиката на третото прашање: ‘Не постои слободна волја, зашто треба да ја извршуваме Божјата волја’“, „ама јас не би можел да говорам во името на христијаните“; „што сè постои во христијанскиот свет, јас не би знаел“. Уште еден говореше за своето искуство, но иако не сретнал противречност, претпоставуваше дека има:

Противречност за слободната волја може да постои само доколку некој не си ја познава доволно добро верата. Но, исто така, доколку зборуваме за различни христијански вероисповеди, логично е да има противречности, бидејќи не ја зачувале сите вистинската вера што ја проповедал Господ Исус Христос. А човек којшто ги знае основните вистини на православната христијанска вера, не може да падне во големи заблуди. Јас лично не сум сретнал противречност во врска со оваа тема, па не можам многу да зборувам од лично искуство.

Од вкупно девет католици, двајца потврдуваат и еден негира дека постои противречност кај христијаните во однос на слободната волја. Двајца претпоставуваат дека постои, а тројца дека не постои. Еден не дава одговор на прашањето. Едниот потврден одговор е: „Постои. Понекогаш луѓето сакаат да се ослободат од сопствената одговорност и затоа сè припишуваат на Божјата волја“. Другиот смета дека постои противречност, „бидејќи слободната волја не ја користат така како што Бог ни ја даде“. Еден од католиците ја негираше противречноста: „Во однос на слободната волја, нема спротивставеност меѓу христијаните. Слободната волја е изразена од сите христијански заедници на ист начин“. Му го поставив следното прашање: „Зошто Свети Августин вели дека меѓу слободната волја и благодатта, победува благодатта?“ Тој ми одговори дека „кога не знаеме што да одговориме, велиме: ‘Така требало да биде’“. Друг ја негираше противречноста, говорејќи само за католиците и православните: „Тие никогаш не говореле за предодреденост“, иако користеле такви термини. Двајца одговорија: „мислам дека не постои“. Едниот од нив потоа додаде: „противречност можеби постои кај некои протестантски цркви, каде што се застапува“ предодреденоста, дека „сме предодредени“. На крајот заклучи: „Кај секој е различно“.

На другиот кој мислеше дека не постои противречност, му посочив дека постојат христијани кои веруваат во предодреденост за вечен живот со Бога или не. Тој одговори дека тоа е „погрешно“ и дека христијаните кои веруваат во предодреденост „се во заблуда“, но „дај Боже да Бог би предодредил нешто. Тогаш тоа секогаш е за наше добро“. На католикот кој не ми даде одговор на прашањето, му посочив дека постојат христијани кои веруваат дека волјата е во ропство. Тој ми одговори: „Не е во ропство. Човекот е создаден од Бога слободен“.

Од вкупно тринаесет протестанти, осуммина потврдуваат и двајца негираат дека постои противречност кај христијаните во однос на слободната волја. Еден претпоставува дека постои. Двајца ниту ја потврдуваат ниту ја негираат противречноста. Тројца од оние кои ја потврдуваат противречноста, се согласуваат дека „и за двете страни има аргументација во Библијата“. Двете страни се калвинизмот и арминијанизмот. Единствениот кој претпоставува дека постои противречност кај христијаните во однос на слободната волја, на прашањето зошто се јавуваат, одговара: „Поради грешната природа на човекот“. Двајца одговараат дека „има“ противречност, но самите се противат на тоа. Едниот вели: „Противречности има, ама не може да има, не треба да има помеѓу христијани“, а потоа вели дека „не се само две. Многу се“. Другиот вели дека не би користел „термин противречности, туку би рекол дека постојат различни разбирања и можеби различни перцепции, агли од кои што ова нешто се согледува. И тоа е нормално, зашто христијанството постои две илјади години“. Еден од двајцата кои го негираат постоењето на противречност, одговара: „Во суштина не постои. Постои во толкувањето“. Еден од протестантите кои не даваат одговор дали постои противречност кај христијаните во однос на слободната волја, вели дека треба да „живееме во слога, во мир, во меѓусебна почит. Тоа е желбата на Бога и тоа е животот христијански, а не да се расправаме за небитни работи кои честопати можеби и ние не можеме целосно да ги разбереме или делумно ги разбираме“. Од вкупно седум претставници на другите христијански заедници, петмина потврдуваат дека постои противречност кај христијаните во однос на слободната волја. Еден говори за „разни христијани и разни сфаќања, учења и толкувања“, а еден одговара: „Па, искрено, не знам“. Меѓу потврдните одговори е и следниот: „Да, постои. Некои веруваат дека сè е предодредено, а некои дека нашата иднина не е предодредена и може да се промени. Причината за тоа што различни луѓе различно ја толкуваат Библијата, е што го немаат авторитетот од Исус Христос“.

Двајца од оние кои ја потврдуваат противречноста кај христијаните во однос на слободната волја, се согласуваат дека таа произлегува од различното толкување на Светото писмо. Едниот тврди: „Концептот на предестинација во своите поставки се спротивставува на концептот на целосна слободна волја на човекот, бидејќи тој концепт се заснова на погрешно разбирање на библиските стихови, без да се земе во обзир пошироката библиска слика“. Другиот предупредува: „Не може секој да биде учител на христијаните. Постои опасност погрешно да ги учи. И самиот сатана може да се преправи во ангел на светлината. И меѓу христијаните има такви кои може да го оддалечат човекот од спасението“. Претставник на една христијанска заедница преку библиски стих потврдува дека Божјиот збор е вистина (Јн 17:17). Кога му посочив дека и едните и другите цитираат стихови од Библијата, тој рече: „Ќе има лажни учења. Не е чудно што настанува конфузија, зашто има многу учења кои се спротивставени“. Претставникот на Прахристијанската заедница „Универзален живот“ вели: „Ако се мисли на црковните христијани или христијанските религии, тогаш да, затоа што православните и католиците ја објаснуваат слободната волја поинаку од протестантите. Такви противречности нема кај првите христијани и христијаните кои го следат и го следеле изворното христијанство“.

2.5. Зошто луѓето на овој свет не ги почитуваат Божјите заповеди?

Иако прашањето се однесува на причината за непочитувањето на Божјите заповеди од страна на луѓето, седуммина зборуваат против генерализацијата. Едниот од нив тврди дека „не може да генерализираме. Значи, има луѓе кои ги почитуваат и луѓе кои не ги почитуваат“. Но, не постои ниту еден човек кој совршено ги почитува Божјите заповеди. Токму затоа се појавил Исус на овој свет. Законот бара негово целосно почитување. Ако човекот не почитува само една заповед, виновен е за непочитување на целиот закон. Тоа го сведочи Библијата. Свештеникот Ездра вели дека нема ниеден од оние што веруваат во Бога, а да не згрешил (3 Езд 8:35). Апостолот Павле вели дека пред Законот сите згрешиле (Рим 3:23). Преку делата на Законот нема никој да се оправда (Гал 2:16). Ако праведноста се придобива преку Законот, тогаш Христос залудо умрел (Гал 2:21). Кој го пази целиот Закон, а згреши само во едно, виновен ќе биде за сè (Јк 2:10). Писмото сите ги затвори под грев, па преку верата во Исус Христос да им се даде ветеното на оние кои веруваат (Гал 3:22). Оттаму, тврдењето дека поединци ги почитуваат Божјите заповеди, му противречи на

Божјиот збор. Друг смета дека „поголемиот дел од човештвото сепак се обидува да ги почитува главните и универзални заповеди, од типот: не убивај, не лажи, не кради итн“. Главната и универзална заповед ја кажал самиот Исус Христос: „Возљуби Го Господа, својот Бог, со сето свое срце и со сета своја душа и со сиот свој разум“ (Мт 22:37). Тој, исто така, рекол дека „тесни се вратите и тесен е патот што водат кон животот и малкумина ги наоѓаат“ (Мт 7:14). Христијаните веруваат во единствен Бог за сите луѓе. Тоа значи дека Божјите заповеди се однесуваат на целото човештво. Но, и кај христијаните постојат отстапки во нивното почитување. Причините за непочитување на Божјите заповеди, според интервјуираните, се следните:

- не веруваат во Бог;
- свесно одлучуваат да бидат богоборци;
- сите луѓе на овој свет не се христијани;
- неутврденост во верата;
- слободна волја;
- без благодат не можат да ги почитуваат;
- родени се со падната природа;
- им омиле да живеат во гревот, којшто стана втора природа на човечкиот род;
- егоизам;
- самоизмама;
- тешко е да ги почитуваат;
- не Го љубат Бога;
- сметаат дека тие ги ограничуваат;
- никој не ги принудува да ги почитуваат;
- не ги знаат;
- не препознаваат дека се заповеди и дека се однесуваат на нив;
- за да не им се скратат користите што ги имаат со тоа што ги прекршуваат;
- не треба да ги почитуваат.

Додека едни ја истакнуваат улогата на слободната волја, други ја истакнуваат улогата на паднатата природа при непочитувањето на Божјите заповеди. Еден од православните одговара: „Оти имаат слободна волја да избираат“, а друг православен одговара: „Поради тоа што уште сме подложни на последиците од Адамовиот пад“. Еден од теолозите и еден од претставниците на христијанските заедници ја согледуваат и слободната волја и паднатата природа на човекот. Но, теологот смета дека „пресудно

значење има слободната волја“, а претставникот на христијанската заедница зборува за „импулс или доволна благодат за човекот да има слобода на избор“. Додека едниот го истакнува значењето на слободната волја, другиот ја истакнува неопходноста од благодат за човекот да избере дали ќе ѝ се спротивстави на својата падната природа и ќе ги почитува Божјите заповеди. Некои христијани ја нагласуваат грешноста на човекот, а други ја игнорираат. Еден од протестантите одговара: „зашто човек без Христос, без благодат“, „избира, воден единствено од грешната природа, да се спротивставува на Бог, на Божјите заповеди“. Според него, „човекот е воден од тој стар човек и избира да го прави она што е спротивно на Божјото за да угоди на човечкото“. Тој продолжува: „Но, како доаѓа новата природа? Кој е моментот? И тука се пак оние спорови: во предодреденост или, пак, претходна благодат или, пак, способен е човекот сам да избере“; Прашањето е „како човек може сега да се врати кон Бог“ и „тука се противречностите“. Друг посочува дека христијаните се спротивставени и по прашањето дали се наследува грешната природа, односно дали се раѓаме со првородениот грев. Според него, едни сметаат дека се раѓаме со првородениот грев, додека други сметаат дека „ние не се раѓаме со гревот, меѓутоа живееме во свет“, кој „е самиот инфициран и ти не можеш да не згрешиш“. Според претставник на една од христијанските заедници, „по првобитниот грев на нашите прародители, човечките битија стекнале тенденција кон злото и правење зло“. Но, еден од православните вели дека „секогаш луѓето ќе имаат тенденција да го прават доброто, затоа што според учењето на Црквата, такви се создадени“. Протестант тврди: „ако сум бил Адам, јас истото ќе сум го избрал. Без грешна природа, без склоност за зло, истото ќе сум го избрал“. Ако секој човек би го сторил истото што и Адам и Ева, тогаш сите би згрешиле и без да ја наследуваат грешната природа. За да избегне заклучок дека постои „системска грешка“ во Божјата креација, православен вели: „не е точно дека сите сме грешни“, ама додава дека „се раѓаме со повредена природа“. Друг православен, пак, објасни дека „ја наследуваме“ паднатата природа, а Бог „допуштил, но тоа не е по Негова волја“. Поединци ги истакнуваат и слободната волја и грешноста. Еден од православните одговара: „Затоа што имаат слободна волја и се заслепени од пороците и гревот“. Целосниот одговор на единствениот протестант кој ја споменува слободната волја, е: „Поради нивната слободна волја. Егоцентричноста е корен на проблемот. ‘Јас’, ‘мое’, ‘мене’, а не ‘Бог’, ‘Божјо’, ‘Негово’“.

Претставник на една од христијанските заедници објаснува дека поединци „сакаат да живеат во овој свет без ограничувања и самите себеси да си бидат закон. Ним не им се допаѓа таков Бог кој не ги одобрува нивните барања и нивните грешни страсти“. Православен одговара дека „луѓето на овој свет не ги почитуваат Божјите заповеди, бидејќи сметаат дека тие ги ограничуваат, а напротив, тие треба да ги ослободат од гревовниот начин на живот“. Грешниот човек не го сака безгрешниот Бог, а ја сака својата грешна природа. Себељубивиот човек се сака себеси грешен и смртен. Додека еден смета дека „апсолутно може човек да се сака себеси, а да не го сака вечниот живот“, друг смета дека „не е возможно некој да не посакува вечен живот“. Протестант објаснува: „Бог сака прво Него да Го сакаш, а потоа сè друго. Човекот со себељубието се става себеси на прво место, а потоа сè друго“. Претставник на христијанска заедница, пак, вели: „Егоизам не е љубов. Тие не се сакаат вистински. Љубовта никогаш не е себична, затоа што сме создадени за да живееме со други луѓе и да Го славиме Бог. Ако се тргнат Бог и луѓето, не се сакаме ни себеси. Тоа е погрешна перцепција“. Еден од православните објаснува зошто поединци ја доживуваат Божјата љубов како здодевна: „Зашто најголемо од сите дела е човекот слободно да Му се покори на Бога. Луѓето често од љубов се покоруваат едни на други кратејќи ја слободата. Ако се доживее како што ни ја предаваат светите отци, тогаш таа љубов не е здодевна. Ако Го ставаме Бог во еден шаблон, тогаш е здодевна“. Но, ако луѓето се покоруваат на други луѓе, тогаш би можеле да се покорат и на Бог. За разлика од човечката љубов која им ја „крати“ слободата, Божјата љубов ослободува, затоа што „каде што е Духот Господов, таму има слобода“ (2 Кор 3:17). И покрај тоа што укажува на тоа да не го ставаме Бог во шаблон, тој самиот го става во шаблонот на светите отци. Православните свештеници говорат за личносен однос со Бога, а го доживуваат преку други. Од друга страна, и христијаните се борат за да не се насладуваат во гревот. Еден од интервјуираните тврди дека „секој човек си има грев“ што, „колку и да се труди да го искоренува, таа битка со искоренувањето му оди многу тешко“. Друг, пак, ми се обрати со зборовите: „Кажете ми Вие еден грев што нема позитивен пандан“. И покрај тоа, за идниот живот објасни: „Завршуваме со оние нешта кои ни ги даваат телесните задоволства. Зборувам веќе за една друга димензија“. Тоа значи дека во другата димензија нема да ги има ниту гревовите ниту нивните позитивни пандани. Апостолот Петар ги моли верниците да се пазат од телесните похоти што војуваат против душата (1 Птр 2:11), иако самиот вели дека Бог знае како да ги избавува

побожните од искушенија (2 Птр 2:9). Шестмина одговараат дека луѓето на овој свет не ги почитуваат Божјите заповеди, затоа што им „е тешко“ да ги почитуваат, односно им „е полесно“ да не ги почитуваат. Еден признава дека „на оние кои сакаат да ги почитуваат Божјите заповеди, не им е лесно“, бидејќи живеат во свет што „е управуван од луѓе кои не ги почитуваат заповедите“. Но, го цитира апостолот Јован: „Бидејќи љубовта кон Бога се состои во ова: да ги пазиме заповедите Негови, а Неговите заповеди не се тешки“ (1 Јн 5:3) и заклучува: „Ако човекот има вистинска љубов кон Бога, не е тешко“. Исус кажува дека само Еден е добар (Мт 19:17), но на учениците им вели: „бидете совршени како што е совршен вашиот Отец небесен“ (Мт 5:48). Адам и Ева биле создадени безгрешни, но згрешиле. Иако нивните поколенија се раѓаат со грешна природа, од нив се бара совршенство. Еден од православните објаснува дека човекот сам „не може да биде совршено добар“, но „по благодат можеме да бидеме совршени“, што значи дека „она што е Бог по природа, ние го стекнуваме по благодатта Божја“. Тој ги посочува и учењето дека „ние без Бога не можеме ништо добро да правиме“ и учењето дека човекот „може сè добро да направи со она што му е дадено од Бога“, но не се согласува ни со двете учења. Во врска со луѓето кои сами себе се нарекуваат добри, а не го признаваат ни постоењето на единствениот добар, еден вели: „си даваат себеси титула дека се добри, ама добро без Бог нема“. Друг, пак, прашува „што е добро“ и одговара дека „во различни историски периоди, различни општества и цивилизации, па и ден денес е така, доброто е многу релативна работа, како и законодавствата“.

Кога богатиот млад човек прашал какво добро треба да направи за да има вечен живот, Исус му рекол да ги почитува заповедите (Мт 19:16-17). На прашањето кои се тие, му набројувал од 10-те Божји заповеди (Мт 19:18-19). Исус рекол дека не дошол да го поништи, туку да го исполни Законот (Мт 5:17). Оној што ќе ги исполни заповедите и на тоа ќе ги поучи луѓето, ќе се нарече голем во небесното царство (Мт 5:19). Целиот Закон, всушност, се држи на две заповеди: „Возљуби Го Господа, својот Бог, со сето свое срце и со сета своја душа и со сиот свој разум“ и „Возљуби го својот ближен како себеси“ (Мт 22:37-40). Оттаму, поединци заклучуваат дека не постојат други Божји заповеди за луѓето. Еден од протестантите смета дека апостолот Павле кажал: „каде што има љубов, закон нема“. Но, апостолот Павле кажал дека нема закон против љубовта (Гал 5:22-23). Љубовта е исполнување на законот, затоа што човекот не му врши зло на оној кого го љуби (Рим 13:10). Но, љубовта не значи непостоење на закон.

Апостолот Јован напоменува: „Кој вели ‘Го познав’, а заповедите Негови не ги чува, тој е лажливец и во него нема вистина; а кој го пази словото Негово, во него Божјата љубов навистина е совршена“ (1 Јн 2:4-5). Љубовта сврзува сè во совршенство (Кол 3:14). Еден од православните објаснува дека „заповедите на Бога не се ништо друго, туку конкретни чекори во уподобување кон совршената љубов кон Него и кон нашите ближни. Нарушувањето на таа совршена заедница е автоматско нарушување на тој закон, кој во основа не е нарушување на закон, туку констатација на новонастанатата неприродна состојба“. Друг православен ги наведува како „погрешни учења“ оние кај кои „Бог се прикажува како владетел“ и „законодавец“, којшто „ќе ни суди на крај“. Но, пророкот Исаија вели: „Господ е наш судија, Господ е наш законодавец, Господ е наш цар“ (Ис 33:22). Апостолот Јаков вели: „Еден е Законодавецот и Судијата“ (Јк 4:12). Исус го проповедал „Евангелието на Царството“ (Мт 4:23). Христијанинот се моли да дојде царството на Отецот (Мт 6:10). И Самиот Син ќе Му се потчини на Отецот, Кој Му потчинил сè (1 Кор 15:28). И самите христијани придонесуваат за впечатокот дека нема љубов ако еден заповеда, а другите извршуваат. Од друг протестант го добив следниот одговор: „Не ни треба да ги почитуваат Божјите заповеди. Тука е, всушност, целата измама на луѓето. Господ никогаш не ни планирал да ни даде Божји заповеди“. Според него, „Божјите заповеди не беа Божја идеја. Тоа е човечка идеја. Тие му отидоа на Мојсеј и му рекоа: ‘Кажи Му на Господ да ни каже што да правиме’“. Тој тврди дека Бог сака „со љубов да Му служиме, во потполна слобода“, а Десетте Божји заповеди „биле дадени за Евреите, и тоа за Евреите само во тоа време, што биле заедно со Мојсеј. За никој друг“. Негово мислење е дека „Божјите заповеди повеќе создаваат одбивност кон христијанството и нив не треба да ги има. И затоа Исус на крстот ги зема и ги тргна заповедите“. Потоа појаснува: „Ако ги држиме и Законот и Исус, ние правиме духовна прељуба. Значи, не можеме да се венчаме и за Законот и за Исус. Едно треба да тргнеме од нашите животи. И, во случајот, кога се венчаме со Исус, автоматски се разведуваме од Законот и тој повеќе не ни треба“. Но, човекот во секоја заедница живее според одредени правила. Бог му заповедал уште на првиот човек (1 Мојс 2:16). Уште пред да се роди Мојсеј, Бог вели дека Авраам ги почитувал Неговите закони (1 Мојс 26:5). Мојсеј не отишол по Божјите заповеди на барање на народот, туку Бог го повикал (2 Мојс 19:20). Иако сиот народ ги прифатил заповедите (2 Мојс 24:3), си направиле златно теле и му се поклониле како на бог (2 Мојс 32:8). Преку Законот се познава гревот (Рим 3:20), но Исус го тргнал гревот на

крстот (Евр 9:26), а не Законот. Од Библиите кои се предмет на истражувањето, само во Светото писмо на македонското Библиско здружение е запишано дека Христос е крајната цел на Законот (Рим 10:4). Во сите други е запишано дека Христос е крај на Законот. Меѓутоа, Новата Библија на Оксфорд објаснува дека крај не значи укинување, туку цел. Законот не се укинува со верата, туку уште посилено се утврдува (Рим 3:31). Исус Христос потврдува дека оној што Го љуби, ги пази Неговите заповеди (Јн 14:21). Претставник на една од христијанските заедници смета дека „погрешниот став кон Божјиот закон, што голем број верски заедници го зазеле во текот на историјата, односно дека Исус Христос го укинал Законот со својата смрт на крстот, во голема мера придонесува многу луѓе да се оградат од почитувањето на Божјиот закон како таков, кој за христијаните повеќе не важи“. Понатаму објаснува: „Божјиот закон не е укинат, туку напротив, укината е неговата осуда врз човекот како оној кој го прекршил. Христос не го ослободува човекот од држење на Законот, туку го ослободува од осудата на Законот. Но, држењето на Законот не го спасува човекот, туку човекот го држи Законот од љубов кон Бога, затоа што знае дека Законот е израз на Божјата волја!“ Меѓутоа, законот не е само израз на Божјата волја, туку е израз на љубовта од Бога. Исус вели: „Ова е Моја заповед: да се љубите еден со друг, како што ве возљубив Јас“ (Јн 15:12).

Бог му вели на Авраам дека ќе направи вечен завет со него и неговите потомци (1 Мојс 17:7). Заветот вклучувал обрежување на секое машко (1 Мојс 17:10). Необрежаното машко го нарушува заветот со Бога и затоа Бог вели „да се истреби од родот свој“ (1 Мојс 17:14). Потоа им нуди завет на израилските синови преку Мојсеј (2 Мојс 19:5). Тој вклучувал вечно празнување на саботите (2 Мојс 31:16). Бог им рекол дека ако не ги исполнуваат сите заповеди и го нарушат заветот, тогаш ќе бидат совладани од нивните непријатели (3 Мојс 26:15-17). Тој ќе ги пази заветот ако тие ги пазат заповедите (5 Мојс 7:12). Освен Десетте Божји заповеди (2 Мојс 20:2-17; 5 Мојс 5:6-21), постојат низа наредби и закони (5 Мојс 12-26), кои се должни да ги почитуваат во земјата која Бог им ја дава (5 Мојс 12:1). Меѓу нив се: да ги разрушуваат местата каде покорените народи им служеле на своите богови (5 Мојс 12:2), да принесуваат жртви само на места определени од Бога (5 Мојс 12:5-6) и да не јадат месо од свиња (5 Мојс 14:8). Во македонското општество, за христијаните не е задолжително да ги обрежуваат машките деца и да не јадат свинско месо, што е карактеристично не само за Евреите, туку и за муслиманите. Евреите сеуште ја празнуваат саботата. Но, Господ го

најавува Новиот завет (Евр 8:8), за кој говори и Христос (Мт 26:28). Токму Христос е посредник на Новиот завет (Евр 12:24). Новиот го прави застарен првиот завет (Евр 8:13). Само Христос го симнува превезот од оние кои го читаат Стариот завет (2 Кор 3:14). Тој се жртвувал Себеси за помирување со Бога на секој што верува во Него (Рим 3:24-26). Верниците се обрежани во Христос (Кол 2:11). Тие може да јадат сè што се продава и што ќе им биде дадено, освен жртви за идоли (1 Кор 10:25-28). Апостолот Павле вели: „никој нека не ве осудува за јадење или пиење, или за некој празник, или за млад месец или саботи; тоа е само сенка на она што доаѓа“ (Кол 2:16-17). На прашањето дали Бог ги менува заповедите, двајца ми одговорија дека не ги менува, а еден образложи: „Бог не се менува и не може да ги менува Своите вечни принципи, односно начела“; „Заповедите се менуваат, а принципите на кои се темелат тие заповеди, не се менуваат“. Како пример го посочи следниот: „принцип е славењето на Бога, а заповедта е да се празнува во сабота“. Посланието до Евреите вели: „кога ќе се промени свештенството, тогаш се јавува потреба да се измени и законот“ (Евр 7:12). Со појавата на вечниот свештеник е извршена промена на поранешната заповед (Евр 7:17-19). Еден од интервјуираните смета дека ако сега се појави Христос на земјата, „Неговите пораки ќе бидат поразлични од тие што биле пред две илјади години“. Двајца го препознаваат менувањето на законите, но не го признаваат менувањето на заветите. Едниот вели дека низ историјата, „а особено по доаѓањето Христово, многу закони престанувале да важат или биле укинувани од други, како во секое општество зависно од закони“. И покрај тоа, тврди дека Бог „не ги менува заветите, туку се открива онолку колку што човекот може да понесе за Него. Во Стариот завет раѓањето е критериум, а во Новиот завет верата е критериум за припадност на Божјиот народ. Стариот завет е исполнет со Новиот. Во спротивно, Црквата нема да има право да се повикува на Стариот завет“. Ако се земе во предвид дека исти народи имаат мнозинство христијани низ историјата, тогаш би можело да се заклучи дека раѓањето е критериум и во Новиот завет. Токму Новиот завет потврдува дека верата била критериум и во Стариот завет: „Впрочем што вели Писмото? - ‘Му поверува Авраам на Бога и тоа му се сметаше за праведност’“ (Рим 4:3). Покрај бројните примери на вера од старозаветниот период, авторот на Посланието до Евреите вели: „И што уште да кажам? Зашто не ќе имам доволно време да кажувам“ (Евр 11:32). Другиот тврди дека „Новиот го надополнува Стариот завет“, иако самиот кажува дека „Стариот е закон на телото: ‘око за око, заб за заб’. Новиот е закон на љубовта: ‘љуби го непријателот’. Со

доаѓањето на Исус прекинува важењето на законот на телото“. Бог во Стариот завет преку Мојсеј заповеда: „нека се даде живот за живот; око за око, заб за заб, рака за рака, нога за нога“ (2 Мојс 21:23-24), а Исус во Новиот завет вели: „Сте слушале дека е речено: ‘око за око, заб за заб’. Јас, пак, ви велам: не противете се на лукавиот; ако некој те удри по десниот образ, заврти му го и другиот“ (Мт 5:38-39). Еден од интервјуираните ми објасни: „Тоа е Негова педагогија. Во тоа време свеста на луѓето била на тоа ниво и затоа е формулирано така, ‘око за око’, односно според правдата. Како несовршен, овој Закон е сменет со нов, совршен. Христос дошол и го воспоставил Новиот завет, кој е заснован на љубовта“. Тоа би значело дека законот на правдата и законот на љубовта не се согласуваат. На друг му поставив прашање: „Постои ли вечна правда или само вечна љубов?“ Тој ми одговори дека „Бог е таа вечна правда и вечна љубов“. На двајца им го поставив следното прашање: „Зошто Мојсеј говорел според срцата на луѓето (Мт 19:8) наместо според Божјата вистина?“ Едниот одговори дека „дури осум од Десетте заповеди се формулирани минималистички“, но „Христос не е минималистички одреден кога ги повторува овие цитати. Напротив, Христос јасно укажува што треба да се прави. Духовно зрелите луѓе не се само пасивно послушни (‘не прави зло’), туку се луѓе кои активно чинат добро. Духовно зрелите луѓе секогаш ќе го бираат Божјиот идеал за човекот, а духовно незрелите ќе се одлучуваат за духовен минимализам. Ова е поентата на Христовата дискусија со религиозната елита на Неговото време“. Од луѓето за кои важат правила на однесување кои не бараат духовна зрелост, не би можело ни да се очекува духовно да созреат. Напротив, кај нив настанува духовен застој. Но, Бог на Мојсеј му вели да им каже на сите синови на Израил да бидат свети, затоа што Тој е свет (3 Мојс 19:1-2). Истото им го вели и апостолот Петар на христијаните (1 Птр 1:15-16). Сите треба да се стремат кон идеалот, односно духовно да созреат. Десетте Божји заповеди се дадени на луѓето од Бога. Тој, а не човекот, ги формулирал заповедите. Дури и самиот ги испишал на камените плочи (2 Мојс 31:18). Тоа би значело дека Бог бара луѓето да бидат свети, иако им заповеда духовен минимализам. Не е човекот Христос тој кој не бил минималистички одреден, туку Бог. Синот Христос ја извршувал волјата на Отецот (Јн 8:38). Но, одредени Божји заповеди кои биле објавени на Израил преку Мојсеј, за христијаните престанале да важат. Во времето на Мојсеј, прељубата била казнива со смрт (5 Мојс 22:22), а разводот бил дозволен за причини различни од прељубата (5 Мојс 24:1). Исус им вели дека Мојсеј дозволил развод заради нивните жестоки срца

(Мт 19:8) и додава: „Јас, пак, ви велам: оној што ќе ја остави својата жена, освен заради прељуба, и се ожени со друга, тој извршува прељуба; и оној, што ќе се ожени со напуштена, исто така прељубодејствува“ (Мт 19:9). Другиот на кој му го поставив прашањето, објаснува: „Луѓето не биле спремни да го почитуваат Законот на љубовта, заради суровоста што ја имале“; Бог „по Своето сезнаење, знаел“ дека „ако со љубов пристапи, тие немало да се поправат“; Затоа им бил даден „буквално Закон на страв, значи, со страв да се смируваат, да ги исполнуваат Божјите заповеди. Тоа Бог пак не го правел од каприц, туку го правел од љубов за луѓето, живеејќи добро на земјата, да се спасат“. Ако луѓето во Стариот завет не биле спремни да го почитуваат Законот на љубовта, тогаш залудно им е заповедано да Го сакаат Господ од сè срце, со сета душа и со сите сили (5 Мојс 6:5), како и да го сакаат ближниот како себеси (3 Мојс 19:18). Луѓето не се ослободени од стравот од Бога ни во Новиот завет (Лк 12:5). Освен тоа, Божјото пристапување со љубов ни во Новиот завет не ги поправа сите луѓе. Во Стариот завет, Бог заповеда принесување жртви (3 Мојс 6:6-7), но не Му биле угодни жртвите од луѓето, кои не ги слушале Неговите зборови и го отфрлиле Неговиот закон (Ер 6:19-20). Еден од интервјуираните вели дека „жртвите се споредното. Основното е ти со чисто срце да отидеш таму“. На коментарот дека е невообичаено да се зборува за чисто срце на човек, а тоа да значи пролевање крв од негова страна, ми возврати дека „било кој престап против Бог заслужува казна со смрт“, но „Бог во милоста обезбеди животинска жртва“ и принесувањето животински жртви „за секој грев“ се вршело сè до Христос, Кој како богочовечка жртва, со пролевањето крв ја плаќа казната за гревот, ја брише „нашата вина за целата вечност“. Христијаните ја прифаќаат жртвата на Исус Христос за откуп на гревовите и за нив веќе не важи законот за принесување на животински жртви. Уште еден од интервјуираните се согласува дека жртвопринесувањето во Стариот завет се вршело за откупување на гревовите, но додава дека „тоа пасхално јагне“ е „симбол на Месијата што треба да дојде“, односно „сите старозаветни жртви“ се „показател на жртвата откупителна што ќе биде направена од Самиот Месија, од Самиот Христос“. Но, Христос го убиле неверниците, а животински жртви принесувале верниците. Му поставив прашање: „Ако човекот не можел да одземе живот на животното за да го принесе како жртва, дали пред очите на Бога тој е добар или не е добар?“ Тој ми рече дека не го разбира прашањето. Му го појаснив преку примерот на Авраам на кој му било заповедано да го принесе синот како жртва: ако не можел да го одземе животот на својот син, дали тоа би значело дека

не е добар верник? Ми одговори дека Авраам требало да биде „пример на оние кои ќе имаат вера, доверба во Јахве“, но во еден момент „тој покажал недоверба во Бог“ дека сопругата ќе му роди син, како што Бог му ветил, па кога го добива ветениот син, Бог проверува дали тој „има доверба“ во Него, велејќи му да го принесе синот како „жртва“; „Колку и да изгледа тоа навистина сурово, тој покажал доверба во Бог: Бог дава, Бог зема“; Авраам „го положува тестот“, а „од друга страна, Бог кажува дека Тој ќе принесе жртва за откупување на целото човештво. Тоа е Неговиот единороден Син“. На крајот додаде дека „Бог сака да бидеме во заедница со Него. Ама, не може да бидеш во заедница со некого, ако немаш доверба во него. И обратно. Бог имал доверба во Авраам“. Ако Бог имал доверба во Авраам, тогаш тоа не било тест. Ако Авраам го поминал тестот за доверба во Бога, тогаш тоа го остварил преку решеноста да го убие сопствениот син. Синот Исус Христос доброволно се жртвувал и не бил убиен од страна на Отецот.

На прашањето зошто луѓето на овој свет не ги почитуваат Божјите заповеди, еден возврати: „Вистинското прашање кое секој треба да си го постави е: ‘Зошто јас не ги почитувам Божјите заповеди?’“ Првата Божја заповед е: „Јас сум Господ, Бог твој, Кој те изведе од земјата египетска, од домот на ропството. Немој да имаш други богови освен Мене“ (2 Мојс 20:2-3). Во православниот календар, оваа заповед е запишана: „Јас сум Господ твој, да немаш други богови освен Мене“ (МПЦ-ОА 2020:21). Бог е еден и на сите, а не само на Јудејците (Рим 3:29-30). Оние кои не веруваат во Него, живеат по суетата на својот ум (Ефес 4:17). Кога на еден од интервјуираните му поставив прашање што е тоа што човекот толку многу го привлекува на овој свет за свесно да ја одбие Божјата љубов и вечниот живот во рајот, ми одговори: „Суетата“. Библијата вели: „сè е суета“ (Пс 38:5; Проп 1:2). Втората заповед е: „Не прави за себе идол, ниту некаква слика на она што е горе на небото, што е долу на земјата и што е во водата под земјата; немој да им се поклонуваш, ниту да им служиш, бидејќи Јас сум Господ, Бог твој; Бог ревнител, Кој за гревовите на татковците ги казнува децата до третото и четвртото колено, ако тие Ме мразат; Кој покажува милост на илјадници поколенија, што Ме сакаат и ги чуваат Моите заповеди“ (2 Мојс 20:4-6). Истата заповед е повторена во Второзаконие, каде е запишано: „за гревот на татковците што Ме мразат, ги казнувам децата“. Тука станува јасно дека „ако тие Ме мразат“ се однесува на татковците. Тоа значи дека се казнети наредните поколенија заради предците, иако во текот на животот, и таткото и детето се казнувани за својот грев (5 Мојс 24:16) и по

смртта, ниту синот ниту таткото нема да го понесат гревот еден на друг (Ез 18:20), туку секој „ќе одговара пред Бога за себе“ (Рим 14:12). Секој човек се раѓа казнет што го носи гревот во себе, што го осознава злото во текот на животот и што умира. Во православниот календар е изоставен делот од заповедта, кој го претставува Бог како ревносен и како милостив: „Не прави идол, ниту слика, од она што е горе на небото и што е долу на земјата и што е во водата под земјата; да не им се поклонуваш, ниту да им служиш“ (МПЦ-ОА 2020:21). Кога апостолот Павле говори за идолските жртви, вели дека тие се принесуваат на демони (1 Кор 10:20). Оние што ги измислуваат и оние што ги почитуваат идолите, се вљубеници во злото (Мудр 15:6). Пророкот Еремија говори за изливање на Божјиот гнев врз луѓето кои им служат на други богови (Ер 7:18-20). Сите други богови се ништо (1 Лет 16:26). Третата заповед е: „Не изговарај го напразно името на Господ, твојот Бог, бидејќи Господ нема да го остави неказнет оној, кој напразно ќе го изговори Неговото име“ (2 Мојс 20:7). Во православниот календар е запишана: „Не изговарај го напразно името на Господа, твојот Бог“ (МПЦ-ОА 2020:21). Православната црква во календарот го изоставува казнувањето. Четвртата заповед е: „Помни го саботниот ден, за да го празнуваш. Шест дена работи и врши ги во нив сите свои работи; а седмиот ден е сабота Господова, ден на твојот Бог; тогаш немој да вршиш никаква работа, ни ти, ни синот твој, ни ќерката твоја, ни слугата твој, ни слугинката твоја, ни добитокот твој, ниту придојдениот, кој се наоѓа кај тебе; зашто за шест дена ги создаде Господ небото и земјата, морето и сè што е во нив; а во седмиот ден си отпочина: заради тоа Господ го благослови седмиот ден и го освети“ (2 Мојс 20:8-11). Во православниот календар е запишана: „Памти го денот за одмор, за да го празнуваш; шест дена работи и сврши ги во нив сите работи, а седмиот ден е одмор на Господа, твојот Бог“ (МПЦ-ОА 2020:21). Православната црква во календарот не кажува кој е денот за одмор. Седмиот ден во македонските календари е недела. Претставник на една од христијанските заедници смета дека „целиот свет лежи во зло“ (1 Јн 5:19), меѓу другото, затоа што „ја држи неделата“. Тој раскажува: „Јас прво одев во Православна црква. Таму го немаше тоа“; „Се молев еднаш на Бога“; „Господ ме упати на тоа место“, каде што се празнува саботата. Во врска со саботата, образложува: „во Библијата пишува дека саботата е света. Тоа е четврта заповед. Божјиот закон е непроменлив, вечен, бидејќи е одраз на Божјиот карактер. Бидејќи Бог е совршен, Неговиот закон е совршен. Нешто што е совршено, не се менува. Трае вечно“. Тој вели: „Ако е целата Библија дадена од Бога и е вдохновена како што пишува, тогаш не смее

да постои противречност помеѓу Стариот завет и Новиот завет“, односно: „Не може нешто што Господ го прогласил за совршено, после да биде несовршено во Новиот завет. Не може. Едно со друго мора да биде во склад“. Му ги посочив зборовите на Исус: „Саботата е создадена за човекот, а не човекот за саботата. Па така, Синот Човечки е господар и на саботата“ (Мк 2:27-28). Ми возврати дека „Библијата и Христос не можат да бидат во контра“. Му укажав дека во стариот сојуз со Евреите била заповедана и смртна казна за одредени гревови, но тоа е променето во новиот сојуз со следбениците на Исус Христос. Тој го цитираше апостолот Јаков: „Зашто, кој го пази целиот Закон, а згреши само во едно, виновен ќе биде за сè“ (Јк 2:10). Според него, тоа значи: „Божјиот закон е целина. Не можеш ти девет заповеди да пазиш, а една да погрешеш. Ако во една грешеш, виновен си за цел“. Исус вели дека не дошол да го поништи Законот, туку да го исполни (Мт 5:17). Му го посочив верувањето на христијаните дека преку верата во Исус го исполнуваат Законот, но тој ми рече дека христијанинот „мора да верува правилно во Исус“, односно да верува дека „Законот не може да се поништи“. Според него, Законот „го порекнуваат“ сите кои велат дека „седмиот ден е недела“. Тој објасни дека „не е во прашање дали овој е во право, оваа црква, онаа црква. Во прашање е вистината. Говориме за вистината“. Меѓутоа, вистината не е иста за сите христијани. На двајца протестанти им поставив прашање дали христијаните треба да ја празнуваат саботата. Едниот одговори дека „шабат“ е „ден за почивка“ и „денот сам по себе не е битен“, туку „битно е дека еден ден во седмицата“ треба да „биде одвоен“ за Бог. Ако терминот „шабат“ може да означува било кој ден од седмицата, тогаш непотребно е христијаните да имаат точно одреден ден за одмор. Но, тие имаат. Од друга страна, Евреите кои се верни на Стариот завет, сеуште ја празнуваат саботата. Другиот одговори дека „неделата е онаа која се празнува во христијанскиот свет“, затоа што „во недела е воскреснат“ Исус Христос. На прашањето дали во Новиот завет е нагласена неделата, ми одговори: „нема точно одреден стих“, но „неделата треба да биде ден за одмор и за слава на Бога“.

Претставник на христијанска заедница укажува дека „Божјиот закон е поделен на два дела: Љуби Го Бога, првите четири заповеди, и ближниот како самиот себеси“, следните шест заповеди. Петтата заповед е: „Почитувај ги таткото свој и мајката своја, за да ти биде добро и за да поживееш подолго на земјата, што ти ја дава Господ, твојот Бог“ (2 Мојс 20:12). Но, Исус вели дека секој што ги оставил родителите заради царството Божјо, добил многу повеќе (Лк 18:29-30). Поединецот може да доживува

внатрешен конфликт доколку истовремено сака да ги почитува родителите и да ги остави заради Бога. Изразот „за да поживееш подолго“ од оваа заповед, пак, го губи значењето во вечноста токму затоа што тогаш луѓето нема да живеат ни пократко ни подолго, туку ќе живеат вечно. Шестата заповед е: „Не убивај“ (2 Мојс 20:13). Претставникот на прахристијаните вели: „Честопати вистината што ја кажувале пророците била искривувана и прикажувана во спротивност. Постојат многу места во Библијата кои се во спротивност на Божјата волја, особено жртвите паленици што никогаш не биле волја на Бога, или водењето војни што никогаш не биле Божја волја. Многу места во Библијата велат дека војните се воделе во името на Бога, што е, секако, во спротивност на Божјата заповед: ‘Не убивај’“. Прахристијаните не усмртуваат животни и не консумираат месо. Уште еден претставник на христијанска заедница рече: „ние сме, исто така, вегетеријанци. Ние не јадеме месна храна“. Тој објасни дека „по Божја волја од почетокот никогаш не било да се јаде месо“, но месото „му било дозволено на човекот после потопот“. Потоа наведува дека „човекот продолжил да јаде месо и така животниот век се скратил“ и дека и денес докторите „ќе ти забранат месо“, а не овошје и зеленчук. Павле најавува лажно наметнување на воздржување од јадења што ги создал Бог (1 Тим 4:1-3), но не прецизира за какви јадења станува збор. Поставив прашање дали вегетеријанството е библиско учење и добив одговор дека „тоа е библиско учење“, без да ми бидат посочени конкретни стихови кои го потврдуваат тоа. Христијанската заедница на која ѝ припаѓа, исто така, е против учество во војни. Нејзините припадници размислуваат: „Да убивам човек којшто е невин, тоа не ми оди во глава“. Тој го цитира Исус дека „сите што се фаќаат за нож, од нож ќе загинат“ (Мт 26:52) и го поставува прашањето: „Дали Исус покажал агресивност во Својот живот?“ Библијата сведочи дека постојат исклучоци од Божјата заповед да не се убива, но тие се законски само кога Бог го заповеда тоа. Една од старозаветните Божји заповеди е: „Вражарка да не оставате жива“ (2 Мојс 22:18). Од Библиите кои ги користам при истражувањето, во Женевската Библија и Библијата на кралот Џејмс, наместо терминот „вражарка“ е употребен терминот „вештерка“. Во другите Библии е употребен терминот „маѓепсница“. Ако нема промена во заветите, тогаш христијаните на Западот биле во право кога ги убивале вештерките. Мојсеј го повикал народот на војна против Мидјаните, за да извршат одмазда Господова над нив (4 Мојс 31:3). Таа е насловена како „Света војна“ во Светото писмо на македонското Библиско здружение. Римокатоличкиот поглавар ги повикал христијаните на војна за ослободување на

Светата земја од исламското владеење. Крстоносците не правеле разлика меѓу Стариот и Новиот завет. Еден од теолозите вели: „Ние не можеме да кажеме дека во Стариот завет немало цихад. Апсолутно дека постоело цихад“. Но, за насловот „Света војна“ негодува: „Да, ама преводот и тука е малку дискутабилен“. И додава: „лошо е да го земеме преводот и да кажеме веднаш дека е света војна. И затоа има проблем. Таму не е света војна“. Седмата заповед е: „Не врши прељуба“ (2 Мојс 20:14). Исус вели дека не само со делото, туку и со желбата се врши прељуба (Мт 5:28). И во Стариот и во Новиот завет, прељубата е неверство на брачниот партнер. Но, ако жената не стапува во брак како девица (5 Мојс 22:14), Стариот завет повикува да ја каменуваат до смрт заради извршено срамно дело (5 Мојс 22:20-21). Еден од православните кажува дека за склучување христијански брак на почетокот „доволно им било само свештеник, двајца сведоци да потврдат дека тие двајца млади се сакаат; дека се девствени, што е многу битно; и дека бракот не е склучен насила или од некоја задна намера. И, било едноставно“. Тој забележува дека христијаните во современото општество веќе не водат сметка за зачувување на девственоста до стапување во брак, но и дека кога „губат невиност“ пред да стапат во брак, „душата се срами. Знае дека тоа не е благословено, не е дозволено да се прави пред брачна заедница“. Еден од католиците вели: „Црквата им вели да немаат брачни односи пред бракот, но на нив им е убаво“. Тој посочува дека „тоа има негативни последици за нивниот живот“. Една од негативните последици е несаканата бременост, која завршува со абортус. Католикот тврди дека „не може една жена да го абортира бебето, зашто го убива зачнатиот живот“. Осмата заповед е: „Не кради“ (2 Мојс 20:15). Таа е проширена со десеттата заповед, на што укажува и следниот одговор: „ако вели таму ‘не кради’, тоа не значи само да украдеш, туку побуда, намера, мисла, сè е тоа. Ако ја сокриеш вистината од некого, ти крадеш“. Деветтата заповед е: „Не сведочи лажно против својот ближен“ (2 Мојс 20:16). Еден од интервјуираните вели: „има заповед ‘не лажи’“ и поставува прашање: „да си бидеме искрени, колку ние не лажеме?“ На коментарот дека некој можеби некогаш лаже со позитивна намера, возвраќа: „и да е позитивна намерата, мислам дека не е во ред“; без разлика „дали е во позитивна или негативна смисла“, заповедта „не лажи“ е „конкретна“. Но, укажав дека конкретната заповед не е „не лажи“, туку „не сведочи лажно против својот ближен“. Човекот може да не лаже секогаш кога сведочи за својот ближен или може да не сведочи против својот ближен секогаш кога лаже. Конкретната заповед е човекот да не зборува лажно на штета на

ближниот. Но, човекот можеби користи лага за добро на својот ближен. Таква е лагата искажана на убиец кој прашува некого каде се наоѓа неговиот ближен, сакајќи да го пронајде за да му го одземе животот. Интервјуируваниот упорно тврдеше: „Лага е лага, бидејќи Бог е конкретен. Со конкретна заповед оди: ‘Не лажи’“. Но, дури и Бог испраќа сила на заблуда за да поверуваат на лагата (2 Сол 2:11). И Божјите избраници вршат измама (1 Мојс 27:19; 2 Кор 12:16). Тоа не значи дека лагата е во ред. Откровението вели дека сите што лажат, ќе завршат во езерото што гори со оган и сулфур (Откр 21:8). Десеттата заповед е: „Не пожелувај го домот на ближниот свој, не пожелувај ја жената на ближниот свој, ниту неговата нива, ни слугата негов, ни слугинката негова, ни волот негов, ни магарето негово, ниту нешто друго, што му припаѓа на ближниот твој“ (2 Мојс 20:17). Еден од интервјуираните кажува дека луѓето се соблазнуваат заради начинот на живеење на свештениците и заклучува: „луѓето кога гледаат, се соблазнуваат, оти ги гледаат слабостите на христијаните, а не ја гледаат совршеноста на Христос. Тука е целиот проблем“. Но, и световниот живот што го водат свештениците, може да е резултат на нивна соблазна. Тоа и самиот го потврдува кога вели дека „ги гледаат слабостите на христијаните“. Од друга страна, апостолот Павле вели „да не правиш ништо од кое братот твој би можел да се сопне или да се соблазнува или, пак, да слабее“ (Рим 14:21). Ако свештениците го следат тоа учење, не треба со својот начин на живеење да предизвикуваат соблазна.

2.6. Зошто поединци ги доживуваат Божјата казна и правда како зло?

Универзитетски професор го дава следниот одговор: „Не постои пријатна казна и не постои воодушевувачко прифаќање на казна, па дури и кога е праведна. Човечки е да се очекува разбирање за сопствените слабости, а неразбирање за неопходноста од регулирана правда“. Еден од теолозите вели: „Не верувам дека било кој криминалец затворската казна, за која е свесен дека ја заслужил, ја смета за добро и благодат“. Но, тој тврди дека „Бог не казнува. Човекот сам се казнува со своите постапки“. Друг теолог се согласува со него, одговарајќи: „Бог никогаш не казнува. Ние се казнуваме“. Потоа врши споредба со првиот човек: „Бог не те казнува. Ти си се издвоил од изворот на животот како Адам во рајот. Бог не го казни Адам, туку сам се казни. Како сам се казни? Па, самиот се лиши од дрвото на животот и се одлучи за дрвото на смртта“. И двајцата теолози ја игнорираат улогата на Бог во казнувањето на човекот. Првиот теолог дава пример со затворска казна на криминалец, но не зема во предвид кој му ја

изрекол и спровел. Вториот теолог ги игнорира библиските стихови, кои јасно укажуваат дека Бог го изгонил Адам од Едемската градина и го заштитил дрвото на животот (1 Мојс 3:23-24). Еден од теолозите признава дека „постојат многу места во Библијата каде што се гледаат траги од Божјиот ‘гнев’“. Меѓутоа, објаснува:

Со грешењето, човек доаѓа во област населена со ѓаволи, каде што се расправа, експлодира, предизвикува смрдеа и болка. И Бог не може, без оштетување на длабоката конструкција на човекот, насилно да го извлече од ужасот во кој самиот се влечел. Така, во универзумот постојат некои „простории“ на ужас, каде што човек се појавува. Ова не е Божјиот гнев, туку нашата грешност нè казнува далеку од Бога. Нашиот гнев, а не суровоста на Бога, нè фрла во рацете на безмилосните уништувачи - духовите на злото. И со нашето слепило и суровост ги припишуваме нашите својства на злото на Бога. Самиот човек е одговорен за неговиот избор, за она што ќе биде напишано на страниците на Страшниот суд во еден том посветен на неговиот живот. Самите ние ги пишуваме страниците од нашата повелба, токму таа секунда, под љубезен поглед на Христос, кој преживува страдања за нас. Гневот е нешто сосема непристапно кон Бога. Бог е добар. Тој е во апсолутен мир. Она што ние го нарекуваме „гнев“ е нашата перверзна проекција на Неговата грижа. „Божјиот гнев“ е Провидението, кое е криво рефлектирано во нашата душа.

Бог вели: „Гнев нема во Мене“ (Ис 27:4), но и: „во гневот Свој те казнував“ (Ис 60:10). Тој вели: „Ќе те казни отстапувањето твое и злобата твоја ќе те обвини“ (Ер 2:19), но и: „Јас ќе ве кажам за вашите злосторства“ (Ер 23:2). „Перверзна“ проекција на Божјата „грижа“, меѓу другите, имал и апостолот Павле, кој говори за Божји гнев (Рим 1:18). Грижата за другите не носи апсолутен мир, ако тие се вовлечени во ужас и предизвикуваат нечии страдања. На другите тројца теолози им го поставив прашањето дали Бог казнува. Едниот вели дека „тоа е човечки речник за да се долови стварноста“ во која човекот „сам придонесува“ кон доживувањето на награда или казна, како и дека „таквото пренагласено јуристичко толкување“, кое на Бог гледа како на „некој судија којшто наградува или казнува“, „не е својствено за православната теологија“. Според него, „проблемот е што ние си создаваме човечки претстави за Бога“. Но, самиот кажува дека „во православната теологија се зборува и за катафатичка потврдна и за апофатичка одречна теологија“; Катафатичката теологија вели: „Бог е љубов, Бог е добар“, а апофатичката говори за тоа дека „Бог не е љубов, туку е над секоја љубов; Бог не е добар, туку е над секоја добрина“ и „преку таа апофатичка теологија, всушност, се избегнува мамката Бог да се ограничи во некаква човечка претстава“. Теологијата е наука за Бог, но таа наука е човечка. Наместо човекот да ги избегне мамките, тој дополнително ги создава. Според Библијата, Бог е љубов (1 Јн 4:8). Тоа

значи дека мерило на секоја друга љубов е Бог токму затоа што е над секоја друга љубов. Противречно е да е над секоја друга љубов, а да не е љубов. Укажувањето на тоа дека Библијата е пишувана со човечки речник, значи нејзино непочитување како Божји збор. Човекот дури создава и нов речник, за да зборува за Бога. Но, и новиот речник е човечки. Другите двајца теолози говореа за Божја казна како „педагошка мерка“. На едниот му поставив прашање што сведочат потопот во времето на Ное и уништувањето на Содом и Гомора. Ми одговори: „Тоа е веќе израз на казната Божја“ и објасни: „Бог го излева Својот гнев најпрво како казна врз овие грешници, меѓутоа потоа и како една мерка врз останатите луѓе едноставно да видат како не треба да постапуваат“. На крајот заклучи дека „тоа не е израз на некаква злоба. Едноставно, е израз на Божјата љубов, која не за секој ќе биде прифатлива и не секој ќе ја доживува како љубов“. На другиот му посочив дека прашањето го поставувам и во есхатолошка смисла. Тој одговори: „Тоа е за мене казна - есхатолошкиот аспект. Тоа е за мене казна, бидејќи таму не може да те поучи. Овдека на земјата додека живееме, тоа е само педагогија“.

Тројца православни одговараат дека „не постои Божја казна“. Едниот од нив на второто прашање говори за прогонството од рајот како казна, а на петтото прашање кажува дека Захарија бил казнет од Бога. Иако самиот дава примери на Божја казна, тој го негира нејзиното постоење. Друг дури и тврди дека „никогаш не смееме да зборуваме за Божја казна“; Ние „на Бога Му припишуваме карактеристики на човек, и тоа човек со падната природа“, иако „не смееме да Му дадеме карактеристики на човекот“. Ако не смееме да говориме за казна од Бога, тогаш не смееме да ги цитираме библиските стихови кои говорат за тоа, како што е следниот: „Тие со вечна погибел ќе бидат казнети далеку од лицето на Господ и од славата на Неговата моќ“ (2 Сол 1:9). На пророкот Езекил, Бог му се објавил со словото: „Јас сум Господ, Кој казнува“ (Ез 7:9). Езекил не му припишува на Бога карактеристики на човек, туку ги пренесува неговите зборови. Третиот, пак, вели дека „Бог е многумилостив и Тој не казнува“, а „поединци ја доживуваат Божјата правда како зло единствено поради нивната заслепеност, односно отпаднатост од заедницата со Бог“. Еден одговара дека Бог „воопшто не казнува“, а „правдата е во недопуштањето на човекот да се надева на Божјата милост засекогаш, без да има ниту желба, ниту волја, ниту некаков конкретен чекор да се приближи кон Бога“. Потоа додава дека обвинувањето на Бога „е, всушност, неправда“. На петмина православни им поставив прашање дали Бог казнува.

Додека еден одговори дека „кај Бога нема неправда и тоа подразбира и казна“, друг го негираше „катафатичкото објаснување на Бог“ и одговори: „Јас знам што Бог не е. Бог не е праведен. Оти, ако е Бог праведен, никому нема да се молам за грешниот. Ако е Бог праведен, нека горам во пекол и крај. Тоа се поими кои што јас не ги прифаќам“. Но, и едниот и другиот одговараат што Бог не е. Едниот вели дека Бог не е неправеден, а другиот вели дека Бог не е праведен. За другиот „јасно е дека Бог не казнува“. Меѓу одговорите е и следниот: „Човекот не треба да има ни прекумерен страв од Бога ни прекумерна надеж во Божјата љубов“. Но, добив и одговор дека Бог „казнува како педагошка мерка или тоа е љубовно казнување за преумување на човекот“ па дури и потопот во времето на Ное и уништувањето на Содом и Гомора се „љубовна казна“, која луѓето „ги спасува од поголеми гревови“. Еден прво објаснуваше дека „Бог е нешто кое што ние не можеме да го поимаме, односно не можеме да го допреме. Неговото внатрешно постоење за нас е тајна не заради тоа што на нас ни е тоа скриено“, „туку заради тоа што ние сме ограничени битија“. Потоа рече: „Бог само напушта. Таму кај што не е Тој присутен, е доволна казна сама за себе“. На двајца им поставив прашање зошто поединци сметаат дека Бог не казнува. Едниот одговори: „Не казнува. Ние сами се казнуваме одделувајќи се од Него“. Другиот објасни: „кога Бог се пројавува како судија и во овој свет и казнува, таа казна е за наше духовно будење, затоа што Самиот Христос вели дека: ‘Кого го љубам, тој и го карам’. Значи, сеуште има нешто во тој однос помеѓу Бог и тој човек и тој народ итн. Најстрашно е, да се изразам метафорично, кога Бог ќе крене раце од нас, односно тоа е она што Христос го вели: ‘Бегај од Мене. Не те познавам’“. Еден вели дека начинот на кој поединците ги доживуваат Божјата казна и правда зависи „од нивниот личносен однос кон Бога. Постојат три такви односи: ропски, наемнички и љубовен. За последните, сè што ни се случува е дело на љубовта Божја, додека за првите е зло“. Додека еден зборува за личносен однос со Бога, друг одговара: „Затоа што тие поединци не живеат духовен живот под раководство на духовен отец. Човекот што живее духовен живот знае дека сè што се случува во неговиот живот е по Божја промисла и е за негово усовршување“. Наместо да живее под раководство на Светиот Дух, кој го носи во себе, православниот христијанин живее под раководство на духовен отец, за кој не постои гаранција дека и самиот е навистина воден од Светиот Дух. За значењето на духовниот отец им се говори на почетниците во православниот црковен живот (Торик 2012). Иако целта на христијанскиот живот е стекнување благодат на Светиот Дух, секој христијанин

стекнува благодат на патот кој му го одредува духовникот (Торик 2012:19). Но, голема среќа за христијанинот е да пронајде достоин духовник (Торик 2012:37).

Еден од католиците вели: „Казна е одвојувањето од Божјата љубов, а таа казна сами си ја правиме“. Му поставив прашање: „Може ли да се сфати исфрлањето на Адам и Ева од рајот како казна?“ Тој одговори: „Казната се состои од тоа што го прекинале добриот однос со Господ. Може да се означи како казна, но не да се обвини Бог за тоа, зашто ние избираме“. Од одговорот се добива впечаток дека христијанинот не разликува сопствен избор од туѓа казна, како и дека се става себеси во улога на бранител на судијата. Друг одговори: „Бог е милосрден и не може да зборуваме за Божја казна“. Тој ја претстави казната како зло: „Бог е Отец и како татко не може да им посакува зло на своите деца. Не може да зборуваме за Божја казна. Кога ние се одвојуваме од Бога преку гревот, ја губиме Неговата милост. А гревот е состојба кога човекот се чувствува напуштен и тогаш тој е тажен, несреќен, во тешка состојба“. Но, на некои им е татко ѓаволот и тие сакаат да ги исполнуваат неговите желби (Јн 8:44). Тие не се тажни што се напуштени од таткото, туку му се радуваат на злото што самите го вршат и за кое имаат поддршка од својот татко. Чедата на проклетството се ненаситни на грев (2 Птр 2:14). Четворица католици одговорија дека „Бог не казнува“. Еден католик кажува дека Бог „е по природа праведен“ и „секој ќе биде награден или ненаграден за своите дела“. Тоа значи дека оној што врши зло, за своите дела нема да биде казнет, туку ќе биде ненаграден. Според тоа, Божјата праведност не вклучува казнување на злото. Само на еден од католиците му поставив прашање дали Бог казнува, а тој ми одговори дека „Бог казнува“, иако денес некои, особено на Запад, „не сакаат да слушнат дека Бог казнува. Ги избегнуваат тие работи“. Го прашав зошто ги избегнуваат. Ми одговори дека си создаваат „некој свет каде што сè треба да биде убаво“ и „сè повеќе и повеќе се шири тоа дека гревот не постои како таков, а Бог е толку добар што сè е добро, сè ќе биде добро“. Августин објаснува дека Божјата казна е зло за казнетите, но спаѓа во добрите Божји дела, зашто е праведно да се казнат злосторниците и сè што е праведно, е добро (Augustine 1999:107).

Еден од протестантите одговори: „Бог не казнува. Ние се казнуваме, бидејќи ние одиме по нашите лични патишта“. Му посочив дека токму затоа што луѓето одат по својот личен пат, сметаат дека Бог ги казнува кога на патот доживуваат нешто што не го сакаат. Но, тој ми возврати: „Не. Ние се казнуваме, бидејќи Бог ги дал Своите правила во Библијата“. Според тоа, Бог дал свои правила, а луѓето се казнуваат

непочитувајќи ги. Токму тие библиски правила за поединци се туѓи и не ги прифаќаат. Од друга страна, луѓето не ги ни знаат казните кои се од Бога одредени, а неизбежно се случуваат. Пророкот Натан на царот Давид му ја соопштува Божјата казна за сторениот грев: смрт на детето што му го родила Уриевата жена (2 Цар 12:13-15). Давид ниту претходно знаел за казната ниту знаел дека Божјата одлука е конечна. Тој Му се молел на Бога за детето да остане живо (2 Цар 12:16), но тоа умрело (2 Цар 12:18). Меѓу протестантските одговори е и дека „нема потреба од казна“, затоа што правдата била „задоволена“ со разрушувањето на храмот на Евреите во 70-тата година. Кога прашав за конечниот суд, добив одговор дека „пеколот сам по себе во таков облик не постои“, дека тоа било местото каде „биле фрлани телата на Евреите во 70-тата година“, „кога биле мачени Евреите и убивани од страна на Римјаните“ и дека „во суштина не постои место каде што Господ еден ден ќе ги гори луѓето“. Поставив и прашање што ќе се случи со оние кои не го избрале Бога. Ми беше кажано: „не веруваме во пекол кај што Господ ќе ужива да казнува некого, зашто во тој случај Бог не би бил љубов и не би бил добар“; Иако „не можеме да кажеме јасен одговор точно како ќе биде“ и би било арогантно од секого што ќе тврди дека има сигурен одговор „заради тоа што и во Библија такво нешто не можеме да видиме“, „едно е сигурно: дека Господ нема да ги гори луѓето“. Но, токму во Библијата можат да се прочитаат стихови кои говорат за оние кои ќе бидат фрлени во огнено езеро (Откр 20:15), односно ќе бидат во езерото што гори со оган и сулфур (Откр 21:8). Друг протестант сметаше дека прашањето е слично на тоа „дали Бог испраќа некого во пеколот или самите се испраќаат“ и одговори дека „ние самите одлучуваме со тоа што Му го вртиме грбот на Бог“. Тој самиот го постави прашањето дали пеколот е вечно место на свесно измачување и одговори: „Јас лично не верувам дека е физичко место и сметам дека тоа доаѓа од Среден век“. Според него, „не постоела таа слика барем десет века. Не постоела слика за физичко измачување. Кај раните црковни отци, колку што јас знам, не постои таква слика“; Но, „самото отстранување од Бог е пекол. И сега рајот и пеколот се присутни на земјата“; Некои луѓе „денес живеат во пекол со тоа што се отстранети од изворот, се отстранети од Бог“. Меѓутоа, секој што прави зло, ја сака темнината, а ја мрази светлината и самиот не оди кон неа (Јн 3:19-20). Му укажав на тоа дека тие уживаат. Рече дека „некои уживаат“, но „некои не уживаат“. Ги посочи жртвите на трговија со луѓе и децата кои присилно работат во фабрики како пример на оние на кои животот им „е пекол и сега“; Во таа смисла, „самите се казнуваме кога Му вртиме грб на Бог,

затоа што светот функционира така. Светот е паднат. Подложен е на неправда, на зло. Ние ги трпиме последиците од тоа“. Но, жртвите на трговија со луѓе и децата кои присилно работат во фабриките не си го создаваат пеколот самите, туку страдаат токму од оние кои не се казнуваат себеси заради тоа. Потоа потврди дека праведниот суд го казнува злото, но и дека „Божјата суштина е љубов“ па укажа на дилемата дали Бог ја поништува правдата ако ги однесе сите во рајот и рече дека тоа „може да биде контрадикторност помеѓу љубовта и правдата“. На крајот изрази уверување дека не постои човек при здрав разум кој би можел да рече: „не заслужувам казна“, но „прашањето е дали се повикуваме на Божјата милост“. На тројца протестанти им поставив прашање дали Бог казнува. Едниот потврди дека во „Библијата имаме такви описи на Бог Којшто казнува“, но „најголема казна која што се случува не е дека Бог казнува неког, туку луѓето“, непочитувајќи ги „Божјите закономерности во овој свет“, „по автоматизам се казнуваат“. Тој се спротивстави на народните изреки: „Го казни Бог“; „Бог им врати“ итн, тврдејќи дека „тоа се многу често повеќе изрази на човечка злоба отколку на некаков духовен увид дека Бог нешто некому направил“. Но, во Библијата е запишано: „Ако и покрај сево ова не Ме послушате и тргнете против Мене, и Јас ќе тргнам против вас со гнев и седумкратно ќе ве казнам за гревовите ваши, и ќе ги јадете телата на синовите свои, и телата на ќерките ваши ќе ги јадете“ (3 Мојс 26:27-29). Божјиот закон е поставен од Бог. Казната за прекршување на Божјиот закон е одредена од Бог. Вториот рече дека „Бог е праведен и според Неговата праведност доаѓа судот. Казната за гревот е смрт, а тоа е вечна одвоеност од Бога“. И покрај тоа, одговори: „Човекот сам се казнува“. Третиот одговори: „Не. Предупредува“. Прашав: „А, на Судниот ден?“ Одговори: „Па, пишува во Библијата. Значи, казната за гревот е смрт. Ако не веруваш, ако не си се покајал за своите гревови, самиот си свесен дека те чека казна“. Реков: „Ама, нели рековте дека не веруваат? Значи, тие не се свесни. И ќе се разбудат, ќе се појават пред Бога и Тој ќе ги осуди“. Ми возврати: „Можеби се свесни. Јас не верувам дека не се свесни. Свесни се. Секој човек е свесен за себе“.

Од другите христијански заедници, само претставникот на прахристијаните одговори дека „нема Божја казна. Бог секогаш го сака најдоброто за нас. Ние создаваме свои непријатни ситуации кои ги нарекуваме Божја казна. Значи, луѓето самите го создаваат терминот ‘Божја казна’, затоа што не го знаат законот за сеидба и жетва и обично се програмирани со својот сопствен закон да ги обвинуваат другите за својата состојба без да погледаат кај самите себе кои се причините што се наоѓаат во таа

состојба“. Според прахристијанинот, Божјата казна е и „продукт на религиите како инструмент за заплашување на своите верници и не е реалност“; Но, Божјата милост е толку голема, што „доколку човекот навреме ги препознае своите незаконити мисли, чувства и дела и навреме се покае и моли за прошка и простува ако некој слично му згрешил, тој не мора да ја доживее жетвата на својата сеидба“. Ваквиот одговор е во согласност со прахристијанското верување во предегзистенција на душите, оптоварување со падот, реинкарнација, рамништа на чистење и враќање на сите души во Божјото царство (*Верски алманах* 2010:169). Прахристијаните веруваат дека „Бог - нашиот Татко - не нè казнува и не ги проколнува Своите деца, туку прави сè Неговите деца да се вратат повторно кај Него, во нивната вечна татковина - што еден ден ќе се случи“ (*И тие се тука* 2019:89). На еден му поставив прашање: „Дали Бог казнува?“ Ми одговори: „Бог е Судија и извршува праведен суд: и наградува и казнува. Тој му плаќа на човекот според делата“. Друг ми објаснуваше дека и родителот применува казна кога ги воспитува своите деца, ама тоа го прави за нивно добро: „Не постои друг начин. Тој е упорен во зло, упорен е нешто да направи по свое“; Исто така, „побудата на Бога не е зла“, туку „Неговата побуда е да го придобие тој човек; да му дојде умот; да го поврати на некој начин во Него; да ја сфати Неговата љубов кон него; да сфати дека тоа што го прави, го прави за негово добро“. Го прашав зошто Бог му заповеда на Саул да истреби сè што е живо во земјата на Амалик. Ми објасни дека луѓето од земјата на Амалик „упорно се противеле на Бога и поминале граница од која веќе нема враќање. Божјиот Дух веќе не може да делува на нив. Не може да се вратат“; Тие се „како ѓаволот“, кој „поминал една граница и веќе не може да се врати“, „тој е целиот зло во него“; „Господ никогаш не отпишува, ако човек не помине граница. Тој ја поминал таа граница. Нема враќање. Тие народи нема шанса да се обратат кон Бога и тогаш Бог му дава заповед да бидат истребени“. Го прашав: „Дури и децата ли немаат шанса?“ Ми потврди: „Дури и децата немаат шанса. Сето тоа Господ го знае. Тоа е сè. Значи, Тој вика сè да се истреби. Кога Господ тоа го вели, ти мора само да Му веруваш. Иако за нас некои работи можеби се несфатливи, Тој е совршен Бог. Јас, ти, било кој мора да покаже доверба во Бога“. Но, христијанинот кој прво тврди дека Божјата побуда е да го придобие човекот, а потоа тврди дека Бог отпишува и деца, не придонесува кон довербата во Бога. Еден од одговорите е и следниот:

Генерално, престапниците на законот не сакаат да бидат казнети објективно за злото што го сториле. Бог на човекот му подарил живот, а му дал и правила

според кои треба да живее за да му биде добро нему, на целото човештво. Тие правила се дадени од љубов и се засновуваат на принципите на љубовта, кои се објективно добри за сите. Сепак, луѓето не сакаат да бидат казнети за своите зли дела и Бога го прогласуваат за неправеден, иако во голем дел самите ги предизвикале последиците што дошле на нив. Меѓутоа, овде може да се додаде и прашањето зошто кога страдаат невини, луѓето често пати тие страдања и неволји му ги припишуваат на Бога, дека се неправедно казнети. Јас би рекла дека тоа доаѓа оттаму што имаат погрешна претстава за Бога и за постоењето на гревот и злото на земјата. Кога зборуваме за конечната Божја казна, значи за уништувањето на злите, Бог има целосно право на тоа, зашто вечниот живот на злите луѓе би ја загрозил среќата на сите останати битија во вселената, бидејќи тие би останале непроменети и би продолжиле да прават зло низ целата вечност. Некој го споредува гревот со ракот во ткивото. Ако не се отстрани, ќе го опфати целото тело. Знам дека тука се доведува во прашање Божјата праведност, но затоа Библијата вели дека Бог е праведен и дека еден ден она што сега не ни е јасно, Бог ќе даде конечно објаснување зошто се случиле некои работи така како што се случиле.

На прашањето зошто поединци не признаваат дека Бог казнува, иако дури и во општествениот живот се сведоци дека други лица го казнуваат лицето кое врши престап на законот, ми одговори: „Моја претпоставка е дека овие поединци имаат проблем со сфаќањето на поимите праведност и љубов. Со други зборови, за ваквите поединци овие два поима се исклучуваат еден со друг: или Бог е љубов или Бог е правда. Ваквото мислење не е библиско“.

Со тврдењето дека Бог не казнува и дека луѓето самите се казнуваат, интервјуираните ја негираат Божјата казна. Оттаму, не зачудува што дури и самиот Бог прашува: „Зар да не казнам поради тоа?“ (Ер 5:9). Грешникот не се казнува сам, туку дури и мисли дека зло нема да го снајде (Пс 9:26). Невозможно е луѓето самите да се казнуваат, затоа што не ја знаат ни вистинската казна која Бог ја одредил. Христијаните се спротивставуваат и во тоа верување: за едни казната е вечно измачување, а за други е вечно непостоење. Православните се согласуваат дека казната е вечно измачување, но не и што подразбира тоа. Додека еден православен говори за тоа дека Бог на луѓето ќе им ја испраќа „истата енергија на љубовта“ дури и во пеколната состојба, друг говори дека некои ќе бидат засекогаш отфрлени од Бога и нема да можат „да се вратат“ кај него. Првиот тврди дека во Божјото царство „влегување, невлегување, нема“, туку „Бог на сите ни ја испраќа истата енергија на љубовта“, а „од нас зависи како ја прифаќаме. Ако ние се одлучиме со нашиот живот да бидеме против Бога и Неговата волја за светот и сè“, тогаш „таа љубов нас нè гори, фигуративно кажано“; Рајот и пеколот не се места, „туку едноставно како ние

одговараме на Божјата љубов“; „Всушност, Божјата љубов е пекол за оној којшто не Го љуби Бога и којшто едноставно се определил за нешто друго“. Влахос вели дека светите отци се непогрешливи учители на Црквата, а нивно заедничко учење е дека рајот и пеколот не постојат од Божја, туку од човечка страна (Влахос 1998:181). Пеколот не е Божјо отсуство, туку мачење од страна на Божјата љубов или, како што вели Свети Исак Сириски, „камшикување со камшикот на љубовта“ (Влахос 1998:182). На интервјуируаниот му го напоменав верувањето дека Бог засекогаш ќе ги уништи оние кои не се со него, но тој рече дека „уништување нема. Сè што создал Бог, го создава за живот. И враќање во небитие не постои. Нема“; Наместо уништување, има „преобразување и на човекот и на целокупното создание“. Тоа е во согласност со православното учење за бесмртност на човековата душа. Смртта на телото е одвојување на душата од него, а смрт на душата е оддалечување на Божјата благодат од неа (Влахос 1998:13). Но, душата е бесмртна, иако е создадена (Влахос 1998:97). И покрај тоа што православните говорат и за смрт на телото и за смрт на душата, душата никогаш не престанува да живее. Православната црква ги осудила како ерес и тнетопсихизмот, т.е. верувањето дека душата умира со телото, и психопанихијата или верувањето дека душата по смртта спие (Влахос 1998:98-99). Во Библијата постојат стихови кои ја споредуваат смртта со спиење: „И многумина од оние што спијат во земниот прав, ќе се разбудат - едни за живот вечен, а други за вечен срам“ (Дан 12:2) и „Лазар, пријателот наш, заспал; но, ќе отидам да го разбудам“ (Јн 11:11). Според православните, параболата за богатиот човек и Лазар (Лк 16:19-31), го потврдува животот на душите пред воскресението, односно пред повторното спојување со телата (Влахос 1998:13). Иако во параболата се споменува голема провалија меѓу местата на кои се наоѓаат богатиот човек и Лазар (Лк 16:26), на Влахос му е јасно дека не станува збор за посебни места, туку за посебни начини на живот (Влахос 1998:19). Душите помеѓу смртта и воскресението се во состојба на непотполно блаженство или непотполно мачење (Влахос 1998:117-118). Тоа православно учење го потврдува и Свети Филарет Московски (Московски 2013:114). На вториот му поставив прашање како ќе завршат оние кои нема да преминат во вечен живот. Ми одговори дека „тие ќе бидат во вечна казна, во вечна отфрленост од Бога“; Оние кои уживале во „неживеење со Бога“, по смртта „не ќе можат да го продолжат истиот живот со уживање, ама не ќе можат ни да се вратат кај Бога“. Според него, тие ќе бидат во „состојба на каење, на грижа на совест“. Тоа би значело дека тие вечно ќе постојат во состојба на каење, за

разлика од другите кои се покајуваат само во овоземниот краток живот. Книгата Мудрост Соломонова говори за „каењето на безбожниците“, кои животот на праведникот го сметале за лудост и се подбивале со него, но биле изненадени од неговото спасение (Мудр 5:1-4). Книгата Мудрост Соломонова не е во составот на Женевската Библија и Американската стандардна верзија на Библијата. Другите Библии кои се предмет на ова истражување, ги содржат овие стихови и говорат за каење. Сите Библии кои ги користам при истражувањето, велат дека Јуда се покајал откако го предал Исус (Мт 27:3). И покрај тоа, се обесил (Мт 27:5). Апостолот Павле објаснува дека жалоста што потекнува од Бога, предизвикува неопходно покајување за спасение, а световната жалост доведува до смрт (2 Кор 7:10). Еден од православните за пеколот кажува: „Некои од светителите велат дека тоа е одвојување од Бога. Тоа е невозможно, зашто Бог е сеприсутен“. Според него, оние кои „не Го бараат“, „ќе Го гледаат постојано за своја осуда“, односно „осудените ќе Го гледаат, иако не сакаат да бидат со Него“. Друг православен, пак, вели: „Бог е секаде. Пеколот е состојба во која луѓето не го чувствуваат Божјото присуство. Страдаат зашто доброволно се лишуваат од Божјото присуство“. Со други зборови, страдаат затоа што не ја чувствуваат љубовната енергија, а не затоа што таа им е непријатна. Според едниот, пеколот е Божјо присуство, а според другиот, е неговото отсуство. Еден од православните рече дека најстрашната казна е да „Бог не го вреднува твоето постоење“, затоа што „си се претворил во отпад“, но и: „каква е таа состојба, не би сакал да знам и не би сакал никој да ја дознае“. Тој, исто така, рече дека есхатолошките состојби „не се од овој свет“ и ние „треба понизно да прифатиме дека нашиот ум не може да даде конкретен одговор“ за нив, но на оние кои веруваат дека казната е вечно непостоење, им порача: „многу е лошо да се корегира Бог. Значи, ако почнеме да Го корегираме и да Го поставуваме Него и Неговата волја и Неговата промисла според тоа како нас ни одговара, тоа е опасна работа“. Сепак, христијанинот има верувања и за она што го очекува по овој живот и не може да не говори за она што е надвор од овој свет, затоа што тогаш не би требало да говори ни за Божјото царство кое „не е од овој свет“ (Јн 18:36).

На еден од католиците му поставив прашање „што значи пеколот: вечно постоење на оние кои што не се со Бога?“ Ми одговори: „Да, апсолутно“. Тој рече дека „има неколку примери во Библијата“, кои објаснуваат „што значи пеколот: оддалеченост од Бога“. Апостолот Павле им вели на Солуњаните: „со вечна погибел ќе

бидат казнети далеку од лицето на Господ“ (2 Сол 1:9). Му посочив дека некои христијани веруваат дека ќе бидат целосно уништени оние кои што не се со Бога. Ме праша што значи тоа уништување. Му реков: „Нема да постојат повеќе“. Но, тој се спротивстави: „Не може. Душата е вечна, неуништлива“. На еден од протестантите му го посочив верувањето во анихилација или целосно уништување на луѓето кои не го прифаќаат вечниот живот со Господ. Тој ми одговори дека „може да се најдат стихови и за тоа“, меѓутоа „анихилацијата не е толку врзана со библиски стихови колку со разбирање на Бог. Не може Бог во Својата љубов да дозволи вечно мачење. Тоа е сврзано со Божјата љубов. Како Бог, Кој е добар, може да дозволи вечно измачување?“ Самиот го посочи Џон Стот како еден од водечките протестантски теолози на дваесеттиот век, кој „застапува анихилација“. Но, го изрази и своето верување во „вечна состојба на душата со Бог, искусувајќи ја Божјата близина или искусувајќи ја Божјата отуѓеност“, при што „едната состојба е блаженство, а другата е состојба на измачување на душата“. Според него, „нема поголемо измачување од неможноста да се биде со Бог“. Исус вели дека е подобро за човекот со едно око да влезе во Божјото царство, отколку да има две очи и да биде фрлен во огнениот пекол, каде што нивниот црв не умира и огнот не изгаснува (Мк 9:47-48). Но, кога Бог зборува за труповите на луѓето што отстапиле од Него, Тој вели дека нивниот црв нема да умре и дека нивниот оган нема да угасне (Ис 66:24). Исус вели дека причинителите на гревот ќе бидат фрлени во вжарена печка и таму ќе има плач и крцкање со заби (Мт 13:41-42). Господ вели дека доаѓа ден, вжарен како печка, во кој сите горди и оние, кои постапуваат нечесно, ќе бидат како слама и ќе изгорат, така што нема да остане од нив ни корен ни гранчиња (Мал 3:19). Претставниците на три различни христијански заедници веруваат во анихилација. На едниот му поставив прашање: „Што подразбира вечна правда: вечно непостоење или вечно постоење на Божјите противници?“ Ми одговори: „Вечно непостоење. Првата смрт е Адамовата, а втората смрт е вечно непостоење по Страшниот суд“. Но, Исус ќе ги испрати оние од левата страна во вечен оган, приготвен за ѓаволот и демоните (Мт 25:41). Едни ќе одат во вечна мака, а други во вечен живот (Мт 25:46). Смртта ќе биде уништена (1 Кор 15:26). И смртта и пеколот, како и сите чии имиња не се запишани во книгата на животот, ќе бидат фрлени во огнено езеро; тоа е втората смрт (Откр 20:14-15). Ѓаволот, сворот и лажниот пророк ќе бидат, исто така, фрлени во огненото езеро и ќе бидат мачени дење и ноќе во векови (Откр 20:10). Тој посочи дека „терминот што е преведен како ‘мачи’ може да биде

преведен и како ‘ограничува’“. Му укажав дека дури и да е преведен како „ограничува“, тоа не значи вечно непостоење. Ограничувањето на злото доведува до состојба која може да се опише со оган. Уништувањето може да означува неможност да се реализира злото, а не непостоење на злостите. Втората смрт може да означува смрт за грехот, а не за грешникот. Тој тврдеше: „Оние што грешеле против духот, нема да воскреснат. Но, ќе воскреснат и праведни и неправедни. Може некој и да биде воскреснат, но во милениумот да не Го почитува Бога и повторно да умре“. Потоа додаде дека „по истекот на илјада години владеење на Исус со првите воскреснати и истекот на илјада години затвор на ѓаволот, веднаш ќе бидат уништени оние кои ќе бидат против Бога и кои ќе му се придружат на ѓаволот“. Според него, „нема да постои место ни на небото ни на земјата со суштества кои нема да живеат според Неговата волја. Нема да постои место каде ќе постои некој кој ќе функционира спротивно на Божјата волја“. Господ вели дека владетелите на Вавилон ќе заспијат со вечен сон и нема да се разбудат (Ер 51:57). Но, Исус вели дека сите мртви ќе воскреснат (Јн 5:28-29). Седнатиот на престолот рекол дека сè ново создава (Откр 21:5), но кажал на какви луѓе им е делот во огненото езеро (Откр 21:8). Откровението не кажува дека огненото езеро ќе исчезне. Но, тоа говори дека ѓаволот ќе биде врзан илјада години и ќе воскреснат оние кои ќе царуваат со Христос во тоа време (Откр 20:2-4). По илјада години, ѓаволот ќе биде пуштен од затворот и ќе ги лаже народите на целата земја (Откр 20:7-8). Православната црква го смета хилијазмот за погрешно учење, според кое Христос, пред крајот на светот, ќе дојде на земјата и ќе владее илјада години, заедно со праведниците (Таковски 1999:104). Му го поставив и следното прашање: „Дали ангелите се вечни?“ Ми одговори: „Ангелите се вечни, но не се неуништливи“; Само Бог е бесмртен (1 Тим 6:15-16); Дури и демонот, со кој бил обземен еден човек во синагогата, Го прашал Исус дали дошол да го погуби (Лк 33-34), со што тој „отворено прифаќа дека може да биде уништен“; „Ангелите се вечни сè додека се послушни, а ако се побунат, можат да бидат уништени“. На друг му поставив прашање: „Што мислите за оние кои што веруваат дека постои вечен пекол?“ Тој одговори: „Тоа не е точно“. Потоа додаде: „Бог е љубов. Постои казна, тоа е точно, за да биде задоволен Законот. Законот бара правда“. Му укажав на верувањето дека Бог е вечен и против вечниот Бог, престапот е вечен и тоа значи вечна казна. Ми возврати: „Нема. Вечна казна не постои. Тогаш Господ би бил свер. Вечно некој да се мачи во пекол - тоа е страшно нешто“. Ми објасни дека „луѓето ќе бидат уништени со оган“; Секој ќе гори

со различен интензитет во зависност од гревовите „сè додека не изгорат. Сатаната најмногу ќе гори“. Му посочив дека Откровението вели дека ќе се мачи дење и ноќе, а не дека ќе изгори. Но, тој упорно тврдеше дека „вечен пекол нема да постои. Тоа е мое верување засновано на Библијата“. Од друга страна, претставник на една од христијанските заедници го претставува и постоењето во пеколот како живеење „на друго добро место, но не со Бога“. Според него, „вечното измачување е стопирање на напредокот. Оние кои знаеле што треба да прават, но не го правеле, ќе бидат проколнати т.е. нивниот напредок ќе запре. Казната е менталната состојба на човекот во тоа добро место, кога ќе знае дека повеќе никогаш нема да може да напредува“. Прахристијаните, пак, не веруваат во постоење на пекол и вечна проколнатост (*Верски алманах* 2010:173).

На еден од оние кои веруваат во анихилација, му го поставив прашањето: „Може ли Бог да ги уништи засекогаш тие што ги сака?“ Ми одговори: „Може, оти ја почитува нивната слободна волја. Фактот дека Бог е љубов и дека го сака секој човек, не му дава за право да врши насилство врз волјата на човекот“. Друг, кој верува во анихилација, смета дека Бог заради љубовта ги уништува злостите: „секој што е одвоен од Бога, не може да биде среќен“; „само зло ако имаш во тебе, тоа е мака. Тоа Господ го знае и тоа што го прави, го прави од љубов. И кога уништува, кога убива, подобро е така отколку вечно да живее во некои маки, во некоја злоба“. Но, Посланието до Евреите прашува колку потешка казна од смртта заслужува оној што Го погизал Синот Божји, ја осквернил крвта на заветот преку која е осветен и Го похулил Духот на благодатта (Евр 10:28-29). Вршителите на беззаконијата не помислуваат дека по смртта ќе страдаат (3 Езд 7:56). Но, за нив се приготвени маки (3 Езд 8:59). Маките ќе им бидат по смртта (3 Езд 9:12). Тие ќе траат вечно (Мт 25:46). Еден од протестантите рече дека „заслужуваме казна, меѓутоа еден проблем би бил дали некој мене ме прашал дали сакам да се родам“. Му посочив дека и оние кои не сакаат вечен живот, би можеле да речат: „Јас не избрав да воскреснам“. Рече: „Точно е“, но не се согласуваше со учењето за вечно непостоење: „Не верувам во анихилација“. Кога на друг протестант му ја посочив жалбата на луѓето дека се создадени без нивна волја и дека за зло го сметаат непочитувањето на нивниот избор да не постојат по смртта, ми возврати дека тоа е издржано прашање и дека има многу „теолози од сите провениенции“, кои веруваат во анихилација на „луѓето кои Му противречат на Бог“. Тој рече дека не може тоа верување целосно да го отфрли, иако „самиот исход на

некако поништување не држи вода“ токму затоа што Бог „го почитува“ своето создание; Кога човекот, што носи Божји образ, вели „не“, „ги сноси последиците“; Тоа не е „изживување на Бог“ врз луѓето, туку „тие се едноставно оставени сами на себе како што самите барале. Што сакале, тоа добиле“. Во едно интервју прокоментирав дека е неразбирливо човек да види пекол и рај и самиот да го избере пеколот. Интервјуираниот протолкува дека станува збор за луѓе кои велат: „не сакам таков Бог, Кој ме ограничува“ и „ако е така, јас си избирам да одам во пеколот“. Тоа би значело дека човекот кој не прифаќа ограничувања во краткиот живот, прифаќа вечни ограничувања. Но, потоа тврдеше дека „сè се сведува на негирање на Бог, а не каков Бог би избрале“; Тие „не веруваат дека има Бог“, туку дека „ние сме овде до гробот. Со гробот завршува сè“. Двајца православни се согласуваат дека смртта е пријателка за неверниците, затоа што „и тие страдаат“ и преку неа ќе им се скратат „страдањата на овој свет“. Тие, исто така, се согласуваат дека „и во Христовата црква се смета за пријателка, затоа што преку неа се започнува вистинскиот живот“. Книгата Мудрост Соломонова сведочи дека смртта им е пријателка на безбожниците (Мудр 1:16), затоа што во неа наоѓаат поддршка за насладувањето во гревот (Мудр 2:1-12). Ако смртта е непријателка на Бога (1 Кор 15:26), не може да биде пријателка на христијаните. Победата над смртта е дарувана преку Господ Исус Христос (1 Кор 15:57). Вистинскиот живот на христијанинот започнува преку Христос, а не преку смртта. Бог дарува вечен живот преку Неговиот Син (1 Јн 5:11-12). На прашањето дали Бог е праведен кон луѓето кои се раѓаат во грешен свет со грешна природа, еден од православните одговори дека „гревот е како болест. Се пренесува од колено на колено. Се раѓаш со првородениот грех“, но Бог „ни дал начин да се исчистиме“ од тој грех „преку светата тајна крштење“ и „ни е дадена шанса да продолжиме да се уподобуваме“ на Него, а како ќе живее секој, „е оставено на слободната волја“. Но, друг православен ми го даде следниот одговор: „Не постои грешна природа, време и свет. Секој за кого Бог му благословил да се роди, се раѓа токму. Сè што му е дадено, е дадено конкретно за неговото спасение“. Ако сè е токму, тогаш човекот нема потреба од спасение. Во параболата за работниците во лозјето (Мт 20:1-15), првите примиле иста плата како последните вработени. Еден објаснува дека „работниците, без оглед на тоа кога почнале да работат, биле платени според милоста на сопственикот, а не според тоа колку часови работеле“; тоа значи дека во Божјото царство „не се влегува според заслугите на човекот, туку според Божјата милост“. На друг му поставив прашање:

„Зошто Библијата вели дека нема праведен човек, а зборува за праведни луѓе?“ Ми одговори: „Затоа што никој не е праведен по заслуга, туку е праведен по благодат“.

2.7. Зошто се неопходни судот и оправданието на луѓето при Божјата милост и благодат?

Еден од универзитетските професори го дава следниот одговор: „Затоа што, како што реков претходно, Библијата е обременета со противречности. На пример, Бог ни ја дал можноста да веруваме или не. Сепак, во Стариот завет децидно вели: ‘немој да имаш други богови освен мене’, што говори дека старозаветниот Бог е нарцис и деспот, кој не дозволува ништо друго освен она што го бара. Сериозни егзегети на Библијата сметаа дека старозаветниот Бог е осветољубив. Во многу ситуации тој ги казнува луѓето, наместо да им опрости, макар што инсистира на опростувањето“. Ако постои Бог, тогаш нарциси се тие што ја дознаваат вистината и не ја признаваат. Ако нема други богови, тогаш тој е врховен владетел. Ако во своето владеење бескрајно им дозволува на злосторниците да вршат злодела, тогаш е најлошиот од сите. Друг универзитетски професор тврди: „Тие две категории се нужни за католичкото учење. Во византиската христијанска традиција не се неопходни“. Но, теолог од византиската христијанска традиција одговара: „Судот е неопходен. Оправданието е пожелно“. Еден од теолозите потврдува дека „некој може да помисли дека состраданието или Божјата милост е спротивна на законот на правдата, според кој ништо нечисто не може да пребива во Бог. Но, Христовото искупување дало можност Бог да биде непрекорно праведен, а во исто време и милосрден. Христос ги задоволил барањата на правдата, прифаќајќи го страдањето за нашите гревови. Но, за да ја добиеме милоста Божја и оправдание од гревовите, ние треба искрено да се покаеме за своите гревови и да ги исповедаме“. Тоа значи дека правдата бара некој да страда за туѓи гревови, а за добивање милост човекот треба да исполни одредени услови. Друг теолог тврди дека Божјата благодат „за едните“ ќе биде „оправдание, а за другите суд. Значи, тоа пак ќе зависи од личната човечка состојба, а не од Бог. За едните Божјата благодат е извор на радост, а за другите ќе биде туѓа таа благодат по нивната духовна состојба“. Тоа значи дека не само љубовта, туку и благодатта може да има негативен ефект врз некого. Дури и ефектот да е негативен заради состојбата на човекот, Бог нема да престане да дејствува врз човекот на начин кој е негативен за него. Влахос вели дека Бог вечно ќе им дава љубов и благодат на сите луѓе, но од нивната состојба зависи како ќе ја

доживуваат (Влахос 1998:182). Меѓутоа, Павле и Варнава ги советуваат побожните да останат во Божјата благодат (Дела 13:43). Павле вели дека со верата добиле пристап и кон неа (Рим 5:2). Со благодарноста се множува благодатта (2 Кор 4:15). Но, од неа може да се отпадне (Гал 5:4). Теологот кој тврди дека самите „се казнуваме“, вели: „Бог нормално дека одлучува кого ќе го помилува, ама го помилува врз основа на тоа што човекот го покажал, а не затоа што така Му текнало на Бога. Тогаш нема да биде љубов. Тогаш нема да биде ни правда“. Апостолот Павле вели дека изборот не зависи од оној кој пожелува, ниту од оној кој трча, туку од Бога, Кој покажува милост (Рим 9:16) и изборот е по благодат, а не по дела, зашто тогаш благодатта не би била благодат (Рим 11:5-6). Од друга страна, блажени се милостивите, зашто тие ќе бидат помилувани (Мт 5:7), а благодатта е спасителна за сите луѓе (Тит 2:11) и треба да пристапуваат кон нејзиниот престол за да примат милост и да најдат благодат (Евр 4:16).

Еден од православните го даде следниот одговор: „Пак е акт на слободната волја. Не може насила да нè спаси сите“. На прашањето дали човекот може да ја одбие благодатта, одговори дека „ние можеме да ја одбиеме“ и објасни дека таа може да „го потсети човекот да отиде кај Бога, а не и да го оправда“. Меѓутоа, Павле вели дека луѓето ќе бидат оправдани преку дар, со Божјата благодат, а преку откупот во Исус Христос (Рим 3:24). Друг православен одговара: „Заради слободната волја и времениот живот овде на земјата, за задоволување на Божјата правда во вечноста“. Но, Православната црква се моли и за покој на упокоените (Торик 2012:101). Таа учи дека упокоените не можат да ја променат својата состојба, а живите преку молитвите можат да им ја олеснат и подобрат (Торик 2012:53). Еден од теолозите додава: „следствено, и состојбата на човекот во вечниот живот по воскресението, може да биде променета благодарение на молитвите на Црквата. Самата душа на човекот не може да направи ништо во тој период“ помеѓу смртта и воскресението; На тоа „Православната црква ги темели и своите молитви за покојните“. Тоа значи дека преку молитвите на Црквата може да се промени Божјиот суд за оние чии души по смртта се во состојба на непотполно мачење, иако тие самите нема да сторат ништо за да настане таа промена. Теологот потврди дека „може“ и додаде дека „Црквата со своите молитви може да Го смилостиви Бога“. Тоа значи дека дури и на оние кои не можат да ја променат својата состојба им е потребна Божјата милост за да не страдаат според состојбата во која се наоѓаат, иако во православието се говори и за истата Божја енергија која и по

конечниот суд ќе ја примаат сите и која едните ќе ги радува, а другите ќе ги измачува зависно од нивната состојба. Еден од православните се согласи дека на човекот по смртта преку „молитвата на земјината Црква може да му биде опростено, многу гревови да му се покријат“ и преку „Божјата милост“ да ѝ биде олесната тешката состојба на неговата душа; Тоа е „олеснување на нивните маки од љубов“. Ако од љубов им ги олеснува маките, тогаш љубовта не е таа која ги измачува. Му го поставив следното прашање: „Ако некој човек врши зло на одредени луѓе и почине, меѓутоа тие луѓе се молат за него и ако Бог го помилува, тогаш зошто не може сите да ги помилува? Не зависело од човекот. Човекот не бил некој којшто во текот на животот се покајал“. Ми рече: „Тоа прашање никој нема да го одговори“. И додаде: „И не се срамиме да кажеме дека не го знаеме, оти тоа е пак навлегување во Божјите судови“. Молитвите за покојните не само што навлегуваат во Божјите судови, туку и ги менуваат. На четворица православни им поставив прашање дали молитвата за спас на покојните ја потврдува или ја порекнува нивната слободна волја. Првиот одговори: „не претставува, да кажам условно“, „нарушување на нивната слободна волја, оти веќе тогаш тие ја осекаат таа“... „неугодна состојба на душата што е во пекол“. Но, кога богатиот, кој страдал во пламен по смртта, побарал од Авраам да го испрати Лазар за да го разлади со вода, Авраам му одговорил дека меѓу нив има голема провалија преку која не може да се премине (Лк 16:24-26). Богатиот не се потрудил и не побарал помош за да ја премине провалијата, туку побарал Лазар да ја премине и да влезе во огнот. Дури и по ослободувањето од илјадагодишен затвор, сатаната бара сојузници за да војува против Бога наместо да се покае (Откр 20:7-8). Бог не ги поштедува ни ангелите што грешат, туку ги заробува во пеколот (2 Птр 2:4). Кога се слободни, беззакониците со делата секојдневно ги измачуваат душите на праведниците (2 Птр 2:8). Праведно е на мачителите да им бидат вратени маките (2 Сол 1:6). Вториот зборува за оние кои се молат за покојните: „со тоа се покажува љубовта, дека јас сакам, на пример, конкретниот тој човек да биде во заедница со мене и јас со него“. Но, тоа не значи дека тој конкретен човек сака да биде во таа заедница. Третиот, пак, вели: „Црквата смета дека сите нејзини припадници сакаат да се спасат и затоа се моли за нивниот спас. Не станува збор за порекнување на слободната волја. Покојните биле дел од неа и исповедале дека го сакаат вечниот живот“. Но, припадниците на Црквата веруваат во Христос. Затоа се нарекуваат христијани. А, кој поверувал во Господ Исус Христос, ќе се спаси (Дела 16:31). Тој што го сака вечниот живот, го добива преку верата. Самиот

Исус вели: „кој го слуша словото Мое и верува во Оној Кој Ме пратил, има живот вечен“ (Јн 5:24). Со други зборови, на покојниот верник не му се потребни молитвите на живите за да го спасат, затоа што веќе е спасен, т.е. има вечен живот. Ако е во состојба на непотполно мачење и може да биде променет по туѓа волја, тогаш Бог би ги променил сите токму затоа што Тој „сака сите луѓе да се спасат“ (1 Тим 2:4). Од друга страна, Павле моли да се кажуваат молитви за сите луѓе (1 Тим 2:1). Кој поверува, ќе го спаси и целиот свој дом (Дела 16:31). Со верата, верникот може и планина да премести (Мт 17:20). Исус вели: „ако двајца од вас се согласат на земјата да молат за нешто, што и да било, ќе им биде дадено од Мојот Отец небесен“ (Мт 18:19). Јуда Макавејски верувал дека убиените војници ќе воскреснат и принел жртва за да бидат ослободени од својот грев (2 Мак 12:44-45). Свети Филарет Московски тврди дека според црковното предание, верата не е доволна за достигнување на блаженото воскресение и дека на покојните кои во текот на животот не успеале да принесат плодови достоини за покајание, можат да им помогнат молитвите од живите и добрите дела кои тие ги вршат во нивно сеќавање (Московски 2013:115). Четвртиот одговори дека „Црквата е должна да се моли за сите, надевајќи се на Божјата милост дека и тие ќе бидат спасени“. На еден од православните му поставив прашање: „Дали Православната црква се моли за спас на сите покојни луѓе или само за покојните православни христијани?“ Тој ми одговори: „За сите, а пред сè, за православните“. Протоерејот Александар Торик вели дека за време на литургијата се споменуваат упокоените членови на Црквата (Торик 2012:93). Православната црква се моли само за упокоените православни христијани (Торик 2012:101). Иако православните христијани преку молитвите низ историјата не успеваат да им помогнат ниту на живи луѓе да станат верници и да вршат дела според верата, се трудат да им помогнат и на мртвите. Еден од православните ја негира потребата од суд и оправдание: „Не се неопходни“. Друг вели: „Судот не смее да се сфати конкретно, туку во алегориски однос“. Трет тврди дека оправданието како припишување на праведноста на Исус кон човекот и негово ослободување од вина, „е туѓо на православно искуство. Значи, нема вина. Никако“. Но, потоа додава дека чувството на вина „не смее да трае повеќе од пет минути, затоа што после тоа веќе не е покајание. Покајанието или преумување значи промена на менталитетот, а не да чувствувам јас вина па да направам нешто, било што, со кое што мислам дека ќе се откупам“. Библијата сведочи за постоење и на суд и на вина. На луѓето им е определено да умрат еднаш, а потоа следува суд (Евр 9:27). Кој похули на Светиот

Дух, нему нема да му се прости никогаш, а ќе биде виновен пред вечниот суд (Мк 3:29). Еден од православните нагласува дека „последниците од судот можат да бидат и добри“. Православен одговор е и следниот: „Затоа што и судот и оправданието се во склоп на Божјата милост и благодат“. Но, и следниот: „Затоа што Бог не е само љубов и милост, туку и правда“. Друг, пак, вели: „За да се посведочи дека Бог е праведен и дека Бог е љубов“. Еден од интервјуираните ги објаснува Божјите особини: „Тој е семилоствив и сеправеден, ама не се тие бескрајни. Едната со другата ќе се поништат. Или е милостив или е праведен. Тој е двете во исто време. Тој допушта, чека да се покаеме, ама не е тоа бескрајно“. Библијата говори за голем и страшен ден Господов (Мал 3:23). Големиот и страшниот ден Господов е ден на гнев (Соф 1:15). Во денот на гневот ќе се открие праведниот суд од Бога (Рим 2:5). Кога еден од православните ме праша за контекстот на прашањето и му одговорив дека станува збор за конечниот суд, прокоментира дека терминологијата „е протестантска“. Откако му реков дека и во православната Библија пишува за суд и оправдание, тврдеше дека се поврзани во друг контекст. Потоа рече: „Ќе има Страшен суд. Ќе има казна. Ќе има награда. Тоа се Христови зборови“. И покрај тоа што и самиот го нарече „страшен“ и сметаше дека „е дрско ние да зборуваме како Бог ќе постапи“, го искажа своето несогласување со приказот на судот „како варење во котел на грешниците“ и согласување со приказот „како собор на сите светители“. Апостолот Павле ги поставува прашањата: „Не знаете ли дека светиите ќе го судат светот?“ (1 Кор 6:2) и „Не знаете ли дека ангели ќе судиме, а не, пак, она секојдневното?“ (1 Кор 6:3). Но, тој вели и: „сите ние треба да се јавиме пред Христовиот суд“ (2 Кор 5:10). Сечие дело ќе биде покажано и испитано со оган на судниот ден (1 Кор 3:13). Друг православен не се секаваше на терминот „Страшен суд“ и рече: „мене не ми се чини дека е страшен“. Тој дури и тврдеше дека „тоа е само откривање. Не е суд“. Според него, „потребно е сеопштото откривање на сечија љубов кон Бога или омраза кон Бога“. Но, судот не е само откривање, туку и возвраќање. На секого ќе му биде дадено според неговите дела (Откр 22:12). За оние кои ја спознаваат вистината и своеволно продолжуваат да грешат, следува страшно очекување на суд и јаростен оган што ќе ги проголта противниците (Евр 10:26-27). Еден од православните вели дека „има два суда: посебен и општ. Тоа е догматски потврдено“. Меѓутоа, во православието има занемарување на последниот општ суд и истакнување на претходните посебни судови. Тоа се согледува и во теолошкиот термиолошки речник од 1999 година, во кој се објаснува терминот „митарство“ и

притоа се користи терминот „Страшен суд“, за кој нема посебно објаснување (Таковски 1999). Митарство е начин на извршување на посебниот суд кој настапува веднаш по смртта или одвојувањето на душата од телото; душите на умрените на посебниот суд одат со целокупната своја содржина; на тоа судење им се определува нивната привремена состојба во задгробниот живот до последниот или општ Страшен суд (Таковски 1999:60). Јеротеј Влахос вели дека ангелите ги прифаќаат душите на праведниците, а демоните ги прифаќаат душите на непокајаните грешници (Влахос 1998:44). Демоните ќе ги пречекуваат душите во митарствата, но праведниците нема да поминуваат преку нив (Влахос 1998:43). Тоа го поткрепува со библиски стихови: „Умре сиромавиот и ангелите го однесоа во пазувите Авраамови“ (Лк 16:22) и „Бог му рече: ‘Безумниче, ноќва ќе ти ја побарам душата твоја’“ (Лк 12:20). Но, Влахос тврди дека во вториот стих, душата на безумниот ќе му ја побараат демоните (Влахос 1998:41). Од Библиите кои ги користам при истражувањето, Бог вели „ќе ти ја побараат“ само во Две-Ремс Библијата и „ќе ти ја земат“ само во Женевската Библија. Но, и во тие две Библии не е прецизирано кои се тие што ќе му ја побараат, односно земат душата на безумниот. Влахос посочува и друг аспект на митарствата покрај изложувањето на демонската злоба, а тоа е неподносливото страдање на душата заради неможноста да ги задоволи страстите од кои не се ослободила во овоземниот живот (Влахос 1998:50-51). На тројца православни им го поставив прашањето: „Дали учењето за митарствата е вистинито?“ Едниот одговори дека во „житијата на светителите се споменува митарство“, но тоа „не е јасно во Библијата“ и заклучи: „не можам да ти потврдам“. Друг одговори: „Да“, но станува збор за „нашите страсти“, со кои „ние сме дозволиле преку таа слобода на избор да се заробиме себеси“. Третиот одговори: „Според мене, не. Има повеќе аргументи за тоа. Еден од аргументите за неточноста е што демоните се судии, а не Бог. Судот е во Божји раце“. Откако му посочив дека повеќе светители говорат за митарства, рече: „мојот одговор на прашањето е: и да и не. Не е секој човек ист за да му се суди на ист начин“. Ако на демоните им се дозволува да судат, сите луѓе ќе бидат осудени, затоа што тие не судат праведно и вистинито. Божјите пресуди се праведни и вистинити (Откр 16:7), а ѓаволот ги клевети Божјите следбеници дење и ноќе пред Бога (Откр 12:10). Од друга страна, демоните би ги осудиле луѓето за злоделата на кои самите ги поттикнуваат. Тие нема да имаат изговор кога на нив ќе им се суди, зашто ќе го осудат она што и самите го прават (Рим 2:1). Посебните судови го појаснуваат занемарувањето на конечниот Божји суд. Душите на

умрените веќе го имаат доживеано судењето и пресудите им се веќе изречени пред воскресението. По воскресението, ќе бидат изненадени само оние на кои ќе им се промени пресудата. За другите нема ни да има потреба од судење.

Католик говори за чистилиште: „Има луѓе кои по смртта директно одат во рајот, кои се недоволно добри одат во чистилиште и кои се злобни одат директно во пеколот“; На универзалниот суд, „ќе се објави сè и сите ќе знаат каде им е местото“; Од друга страна, „ние не можеме да се оправдаме на никој друг начин, освен со добри дела. Сите наши добри дела ќе нè претстават пред Бога на Страшниот суд“. Но, чистилиштето ги чисти токму оние кои што вршеле и злодела. Ако сите што влегуваат во чистилиштето, излезат исчистени, тогаш на судот не им е потребно оправданието преку добрите дела. На еден од католиците му поставив прашање каква е улогата на чистилиштето. Ми одговори дека тоа е за „очистување пред да одиш во рајот“, затоа што „Исус вели дека ништо нечисто нема да влезе во Царството небесно“; Тоа е за „луѓе кои што нити се многу лоши нити се многу добри“. Му поставив прашање: „Може ли Бог да ги помилува сите?“ Тој ми одговори: „Додека се на земјата, Бог помилува, Бог дава шанса“, но „кога ќе отидеш од овој свет, касно е. Нема оправдување, нема ништо. И ако добрите дела натежнат над лошите, тогаш ќе имаш шанса за спас. Меѓутоа, ако ти си бил тврдокорен во грешноста, не си се покајал, тогаш нема спас за тебе“. Ако судот зависи од добрите дела кои не се вршат во чистилиштето, тогаш е непотребно или неуспешно чистењето пред да заврши судењето. Но, интервјуируаниот рече: „Ако е во рајот, отишол во рајот, нему не му се потребни моите молитви веќе. Зошто, кога е во рајот? Ако е во пеколот, исто така не му се потребни моите молитви. А, зошто се молам? За да му помогне Господ, да му се смилува“. Тој потврди дека „помеѓу самите католички теолози, има различни мислења“ и додаде: „Може да ти кажам мое мислење што не се совпаѓа со мислење на некој теолог. Во суштина, постои тоа верување дека постои чистилиште“. Дури и заклучи дека „католичката теологија и православната е една во суштина“. Меѓутоа, Јеротеј Влахос вели дека теоријата за чистилиште е погрешно толкување на текстовите од Светото писмо и црковните отци (Влахос 1998:103). На уште еден од католиците му го поставив прашањето дали може Бог да ги помилува сите, а тој ми одговори: „Може“. Друг самиот ми рече: „Да, можно е сите да се спасат. Ама, ние тоа не го знаеме. И, затоа имаме потреба од дела“. Добив и одговор дека „без Божјата милост, никој не може да биде спасен. Најголемиот грешник може да се спаси, ако се покае. Божјата

милост ја добиваме, но таа и се губи. Се губи зашто ние ја отфрламе“. Еден од католиците одговори: „Човекот на крајот од земскиот пат и на почетокот на вечниот ќе биде конфронтиран со своите дела и можности кои ги имал на земскиот пат. Божјата милост и благодат нам ни се дадени на располагање за правење добро, а не за оправдување на нашето зло“. Друг католик одговори: „За да се разликуваат доброто и злото. За да се види дека доброто се наградува, а злото се казнува“.

Протестантите не веруваат ни во митарства ни во чистилиште, затоа што - како што вели еден од нив - „во основа е смрт“, односно непостоење на човекот до неговото воскресение. Меѓу протестантските одговори е и следниот: „Бог е праведен и тоа е Неговиот карактер. Тој мора да казнува зло! Бог покажува општа благодат на сите луѓе. Секое добро кое луѓето го доживуваат, е Негова благодат“; „Но, дава посебна благодат кај оние кои Го бараат Бога и Го наоѓаат. Таквите ја доживуваат Неговата милост, која се гледа во тоа што Тој не ги осудува поради нивната вера во Христос. А за останатите, милоста е во времето кое им е дадено да се покајат. Доколку не се покајат, вечно се загубени“. Меѓутоа, книгата Мудрост Соломонова вели: „но Ти, казнувајќи ги постепено, време за покајание им даваше, иако добро знаеше дека е тоа лукав пород и дека злото им е вродено и дека нивната мисла никогаш нема да се измени. Семето нивно уште од почеток беше проколнато“ (Мудр 12:10-11). Тоа значи дека времето за покајание им е залудно дадено. Исус кажува: „ако насадите добро дрво, и плодот ќе му биде добар; а ако насадите лошо дрво, и плодот ќе му биде лош“ (Мт 12:33). Исус сее жито на нивата, но ѓаволот сее какол меѓу житото (Мт 13:38-39). Меѓутоа, книгата Мудрост Сирахова вели дека сите дела на Севишниот се по две, спротивни едно на друго, како доброто и злото, животот и смртта, побожниот и грешникот (Сир 33:14-15). Павле го поставува прашањето: „Или, пак, грнчарот - зарем не е господар над својата глина па од една и иста смеса да направи еден сад за почесна, а друг за нечесна употреба?“ (Рим 9:21). На еден од протестантите му поставив прашање дали грнијата се виновни за нивната нечесна употреба, ако грнчарот ги создал за таа намена. Тој одговори дека „тие не знаат дека тој ги направил“ за определена цел и не постои друг начин да дознаат, „освен преку резултатот“ од нивните животи. Но, тоа би значело дека тие само го чекаат исходот од овоземното живеење, кој не може да биде поинаков од оној што им е определен, и дека се виновни само затоа што не знаат дека друг им го определил крајниот резултат. Интервјуируаниот потврдува дека единствена шанса за добар краен резултат е Божјата интервенција и

додава: „затоа Бог интервенира да ги спаси“; инаку, целото човештво е „како снежна лавина која паѓа и ќе заврши во пропаст“. Според тоа, за пропаста на луѓето е заслужно и отсуството или неуспехот на Божјата интервенција. Бог вели: „Ете, како што е глината во рацете на грнчарот, тоа сте и вие во рацете Мои“ (Ер 18:6), но наместо Самиот да ги обликува по Својата волја, Тој преку пророкот Еремија им кажува да се поправат за да не ги снајде злото што им го подготвува (Ер 18:11). Тие, пак, сакаат да живеат според своето закоравено зло срце (Ер 18:12) и да го убијат пророкот за да не го слушаат (Ер 18:18). Но, се поставува прашање дали можат да прават добро, кога се свикнати да вршат зло (Ер 13:23). Самиот Бог во одредени моменти го ожесточува срцето на одредени луѓе за да оствари некаква цел (2 Мојс 14:17). Еднаш им кажува на луѓето дека ќе им го промени срцето за да ги извршуваат Неговите заповеди (Ез 36:26-27), а другпат им вели да си го променат срцето за да живеат (Ез 18:31-32). Павле кажува дека Бог ги затворил сите со непослушност па кон сите да покаже милост (Рим 11:32). Од друга страна, Божјиот гнев доаѓа врз синовите на непослушноста (Кол 3:6). Бог ги потопил Египќаните во морето (2 Мојс 14:27). Павле го кажува и следното: „Па така, му искажува милост кому што сака и го закоравува кого што сака“ (Рим 9:18). Едни ги благословува, а други ги проколнува според Својот суд (Сир 33:12-13). Пророкот Исаија вели: „Ако нечесен биде помилуван, тој нема да се научи на правда, ќе злодејствува во земјата на праведните и нема да погледне на величието Господово“ (Ис 26:10). Од друга страна, ако нечесниот го остави својот пат и се обрати кон Бога, Тој ќе го помилува, зашто е многу милостив (Ис 55:7). Еден од протестантите тврди дека „Божјата милост нема граници“, но „не може секој човек да ја добие таа милост. Само тој што искрено ја бара, ја добива“. Сепак, милоста е ограничена на оние кои искрено ја бараат. Од друга страна, изборот не зависи од оној кој пожелува, туку од Оној Кој покажува милост (Рим 9:16). На друг протестант му поставив прашање: „Што е тоа што човекот треба да го направи за да биде помилуван, за да му биде дадена благодат?“ Тој одговори дека преку благодатта и милоста, Бог им дава можност на луѓето да бидат избавени од „состојба на духовна смрт“; Помилувањето значи дека „нашите гревови преоѓаат на Исус Христос“; Тие се платени „со Неговата смрт, со пролевање на Неговата крв“; Но, тоа зависи од „слободната волја: дали ти ќе прифатиш Христовата жртва да е за тебе“; „Единствениот начин преку кој ние можеме да се оправдаме е преку Христовата жртва. Тоа е единствениот начин. Нема друг начин. На Божјиот суд се гледа тоа: дали сме во Христос или не сме во Христос“. Еден од

протестантите објаснува: „милоста сама по себе нема смисла. Нешто мора да се смени“. Оправданието не значи само „од сега немаш никаков долг“, туку и „од сега ти си преобразен“. Ако преобразбата значи дека човекот веќе не врши гревови, тогаш е роден од Бога (1 Јн 3:9). Преобразениот ја сфаќа затвореноста во непослушност како резултат на Божјата мудрост (Рим 11:33). Преку неа тој го разбира злото и кога е преобразен, не постапува како фарисејот кој се возвишувал себеси искажувајќи благодарност на Бога што не е како цариникот (Лк 18:11-14). Оној кој не е преобразен, може да ја сфати како безмилосен акт, зашто не е милостиво да му поправиш нешто некому, ако претходно ти самиот намерно си му го расипал. Еден од протестантите ги дефинира милоста и благодатта: милост „е да не го добиеш тоа што си го заслужил“, а благодат „е да го добиеш тоа што не си го заслужил“. И покрај тоа, вели дека Бог го дава оправданието „ако сакаш да го прифатиш. Ако не сакаш да го прифатиш“, „тогаш алтернативата е или Бог да биде нефер или да има суд, бидејќи Бог мора да биде апсолутен“, што значи „100% правда“ и „100% милост“. Друг протестант се потсети на библискиот израз: „милоста надвива над судот“ (Јк 2:13). Според него, „има разни теории“, меѓу кои и такви кои велат дека сите ќе бидат помилувани. Но, во стихот кој го содржи наведениот израз, е запишано и дека „судот ќе биде безмилосен спрема оној кој не покажува милост“ (Јк 2:13). Стопроцентна правда не значи и стопроцентна милост.

Прахристијанинот вели дека „Божја волја е сите луѓе да ја добијат милоста и благодатта“, но „услов е тие да ги остваруваат Божјите закони“. Со други зборови, постојат услови што човекот треба да ги исполни за да ги стекне Божјата милост и благодат. Претставник на една од христијанските заедници вели: „Божјата милост и благодат се временски ограничени на овој свет и ќе постојат до воскресението и судот. За тоа време луѓето имаат можност да размислуваат. Душите постојат и по смртта па и тогаш можат да се определат за Бога“; „На судниот ден ќе се отвори книгата и ќе се каже кој колку дозволил да го прими Божјото и кој колку го потиснувал“. Но, според него, „Бог сака да биде уништено зло“, а тоа подразбира вечно живеење за едни и вечно непостоење за други, зашто „луѓето се определуваат или за Бога или против Него“. Додека тој зборува за временска ограниченост на Божјата милост и благодат, Библијата сведочи дека Божјата милост е вечна (Пс 105:1), а благодатта владее преку праведноста за живот вечен преку Господ Исус Христос (Рим 5:21). Од Библиите кои ги користам при истражувањето, само Новата Библија на Оксфорд наместо „милост“ го

користи терминот „љубов“ во првиот стих на соодветниот псалм. Претставник на друга христијанска заедница смета дека Бог „го прави првиот чекор“ со испраќањето на Синот; И човекот треба да го „направи првиот чекор“, а тоа е „да Го запознае“ Божјиот Син за да добие вечен живот. Тоа го поткрепува со библиски стихови: „Бог Го испрати во светот Својот Единороден Син за да живееме преку Него“ (1 Јн 4:9) и „А животот вечен е тоа, да Те познаат Тебе, Единиот вистински Бог, и испратениот од Тебе, Исус Христос“ (Јн 17:3). На прашањето дали може Бог да ги помилува сите луѓе, одговори дека „не може“, зашто тоа „не е во склад со Неговата праведност и светост“. И тоа го поткрепува со библиски стих: „Кој верува во Синот, има вечен живот; а кој не верува во Синот, нема да види живот, но гневот Божји ќе биде врз него“ (Јн 3:36). Но, еден од теолозите одговори дека Бог „може“ да ги помилува сите, бидејќи е „семожен, може сè да направи“. Истиот сепак рече: „јас не би се дрзнал да седам на местото Божјо и да кажам кои ќе бидат помилувани, а кои не. Тоа е во власта на Бога“. Еден од протестантите, пак, смета дека е возможно „сите да бидат помилувани“, затоа што Исус по распнувањето побарал од Отецот да им прости (Лк 23:34). На еден од интервјуираните му го поставив следното прашање: „Дали изразот ‘Прости им, Оче, не знаат што прават’ значи дека не треба да одговараат што Го убиле?“ Тој ми одговори: „Исус со тие зборови Го моли Отецот да им прости. Тој не ги осудува. Тие сами се осудиле“. Исус вели дека не дошол да му суди на светот (Јн 12:47) и дека Словото што го кажал, ќе го осуди оној што не го прима (Јн 12:48). Но, Тој вели и дека дошол за суд на овој свет (Јн 9:39), а Словото е Тој (Јн 1:14). На друг му поставив прашање: „Ќе противречи ли милоста на правдата?“ Ми одговори: „Не ѝ противречи. Се надополнуваат една со друга, затоа што Божјата правда е истовремено и милост“. Ездра Му вели на Бога дека и Неговата правда ќе се пројави кога ќе ги помилува оние што немаат вистински добри дела (3 Езд 8:36). Дури и Павле зборува за Божјата праведност во опростувањето на гревовите (Рим 3:25). Но, и Ездра (3 Езд 8:24-35) и Павле (Рим 3:26) зборуваат за верниците. Претставник на христијанска заедница објаснува дека „Божјиот суд не е секогаш спротивен на Божјата милост и благодат, затоа што судот може да донесе две пресуди: ослободување од вина или потврдување на вина. На тој начин, за едни судот е израз на благодат или милост, а за други вечна смрт. Судот е неопходен, затоа што Бог сака да го реши проблемот на гревот еднаш засекогаш“; Преку Божјиот суд ќе се покаже „колку гревот е опасен за квалитетот на живот на Божјите созданија“ и „дека гревот мора да престане да постои“.

Донесувањето различни пресуди за еден од протестантите значи постоење на „два различни суда“: „Страшниот суд е да му покаже на неверникот дека со право бил осуден, затоа што тој избрал да не биде на Божја страна“; Но, „на Страшниот суд не се појавуваат верните. Верните се појавуваат на судот кој е, всушност, бема, судот на кој се даваат наградите, кои потоа верниците ги ставаат пред нозете на Христос“, како што е запишано „во Откровение“; Тоа не е „ист суд“. Откровение говори за 24 старешини кои Му се поклонуваат и ги полагаат своите венци пред Неговиот престол (Откр 4:10). Истите тие седат на свои престоли пред Бога и велат дека дошло времето да им се суди на мртвите, да им даде награда на Неговите слуги и да ги погуби оние што ја уништувале земјата (Откр 11:16-18). Но, Исус вели: „кој го слуша словото Мое и верува во Оној Кој Ме пратил, има живот вечен и нема да дојде на суд“ (Јн 5:24). Павле самиот си кажува дека го очекува венцот на правдата од Господ, праведниот Судија; но не само него, туку и сите кои се радуваат на Неговото појавување (2 Тим 4:8). Меѓутоа, тој вели дека „сите ќе застанеме пред судот Христов“ (Рим 14:10) и „секој од нас ќе одговара пред Бога за себе“ (Рим 14:12). На прашањето пред кого Бог ги оправдува луѓето, еден одговара: „Па, ние да се оправдаме пред Бога“; а друг: „Пред самите нас нè оправдува“. Добив и одговор: „Господ не нè оправдува пред некого, туку Господ нè оправда нас за да живееме со Него“. Протестант објаснува: „судот требаше да постои заради тоа што требаше да се тргне Законот. Требаше да бидеме оправдани заради тоа што имавме гревови. Денеска сè што треба да правиме е да препознаеме дека и судот и оправданието се веќе завршено време за нас“ и „да Му кажеме на Господ: ‘Господе, Те прифаќам и Ти благодарам што ми ги прости гревовите и што ме оправдуваш и што Си милостив кон мене и не ме гледаш повеќе како непријател’. Ама, тоа е неопходно да се каже“. Еден од православните тврди: „сите ние објективно сме оправдани, односно сите ние добиваме амнестија пред очите Божји. Амнестирани сме“. Но, додава: „секој оној што преку покајание и преку учество во крштевањето, ќе го прими дарот на откупување, на оправдување, тој е амнестиран. Значи, тој започнува нов живот“. Оправданието не е веќе завршено ако се бара нешто и од човекот да направи. Човекот не е целосно оправдан, ако не го прифати тоа оправдание. Од друга страна, еден од православните одговори е и следниот: „Божјата милост и благодат слегува врз луѓето само тогаш кога тие се поправаат, кога го чистат срцето од страстите и се враќаат во прегратките на Бог преку добри дела и добродетелен живот. На тој начин и се оправдани за своите претходни гревови пред Божјиот суд“. Но, Исус

вели: „Тој го остава Своето сонце да грее и над лошите и над добрите и им праќа дожд и на праведните и на грешните“ (Мт 5:45). Оправданието е дар од Бога (Рим 3:24). Друг православен одговара: „Божјата милост и благодат се неизмерни и човекот секогаш може да се здобие со нив, но свесни сме дека постојано одиме спротивно од Божјите заповеди и ги нарушуваме истите, правиме лоши дела, па токму затоа се потребни и Неговиот суд, но и нашето оправдание пред Него. А ќе се оправдаме само со чиста вера и добри дела!“ Но, човекот со чиста вера и добри дела е роден од Бога. Родениот од Бога не може да греша (1 Јн 3:9). Павле го поставува прашањето: „Ние, кои сме умреле за гревот, како да живееме во него уште?“ (Рим 6:2). И вели: „Па така и вие сметајте се мртви за гревот, а живи за Бога во Христос Исус, нашиот Господ“ (Рим 6:11). Говорејќи за љубовта, поединци ги порекнуваат Божјиот суд и потребата од оправдание за човекот. Православен тврди: „Бог не пресудува, туку проштева. Благодатта и милоста што ни ги дава, претставуваат допир со Неговата природа“. Тој вели дека „тоа е совршена заедница во љубов, не во страв. Аналогија нека биде односот на родителот кон детето. Зарем ако детето застранило, треба да му донесе оправдание на родителот?“ Користејќи ја параболата за загубениот син (Лк 15:11-32), објаснува: „Родителот го љуби совршено и кога неговото дете ќе се врати во својот дом посрамено, но поправено, радоста негова е бескрајна. Но, потполно е јасно дека родителот со сила не може да го внесе детето во љубовта на својот дом. Детето треба да сака“. Според него, „сосема несоодветно“ е „нашето разбирање на зборот ‘суд’ и адвокатскиот пристап кон наша одбрана“. Но, Исус вели: „по зборовите свои ќе бидеш оправдан и по зборовите свои ќе бидеш суден“ (Мт 12:37). Господ Исус Христос е „предаден за нашите гревови и воскреснат за наше оправдание“ (Рим 4:25). Тој е човеков застапник кај Отецот (1 Јн 2:1). Преку Него се оправдува секој кој верува (Дела 13:39). Но, има и луѓе чиј татко е ѓаволот и сакаат да ги исполнуваат неговите желби, а тој зборува лаги (Јн 8:44). Интервјуируваниот зборува за љубовта на родителот кон детето, иако постојат примери низ историјата на човештвото кои покажуваат дека односот на родителот кон детето не е секогаш љубовен. Затоа и Исус вели дека никој не треба да ги љуби ниту своите родители ниту своите чеда повеќе од Него (Мт 10:37). И протестант говори за љубов наместо за суд: „за љубовта нема суд. Јас самиот се судам кога не одам по патот на љубовта. Ако навистина човештвото ја открие таа божествена љубов и милост во Неговиот возљубен Син Исус Христос, многу нешта во овој денешен свет ќе се сменат“. Спроти неговиот одговор, Павле вели: „во ништо не

се чувствувам виновен, но со тоа не сум оправдан; судија ми е Господ“ (1 Кор 4:4). Бог е Судија за сите (Евр 12:23), а не секој човек сам за себе. Тврдењето дека ќе се смени светот ако ја открие Божјата љубов и милост во Синот Исус Христос, наведува на помислата дека Бог не му ја открива Својата љубов и милост на светот. Самиот Исус вели дека Отецот не Го познава друг, освен Синот и оној кому што Синот сака да му Го открие (Мт 11:27). Но, она кое може да се знае за Бог, на луѓето им е откриено (Рим 1:19). Секој што греша, ниту Го видел ниту Го познал Исус (1 Јн 3:6). Но, Тој дошол кај Своите, а тие не Го примиле (Јн 1:11). Бог ја докажал Својата љубов кон луѓето преку Христовата смрт (Рим 5:8). Но, луѓето сакале Христос да биде распнат (Мт 27:22).

2.8. Дали постои противречност кај христијаните во однос на оправданието? Објаснете зошто.

Од вкупно десет универзитетски професори, тројца потврдуваат дека постои противречност кај христијаните во однос на оправданието. Нема ниту еден меѓу нив кој го негира постоењето на противречност. Еден говори за „разлики“ наместо за „противречности“, а еден не дава соодветен одговор. Петмина не го потврдуваат нивното постоење, а зборуваат за нив. Таков е одговорот дека „христијаните истакнуваат определени елементи како одлучувачки во оправданието, кое се движи од оправдание само преку вера до оправдание, пред сè, преку дела“. Од вкупно деветнаесет православни, деветмина потврдуваат и четворица негираат дека постои противречност кај христијаните во однос на оправданието. Еден одговара: „Противречност може да постои врз база на правилното или погрешното перцепирање на животот во Црквата на христијаните т.е. дали тие тој живот го подразбираат како лично оправдание врз база на одредена сопствена перцепција за одредена внатрешна моралност, или како постојано и активно учество во внатрешниот живот на Црквата преку молитвата, постот, исповедта и евхаристијата внатре во Црквата“. Друг одговара: „Кај вистинските христијани, кои се утврдени во верата, не постои противречност во однос на оправданието. Противречност постои само кај оние кои не се утврдени во вистината на Божјото откровение“. Еден говори за „разлики“ наместо за „противречности“, а двајца не даваат соодветен одговор. Еден од православните тврдеше дека ние „немаме потреба за оправдание“, „туку едноставно човекот има енергии и способности. Некои ни се општи, а некои секој од нас ги има посебно“ и

„сите тие имаат своја цел“; Кога човекот ги насочува кон таа цел, функционира правилно, а кога ги пренасочува, „тогаш страдаме. И затоа се викаат страсти“, зашто „страст значи страдање“; Тогаш „егзистенцијално страдаме“ и „тоа е ствар на лечење после“; Оттаму, „ако зборуваме за оправдание, да го сфаќаме од тој егзистенцијален, а не од правнички или етички аспект. Такво нешто во однос со Бога нема. Тогаш веќе имаме однос кон некој измислен бог, што ние сме си го креирале и сакаме во него да веруваме, пак од некои наши лични причини за некој лажен мир“. Од вкупно девет католици, четворица потврдуваат и двајца негираат дека постои противречност кај христијаните во однос на оправданието. Тројца не даваат соодветен одговор. Од вкупно тринаесет протестанти, осуммина потврдуваат и еден негира дека постои противречност кај христијаните во однос на оправданието. Двајца не даваат соодветен одговор. Еден одговори: „Не знам“. Друг одговори: „Постојат разлики“, а откако ги наведе, заклучи дека „некогаш имаме противречности“, ама „не се толку сериозни“. Од вкупно седум претставници на другите христијански заедници, четворица потврдуваат дека постои противречност кај христијаните во однос на оправданието. Двајца говорат за „разлики“ наместо за „противречности“. Прахристијанинот одговара: „Ако се мисли на црковните христијани, или поточно, христијански религии, тогаш да, затоа што никоја од таканаречените христијански цркви не учат исто за оправдувањето. Нема такви противречности кај првите христијани и христијаните кои го следат и го следеле изворното христијанство“.

Во православие то нема јасна разлика меѓу оправданието и спасението, на што укажува и следниот одговор: „спасението на една душа, оправдување како што го нарекувате Вие, секогаш е во Бога Светиот Дух“. Оттаму, кога некој ги прашува за оправдание, говорат за спасение, како следниот: „Некои велат дека човекот ќе се оправда само според делата, а некои дека Бог одредува кои луѓе ќе се спасат. Правилното учење е дека човекот се спасува по милоста Божја, но големо влијание за Бог да го спаси човекот, имаат и неговите дела“. Апостолот Павле вели дека и оправданието (Рим 3:24-26) и спасението (Ефес 2:8) се по благодат преку верата, но оправданието е поврзано со простување на поранешни гревови и помирување со Бога (Рим 3:25), а спасението е поврзано со живот во добри дела кои Бог ги предодредил (Ефес 2:10). Тоа значи дека оправданието и спасението се различни, а се стекнуваат преку верата. Дури и незнабошците стануваат праведни преку верата, а се сопнуваат оние кои тежнеат кон праведност преку делата (Рим 9:30-32). Од друга страна, Божјиот

суд е според делата (1 Птр 1:17). Но, дело е и да поверуваат. Кога луѓето Го прашале Исус: „Што да правиме за да извршуваме Божји дела?“ (Јн 6:28), Исус им одговорил: „Божјото дело е ова: да поверувате во Оној Кого Го испрати Тој“ (Јн 6:29). Еден од православните укажува на туѓите верувања дека „сите сме спасени, без разлика дали грешиме или не. Или, пак, спасени се само оние кои се однапред одредени“. Но, според него, Црквата вели дека „ние треба да се ослониме на Бога, Кој ни помага во нашиот пат кон Него, а од своја страна, да се потрудиме и ние самите“; Ние самите немаме „список на добри дела кои ќе Му ги понудиме, а за возврат да очекуваме награда. Така не можеме да се оправдаме. Ние правиме добро затоа што сме Негови деца и Му наликуваме. Затоа што тоа е нашата природна состојба“. И друг православен укажува на туѓите верувања за спасението наместо за оправданието: „се верува дека оној кој ќе поверува во Христос, е веќе спасен“. И објаснува дека не ја разбрале целосно „пораката на Светото писмо. Да, ти си оправдан, ти си амнестиран, но тоа не значи дека и понатаму може да правиш што сакаш“; „правоверното, православно учење“, „е синергично, односно говори за синергија помеѓу човековата волја и Божјата волја“, што значи дека спасението е „љубовен плод“. Ако човекот е спасен, тогаш тој е и оправдан или ослободен од вината. Ако човекот е оправдан, а не е спасен, тогаш залудно е ослободен од вината. Во тој случај, оправданието ја губи смислата. Оттаму станува јасен одговорот на еден од теолозите дека „православието воопшто не се ни заморува со ова прашање“. Друг теолог објаснува: „Западното христијанство има тенденција да ја опише драмата за падот и откупувањето во правна смисла, источното христијанство, пак, во органска смисла. За православието, гревот не е толку вина, туку болест. Гревот нè прави повеќе несреќни отколку виновни. Западните теолози се обидуваат да Го обврзат Бог да ни дарува вечен живот. Но, човечката душа сака не само да биде ‘регистралирана’ во Царството Божјо, туку и активно да живее во него“. Меѓутоа, гревот се познава преку Законот (Рим 3:20) и целиот свет е виновен пред Бога преку него (Рим 3:19). Токму православните, кои го претставуваат гревот како болест, како да се обидуваат да го обврзат Бог да ги излекува болните или да го претстават како неуспешен лекар. Самиот Исус вели дека болните имаат потреба од лекар, а не здравите (Мт 9:12). Но, болниот придонесува кон болеста ако одбива да го прими лекот. Од друга страна, ако има ефикасен лек за болеста, нема да биде зло дури и насилно да му биде даден на болниот. Православието го третира човекот како болен, а ја претставува слободата на човековата волја како причина заради која некои не го

избираат Бог. Самиот теолог вели: „Човекот според својата слободна волја ја прифаќа верата во Господ Исус Христос“; Во „слободата има избор: да Го сакаме Бог или да не Го сакаме. Инаку тоа нема да биде слобода“. Бидејќи луѓето се болни, би можело да се заклучи дека и нивната волја е болна. Еден од православните ја согледува противречноста во верувањето „дека состојбата на душата по смртта може да се промени“ преку чистилиштето наспроти православното верување дека „состојбата на душата по смртта е непроменлива“, односно нејзино „очистување, не постои“. Тој објаснува дека состојбата може да ѝ се промени „заради молитвите на Црквата“ само „кога Христос ќе дојде по втор пат за да им суди на сите живи и мртви“. Еден од теолозите одговори: „Главните противречности се видувањата кои ја нагласуваат верата како доволна за оправданието, додека другата крајност ги побарува само добрите дела како услов за оправдание“. Иако теолог тврдеше дека „верата мора да биде спроведена во дело“, затоа што „верата без добри дела е мртва“, во православието постои и верување дека во оправданието имаат улога и верата со дела и делата без вера: „Оправдуваат и верата и делата. Делата не извираат од верата. Понекогаш добри дела вршат и тие кои не се христијани“. На тројца православни им поставив прашање дали делата без вера имаат некакво значење за оправданието. Едниот одговори дека извршените добри дела, дури „и да не се во името Божјо, се подобри отколку извршеното зло“ и го постави прашањето: „што ако е во средина во која луѓето не слушнале за Бога?“ Другиот одговори: „Не. Тоа е хуманизам“. Но, потоа рече дека „Бог ќе го земе во предвид. Сепак, добро дело е“, ама нема да има иста „тежина“ со тоа што „е направено во име и во слава на Бога“; Кога „правиш добро во името на Бога, тоа Му е помило и поугодно“. Третиот одговори: „Верата без дела нема значење, а делата без вера секако дека имаат“. На двајца православни им поставив прашање дали може верата да биде плод на добрите дела. Едниот ми потврди, а другиот одговори дека заемно „си помагаат и условуваат“.

Еден од католиците постави прашање: „Како јас ќе се оправдам пред Бога, ако не живеам според верата?“ и додаде: „Многу е едноставно: вера без дела е мртва“. Тврдеше дека „нема ништо спорно“. Му го поставив прашањето дали делата без вера имаат значење за оправданието. Прво одговори: „Немаат значење. Ти си само хуман човек. Ништо повеќе од тоа“. Потоа одговори: „Па, имаат“, затоа што има „луѓе кои што не се христијани, се добри. И што за нив - пекол? Мислам, не“. Друг католик одговори дека „мора да има и вера и дела“. Тој не рече дека мора да има вера, од која

произлегуваат дела. Кога на еден му поставив прашање дали само верата оправдува, тој одговори дека „не е доволна верата. Не е само верата. Бог ни ги дава светите тајни“. Друг, пак, нагласи дека „светите тајни се темел на Црквата“, а „човекот кој верува, треба да живее според верата“. Му поставив прашање: „Дали делата без вера имаат улога во оправданието?“ Одговори: „Верата нас не учи какви дела да правиме. Ако ние немаме вера во Исус, Кој е пример на вршење добри дела, не сме ја разбрале Божјата волја“. Но, католички одговор е и следниот: „Нашето оправдание ќе зависи од нашите дела“. Интервјуируаниот го искажа своето мислење дека „нема да бидат осудени“ оние кои вршат „добри дела“. Еден од католиците одговори дека „делата се потребни за спасение, но оправдани сме по благодат“. Тој ја согледа противречноста „кај протестантите кои веруваат дека оправданието е само по вера, а инсистираат на вршење дела“ од страна на поединецот за да го признаат за верник. Според нивното верување, ако одреден човек не е верник, тогаш не може да биде оправдан; а тој не е верник, затоа што не врши одредени дела.

Протестант смета дека „верата оправдува“ и тоа го поткрепува со библиски пример: „Разбојникот на крстот немал време да врши дела“. Го поставив прашањето: „Дали поединецот може да биде верник ако не оди редовно на црковни богослужби?“ Го добив следниот одговор: „Може, ама (големо ама) Бог не повикува на едно заедништво, каде можеме повеќе да растеме во верата. Подобро е за своја изградба да оди на богослужби, а кога ќе поверува, самиот ќе сака да оди каде што ја има вистинската храна. Не ги оправдувам оние кои само дома седат изолирано од другите“. Друг протестант смета дека за некои „како да не е доволно јасна Библијата“ па ја дополнуваат: „ама, мора и тоа“, „плус тоа и тоа да се прави ако си припадник на таа вероисповед“. Еден од протестантите објаснува дека ако поверува и „во тој момент, човек умре“, „на Бог Му е доволно тоа“; Ако продолжи да живее, „тогаш делата се неминовни“ и „природна желба би било да биде со истомисленици“; Кога човек припаѓа на заедница, „сака да присуствува на собирите на таа заедница“; Меѓутоа, „јас не би го гледал тоа толку строго дека мора да одиш на богослужби и ако испуштиш, ти не си верник“. Но, дури и пастори не се задоволуваат со верата која не се манифестира преку делата во црквите во кои тие служат па прават разлика меѓу вистински и номинални христијани: „Најголемата разлика е номинално наспроти витално христијанство. Тоа е најголемата разлика. Оние што се номинално христијани“, „немаат жив однос, значи, немаат заедништво со Бога“. Живиот однос кон Бога, според

еден од протестантите, се состои во тоа: „Десната рака што прави, левата да не знае“. Оттаму, го поставува прашањето: „тоа што јас го правам како добро дело, мора ли сите да го знаат?“ и го дава одговорот: „сите не мора да знаат што правам јас “. И покрај тоа, на прашањето: „Ако јас кажам дека не одам редовно на црковни богослужби, дали тоа значи дека јас не сум верник?“, возвраќа: „што ќе те држи тебе во верата ако не ги посетуваш?“ Посетувањето на црковните богослужби не е дело кое луѓето нема да го знаат. На коментарот дека „тогаш ние пак говориме за дела“, возврати: „Вера без дела е мртва. Без дела, нема вера“. Интервјуируаниот го потврди заклучокот дека „во суштина, христијаните не се согласуваат со тоа кои се тие дела“. Протестантите говорат дека само верата оправдува, но вклучуваат дела во верата. Истите се противат на делата за кои зборуваат православните и католиците. Интервјуируаниот сам ги наведе осенувањето со крстниот знак пред иконите, палењето свеќи, славењето на светците, неработењето дома за време на празници и носењето храна на гробиштата како дела кои ниту ослободуваат ниту оправдуваат пред Бога. Еден од протестантите се спротивставува на православно и католичкото учење дека делата „ја хранат верата“. Тој вели: „Доколку веруваш дека ти можеш или некој човек може да се оправда преку дела, си отсечен од Христос“. Самиот посочува дека според апостолот Павле, оправданието е „само преку вера“, а според апостолот Јаков, „само преку дела“. Според него, тоа значи дека „Јаков се занимава со друг аспект, аспектот дека вистинска вера генерира или произведува дела. Ако немаш дела, немаш вера, ама дека и дела и вера одат заедно, тоа е друго Евангелие“. Апостолот Јаков го поставува прашањето: „Гледате ли дека човекот се оправдува со дела, а не само со вера?“ (Јк 2:24). Тој не вели ниту „оправдува само верата, но верата без дела е мртва“ ниту „оправдува само верата која произведува дела“. Меѓутоа, и пред тој стих (Јк 2:20) и по тој стих (Јк 2:26), вели дека верата без дела е мртва. Апостолот Павле, пак, вели: „Но знаеме дека човекот не се оправдува преку делата на Законот, туку само преку верата во Христос Исус“ (Гал 2:16). Зборот „само“ не се среќава во ниту една од другите Библии кои ги користам при истражувањето. Второто католичко издание на Ревидираната стандардна верзија објаснува дека Павле не ги спротивставува верата и добрите дела, туку верата во Исус Христос и почитувањето на Мојсеевиот закон. Тоа им го вели на Римјаните: „човекот се оправдува со верата, без делата на Законот“ (Рим 3:28). Невозможно е да се оправдаат преку почитување на Законот, затоа што сите згрешиле (Рим 3:23), а секој што верува во Исус е оправдан (Рим 3:26), затоа што верата му се смета за праведност

(Рим 4:5). Протестант објаснува: „сите се согласни дека во животното спасение мора да има дела“, но „или спасението е еднакво на вера плус дела или спасението е еднакво на вера во која што има дела“; исто така, „сите христијани се согласни дека оправданието е по благодат“, но „прашањето е како доаѓа таа благодат: дали таа благодат е личен избор на човекот (тој решава да ја прими), дали пред да дојде благодатта за спасение претходно добива благодат за да ја разбере таа благодат за спасение или, пак, човекот има самиот по себеси потенцијал со малку Божја помош да ја избере благодатта“. Еден од протестантите смета дека „оправданието зависи од сфаќањето за првородениот грев: дали Адам и Ева кога грешат, умираат духовно или само заспиваат?“ Друг протестант посочува постоење на противречност кај христијаните „во однос на откупот“, во смисла на тоа „дали Бог на ѓаволот му плаќа“ или „Сам на Себе си плаќа“ за откуп на луѓето. Тоа значи дека на некои христијани не им е јасно зошто воопшто е неопходна Христовата жртва.

Претставник на една христијанска заедница смета дека не постои противречност „во однос на самото значење на поимот оправдание“, но постојат „различни примени на оправданието како поим“; Исто така, „постојат противречности за тоа како и кога човекот се оправдува“; Некои веруваат дека „при првото искуство на оправдание со вера“, човекот „таа состојба потоа никогаш и никако не може да ја загуби, дури и ако очигледно продолжи да греша или ако подоцна повторно западне во грешен начин на живот“; Тоа е „ереста ‘еднаш спасен, засекогаш спасен’“. На тоа верување се спротивставува уште еден од претставниците на христијанските заедници, кој објаснува дека „човек може да добие документ за влез во ветената земја, но на патот кон неа да изврши дела заради кои нема да биде примен кога ќе пристигне таму“. Тој смета дека противречностите настануваат „заради произволните учења. Оние кои учат, не Го поседуваат Светиот Дух, Кој треба да ги води за да ги избегнат заблудите“. Еден вели дека поединци „се потпираат на себе“ наместо на Христос, но „не можеш ти да станеш праведен, ако не Му веруваш на Господа“. Друг, пак, вели дека „некои сакаат да бидат посредници“ и учат дека „е потребен човечки посредник“, иако само еден е посредник и тоа е Христос. Претставник на една христијанска заедница цитираше автор од заедницата дека „и законот и благодатта имаат свој извор во Бога, а Бог не е во спротивност самиот со себе“; и покрај тоа, тие биле „два лути непријатели со наполно различни барања“, кои „се измириле, се прегрнале и стапиле во заедничка спрега, во сојуз и хармонија, за да му помогнат на грешникот да се спаси, извршувајќи

ја секој поединечно својата задача и улога што им ја наменил Бог, без никаква тенденција да се потиснуваат, а уште помалку меѓусебно да се укинуваат или пак да се мешаат во ресорите еден на друг“.

2.9. Зошто Бог не ги спасува сите ако сака сите да се спасат и ако неговата благодат не се добива според делата на човекот?

Бог сака сите луѓе да се спасат (1 Тим 2:4). Но, нема сите да се спасат (3 Езд 8:41). Судниот ден е крај на ова време и почеток на времето на бесмртноста (3 Езд 7:43). Тогаш никој не ќе може да го избави загинатиот и да го погуби победникот (3 Езд 7:45). Многумина се создадени, но малкумина ќе се спасат (3 Езд 8:3). Тие се спасени по благодат преку верата; и тоа не е од нив, туку е дар од Бога; не е од дела, за да не се пофали некој (Ефес 2:8-9). Спасението не е поради нивните дела, туку поради Божјата добра волја и благодатта, која е дадена во Исус Христос пред вечни времиња (2 Тим 1:9). Бог ги спасува по Својата милост, а не според извршените праведни дела (Тит 3:5). Еден од православните одговара: „не е целосно точно дека благодатта не се добива според делата. Доколку ние не се потрудиме, Бог нема да нè награди“. На Христовиот суд, секој ќе го прими тоа што го заслужил според она што го извршил (2 Кор 5:10). Секому ќе му биде дадено според неговите дела (Рим 2:6). Единствено Бог е заслужен за можноста на луѓето да се спасат, но ќе се спасат оние кои не ја отфрлаат таа можност. Павле не ја отфрлил Божјата благодат (Гал 2:21). Тој вели: „Со благодатта на Бога сум тоа што сум; и Неговата благодат, која е во мене, не беше напразна, но повеќе се потрудив од сите нив; само не јас, туку Божјата благодат, која е со мене“ (1 Кор 15:10). Католик одговара дека „преку добрите дела, човекот се спасува“, а протестант вели дека спасението е „врз основа на благодат, а не врз основа на дела“. Еден од протестантите објаснува зошто спасението не се добива според делата на човекот: „по дела никој не може да се спаси, зашто само за еден грев веќе имаме пресуда смрт и не може таа пресуда да биде анулирана со дела на човекот“. Четворица интервјуирани, од кои тројца се православни и еден е протестант, се согласуваат дека „не знаеме дали сите ќе се спасат“. Едниот рече: „дури и опасно е да кажуваме дека Бог не ги спасува сите“. Друг ми постави прашање како можеме на Бога „да Му ставаме зборови во уста“ и го искажа своето мислење дека тоа „е дрско“. Му посочив дека не му ставаме зборови во уста, туку го проучуваме тоа што тој го има кажано преку своите пророци. Тој продолжи на мене да ми поставува прашања. Протестантот

сметаше дека има две различни прашања: „дали ги спасува во овој свет“ и „дали ги спасува во вечноста“. Според него, „има многу луѓе што нема да бидат спасени во овој свет“, „затоа што не Го избираат Бог за нивен водач. А, во иднина е друго прашање. Верувам дека во иднина и тие што не биле спасени сега, има шанса да бидат спасени на некој начин“. Претставник на една од христијанските заедници одговори: „Сите ќе бидат спасени“. Еден од православните го посочи Свети Григориј Ниски како еден од светите отци на Црквата кои веруваат во универзално спасение. Тој цитираше и современ православен светител: „Невозможно е да се мисли невозможноста на сеопштото спасение. Љубовта тоа не го трпи“. На крајот изрази надеж дека „има некаква вистинитост во творештвата на тие свети отци“. Еден од протестантите рече: „сакам да се надевам и да верувам дека ќе ги спаси сите. Немам аргументи за да го тврдам тоа“. Го посочи американскиот православен теолог Дејвид Бентли Харт како „еден од најголемите теолози моментално“ за кој „се смета дека е универзалист“. Сепак, според него, „тука доаѓа слободната волја“ и заклучи: „Тешко прашање“. Друг протестант го посочи верувањето на калвинистичкиот теолог Јирген Молтман дека „Бог определува, меѓутоа определува сите да се спасат“. Но, според него, тоа значи дека „ние немаме слободна волја“, што противречи на Библијата која „на многу места укажува на тоа дека Бог го повикува човекот“. Еден смета дека не може да се потврди универзализмот, затоа што „има премногу стихови во Библијата“ кои можат да наведат на „предестинација“ или предодреденост да не се спасат сите. Друг вели: „Универзализмот не го прифаќам“; Учењето дека „Бог умрел за сите и треба да ги спаси сите, е апсурд“. Од една страна, Еремија вели дека Господ не отфрла за навек (Плач 3:31). Од друга страна, Авдиј му ги пренесува Господовите зборови на едомскиот народ дека ќе биде отфрлен засекогаш (Авд 1:10). На еден му поставив прашање дали универзализмот има основа во Библијата. Тој одговори: „Во Библијата не го гледаме тоа“. На друг му поставив прашање: „Од каде произлегува верувањето дека сите ќе се спасат?“ Тој ми одговори: „Некои луѓе сметаат дека сите ќе бидат спасени, но со тоа се противат“ на Божјото слово; „Ако се спасени сите, тогаш и ѓаволот би требало да се спаси, но тој е осуден на вечна мака“. Двајца интервјуирани од ист извор цитираат спротивставени верувања за спасението. Едниот зборува за верувањето дека на тие што се во пеколот „ќе им се дава шанса да се преумат“ сè „додека не се испразни“. Другиот раскажува дека „луѓето од пеколот одат на екскурзија во рајот“ и „поентата е дека на крајот човекот самиот одлучува дека сака да

остане во пекол, дека не може да биде во рајот“. Универзалистите веруваат дека е можно секој да биде обновен, без разлика на тоа каков бил во текот на овој живот. Ако е можна промена на изборот и по конечниот суд, тогаш не постои сигурност ни дека некој ќе биде засекогаш спасен. Едноставно, секој би можел да се премисли во вечноста. Но, спасението е вечно (Евр 5:9). И маката е вечна (Мт 25:46).

Дури во дваесет и пет одговори е посочена слободната волја како причина заради која Бог не ги спасува сите луѓе. Но, и оние кои не ја споменуваат слободната волја, зборуваат за „слобода“, „избор“, „одлука“, како и тоа дека „од нас зависи“ или „не сакаат да бидат спасени“. Теолог одговара: „Бог потенцијално ги спасува сите кои сакаат да се спасат. Принудното спасение се противи на слободната волја на човекот да остане далеку од Бога и да не биде спасен“. Уште единаесет интервјуирани тврдат дека Бог „не го принудува“ човекот да биде спасен, односно не го спасува „насила“. Но, принудното спасение во суштина не е спасение, туку е принуда. Насилното спасување не е вистинско спасување, туку вршење насилство. Едниот од нив објаснува дека ако одиш против човековата волја, „само контраефект ќе постигнеш“, односно човекот ќе рече: „овој е насилник“; За да не биде насилник, „Господ ја почитува волјата на човекот“. Уште пет интервјуирани сметаат дека „Бог ја почитува слободната волја на секој поединец“. Тоа е исто како власта да го почитува изборот на луѓето да ги кршат законите. Ако вистински го почитува нивниот избор, нема да им суди. Претставник на една од христијанските заедници тврди дека „спасението на човекот не е најважно од сè“; Најважно е „осветувањето на Божјото име и оправдувањето на Божјата сувереност“; Човековото спасение „е вклучено во тоа, ама не е на прв план. Не е возможно Бог да ги спаси сите, зашто не Го поддржуваат сите како Севишен владетел и не се спремни сите да Го сакаат повеќе од сè друго“. На шестмина им поставив прашање дали Бог е немоќен пред човековата волја која му се спротивставува. Двајца од интервјуираните, од кои еден е теолог и еден е протестант, го одговараат прашањето во согласност со вториот псалм. Во него се зборува за владетелите кои се здружуваат против Господ и Неговиот Помазаник (Пс 2:2). Тие сакаат да ги раскинат Нивните вериги и да го отфрлат Нивниот јарем (Пс 2:3). Но, Господ им се смее (Пс 2:4). Псалмистот ги повикува да се вразумат и да Му служат на Господ, како и да Го почитуваат Синот за да не се разгневи и да не погинат од Неговиот гнев (Пс 2:10-12). Теологот одговара: „Не“, „се смее на нашата глупост“. И порачува: „не оди против она што е добро за тебе“. Ако се против тоа, тогаш тоа не е добро за нив. Протестантот

одговори: „Господ седи на Својот престол и се смее. Господ се смее на неразумноста на владетелите и во денешниот свет“; Луѓето „се слепи за милоста Божја“, без која „сè ќе се уништи. Човекот не е свесен дека од милоста во Неговиот возљубен Син Исус Христос, ние денеска живееме“. Тој порача „да престанеме“ да се восхитуваме на силата на злото: „Злото не е силно. Злото е победено“. Наместо да ги спаси, Бог ги победува оние кои го избираат злото. Тој заклучок не му се допаѓа на еден од интервјуираните, кој вели: „Бог не прави да се постигне некој контраефект“. Но, контраефектот е веќе постигнат ако не може да ги спаси сите заради слободната волја која тој им ја дал. Еден рече: „Бог е семоќен, се разбира, меѓутоа Тој не ја злоупотребува Неговата семоќ“. Но, спасот не е зло. Ако Бог ја применува семоќта за да ги спаси луѓето, тогаш тој не врши нејзина злоупотреба, туку употреба за добро. Друг вели: „нашиот Бог не е Бог Кој се наметнува, туку е Бог на слободата“. Таквата слобода не значи само отсуство на наметнување, туку и отсуство на исцелување. Згрчената жена, којашто живеела обземена од злобен дух осумнаесет години, ја повикал и ја исцелувал кога дошла во синагогата во која Тој поучувал (Лк 13:10-12). Но, оние кои Бог однапред ги познава, тие и ги повикува (Рим 8:28-30). Меѓу одговорите е и следниот: „Бог е семоќен. Може да промени сè па и самиот човек“, ама „му дава слободен избор на човекот“. Тоа значи дека Бог му дал слобода на човекот со која ја ограничил својата семоќ и заради која не може да промени сè. Павле го кажува запишаното: „Фалете Го Господ, сите незнабошци“ (Рим 15:11). Тоа не го содржи изразот „ако сакате“ или „според вашиот слободен избор“. Ако им го вели тоа, тогаш нема за што да одговараат пред Бога. Но, незнабошците ќе одговараат за својот неуреден живот (1 Птр 4:3-5). Од друга страна, дури и незнабошците кои биле определени за вечен живот, поверувале (Дела 13:48). На секого му е дадена благодат според мерката на дарот Христов (Ефес 4:7). Ниту дарот е ист за сите ниту сите се определени за вечен живот. Само еден вели дека „Бог е немоќен пред човековата љубов“, „заради тоа што Самиот одлучил да биде немоќен“; Тој може сè, „освен да предизвика љубов во твоето срце. Самиот одлучил така“, зашто сфатил дека во спротивно, „нема да бидеш човек. Ќе бидеш нешто друго“. Но, Бог се претставува како семоќен (1 Мојс 17:1; 1 Мојс 35:11). На двајца им поставив прашање дали е поразена Божјата волја. Едниот одговори: „Не, затоа што Неговата волја е секој да се спаси, ниеден да не загине; ама и Неговата волја е, исто така, ниеден човек да не греши; и тоа не значи дека луѓето не грешат“. Тоа значи дека Божјата волја не е поразена, иако не

може да се оствари. Другиот не би го нарекол тоа „пораз“, туку едноставно „на Бога не Му е угодно луѓето да не ја прифаќаат“ Неговата волја; Тој создал сè „за наше добро, само што човекот, тоа што е од Бога создадено за добро, многупати го користи за лошо“. Библијата сведочи дека поединци се радуваат кога вршат зло (Изреки 2:14). Лошиот човек бара само зло (Изреки 17:11). Од претставник на христијанска заедница побарав објаснување на следниот библиски стих: „Кој чини неправда, нека чини неправда уште; и кој е осквернет, нека се осквернува уште; и кој е праведен, нека чини правда уште; и кој е свет, нека се осветува уште“ (Откр 22:11). Тој објасни: „Ова не е покана за луѓето да се однесуваат неправедно, зашто има други стихови кои предупредуваат дека нивната неправда има последица“. Го посочи стихот кој вели дека неправедните нема да го наследат Божјото царство (1 Кор 6:9). Потоа заклучи: „Не може да се искористуваат поединечни стихови како изговор за вршење неправда“. Оние кои вршат неправди и се осквернуваат уште, ја истакнуваат својата суштина и врз себе си нанесуваат штета. Кој се радува на зло, нема да остане неказнет (Изреки 17:5). За своето зло, безбожниот ќе пропадне (Изреки 14:32). Бог ги молел Израилците да бидат Негов народ (3 Езд 1:28-29), но тие Го оставиле (3 Езд 1:25). Вршеле зло пред Него (3 Езд 1:34). Еден од интервјуираните тврди дека Бог „е самодоволен“, а извршувањето на Божјата волја „е добро за човекот“. Бог нема постојано да ги моли да го послушаат. Наместо тоа, ќе им испрати зло од кое не ќе можат да се избават и кога ќе Го повикаат, нема да ги слуша (Ер 11:11). Лицето на Господ е против оние што вршат зло и од земјата ќе го избрише споменот за нив (Пс 33:16). Откако Бог ќе создаде ново небо и нова земја, поранешните нема ниту да се споменуваат ниту да доаѓаат на ум (Ис 65:17).

Еден од католиците вели дека „Божјото слово ни кажува како да бидеме добри практични христијани. Тоа е силна обврска“. Но, според него, „ако си верник на Црквата, треба да ги исполнуваш црковните заповеди, светите тајни и Божјите заповеди и да живееш според Евангелието“. Му го поставив прашањето: „Дали без светите тајни на Црквата има спасение?“ Ми одговори: „Не“. Но, друг католик вели: „и луѓето кои што можеби се дефинираат за неверници, ако ја слушаат совеста“, е „многу веројатно дека ќе се спасат и дека се спасуваат и дека добиваат за тоа награда“. Тој посочи дека светата литургија на почетокот била „гозба, прослава, слично на Тајната вечера“, а со текот на годините „ја добивме формата која ја имаме денес“. Но, ако доследно се почитувала традицијата, тогаш нема да се променела нејзината форма.

Наместо тоа, дури и Католичката црква има различни традиции. За тоа говори еден од католиците: „Во католичката вероисповед постојат повеќе обреди. Сите се со своја традиција од времето на Исус Христос. Секоја црква си има свое право, а универзалното право, што го има Црквата, сите го почитуваат“. И покрај постоењето на различни традиции уште во раното христијанство, во современото се зборува за една традиционална Црква. Претставник на една од христијанските заедници посочува текст, чиј автор негодува на постоењето на свети тајни во традиционалната христијанска Црква. Интервјуируаниот објаснува дека „според апостол Павле, постои само една тајна“, а тоа е дека „Бог се јави во тело“ (1 Тим 3:16). За светите тајни вели дека во православното „претставуваат единствен начин да се добие спасение и вечен живот“. На двајца православни им поставив прашања која е улогата на светите тајни и зошто протестантите не ги прифаќаат. Едниот ми одговори дека нивната улога е да „не инкорпорираат во Црквата“, а протестантите „поради нивниот рационализам и поради нивниот револт кон Католичката црква“ ги отфрлиле не само нив, туку „и икони и многу други работи“. Другиот ми одговори дека „треба да се исполнуваат тие свети тајни како начин на спасување“. Тој рече дека „сите свети тајни си имаат своја еволуција“, но „почетоците“ им се „во посланијата на светите апостоли“. На пример, за елеосвештенството е запишано: „Болен ли е некој меѓу вас, нека ги повика свештениците црковни, та да се помолат и да извршат помазание над него со елеј, во името Господово“ (Јк 5:14). Иако ја согледува библиската основа на светите тајни, смета дека протестантите не ги прифаќаат зашто „се водат по Светото писмо и се водат по својот разум“, а „го немаат Светото предание“. Додаде дека протестантите „немаат светители. Ги негираат светителите“ и „кога се молиме на светители, тие гледаат во нив идоли. Значи, ние во нив не гледаме идоли, туку гледаме луѓе што со својот праведен живот се удостоиле да бидат во рајот, да имаат духовен авторитет пред Бога. Ние се молиме за нивно духовно застапништво пред Бога, да Го молат Бога за нас. А, не дека ние од нив бараме да не спасат. Спасението ние можеме да го добиеме од Бога“. Еден од католиците вели: „Ако ги признаат седумте“ свети тајни, протестантите „треба да признаат и свештеничко ракополагање. Значи, треба да го признаат и папата, треба да го признаат и владиката, треба да го признаат секој свештеник“. Меѓутоа, православните свештеници извршуваат свети тајни, иако не ѝ припаѓаат на Католичката црква и не го признаваат авторитетот на папата. Католикот тврдеше дека и протестантот може да се спаси „ако го почитува правилното“. Православната црква

ги учи своите припадници како правилно да ја практикуваат верата. Постојат правила за осенување со крстниот знак и за правење поклони, кои кажуваат кога православните христијани треба да се крстат, но да не се поклонуваат; кога да се крстат и да прават појасни поклони; кога да прават појасни поклони без да се крстат; кога да не прават земни поклони или метании (Торик 2012:97-99). Постојат и правила за целивање на иконите (Торик 2012:110-111). Со воведување на правила за сè, Православната црква го отежнува црковниот живот на своите припадници. Во обидот да се создаде црковен ред, се автоматизира однесувањето на верниците.

Некои христијани придонесуваат верата во Исус Христос да се смета како непотребна за спасение. На четворица интервјуирани, од кои тројца православни и еден припадник на друга христијанска заедница, им поставив прашање: „Возможно ли е човек да слуша за Исус и да не поверува во Него, а да влезе во Божјото царство?“ Двајца православни одговорија потврдно. Третиот православен одговори негативно: „Тоа е отворено противење. Не е возможно отвореното противење на Исус да го доведе човекот до спасение“. И покрај негативниот одговор, тврдеше дека може да се спаси и припадник на друга вероисповед кој го слуша христијанското учење и не го прифаќа, зашто „погрешното верување е погубително за христијанинот, а не и за оној кој традиционално има поинакво верување“. Православните говорат за спас на оние кои не веруваат во Исус Христос како свој Спасител, иако им е посведочено за него. Но, Евангелието кажува дека Христос е Спасител (Лк 2:11) и кој не верува во името на Единородениот Син Божји, е веќе осуден (Јн 3:18). Исус им рекол на Своите ученици да одат по сиот свет и да го проповедаат Евангелието на секое создание па кој ќе поверува, ќе биде спасен, а кој не поверува, ќе биде осуден (Мк 16:15-16). Ќе се спаси оној кој во срцето верува дека Бог Го воскреснал Исус од мртвите и со устата исповеда дека Исус е Господ (Рим 10:9). Претставникот на христијанската заедница одговори: „Не! Но, ако не слушал, а ги почитувал и совеста и она сознание што му било достапно за Бога, за верувањето и слично, во тој случај ДА!“ Тоа го поткрепи и со библиските стихови кои говорат за Законот во човековата природа според чие извршување луѓето ќе бидат судени (Рим 2:14-16). Од една страна, совеста сведочи дека делото на Законот е запишано и во срцата на незнабошците (Рим 2:15). Од друга страна, на неверните им се осквернети и умот и совеста (Тит 1:15). На еден од православните му го поставив прашањето: „Зошто Православната црква инсистира на извршување на светите тајни ако луѓето можат да се спасат и без нив?“ Тој одговори:

„Во Православната црква преку светите тајни е дадена полнотата на дарот на Светиот Дух, односно полнотата на Царството Небесно. Заради тоа, само оние кои живеат светотаински живот, можат да ги имаат во полнота уште сега и овде. А тоа е дарот на светителство. Во светот има многу добри луѓе, ама само во Црквата има свети“. Протоерејот Александар Торик истакнува дека за полнота на духовниот живот е потребно и учество во светите тајни на Црквата, но и дека без крштевање и причестување нема можност за влез во Божјото царство (Торик 2012:32). Еден од теолозите вели: „Во Црквата се извршуваат светите тајни, без кои не е можно спасение“. Еден од католиците рече дека „без вера, нема спасение“. Му го поставив следното прашање: „Може ли човек да ја стекне верата пред да се крштева?“ Ми одговори: „Не. Без светото крштеание нема вера“. Тој објасни и дека „светото крштеание ги отвора вратите на сите други свети тајни. Без него не може да ги примиме другите свети тајни“. Една од нив е причеста. Протоерејот Александар Торик вели дека недостојноста не треба да биде причина за ретко причестување на христијаните, затоа што човекот секогаш ќе биде недостоен да ги прима телото и крвта на Господ Исус Христос и ги прима како дар според Божјата милост и љубов наместо како награда за своите духовни подвизи (Торик 2012:72). Но, веднаш потоа зборува за достојна подготовка за причест и предупредува дека на човекот кој се причестува со нечисто срце, причестувањето нема да му биде за спасение, туку за осуда и вечни маки (Торик 2012:73). Додека некои православни говорат за можно спасение на припадници на други вероисповеди, еден од протестантите забележува дека според православието, „надвор од Црквата нема спасение“. Но, во надворешните ги вбројува и припадниците на Православната црква, кои „пред православните канони нема да се сметаат како православни“. Тој објаснува: „Вие не сте православен од богословска перспектива“ ако „поминувате голем период без причест, спремање за причест, како исповед, за свештеникот да Ви дозволи да се причестите“. На прашањето дали за спасение е неопходно припаѓање на Православната црква, Свети Филарет Московски одговара: „Православната црква ги содржи во себе сите кои се во светот и кои вистински веруваат. Бидејќи Господ Исус Христос, според кажаното на апостолот Павле, е глава на Црквата и Тој е Спасител на нејзиното тело, за да се учествува во делото на спасението (заедно со Него), неопходно е да бидеме членови на Неговото тело, односно членови на соборната Црква“ (Московски 2013:87-88). По примерот на спасението во Ноевиот ковчег за време на потопот, „сите кои го наоѓаат вечното

спасение, го наоѓаат во единствената католична Црква“ (Московски 2013:88). Друг протестант смета дека, според православното учење, во пеколот одат „сите што не се дел од соборната православна Црква“, ама „човек кој е член на Православната црква, не може да заврши во пекол“. На двајца православни им поставив прашање: „Дали Православната црква учи дека нејзините припадници се спасени?“ Едниот ми одговори: „Не. Напротив. Бидејќи тие ја познаваат вистината, имаат уште поголема одговорност од другите“. Исус вели: „Кој, пак, не знаел и направил нешто што заслужува тепање, ќе биде малку тепан. Кому му е многу дадено, многу и ќе се бара од него; и кому му е доверено повеќе, повеќе ќе се бара од него“ (Лк 12:48). Другиот одговори: „ако речеме дека вистински членови на Православната црква се оние кои што ја исполнуваат волјата Божја, во таа смисла, да“.

Еден од интервјуираните вели: „самиот негов избор да не живее со Бог, има и ќе има реални последици“. Една од последиците е што живеат во заблуда и мамат со празни зборови (2 Птр 2:18). Тие ветуваат слобода, иако му робуваат на гревот (2 Птр 2:19). За нив е резервиран мракот на темнината засекогаш (2 Птр 2:17). Поединци лажно пророкувале во име на Бога дека меч и глад нема да има во нивната земја, но Бог вели дека од меч и глад ќе бидат истребени и пророците и народот кому му пророкуваат (Ер 14:15-16). Бог ги определил за меч луѓето кои го избирале тоа што не било по Негова волја (Ис 65:12). Меѓу одговорите е и следниот: „Бог, барем според Библијата, никогаш го нема принудено човекот и никогаш нема да го принуди да избере пат спротивен на Божјиот и притоа да го казни човекот за тоа. Казната за гревот е можна доколку казнетиот човек знаел што е добро и што Бог бара од него, а сепак свесно го избрал спротивното. Со дарувањето на слободна волја, Бог на човекот му дава одговорност и отчетност. Изразено со други зборови, човекот има право да ја искористи слободната волја како што сака, но, исто така, мора да биде свесен дека секој избор носи последици - добри или лоши“. Библијата не говори за правото на човекот да ја искористува слободната волја како што сака. Напротив, таа предупредува да не се користи слободата како покривка за вршење зло (1 Птр 2:16). Книгата Мудрост Сирахова предупредува: „Не оди по своите желби и по твојата сила; не следи ги страстите на своето срце; не вели: ‘Кој што ми може?’ - зашто Господ ќе те казни. Не вели: ‘Ете, згрешив, па што ми стана?’ Знај дека Господ е долготрпелив“ (Сир 5:2-4). Стариот човек се распаѓа во измамливи желби (Ефес 4:22). За луѓето да се ослободат од гревот, треба стариот човек во нив да го распнат со Христос (Рим 6:6-7).

Еден од протестантите вели: „Не можам јас да кажам: ‘верувам во Бога, а ќе правам што сакам’, ‘верувам во Бога па сè е дозволено’. Не е тоа возможно. Љубовта си има свои принципи“. Љубовта вклучува пожртвуваност. Исус вели дека нема поголема љубов од онаа да ја положиш душата за своите пријатели (Јн 15:13). Самиот Христос се принел Себеси како жртва за да ги однесе туѓите гревови (Евр 9:28). Преку Христовата смрт, Бог ја докажал Својата љубов кон грешните (Рим 5:8). Павле повикува да се жртвуваат телата во духовната богослужба (Рим 12:1). Иако Исус се жртвувал за гревовите на целиот свет (1 Јн 2:2), ќе му бидат простени гревовите на секој што ќе поверува во Него (Дела 10:43). Кој ќе поверува, ќе биде спасен; а кој не поверува, ќе биде осуден (Мк 16:16). И не можеле да поверуваат сите, за да се исполни словото од пророкот Исаија: „Ги ослепи очите нивни, ги скамени срцата нивни, за да не гледаат со очите и со срцето да не разбираат; и да не се обратат за да ги излекувам“ (Јн 12:37-40). На десетмина им поставив прашање дали Божјата љубов е безусловна. Претставник на една од христијанските заедници одговори: „Во исто време Бог ги сака сите луѓе и Своите праведни мерила, се сака Себеси. Понекогаш Бог не може истовремено да покажува љубов кон Своето свето име, Својата праведност и човекот. Би било лесно да одговориме со ‘да’, но ако човекот прави нешто против Божјата праведност или против доброто на другите луѓе, сам се исклучува од Божјата љубов. Нема недостиг на љубов кај Бог. Проблемот е кај човекот“. Бидејќи верува во анихилација, тој заклучува: „Бог покажува љубов кон земјата и добрите луѓе уништувајќи ги злостите“. Тоа го поткрепи со библиски стих, кој вели дека дошло времето да ги погуби оние што ја уништувале земјата (Откр 11:18). Еден од теолозите вели: „Бог има безусловна љубов. Тој и грешникот го сака. Не може да не го сака“, но „грешникот којшто се утврдил во злото“, „не ја разбира“ љубовта. Бидејќи не верува во анихилација, теологот заклучува: ако Божјата љубов „не сум ја спознал“ во животот, во вечноста „ќе ми смета. Јас не сум се навикнал“ на неа. Само еден од протестантите одговара: „Нема концепт на безусловна љубов во Библијата“. Четворица православни одговараат дека Божјата љубов е безусловна. Едниот од нив вели: „Тој ја дава на човекот без никакви услови. Кај Бог не постои услов за да сака некого дури и во моменти кога тој Го негира Него“. Друг вели: „кога ќе почне да ја внедрува Божјата љубов во себе“, човекот „не смее да манипулира со неа. И тука е веќе условена Божјата љубов, односно делувањето на силата на Светиот Дух, таа несоздадена Божја енергија“; Ние не смееме „да Го изневеруваме Бога или да се повикуваме на Бога и на

Неговата сила за некои наши цели, интереси, манипулации итн. Во тој контекст Божјата љубов не е безусловна, затоа што Тој знае да ја повлече силата на Светиот Дух и да бидеме празни, односно да го немаме Неговото водство“ за што сведочат „многу светии на Црквата кои говорат дека отстапувањето на Божјата благодат, на силата на Светиот Дух, на Божјата љубов од нивниот живот, била најстрашна“. Еден од протестантите вели дека Божјата љубов „е безусловна“, но за човекот да ја прими, „услов е покајанието“. Павле вели дека љубовта поднесува сè (1 Кор 13:7). Му поставив прашање дали тоа значи дека треба вечно да се поднесува гревот и да се остави грешникот да греша бесконечно. Го добив следниот одговор: „Дали има поголема љубов од таа некој да умре за тебе? Исус го направи тоа. Исус со тоа ја покажа љубовта према човечкото создание“. Уште еден од протестантите ја споменува Христовата смрт: „Јас толку те сакам, што бев спремен да умрам за тебе“ и го поставува прашањето: „Што ќе направиш ти за возврат сега кон мене?“ На еден му поставив прашање: „Зошто Бог ни заповеда ако Неговата љубов преобразува?“ Ми одговори: „Затоа што е и Законодавец“. Но, Законот го исполнува оној кој го љуби ближниот (Рим 13:10). Исус, пак, вели: „љубете ги непријателите свои“ (Мт 5:44). На прашањето што значи да ги љубиш непријателите, еден ми одговори: „Тоа е совршена љубов“, „тоа е следење на таа Христова норма. Кога Го распнуваат Христос на крстот, Тој се моли за луѓето“. Исусовиот повик за прошка е израз на неговата љубов кон луѓето, неговата волја тие да ја прифатат неговата љубов и да сакаат да живеат вечно во љубовна заедница со него. Но, дури и Исус не се моли за сиот свет, туку за оние што Отецот Му ги дал (Јн 17:9). Господ му вели на Еремија: „А ти, не моли се за овој народ и не упатувај за него молитви и молби, и не посредувај пред Мене, зашто нема да те чујам“ (Ер 7:16). Во Новиот завет е запишано: „има и грев за смрт: за тој грев не велам да се моли“ (1 Јн 5:16). Друг, пак, објаснува дека да го љубиш непријателот не значи да го прифаќаш и поддржуваш неговото непријателство, а човекот треба да престане да ти биде непријател за да можеш да го љубиш секогаш: треба да се обидеме „непријателството да го претвориме во пријателство“, но ако се соочиме со личности „кои свесно чинат зло, тогаш нештата малку се рedefинираат“.

На петмина им поставив прашање зошто Бог, ако сака сите да се спасат, му заповедал на Саул да истреби сè што е на Амалик, вклучувајќи ги и доенчињата (1 Цар 15:1-3). Тројца не знаеја. Еден одговори: „Сметам дека ова прашање за луѓето е едно од најтешките прашања“; „Едно од објаснувањата е дека станува збор за Божјото

предзнаење, односно Бог однапред знаел дека Амалиците секогаш ќе му се спротивставуваат на Израел - дека и децата на Амалиците тоа ќе го прават кога ќе пораснат, а и нивните потомци. Од друга страна, во Стариот завет наоѓаме дека Бог понекогаш ги користи луѓето да ја извршат Неговата казна врз оние кои, според Него, треба да бидат казнети“; „сличен пример постои и во книгата Исус Навин, шеста глава“. Друг додаде: „Јас ќе ги ставам тука“ и „сите лица кои не можат сами за себе да донесат избор од различни причини: ментални итн“. Тој го постави прашањето: „Дали детето или таа личност со ментален проблем имала можност да го направи тој избор свесно да греши?“ И одговори: „Ние можеме само едно да кажеме со сигурност: дека Бог не може да осуди некого за нешто, ако не му дал шанса за покајание“; „ако гледаме од аспект на Бог“, „тогаш не гледаме никаква причина зошто Бог не би можел да го спаси тоа дете врз основа на Неговата благодат, како и мене што ме спасил“. Додека првиот укажува на објаснувањето дека сите Амаликијци се заслужено казнети, вториот смета дека поединци меѓу нив ќе бидат спасени. На вториот му поставив и прашање каде е Божјата волја да ги спаси сите ако не го спречува човекот да прави зло, како што не го спречил Ирод да ги погуби сите машки новороденчиња во Витлеем (Мт 2:16). Тој ми одговори дека таа се согледува „во моментот кога му дал шанса да има некој да му го отвори Словото и да му го прочита целиот текст за пророштвото“, „во можноста што ја имал да го чуе и да се покае и да Му се поклони на тој цар. Ама, заради суета, желба за власт“, „одлучува да биде по негово“. Го постави и прашањето: Дали „Бог е крив што тој така бира?“ Ирод го сторил она што однапред го определила Божјата волја (Дела 4:27-28). Библијата сведочи дека Господ го насочува и срцето на царот каде што ќе посака (Изреки 21:1). Во срцето на човекот има многу мисли, но се извршува само определената од Господ (Изреки 19:21). Човекот сам го обмислува патот свој, но Господ управува со него (Изреки 16:9). Дури и тоа што го решава ждрепката, од Господ е (Изреки 16:33). На еден му поставив прашање дали имаат избор оние чиј татко е ѓаволот (Јн 8:44). Тој ми одговори: „Фарисеите биле осудени како група, но поединци го смениле својот став, како Никодим. Секој човек има можност да прави промена во себе, но тоа се случува со Божја помош“. Иако Исус вели дека никој не може да дојде кај Него, ако не го привлече Отецот (Јн 6:44), интервјуируаниот смета дека „треба Бог да забележи промена во состојбата на срцето која ќе служи како основа за да може да го привлече. Јона и Ниневјаните го покажуваат тоа. Срцето не е готов производ. Личноста на човекот може да се менува. Нема предестинација“. Го прашав и

дали волкот може да стане како јагне, а тој одговори дека „може“. Меѓутоа, еден од теолозите вели дека човекот без слободна волја, „би бил како животно“. Тоа значи дека животните немаат слободна волја за да изберат промена на својот карактер. Сепак, Бог ќе ги промени. Исаија вели дека волк ќе живее со јагне (Ис 11:6) кога земјата ќе биде полна со познавање на Господ, како што водите го полнат морето (Ис 11:9).

Еден од протестантите рече: „Ние се нарекуваме ‘луѓе спасени преку благодат’“. Поставив прашање: „Може ли човекот да биде сигурен во својот спас ако има слободна волја?“ Го добив одговорот: „Да. Може, зашто спасението е еднаш засекогаш. Спасението не се губи“; Спасените не можат преку слободната волја да направат „било каква грешка“, која ќе ги „оттргне од спасението“; Всушност, „ние не можеме толку да згрешиме колку што Бог веќе оправда“. Според интервјуираниот, „Господ вика: ‘Не постои грев толку голем што Јас не можам да го простам. Не постои зло што ти можеш да го направиш да ме спречи да те сакам. Мојата љубов е поголема од сè’“. Но, Господ вели и: „ќе ги намразам заради нивните гревови“ (3 Езд 16:49). Неволја и мака ќе ја снајде секоја човечка душа која прави зло (Рим 2:9). Ќе воскреснат и оние кои правеле зло, но за осудување (Јн 5:29). Друг протестант го согледува спасението „во лично прифаќање на Христовата жртва за мене“, ама „од тој момент натаму, сметам дека можам да паднам во грев, но не можам да го изгубам спасението, според Римјаните 8-ма глава“. Во таа глава, Павле им вели на Римјаните: „бевме спасени“ (Рим 8:24) и изразува сигурност дека ништо не може да ги оддели од Божјата љубов во Господ Исус Христос (Рим 8:38-39). И Јуда зборува за вистинската вера, која им е дадена на светиите еднаш засекогаш (Јуда 1:3). Но, во Посланието до Евреите е запишано: „треба да бидеме нарочно внимателни кон она што го чувме за да не отпаднеме некако“ (Евр 2:1). Оние кои отпаѓаат, не е можно повторно да бидат обновени за покајание, кога повторно во себеси Го распнуваат Синот Божји и Го хулат (Евр 6:6). Петар предупредува: „пазете се од измамата на беззакониците за да не бидете одведени со нив и да не отпаднете од својата утврденост (2 Птр 3:17). Човекот на земјата треба да води борба (3 Езд 7:57). Исус вели: „кој ќе издржи до крај, тој ќе биде спасен“ (Мт 24:13). Во врска со верувањето дека еднаш спасениот е засекогаш спасен, еден од протестантите ми рече: „Јас не верувам во тоа“. Теолог објаснува: „Овој живот е еден ринг. Човекот, како и во една борба, било кој натпревар, може да изгуби во последниот миг“, односно „сè додека трае овој живот, човекот може да згреши и да го изгуби спасението или да се одрече од спасението по своја волја“. На претставник на

една од христијанските заедници му поставив прашање: „Возможно ли е човек да биде ‘еднаш спасен, засекогаш спасен’ при слободна волја?“ Ми одговори: „Не, туку возможно е ова: еднаш спасен, засекогаш спасен, ако остане спасен! Последнава изјава укажува на фактот дека одлуката да се прифати спасението како дар од Бога, е секојдневна одлука“. Но, изборот е по благодат (Рим 11:5). Синот вели дека Отецот му ги дал овците и Тој ги познава, а тие го слушаат Неговиот глас и одат по Него, додека другите не се Негови и затоа не веруваат (Јн 10:26-29). Во врска со крајот на светот, Исус вели: „ако не се скратат оние дни, никој не би се спасил; но заради избраните ќе се скратат тие дни“ (Мт 24:22). Само еден од протестантите одговори: „Очигледно е дека Бог не сака да ги спаси сите“. Таа очигледност, според него, произлегува оттаму што Бог дозволува да се создадат луѓе кои „нема да Го изберат Него и ќе одат во пекол“. Тоа дека Бог сака сите луѓе да се спасат (1 Тим 2:4), за него значи дека Бог сака сите категории на луѓе да се спасат: „И на многу други места во Библијата ‘сите луѓе’ се употребува во тој контекст“. Во врска со таквото верување на еден христијанин, друг протестант вели: „Тој има сомнеж“ во моќта на Бог да ги спаси сите, но „после Исус Христос, веќе секој човек е спасен, ама ако има вера, ако слободната волја ја искористи за да биде спасен“; „Оние кои завршуваат под осуда, го отфрлиле спасението“. Но, отфрлањето на спасението од страна на поединци значи дека не е спасен секој човек. Интервјуируаниот вели и дека „постои опцијата секој човек да биде спасен“, што не е исто со: „веќе секој човек е спасен“. Освен тоа, и самиот вели дека Бог „не може“ да ги спаси сите, зашто „им дал на луѓето слободна волја“ и „ќе Си противречи ако Тој направи наеднаш сè да функционира по Негова волја“.

2.10. Зошто постојат спротивни толкувања на Библијата во однос на слободната волја и оправданието?

Еден мисли дека „не постојат такви толкувања“. Тројца се согласуваат дека во Православната црква „нема спротивности во толкувањето на овие поими“. Шестмина не даваат конкретен одговор на прашањето. Четириесет и осум интервјуирани ги наведуваат причините за постоењето на спротивни толкувања, меѓу кои се следните:

- слободна волја;
- човечки слабости;
- разлики меѓу поединците;
- културни разлики;

- различно постапување на Бога;
- непознавање на Бога;
- самостојност на човекот;
- независност на Црквите;
- неземање во предвид на целото предание на Црквата;
- отпадништво на Црквата;
- нецелосно согледување на Божјата објава;
- препознавање на искривувањата на вистината во Библијата;
- желба за филозофирање;
- обременост со филозофии;
- недоречености во Библијата;
- приспособување кон сопствените потреби;
- постоење стихови за нивна поддршка;
- употреба на библиски извадоци вон контекстот;
- неразбирање на главната библиска тема;
- инсистирање на одговори „да“ и „не“;
- барање многу одговори;
- барање полесен пат;
- метод на проучување;
- образованието не е гаранција за познавање на вистината;
- лични верувања;
- злоупотреба на верата.

Еден одговор е дека „секој има слободна волја“. Друг одговор е дека „секој има право да толкува како што сака, а дали е правилно, тоа е веќе друго“. Од една страна, на човекот му е дадено право да толкува, а од друга страна, користењето на тоа право не е секогаш на правилен начин. Но, Бог сака секој човек да ја познае вистината (1 Тим 2:4). Божјиот збор е вистина (Јн 17:17). Бог не му кажува на човекот да ја искривува вистината. На човекот не му е од Бога дадено тоа право. Еден вели дека „се можни криви сфаќања“. Друг посочува дека спротивните толкувања можат да бидат резултат на „човечките слабости“ и додава дека можеме да ја протолкуваме Библијата „сосема поинаку, ако решиме така. Ако решиме да мудруваме, да умуваме, можеме. Јас и ти можеме сега да направиме едно сосема ново движење“; Тоа се случува „најчесто од суета и од гордост“, но човекот „по природа знае да биде и суетен, знае да биде и

горд“. Еден од православните објаснува: „Гордоста е главниот причинител на истото. Сè додека човекот, а не Црквата, е толкувач и чувар на целостта на Библијата, сè дотогаш ќе има разни толкувања и мислења. Всушност, протестантизмот е чедо на возгордеаниот Рим, кој отпадна поради тоа што човек (папа) го стави ко чувар и толкувач на Вистината содржана во Библијата“. Меѓутоа, католик одговара: „До 1054 година, Црквата била под еден водач и тогаш толкувањата биле слични. По расколот веќе почнуваат источно и западно толкување, а со Мартин Лутер и друго“; Тие „не се зависни и можат да го говорат она што мислат“. Еден од православните го дава следниот одговор: „Спротивни толкувања на Библијата во однос на оправданието и слободната волја има поради тоа што многумина се себеотстранија од Црквата Христова“, но тој го кажува и решението на проблемот: „Доколку најразличните конфесии се вратат во едната света и апостолска Црква, нема да има спротивни толкувања“. Друг православен ја согледува причината во обидите на некои личности „да толкуваат со својот разум, без да се придржуваат до толкувањето на Едната, Света, Соборна и Апостолска Црква, чија глава е Богочовекот Исус Христос. А штом глава е Богочовекот Христос, Кој е апсолутно безгрешен, тогаш е нормално и Неговото Тело - Црквата да е безгрешна. А штом Црквата е безгрешна, тоа значи дека нејзиното учење и толкување за слободната волја и оправданието е единствено вистинско и правилно. А човековиот разум е релативен, грешен и ограничен“. Но, Библијата го повикува човекот да се вразуми (5 Мојс 4:39; Пс 93:8; 1 Кор 4:14). Апостолот Павле во посланието до Тит признава дека „и ние некогаш бевме неразумни“ (Тит 3:3), а на Ефесјаните им кажува дека од Бога ја добиле „сета мудрост и разум“ (Ефес 1:8). Оттаму, да се говори против примената на разумот во објаснувањето на библиските содржини, е неразумно. На двајца православни им поставив прашање дали е можно Црквата да биде безгрешна. Едниот ми одговори: „Па, Црквата е безгрешна, бидејќи е тело Христово. Ама, луѓето се грешни“, и тоа „луѓето што ја сочинуваат се грешни“. Другиот ми одговори дека е безгрешна „поради тоа што Христос е безгрешен. Златото колку и да го валкаш, тоа е злато“; „истото е и со Црквата“: „составена е од луѓе што се грешни, ама главата Христос е безгрешна. Значи, Црквата е безгрешна“ и „преку Црквата се очистуваме“. На еден теолог му поставив прашање дали Црквата е безгрешна. Тој ми одговори: „Според православното учење, Црквата како организам, како една целина, во поглед на учењето е безгрешна“; Поради тоа што „поединци од Црквата“ се склони кон грешки, „во Православната црква се потенцира соборноста“,

„што не е случај во Римокатоличката црква, каде што и папата е безгрешен. Тоа го немаме во Православната црква, туку постои една идеја за безгрешност на Црквата“, како „една заедница раководена од Светиот Дух“. Меѓутоа, и кај католиците постои соборност, на што укажува еден од нив: „што одреди собор, тоа останува. Значи, тоа е за Црквата и тоа треба да се следи“; Но, дури и со тоа што го одредува соборот, некои не се согласуваат: „ги нарекуваат старокатолици и тие се во шизма со Ватикан, со Католичката црква, бидејќи не го прифаќаат тоа што го одредил еден собор“. Католикот вели: „Дури и во една црква има различни мислења за одредена тема“, „без оглед дали се работи за Католичка, Православна. Сите различно размислуваме“; „така настануваат потоа норми, други текстови“ и „важно е ние да не излеземе од таа рамка“. На тројца им поставив прашање дали мнозинството треба да одлучува која е вистината, ако се земе во предвид дека мнозинството оди по широкиот пат што води кон пропаст, како што е кажано во Библијата (Мт 7:13). Едниот одговори дека „мнозинството решавало, ама со дијалог и со изнесување на факти“, а потврда дека мнозинството било во право, е и што поединци „ја согледувале нивната грешка и признавале“ дека грешат; Од друга страна, „мнозинството решавало поради тоа што поединци застранувале“; Ако „од цело православие само еден се бунува“, тогаш треба самиот да сфати дека со него нешто не е во ред: „столбови на православието кажуваат едно, а јас се бунам против тоа“. Друг, пак, тврди: „ако ги земеме историските факти од црковната историја, обратно е. Малцинството одлучува“. И додава: „За жал. Значи, не е критериум. Ние не се водиме по тоа дали е мнозинство или малцинство, туку кај е вистината“. Како пример го посочува Свети Марко Ефески, единствениот православен кој не го потпишал документот за Флорентинската унија со Ватикан во 15-тиот век и кој има заслуга за нејзиниот неуспех. Меѓу одговорите е и следниот: „мнозинството не одлучува што е вистина, туку Бог е вистина и Тој соопштува преку Своите гласници што е вистина. Не треба да се заборава дека пророците во Стариот завет, Синот и апостолите во Новиот завет биле во малцинство, а не во мнозинство. Улогата на мнозинството (соборност) е да ја формулира вистината во даден историски контекст, а не да одлучува што е вистина“. На еден од православните му го поставив прашањето: „Дали на црковните собори се донесувале одлуки или само се искажувала Божјата вистина?“ Тој одговори: „На црковните собори е искристализирана, дефинирана, објаснета и сочувана православната вера каква што ја имаме денес и сите собори се свикани по појава на одреден проблем. Се донесувале одлуки и се барало нивно

почитување и преземање мерки против непочитувањето“. Еден од католиците го дава следниот одговор:

Спротивните толкувања постојат од самиот почеток. Имало луѓе еретици, кои не сакале да бидат во единство со Црквата, туку сакале самите да се истакнуваат. Црквата е единствено овластена да го дава правото толкување на Библијата. Иако им препорачуваме на сите да ја читаат Библијата, не треба да ја толкуваат самите, туку да го слушнат толкувањето на Црквата. Исправното толкување го има светата Црква. Тоа доаѓа од Светиот Дух. Затоа, и кога се чита приватно, треба да се молиме да бидеме вдихновени за да можеме да го сфатиме тоа што го читаме од Библијата.

Но, претставник на една од христијанските заедници верува дека сите христијански цркви биле во отпадништво пред појавата на нивниот основач: „Во 1820 година, Бог и Исус му се појавиле на Џозеф Смит. Исус му рекол дека ниту една црква не е вистинска“. Тој смета дека спротивните толкувања се јавуваат, затоа што „има лажни“ пророци. Еден од теолозите како една од причините за спротивните толкувања ја наведува следната: „затоа што не го земаат во предвид целото предание на Црквата. Протестантите го имаат тој проблем. Тие се фокусирани само на Светото писмо, а го изгубиле преданието на Црквата. А, што е преданието? Спроведено Свето писмо во дело“. Но, претставник на една од христијанските заедници смета дека и во Православната и во Католичката црква „не постои вистинско знаење“. Предноста на заедницата на која ѝ припаѓа е „што имаме Дух на пророштво“, а „тоа значи дека имаш пророк којшто те води, пророк којшто прима откровение, пророк којшто ја толкува Библијата“; Спротивните толкувања постојат „затоа што немаат вистински темели, вистинско учење; затоа што ниту ја познаваат добро Библијата, ниту ја истражуваат ниту ја учат“. Меѓу одговорите е и следниот: „Библијата ја толкуваат луѓе со разни предрасуди и познавање на оригиналните јазици, историјата на Блискиот Исток, археологијата и останатите дисциплини, кои придонесуваат за различни толкувања“. Протестант тврди: „зашто не ги познаваат времињата во кои што Библијата е напишана“; Ние „не можеме да кажеме“ дека „сè што е напишано за тие луѓе“, „е напишано за нас“; Кога луѓето ќе сфатат дека во Библијата се пишуваат „различни работи во однос на времињата“, „ќе ни бидат многу, многу појасни работите“; Едно се „работите што биле тогаш и таму“, а друго „е да се применат сега и тука“. Тоа го истражуваат библиската херменевтика и егзегеза. Универзитетски професор одговара: „Објавеното во верските книги е предмет на човекова обработка. Прво, теологијата, а второ, идеологијата, ги обработува верските вистини. Оттаму произлегуваат

спротивните толкувања. Значи, спротивните толкувања доаѓаат и од верници и од иноверници и од неверници. Тоа во крајна линија е продукт на човековата слобода, слободата на човековата мисла, слободата на човекот да биде скептичен вклучително и кон верски содржини, односно догми, во кои веруваат енормно голем број на луѓе“. Тоа значи дека поединци преку теологијата ја обработуваат Библијата и произведуваат спротивни толкувања. На тоа укажува и еден од претставниците на христијанските заедници: „Можеби од десет теолози кои различно учат, само еден ја познава вистината“; „Вистината не е во образовните институции, каде учат од она што им го пренесува некој друг човек. Неприфатливо е да му се верува на некој што пренесува нечие учење. Секого треба да го води Бог“. Но, сите христијански заедници имаат лидери, кои ги водат низ христијанскиот живот. Освен тоа, христијаните немаат иста претстава за Бога. Тоа го посочува еден од теолозите, според кого, на Запад „предност се дава на природата“ Божја, а „на православниот Исток, фундаментално значење има учењето за Бог како личност“; Освен тоа, „западната теологија ја одрекува таканаречената теологија на несоздадените Божји енергии“ па „тие спротивни толкувања во западната теологија за слободната волја и оправданието произлегуваат од таа теолошка разлика во однос на Истокот“. Еден од протестантите, пак, смета дека концептот за тоа кого Бог одбира за спасение е „јасен во Библијата“, но поединци се стремат „да Го заштитат Бог“ преку слободната волја, иако „со слободна волја не се решава проблемот зошто луѓето одат во пеколот“, „зашто ако Бог не сака да одам јас во пеколот, нема да ме создаде“. На тоа се спротивставува еден од теолозите, кој верува во слободна волја и тврди дека во православието, нејзиното значење е дури и „поголемо“: таа „ни е дадена“ и „за да се утврдиме во доброто“, а не „само да избереме“. Според него, ако Бог не дозволува да се родат оние за кои однапред знае дека ќе завршат во пеколот, „тогаш ќе прави селекција, тогаш нема да биде љубов“; Бог „на сите им ја дава шансата“ да живеат во вечна љубовна заедница со Него, но однапред знае кој ќе ја искористи, затоа што „Тој не иде по оската на времето“. Друг протестант прво кажува дека „и двете крајности“ во врска со слободната волја, „имаат солидна библиска аргументација, која не можеме да ја оспориме“ и тоа е „библиска противречност“, а веднаш потоа кажува дека „никаде во Библијата не можеме да најдеме изградено учење за слободната волја“. Двајца протестанти не веруваат дека Бог определува едни за спасение, а други не, но се согласуваат дека во Библијата „можат да се најдат определени стихови кои, всушност, посочуваат на тоа дека човекот

речиси нема никаков избор, туку сè е сведено на Божјата промисла“. Универзитетски професор претпоставува дека причината за спротивните толкувања е „што делови од библиските текстови дозволуваат различна интерпретација“. Теолог објаснува: „Според православното учење и според православното искуство, сите ереси, односно погрешни, лажни учења, кои се јавиле во Црквата, се поради погрешно толкување на изолирани библиски текстови“. Претставник на христијанска заедница кажува: „Не може да изолираме некој стих од целата Библија“. Според него, „некои луѓе сакаат Библијата да кажува нешто што тие сакаат да кажува и нешто што самата таа не го кажува“; „Секој што ја чита Библијата, треба да ја сфати главната тема и сè што кажува да се спои со главната тема“, а таа е: „оправдување на Божјиот суверенитет или правото да владее преку Своео небесно царство. Таа тема се појавува во сите книги од Првата Мојсеева до Откровението. Тоа била и пораката на Исус“: „Покајте се, зашто се приближи царството небесно“ (Мт 4:17); „Ако не ја знаеме таа тема, имаме различни учења и затоа има толку конфузија“; „За жал, многу религии и поединци не ја сфатиле главната тема на Библијата“. Православен одговара: „Од неразбирањето на текстот. А, јас би рекол, од потребата да се прилагоди вистината на Библијата според нашите потреби“. Протестант вели: „Најчесто е заради тоа што сакаме да оправдаме нешто што правиме или не правиме“. Католик смета дека „секој си ја застапува својата страна“. Еден од православните тврди дека во православието „нема спротивставеност“, а „кај другите конфесии, тоа е од нивниот начин на пристап“. Но, дури и теолог вели дека „и во православниот свет, сите имаат различно сфаќање за слободната волја“. Додека еден смета дека тоа „е појава само кај луѓе кои имаат недоволно познавање на верата“, друг вели: „затоа што сме луѓе и заради тоа што ние немаме севкупна перцепција на нашето постоење. Видете, ние сме мистерија“. Прахристијанинот објаснува дека секој ја разбира Библијата според своите „мисли и емоции, кои ги има складирано за време на многу инкарнации на оваа Земја. Сè додека човекот не ја достигне Божјата свест со остварување на Божјите закони за да го разбере правилно Пророчкото учење, кое се наоѓа делумно и во Библијата“, ќе „ја разбира Библијата според неговите лични мисли и емоции, кои се негов ‘личен закон’. И затоа честопати Пророчките и Исусовите зборови кои се наоѓаат делумно и во Библијата, погрешно се разбираат, а тоа предизвикува понатамошни последици“.

2.11. Дали кај припадниците на православната вероисповед постои противречност во однос на слободната волја и оправданието? Објаснете зошто.

Одговорите на прашањето се според следното:

а) универзитетски професори: еден потврдува; двајца претпоставуваат дека „можеби“ има кај поединци; четворица негираат, од кои едниот гледа „од аспект на светоотечката теологија, преданието“; тројца не даваат соодветен одговор;

б) православни: двајца потврдуваат; шестмина нагласуваат дека во официјалното црковно учење не постои, иако кај припадниците постои; седуммина негираат; еден вели дека „не би требало да има“, а друг претпоставува: „сигурно, ама не можам да говорам“; еден тврди дека „не може да постои“, а друг дека „може да настанат“;

в) католици: двајца потврдуваат; двајца негираат; тројца не знаат и двајца не даваат соодветен одговор;

г) протестанти: двајца потврдуваат; шестмина согледуваат противречност во учењето на Православната црква, кое е поврзано со слободната волја и оправданието; двајца негираат; еден претпоставува дека има; еден не дава соодветен одговор; еден порачува: „нив да ги прашате“;

д) припадници на други христијански заедници: двајца потврдуваат; двајца негираат; двајца не знаат; еден нема соодветен одговор.

Православните теолози и црковни лица ги наведуваат следните причини за противречностите кај припадниците на православната вероисповед:

- влијанието на политиката, философијата па дури и традицијата;
- влијанието на исламската вероисповед;
- недоволната упатеност во вистините на православието;
- неразбирањето на официјалното учење на Православната црква;
- потпирањето на сопствениот разум;
- обидот да се прикаже Божјата реалност според човечката реалност.

Еден од протестантите не ги доживува православните христијани како „верници кои што од слободна волја Му служат на Господ“, а една од причините за тоа е што „некогаш им се меша и традиција“. Друг протестант смета дека православните „ја следат слепо традицијата“; Тие „и не се свесни за својата слободна волја и оправдание, туку живеат во ропство на вршењето дела па дури и оние кои не произлегуваат од верата“. Меѓу делата кои ги извршуваат, се и светите тајни. Една од нив е крштението

(Московски 2013:91). Протестант вели: „Ако самото крштевање мене ме внесува во Црквата и ме прави верник, кој е еднаш спасен и веќе спасен засекогаш, тогаш јас немам слободна волја“. Крштението во православието се дефинира како „света тајна во која оној што верува, преку трикратното потопување во вода со призивање на Бог Отецот и Синот и Светиот Дух, умира за плотскиот, гревовен живот и преку Светиот Дух се враќа во духовен, свет живот“ (Московски 2013:92). И покрај тоа, „крштението треба да се извршува над бебиња“ (Московски 2013:94), затоа што се извршува „наместо обрезање“, кое се вршело над бебињата (Московски 2013:93). Поткрепа за тоа дека крштението се врши наместо обрезањето е обраќањето на апостолот Павле кон Колосјаните, при кое им кажува дека го соблекле гревовното тело преку обрезањето Христово (Кол 2:11), односно се погребале со Него во крштевањето (Кол 2:12). Бидејќи бебињата не можат да веруваат, се крштеваат според верата на нивните родители и кумови, кои се должни да ги научат на верата кога ќе бидат доволно возрасни за да ја разберат (Московски 2013:93). Кога на еден од православните му посочив дека меѓу протестантите постои верување дека треба како зрел возрасен човек да поверуваш во Христос па да се крштеваш, тој рече дека тоа постои „и во православието“ и посочи руски православен теолог, кој „и ден-денес вели: ‘Не смеете да крштевате дечиња’“. Тоа го порекнува тврдењето на еден од православните дека „кај православните верници може да постои разлика или противречност, ама во православната теологија, не“. Друг православен вели: „Црквата од ранохристијанскиот период до ден денеска се разбира како училиште. Значи, таа треба да ни сведочи за Божјото откровение, да нè поучува. Во раната црква го има тој период на катихуменат. Значи, не ги крштевале веднаш. Јас сум за тоа. Треба да се врати таа пракса“. Катихуменат е времетраењето на подготовката за крштевање, а катихумен е личноста која преку вероучење се подготвува за прием на светата тајна крштение (Таковски 1999:50). Еден од протестантите укажува на тоа дека „во православието не постои центар“ па „најголем дел од ересите“ низ историјата, „потекнувале од епископи. Не биле од обични луѓе“; Во совремието, православните црковни отци „во голем процент“ се од Западот и во нивните пишувања „се гледа западниот Бог“. Претставник на една христијанска заедница вели: „Кога зборуваме за слободна волја, припадниците на православната вероисповед често веруваат во судбина и тука има противречност: или има слободна волја или има судбина“. Бог предлага живот и добро, смрт и зло (5 Мојс 30:15), односно живот и смрт, благослов и проклетство (5 Мојс 30:19).

Интервјуираниот објаснува: „Човекот може да бира. Тој е слободен. Верувањето во судбина не е библиско“. Православните употребуваат изрази како, на пример, „од судбина не се бега“ и „што му е пишано, тоа ќе му дојде“. Еден од теолозите и еден од православните се согласуваат дека тоа настанало под влијание на исламот. Теологот додава: „и тоа како се среќава ова погрешно верување, што не е и никогаш не било дел од православната традиција“. Но, тоа што се пренесува меѓу православните христијани низ времето, всушност, значи дека е дел од нивната традиција. Еден од протестантите, пак, не го прифаќа православниот концепт на слободна човекова волја: „концептот на слободна волја не постои во Библијата, туку постои концепт дека човекот е грешен“. Претставник на една од христијанските заедници смета дека во православието „постои противречност во однос на оправданието“, затоа што православните се потпираат на луѓе за кои и „не знаеш дали се и свети“, а и да биле свети, „умреле и не знаат што се случува под сонцето“; Дури „и да се живи, повторно не можат да ти помогнат. Нема друго име дадено под небото со кое може да се спасиме, освен Исус Христос“; Оттаму, „потпирање на луѓе е сосема погрешно. Тоа не смее да постои во Православната црква“. Книгата Проповедник вели дека мртвите ништо не знаат и ќе немаат дел довека во ништо, што се случува на земјата (Проп 9:5-6). Но, Евангелието по Матеј сведочи дека многу тела на упокоени светии воскреснале и се јавиле на мнозина (Мт 27:52-53). Токму тие стихови ги користи православието за да го потврди јавувањето на светиите од небесата (Московски 2013:84). Православната црква во молитвите ги споменува починатите светии, кои се на небесата, за нивна посредничка молитва и застапништво пред Бога за луѓето на земјата (Московски 2013:83). Тоа го потврдува и со библиски стихови, кои говорат за молитви на светии (Откр 8:3-4), иако не е прецизирано за какви молитви станува збор. Од друга страна, Новиот завет како застапник на луѓето пред Бога, го посочува само Исус Христос (Рим 8:34; 1 Јн 2:1).

2.12. Дали кај припадниците на католичката вероисповед постои противречност во однос на слободната волја и оправданието? Објаснете зошто.

Одговорите на прашањето се според следното:

а) универзитетски професори: двајца потврдуваат; еден негира; еден претпоставува: „веројатно има“; двајца не знаат; четворица не даваат соодветен одговор;

б) православни: двајца потврдуваат; тројца негираат; четворица претпоставуваат дека постои; шестмина не знаат; четворица не даваат соодветен одговор;

в) католици: четворица потврдуваат; еден негира; еден претпоставува дека „можеби“ има кај поединци; еден зборува за разлики наместо за противречности; двајца не даваат соодветен одговор;

г) протестанти: двајца потврдуваат; двајца согледуваат противречност во учењето на Католичката црква, кое е поврзано со слободната волја и оправданието; двајца негираат; еден зборува за разлики, кои „може да ни звучат противречни“; еден претпоставува дека има; двајца не знаат; двајца не даваат соодветен одговор; еден ми кажува: „со нив треба да разговарате“;

д) припадници на други христијански заедници: тројца потврдуваат; еден негира; двајца не знаат; еден не дава соодветен одговор.

Еден од католиците вели дека „кај припадниците на католичката вероисповед се јавуваат противречности, но Католичката црква ги отстранува“. Претставник на една од христијанските заедници тврди дека во неа има „многу заблуди, кои што навлегле во текот на целата историја“; Една од заблудите е „потпирање на луѓе“, односно „повеќе на создаденото отколку на Оној Којшто создал“. Еден од протестантите смета дека низ историјата имало „луѓе кои не верувале“ во католичкото учење за слободната волја и оправданието „и се стремеле да ја сменат Црквата“ во тој поглед. Католик посочува пример на промена во Католичката црква, за која „Августин дал основа“, а тоа е верувањето дека „би можел Светиот Дух да произлегува и од Синот“. Но, во врска со слободната волја, вели дека „можеби грешел и Августин“. Еден од теолозите смета дека Августин „е противречен. Значи, тој нема некој постојан став кој го брани, туку во зависност од контекстот, ја нагласува едната или другата страна од своето учење“; еднаш говори за „неодоливо“ или „насилно делување на благодатта“, а другпат ја „брани слободната волја“. Претставник на една од христијанските заедници ја согледува противречноста во католицизмот токму во тоа што католиците „го сметаат за светител“, а веруваат во „слободната волја на поединецот како пресуден фактор во спасението, т.е. оправданието“. Универзитетски професор вели дека „во времето на појавата на протестантизмот, католичкиот одговор противречи на протестантското сфаќање за оправданието. Католичката црква тогаш акцентот го става врз делата како неопходни во процесот на оправдание“. Додека еден од теолозите во индулгенциите согледува „девалвирање на слободната волја“, еден од протестантите го согледува

спротивното: „се сведува на едни твои постапки, твои дела“. Протестант за католицизмот тврди: „Надворешната побожност и добри дела има предност пред личната спасоносна вера која се докажува со дела“. Но, тој мисли дека „верувањето кај католиците е слично како и кај православните“. Православен, пак, за светите тајни во католицизмот вели: „тие дејствуваат врз луѓето без разлика на нивната вера“, т.е. „без разлика на тоа дали верувате во светите тајни или не, тие дејствуваат врз вас. За разлика од нив, Православната црква исповеда дека дејствието на светите тајни во целост зависи од нашата вера, кое повторно се сведува на слободната волја“; Кај православните постои верување дека „Православната црква како Богочовечки организам“, „неповредено го чува учењето на Господ Исус Христос“, а римскиот папа „отпадна од вистината и со самото тоа, Рим падна во ерес“; Оттаму, противречностите кај католиците во однос на слободната волја и оправданието се можни „поради отпаднатоста од православната вероисповед и единствената вистинска Црква“. Според еден од теолозите, противречностите се јавуваат и како резултат на мешање со „традиционални религии“. Претставник на христијанска заедница смета дека католиците „веруваат во судбина“, а „за простување на гревовите, е потребен човечки посредник“. Протестант се спротивставува на верувањето во чистилиште: „Што прави Христос во сето тоа? Која е Неговата функција?“ Тој истакнува дека „единствен начин моите дела да имаат некаква вредност“, е „ако се направени заради мојата вера“; Преку чистилиштето, „мојата слободна волја на земјата е порекната“.

2.13. Дали кај припадниците на протестантската вероисповед постои противречност во однос на слободната волја и оправданието? Објаснете зошто.

Одговорите на прашањето се според следното:

а) универзитетски професори: четворица потврдуваат; еден зборува за разлики наместо за противречности; еден не знае; четворица не даваат соодветен одговор;

б) православни: шестмина потврдуваат; четворица претпоставуваат дека постои; еден зборува за разлики наместо за противречности; четворица не знаат; четворица не даваат соодветен одговор;

в) католици: тројца потврдуваат; четворица не знаат; двајца не даваат соодветен одговор;

г) протестанти: единаесетмина потврдуваат; еден претпоставува дека нема; еден не дава соодветен одговор;

д) припадници на други христијански заедници: петмина потврдуваат; еден зборува за разлики наместо за противречности; еден не дава соодветен одговор.

Тројца од интервјуираните, од кои еден е православен, еден е католик и еден е протестант, согледуваат противречност во однос на слободната волја и оправданието кај протестантите, иако не ја согледуваат кај христијаните на претходните прашања. Еден од протестантите смета дека „самите противречности“ предизвикуваат поделба во протестанството. Еден од католиците, пак, вели: „не можам да одговорам за нив, оти тие се повеќе Цркви и секоја за себе си одговара што за одредена тема мисли“. Претставник на една христијанска заедница заклучува: „Ако постојат многу Цркви, многу учења, очигледно постојат и противречности. Сепак, Бог е еден и библиската вистина е една“. Православен објаснува: „Протестантизмот, како што кажува и самото име, се појавува како протест и обид за реформа на далеку застранетото римско, папско христијанство“; Иако се обиделе да се вратат „кон древните преданија на Црквата“, „не се задржуваат на традиционалните христијански погледи“. Друг православен, пак, објаснува: „Како последица на падот на Рим, се појавија подоцнежните протестанти“, „кои уште повеќе ја искривија Вистината“. Еден од православните ја согледува причината за постоењето противречност кај протестантите во однос на слободната волја и оправданието „единствено“ во „отпадништвото и неправилното исповедање на Бог“. Претставник на христијанска заедница нагласува дека „во многу цркви постои противречност“, затоа што сите говорат за вера, но нивната вера не е вистинска; За да биде вистинско, „верувањето мора да биде засновано на Божјата реч“; Дури и оние кои „излегле“ од постоечките цркви и „оформиле нова црква“, „останале на тоа ниво. Дошла нова светлина и не ја прифатиле“; Додека светлината станува „сè поголема и поголема“, падот на нивните цркви „сè повеќе и повеќе расте“. Дури и претставник на христијанска заедница, смета дека се јавува противречност, „затоа што во протестанството има преголема слобода да се формира нова црква и секој си дава право да биде толкувач на Светото писмо“. Протестант тврди дека „сите се согласни дека нема слобода“, односно „волјата му е поробена“ на човекот; Но, едни веруваат дека преку Божјата благодат се ослободува волјата за човекот „да го направи изборот“, а други дека таа целосно „го ослободува човекот и тој не може да избере нешто поинакво“; Оние кои веруваат дека Божјата благодат целосно го ослободува човекот, веруваат и дека „некои не се спасуваат“, затоа што „Бог однапред решил да не им дава благодат“; Според едни, Бог уште пред

создавањето го извршил изборот на луѓето „независно од човечкиот избор“; Според други, ја дава благодатта врз „база на Божјото предзнаење: Бог знае кој како би реагирал“ кога би ја добил. Претставник на една од христијанските заедници вели: „Библијата јасно и недвосмислено тврди на многу места дека постои вистински избор, кој човекот има право да го направи онака како што тој самиот сака и Бог ниту го присилува да стори ваков или онаков избор ниту го предодредил човековиот избор“; Во спротивно, Самиот Бог би бил „виновен за пропаста на некои луѓе на кои Тој не им дозволил да бираат добро или зло“; Оттаму, калвинистичките заклучоци „се неконзистентни“; Во протестанството, „калвинистичката традиција има видување на слободната волја и оправданието кое е спротивно на мнозинството протестантски видувања“. Еден од протестантите се согласува дека противречноста во протестанството во однос на слободната волја е изразена преку калвинизмот и арминијанизмот, но смета дека не постои противречност во однос на оправданието, затоа што „сите веруваат дека оправданието не е процес, туку е еднократен акт од Бога“. Но, еден од православните ја согледува противречноста кај протестантите токму во однос на оправданието: „според нив, човек се оправдува исклучиво врз база на својата сопствена вера без спазување на никакви утврдени определби на Црквата“. Еден од католиците одговара дека „постои“ противречност заради одбрана на „своите интереси“.

2.14. Како поединецот ја стекнува верата во Исус Христос?

Еден од православните свештеници забележува: „Господ Исус Христос е правилниот назив. Сепак се зборува за второто лице од Света Троица, Бог Син“. Дури ни Новиот завет на Светото писмо на македонското Библиско здружение не го користи секогаш поимот „Господ“ кога го споменува Исус Христос. Првата глава на Евангелието според Матеј е насловена „Родословот на Господ Исус Христос“ (Мт 1), а уште првиот стих од главата зборува за „родословот на Исус Христос“ (Мт 1:1). Петар се претставува како „апостол на Исус Христос“ (1 Птр 1:1), а Павле како „слуга на Исус Христос, повикан за апостол“ (Рим 1:1), иако и двајцата зборуваат за Исус Христос како за „нашиот Господ“ (1 Птр 1:3; Рим 1:4). Единаесет интервјуирани нагласуваат дека верата се стекнува „на разни начини“, а еден дека може да се стекне „на единствен начин, а тоа е преку личното искуство со Бога“. Меѓу начините за стекнување вера во Исус Христос, интервјуираните ги наведуваат следните:

- преку слушање на Божјото слово, како што вели Свети Павле (Рим 10:17);
- преку читање за Него;
- во допир со Христос;
- преку добри примери на верата;
- преку личен опит и добар пример во Црквата;
- преку светите тајни и своите дела;
- преку светата тајна крштење;
- преку исполнување на Божјите закони;
- како резултат на потрагата по одговори на крајните антрополошки егзистенцијални прашања кои произлегуваат од секојдневниот живот;
- во потрага за вистината;
- по своја слободна волја;
- по благодат;
- традиционално;
- преку сведоштвото на некој друг;
- заради восхит од Него;
- во катарзични ситуации;
- заради тешкотија или радост во животот.

Еден од православните вели дека „нема точна формула како се стекнува верата“, „но едно е сигурно, дека надвор од Црквата не можеме да Го запознаеме вистинскиот Христос. Ако зборуваме за местото каде ја здобиваме верата, тоа е сигурно Црквата Христова“. Друг православен одговара: „Тоа е тајна за секого“, „која ја знаат само Бог и самиот поединец“. Тој посочува американски православен свештеник, којшто „вели дека секој кој искрено ја бара вистината, а вистината е Христос, порано или подоцна ќе заврши во Православната црква“. Еден од христијаните кои не ја нашле вистината во Православната црква, одговара: „Јас не можам да имам вера ако не ја читам Библијата, бидејќи оттука доаѓа верата“. Го прашав што ќе се случи со оние луѓе кои никогаш не ја прочитале Библијата, а се сметаат за верници. Тој одговори дека Господ ќе ги спаси сите што го слушаат Неговиот глас, зашто човек може да живее „по Божја волја, иако никогаш не ја читал Библијата“; Совеста „е Божји глас. Спротивставување на совеста е спротивставување, всушност, на Бога“. Универзитетски професор вели: „Зачудува тоа што има луѓе кои веруваат, иако никогаш не ја прочитале Библијата, и луѓе кои ја прочитале целата и воопшто не ја почитуваат“. Православен објаснува: „Стекнувањето

на верата во Исус Христос најмногу зависи од самата личност колку е спремна да го жртвува својот живот за Христа и колку е спремна да се одрече од овој свет“. Еден од теолозите вели дека верата „е одговор на Божјото откровение“; Во православието, „темелно значење има Бого-човечката синергија или соработка“; „Божјото откровение е повикот за верата“, „а нашата вера е одговор на тој повик“, така што „верата секогаш се темели на Божјото откровение и на слободната волја на човекот“. Друг теолог, пак, вели дека верата „е дар Божји. Значи, Бог ја дава на сите, меѓутоа одговорот на човекот на тој дар Божји е различен во согласност со слободната волја на секого“. Тој потврдува дека човекот може да го одбие дарот на верата и додава: „Човекот може да одбие секаков дар“. На протестант му поставив прашање дали човекот активно учествува во стекнувањето на верата. Тој одговори: „Јас сметам дека и верата е благодат“, односно „и самиот избор и самата вера и самата желба и силата и способноста доаѓаат пак по благодат од Бог“. Но, на прашањето дали човекот може да го одбие дарот на верата, одговори: „Јас сметам дека човекот има избор кога Бог му дава благодат“ и тој „може да ја одбие таа благодат“. На друг протестант му поставив прашање дали човекот може да ја одбие благодатта. Тој ми одговори дека луѓето не би биле живи без Божјата благодат, но таа „може да не се препознае. Главната работа е што не се препознава благодатта“. На прашањето дали човекот активно учествува во стекнувањето на верата, еден од протестантите ми одговори: „Не. Не учествува. Значи, човекот е мртовец“. Меѓутоа, на прашањето дали воопшто човекот учествува во стекнувањето на верата или само ја прима како Божји дар, друг протестант одговори дека „тоа е интеракција помеѓу две личности: Бог и поединецот. И не може да биде едностран процес“. Еден од православните одговори дека „верата ни е вградена“ и „понатаму во животот, таа се гуши или расте во зависност од околностите“. Друг православен објаснува дека верата „не ти е дадена“, туку „секојдневно се гради“. Еден од католиците одговара: „Светото крштеание е почеток на верата. Преку него, Исус се вселува во човекот“. Меѓутоа, крштевањето на новороденчињата не се случува според нивниот избор. Претставник на христијанска заедница вели: „Според апостол Павле, на секој човек, Бог му дал способност да верува (Рим 12:3), па затоа верата не се стекнува. Способност да верува има дури и атеистот, бидејќи тој/таа верува во нешто друго, ама сепак верува“; „Од друга страна, верата/довербата во Бога, иако не се стекнува, може да расте или да се смалува. Верата расте кога сме свесни дека Бог работи во нашиот живот во согласност со Неговиот карактер опишан во Библијата“. Но, атеистите

покажуваат дека способноста на луѓето да веруваат, не значи дека ќе поверуваат во Исус Христос. За верата во Бога да им се смалува, прво треба да веруваат во неговото постоење. Еден од протестантите вели: „Јас не би рекол ‘ја стекнува’, туку ‘ја прима’, затоа што стекнување значи дека треба да се работи на нешто“ и додава дека „не ја стекнува. Таа му е дадена“. Потоа вели: „Јас мислам дека многупати верата во Господ е одлука“, „како што и атеизмот е одлука“. Апостолот Павле им вели на Римјаните дека Бог на секого му ја одмерил мерката на верата (Рим 12:3). На православен му го поставив следното прашање: „Ако Бог ја одредува мерката на верата, што може човекот да стори за нејзино стекнување?“ Тој одговори дека „Бог знае колку секој може да постигне“, бидејќи е сознаен, а колку самите „ќе Му се предадеме на Бога, тоа е она што одредува колку сме исполниле“. На двајца протестанти им поставив прашање како Бог ја одредува мерката на верата. Едниот одговори дека „Тој е суверен по тоа прашање“, а другиот: „Кога човек верува, Го прима во својот живот и колку повеќе комуницира со Него, толку повеќе расте верата во Него“. Еден од протестантите во разговорот со атеистите заклучил дека и „тие одлучиле да бидат атеисти“, како „што и ние одлучуваме да веруваме во Исус“. Според него, „секој може да најде аргументи“ да биде атеист или христијанин. И покрај тоа, вели: „Во Библијата можеш да најдеш многу контрадикторности“, но „не можеш да најдеш проблем во Исус“. На друг протестант му поставив прашање дали верата се учи. Прво одговори: „Верата се стекнува. Не може да ја учиш. Како ќе ја научиш верата? Тоа не е стихотворба па ти да ја учиш верата. Верата се стекнува“. Потоа додаде дека секој ден со тоа „што читаш, што се поучуваш од Библијата, ти растеш во верата“ и заклучи: „и учење е“.

На четворица им поставив прашање: „Постои ли сомнеж во верата?“ Претставник на една од христијанските заедници забележува дека „сомнежот секогаш се изразува во дијалог со Бога“ и „библиските личности кои изразиле сомнеж, никогаш не се посомневале во постоењето на Бога, туку во добрината и праведноста на Неговите постапки кон нив“. Католик одговара: „Да. Сомнежот често може да предизвика да ја зајакнеме нашата вера“. Еден од православните укажува и на спротивните последици, а тоа се: слабеење, губење или изопачување на верата. Тој вели: „Кај воцрковените луѓе, тоа е обично под дејство на демонот. Кога веќе не може на некој интелектуален начин да ги победи, буквално им пушта такви мисли за да се посомневаат“. Тој ги посочи случаите на прелест, во кои на поединци им се јавуваат

одредени ликови како ангели или светци и им се закануваат дека ќе им сторат зло ако не извршат одредени дела. Друг православен вели дека сомнежите „се нормални“ и „битно е како човек се соочува со тоа“. Но, сомнежите може да предизвикаат и поединецот да отпадне од верата. На еден му поставив прашање: „Може ли верник да отпадне од верата?“ Ми одговори: „Може да отпадне. Има такви. Верувале па престанале да веруваат“. Меѓутоа, за оние кои се нарекуваат поранешни верници, друг вели: „Тие не ја изгубиле верата. Прашање е дали ја имале“. Еден смета дека верникот може да ја изгуби верата, „затоа што ѓаволот секојдневно нè напаѓа. Буквално нè напаѓа секој ден и сака да нè оттргне од Исус Христос“. Друг смета дека губењето на верата им „се случува на номинални верници“. Трет, пак, вели: „Не може да се изгуби нешто што е дар од Бог, ама може да се потисне“. Апостол Павле на Филипјаните им вели: „Бог е Оној Кој во вас прави да сакате и да дејствувате според Неговата добра волја“ (Фил 2:13). На еден од интервјуираните му поставив прашање дали неверието на поединци може да се сфати како Божји неуспех. Тој одговори: „Не можеме да зборуваме за неуспех, затоа што тоа е пак човечко размислување“; Напротив, „Бог успешно ги менаџира сите тие ситуации“. Еден од православните ја доживува верата како „чувствување на Христовото присуство, на Неговото љубовно присуство, и несакање да се оттргне човекот од тоа присуство“. На прашањето зошто некои не веруваат, тој претпоставува дека „не Го препознале“. Додека едни не сакаат да се оттргнат од Христовата љубов, на други таа ништо не им значи. Поединци не стануваат христијани, затоа што избираат друго. Интервјуираниот вели: „Ако сака потрансцендентен Бог, може да го одбере исламот“ или да стане будист за да исчезнат „сите страдања“; Некој не одбира никаков Бог, „затоа што логиката му е посилен од срцето, оти логички не може да верувате. Верувате заради срцевиот избор“. Тој цитира свештеник од Православната црква во Америка: „Јас имам апсолутно атеистички ум. Апсолутно. Јас не верувам умствено, ама моето срце е стопроцентно христијанско. Кога сум со моето срце, јас сум апсолутен христијанин“. Апостолот Павле на Коринтјаните им вели: „ние имаме ум Христов“ (1 Кор 2:16). Христовиот ум не е апсолутно атеистички, туку стопроцентно христијански ум. А од срцето човечко, излегува и безумство (Мк 7:21-22). Луѓето со изопачен ум, ѝ се противат на вистината (2 Тим 3:8), додека христијаните треба да живеат мудро, а не безумно (Ефес 5:15).

Еден од протестантите ја согледува поврзаноста на ова прашање со прашањето за спасението и ја објаснува логиката на оние кои „веруваат во Божјата

предестинација“: „Бог ги прави сите дела“, „ништо не му припаѓа на човекот“; Сепак, постои и „една провениенција“, според која „човекот има слободна волја“; Но, и нејзините припадници веруваат дека ние се раѓаме со вината на нашите прародители и ни треба ослободување од таа вина, односно „го прифаќаат целиот тој концепт на антропологија, на хамартиологија (како се паѓа во грев) и на сотериологија (како сме конечно спасени од таа ситуација)“. Интервјуираниот вели: „мојата протестантска мисла е корегирана“, односно „ја имам корегирано мојата антропологија и сега таа е иринејска“, а „со таква корегирана антропологија, доаѓа и корегирана хамартиологија“. Тој верува дека првите луѓе не биле создадени совршени, туку со потенцијал да растат до „полната зрелост на човештвото“ и дека спасот на човекот не значи враќање во почетната состојба: „Ние не се враќаме во Еденската градина. Ние одиме во Новиот Ерусалим“; Со гревот на Адам „ние сите стануваме смртни, но не и виновни“; Секој ќе умре, но „ни останува слободната волја да кажеме ‘да’ или ‘не’ на Бог“. Од протестант го добив и следното објаснување: „Ние не можеме да кажеме: ‘Јас избрав да Го следам Бог’. Библиски е неточно. Бог вика: ‘Јас ве избрав’. Ама, ако кажам: ‘Бог ме избра мене. Јас немаше ништо да направам’, и тоа не е вистина, затоа што јас сум морал да го признаам својот грев“. Во обидот да објасни зошто некои имаат вера, а некои немаат, претставник на една од христијанските заедници го кажува објаснувањето на параболатата за сејачот (Мт 13:18-23). Сејачот сее на различна подлога (покрај пат, на каменито место, меѓу трње и на добра земја) и во зависност од подлогата, семето не дава или дава различен плод (Мт 13:3-8). Интервјуираниот заклучува дека „не се сите добра земја. Затоа некој верува, а некој не“. Му поставив прашање: „Има ли во овие стихови предодреденост?“ Ми одговори: „Нема. Секоја почва може да се ора, да се исчисти, да се огради. Таа почва е состојбата на срцето. Човекот може да ја промени“.

2.15. Каков е придонесот на христијаните кон општеството во кое живеат нивните противници?

Оној кој е противник на Христос, е противник на христијанинот. Ако Исус вели дека има противници, тогаш невозможно е христијаните да немаат противници. Но, четиринаесет интервјуирани не ги препознаваат противниците. Четворица од нив ме прашаа кои се тие. Дури и откако му го посочив стихот: „Кој не е со Мене, против Мене е“ (Мт 12:30), едниот рече дека „тоа не се противници“, зашто „Тој се обраќа на сеуште Божјиот народ. Значи, Тој се обраќа на Израелците, на луѓе кои што барем

тврдат дека верувале. Тој не се обраќа на секуларни Евреи, кои што не постоеле во тој момент“. Иако прашува кои се противници, самиот ги согледува во нерелигиозните луѓе. Исус, всушност, им се обраќа на фарисеите (Мт 12:24-25), а фарисеите не само што Му се противеле, туку и сакале да Го погубат (Мт 20:14). Оттаму, противници не се само секуларните, туку и религиозните Евреи. И Павле напредувал во јудејството додека ја гонел и разорувал Божјата црква (Гал 1:13-14). Богоборството не се однесува само на духовното, туку и на земното. Всушност, духовното се манифестира на земјата. И покрај тоа, друг вели: „Да, ама тоа го кажал во насока не на земното, туку во насока на духовното“ во смисла: „кој не Ме прифатил Мене, тој ќе богоборствува против Мене“. Ако се борат духовно против него, тогаш се негови противници. На интервјуирианиот не му е јасно кои се противниците, а и самиот говори за оние кои се борат против Христос. Другите двајца велат дека придонесот е „огромен“. Меѓутоа, огромниот придонес сеуште не успеал да ја запре појавата на нивни противници. Еден од теолозите одговара: „Ние христијаните веруваме дека секој човек е создаден според Божјиот лик и подобие. Зарем е можно тогаш да ги делиме луѓето на христијани и противници? Нашата задача на земјата, како христијани, е да се грижиме за секое Божјо создание и да придонесеме не само за наше спасение, туку и за спасение на целиот свет“. Христијаните сведочат дека Христос е Спасител на светот (1 Јн 4:14), но тие не се од светот и светот ги мрази нив, а го љуби своето (Јн 15:19) и ги слуша оние кои се од светот (1 Јн 4:5). Христовите следбеници не само што сврзуваат, туку и разврзуваат на земјата и небото (Мт 18:18). Павле им вели на Коринтјаните: „оној што не Го љуби Господ Исус Христос, нека биде проклет“ (1 Кор 16:22). Тројца православни ги вбројуваат противниците во ближните. Еден од нив вели дека и „оние кои што ги мразат христијаните, им прават зло, ги исмејуваат нивните ставови“, „за христијаните се предмет на љубов“. Но, човекот не е во можност да му ја искажува љубовта на оној од кого бега. Павле му порачува на Тимотеј да бега од оние кои се наизглед побожни, а се одрекле од силата на Бога (2 Тим 3:5) и на Тит да бега од човекот кој и по советите останува раздорник (Тит 3:10-11). Божјите избраници не изразуваат само љубов, туку и омраза (Пс 138:21-22). Давид Го повикува Бога да ги отфрли оние кои се креваат против Него (Пс 5:10). Илија побарал да падне оган од небото и да ги изгори војниците кои го повикале да оди кај царот Охозиа (4 Цар 1:9-10). Божјите противници во контакт со христијаните не се соочуваат само со љубов, туку и со негативни последици од сопствените гревови. И Ананија (Дела 5:5) и

Сапфира (Дела 5:10) умреле откако прикриле пари од апостолите (Дела 5:1-2). Друг тврди дека придонесот „може да биде само позитивен. Од љубовен пристап може да се роди само љубовен сооднос“. Но, дури и Исус го распнале меѓу злосторници (Лк 23:33), иако заповедал љубов (Јн 13:34-35). Трет, пак, ја посочува параболата за милостивиот Самарјанин за поткрепа на тврдењето дека „христијаните треба сите луѓе да ги чувствуваат и гледаат како ближни“. Но, токму во таа параболата, заклучокот е дека само еден од тројцата е ближен (Лк 10:36-37). Православен одговор е и следниот: „Христијанинот нема противници. Сите сме браќа во Христос“. Меѓутоа, Павле се соочил со жестоки противници на верата, од кои се одделил (Дела 19:9). Тој им вели на Коринтјаните дека има многу противници (1 Кор 16:9). Покрај тоа, им пишува дека се соочил и со опасност меѓу лажни браќа (2 Кор 11:26). Лажните браќа се вовлекуваат меѓу христијаните за да им ја одземат слободата што им ја дава Христос (Гал 2:4). Од православен добив и одговор дека „христијаните немаат противници“, односно „според Евангелието, треба тоа да биде така“. Но, Исус во Евангелието според Лука вели: „Јас ќе ви дадам уста и мудрост, на која не ќе можат да ѝ противречат ниту да ѝ се противстават сите ваши противници“ (Лк 21:15). Поединци ги нарекува „змии и рожби аспидини“ (Мт 23:33) и соопштува дека ќе падне врз нив сета праведна крв што била пролеана на земјата (Мт 23:35). Во светот има „многу антихристи“ (1 Јн 2:18), од кои некои „излегоа од нас, но не беа наши; бидејќи ако беа наши, ќе останеа со нас; но излегоа, за да биде јасно дека не се сите наши“ (1 Јн 2:19). На интервјуируваниот му го поставив прашањето: „Кои се антихристи?“ Ми одговори: „Секој што не ја зборува вистината и што ја бара пропаста на другите, може да е антихрист. Зошто да зборуваме за антихристот при Христос? Ние се подготвуваме за Божјото доаѓање“. Но, на Божјото доаѓање му претходи доаѓањето на антихристот (1 Јн 2:18). Ако Библијата пишува за антихристите, тогаш е неизбежно за христијаните да ги споменуваат наместо да прикриваат дел од вистината. Христијанинот треба да ги разликува Божјиот Дух и духот на антихристот (1 Јн 4:1-3) и да не учествува во лошите дела на антихристите (2 Јн 1:7-11). Тој не треба ниту да ги прима во својот дом ниту да ги поздравува оние кои одат предалеку и не остануваат во Христовото учење (2 Јн 1:9-10). Подготовката на христијаните за Божјото доаѓање вклучува и подготовка за маќа каква што немало од почетокот на постоењето на светот (Мк 13:19). Тогаш ќе се појават и лажни христоси за да ги прелажат, ако е можно, и избраните (Мк 13:22).

Претставник на една од христијанските заедници вели дека кога Господ ќе ти го промени срцето, „сè сакаш“; Тогаш „нема противници за тебе“; Некој „може да се противи“, но „ти знаеш дека тој е заслепен. Затоа и тоа го прави. Тој не е свој. Тој е роб на сатаната, на гревот, а не е свесен. Мисли дека е слободен, всушност. А, тебе те смета за роб“; Иако „тој е убеден во тоа свое верување“, „ти од своја страна ќе направиш сè ако можеш да му помогнеш, а и ако остане таков, повторно треба да го сакаш“. Но, книгата Мудрост Сирахова предупредува: „Срцето твое не откривај го на секој човек; не чекај добро од секого“ (Сир 8:22). Павле вели дека за чистите е сè чисто, но за осквернетите и неверните нема ништо чисто (Тит 1:15). Тој кажува дека богот на овој свет ги заслепува умовите (2 Кор 4:4), но и дека Бог дава дух што не чувствува, односно очи што не гледаат и уши што не слушаат (Рим 11:8). Од една страна, на противниците им е потребно ослободување од ѓаволот кој ги уловил во својата мрежа за да ја исполнуваат неговата волја (2 Тим 2:26), а од друга страна, не им е дадено да видат и да чујат зашто се плашат да не се обратат некогаш (Мк 4:11-12). Според еден од теолозите, позитивен придонес на христијаните е да „ги прифаќаат сите“ во општеството. Меѓутоа, тој ја поистоветува љубовта со прифаќање и негодува: „ние не покажуваме љубов. Ние покажуваме мисионирање, апологетика“. Дури и порачува да остават „на Бога да си ја заврши Неговата работа“, а не да се однесуваат како да го спасуваат христијанството. Ја споменува причесната, на која се вели: „Се причестувам ако сум подготвен да ми биде или за суд и осуда или за спасение и вечен живот“. Според него, тоа значи: „Самиот одговарам. Самиот си се осудувам. Не, не можеш ти да ме осудиш. Јас ќе се осудам самиот“. Интервјуируаниот тврди: „Ние не можеме да бидеме христијани ако бидеме само ригидни“, ако е лошо „сè што не ни одговара на нас“. Тој говори како христијанин: „Немам ништо против тебе“ и „кога живееме овдека, да се почитуваме еден со друг“. Библијата сведочи дека христијанинот не треба за себе да има повисоко мислење отколку што треба да има (Рим 12:3). Тој треба да покажува секаква кроткост кон сите луѓе (Тит 3:2) и да го почитува секого (1 Птр 2:17). Но, оние што неправилно размислуваат, во него гледаат прекор на нивните помисли (Мудр 2:14). Тие не ги почитуваат ниту Христос ниту христијаните. Лицемерите само со устата почитуваат, а не и со срцето (Мт 15:7-8). Тоа значи дека повикот за меѓусебно почитување е залуден. Христијанинот не осудува, туку расудува (Рим 14:13). Тој треба на луѓето да им зборува според Евангелието, а не за да им угодува (1 Сол 2:4). Блажени се оние кои ќе бидат замразени, отфрлени и засрамени и чие име ќе

биде разгласено како лошо заради Исус (Лк 6:22). Тешко на оние за кои сите луѓе ќе зборуваат добро (Лк 6:26). Христовиот слуга не треба да бара благонаклонетост во луѓето, туку во Бога (Гал 1:10). Христијанинот не треба да излезе од светот (1 Кор 5:9-10), но не треба да му е пријател на светот (Јк 4:4). Иако теологот говори за почитување, ѝ припаѓа на Црква која изрекувала анатеми. Анатема е црковен чин со кој се проколнува поединец, народ или друга Црква (Таковски 1999:9). Кај православните постои и следното објаснување за анатемата: „секој еретик самиот се одлачува од Црквата и се анатемисува, а Црквата само ја потврдува неговата волја“. На еден од православните му поставив прашање какво е значењето на анатемата. Тој ми објасни: „Анатемата ја среќаваме низ историјата. Таа значи дека Црквата не се согласува со учењето на оние членови кои го злоупотребуваат членството за да шират лага“. Го прашав и: „Дали анатемата придонесува за спас?“ Ми одговори: „Анатемата не придонесува за спасот на тој што е одлачен од Црквата, но придонесува за спасот на другите, зашто тој се обележува за да се знае дека неговото учење не е вистинито“. Друг православен ја дефинира анатемата како „тотално исклучување од црковната заедница кога се исцрпени сите црковно-правни можности за поправање на грешката“. И покрај тоа, тој смета дека дури и анатемата може да го спаси оној на кого му е изречена и вели: „Ако се покае, ќе биде примен како верник“. Исклучувањето од Црквата може да го наведе кон покајание, но може да го наведе и кон трајно непријателство. На еден од претставниците на верските заедници му поставив прашање: „Која е поентата на толеранцијата или меѓусебното почитување со ѓаволот и неговите слуги?“ Тој одговори дека „толеранцијата има граница и граница се Божјите закони“. Истиот вели: „Вистински пријател е тој којшто те учи да го правиш она што е за твое добро“, а „може да се прифати непријателот да биде уништен, зашто љубовта кон Бога е поголема од љубовта кон него“. Еден од католиците одговара: „Придонесот на христијаните може да биде многу голем, ама ако се вистински христијани, ако си ја чуваат верата, а не секогаш христијанинот во име на тоа почитување на сè и на сите, да го поништува своето“.

Само двајца протестанти напоменуваат дека христијаните во општеството имаат „многу“ противници. Еден од католиците ги согледува противниците „меѓу самите христијани, кои се однесуваат рамнодушно или сигурно, без да размислат за последиците“. Рамнодушните сметаат дека за Бога е доволно да се нарекуваат христијани. Други се сигурни дека тоа што го прават е според Божјата волја.

Протестант, пак, вели: „Ние не можеме да не придонесуваме. Дури и ништо да не правиме, ние придонесуваме“; Христијаните со своето постоење шират „Христов аромат“. За некои таа арома е за егзекуција, а за други е за спасение во зависност од нивната реакција кон нашето присуство“. Павле на Коринтјаните им вели: „на едните сме смртоносен мирис за смрт, а на другите животворен мирис за живот“ (2 Кор 2:16). Интервјуираниот се согласува дека христијанинот сака да го спаси противникот, но на крајот наместо да придонесе за спас, може да придонесе и за осуда: „Да, да ја зголеми вината“. На тројца им поставив прашање дали христијанинот, љубејќи го непријателот, може да му додаде жар на главата наместо да му помогне. Едниот одговори дека „ние сакаме да му помогнеме, фактички, кога велиме: ‘јас да му додадам жар’“. Додавањето жар, според него, всушност, значи „да бидам постојан во мојата љубов, во моите добри односи“. Вториот објасни: „Во минатото се ставало жар над минералите, како златото, за да се прочистат. Христијаните му прават добро на непријателот со тоа што го прочистуваат. Му даваат можност со нивното добро однесување да се прочисти од своите погрешни ставови“. Третиот одговори: „не верувам дека тоа е во смисла“: „сè повеќе причини им давате за Бог да ги осуди“. Павле говори за додавањето жар во следниот контекст: „Не одмаздувајте се, возљубени, за себе, туку дајте му место на Божјиот гнев. Зашто е напишано: ‘Одмаздата е Моја, Јас ќе отплатувам - вели Господ.’ И така, ако непријателот твој е гладен, нахрани го; ако е жеден, напој го; зашто, правејќи го тоа, ти ќе му натрупаш жар на главата негова. Не допуштај злото да те победи, туку победи го злото со добро“ (Рим 12:19-21). На тројца им поставив прашање што можат да сторат јагнињата меѓу волците. Еден одговори дека „има луѓе што се ‘припитомуваат’ откако ќе се сретнат со некој свештеник“. Според него, „има многу што сакаат да станат како јагнето“. Друг прво рече: „Да бидат изедени“, а потоа: „Љубовта секогаш победува“. Трет, пак, вели: „Да бидат сведоци на својата вера. Да не се плашат и да сведочат“. Павле го потврдува запишаното дека заради Христос ги убиваат, ги сметаат како овци за колење (Рим 8:36), но во сето тоа преку Него стануваат повеќе од победници (Рим 8:37). Самиот Христос преку смртта го победил оној кој има власт над смртта, односно ѓаволот (Евр 2:14).

Сите што се родени од Бога, го победуваат светот (1 Јн 5:4). Кој сака да му е пријател на светот, му станува непријател на Бога (Јк 4:4). Кој не е од светот, пак, светот го замразува (Јн 17:14). На единаесет интервјуирани кои го истакнуваа придонесот на христијаните за доброто во општеството, им го поставив прашањето

зошто светот ги мрази. Еден признава дека во животот се прашувал „зошто е толку жесток тој човек спрема мене, а никакво зло не сум му направил“ и претпоставува дека „му е жал што не живеам според неговите слабости“ и „доколку живеев според неговите слабости, мислам дека ќе бев многу прифатлив и многу сакан од него“. Друг објаснува дека христијанинот „го интересира вечен живот, сè што не е на земјата. А, обичниот човек се бори што повеќе да постигне тука на земјата“. Тој заклучува дека „на крајот, и верникот и неверникот ќе завршат на ист начин: со смрт“. Но, на противниците во светот им е овозможен барем привиден краток живот без Бог, кого тие не го сакаат. Исус Христос вели дека Го замразиле и Него и Неговиот Отец (Јн 15:24). Светот Го мрази, зашто Тој сведочи за него дека делата му се лоши (Јн 7:7). За тоа сведочат и христијаните, како што вели и еден од православните: „светот е лицето на злото“. Тој предупредува: „ако човекот се држи до светот, тогаш има опасност да се оддалечи од Бога“. Ги споменува монасите кои живееле сами „во пусти места“, „за да бидат само со Бога“. Тие сведочеле со своето одделување од светот. Еден од протестантите вели: „Светот не сака да му се укаже на грехот, а не можеш да не укажеш на грех“. Нему, пак, му „пречи монаштвото“ токму затоа што не го согледува сведочењето на монасите. Тој за нив го поставува прашањето: „како ќе бидете сол во овој свет ако не се замешате во него?“ Христос ги споредува следбениците со солта на земјата и светлината на светот (Мт 5:13-14). Ако солта го изгуби вкусот, таа е за фрлање (Мт 5:13). Светилото, пак, не се поклопува, туку се става на свеќник за да им свети на сите (Мт 5:15). Но, и Јован Крстител проповедал во Јудејската пустина (Мт 3:1). Протестантот продолжува: „Христос не се качи на планина да дојдат кај Него. Се симна долу меѓу сите. Го нарекоа: ‘Пријател на грешниците’“. Со тоа, тој и самиот потврдува дека и ако се замеша во светот, христијанинот може да биде обвинет дека не е ни сол ни светлина, штом и Христос бил обвинуван дека е пријател на грешници како да го одобрувал нивниот грех, иако ги повикувал на покајание (Мт 4:17). Какво и да е делото, противникот го напаѓа. Исус вели дека Јован Крстител ниту јадел ниту пиел, а рекле дека има демон во него; додека Тој јадел и пиел, а рекле дека е ненаситен и пијаница, пријател на цариници и грешници (Мт 11:18-19). Протестантот ги критикува монасите, зборувајќи во нивно име: „Ние сме духовната елита“. Но, и во негово име може да се каже истото, штом е пастор во протестантска црква или еден од духовните водачи на протестантите од таа црква. Еден од интервјуираните одговара: „Затоа што живеат во темнина. Им омиле темнината и не ја сакаат светлината. Кога човекот е во

грев, толку многу е заслепен што не ја гледа вистината и се случува таа омраза“. Ако е слеп, тогаш не може да ја види. Тој треба да може да ја види, за да не ја сака навистина. Човекот на кого му е кажана вистината, може да не ја гледа затоа што не сака да ја гледа, а не затоа што е слеп. Секој што прави зло, ја мрази светлината; и не оди кон неа, за да не му ги разоткрива злоделата (Јн 3:20). Дури и кога Го спознаваат Бога, ниту Го прославуваат ниту Му благодарат, туку се заблудуваат (Рим 1:21) и ја заменуваат Божјата вистина со лага (Рим 1:25). Христијанинот залудно му кажува на поединец дека живее во лага, ако тој самиот ја создава лагата токму затоа што не ја сака вистината. Еден од протестантите инсистира на „позитивен“ придонес на христијаните во општеството, а тоа го поткрепува со државите во Америка и Западна Европа, „каде што протестантизмот процветал“ и каде има „очигледно голема разлика“ во „нивниот стандард, начин на живеење“ во споредба со другите држави во светот. Тој тврди дека дури и „тие што не се следбеници на таа идеологија“, ги почитуваат „истите принципи, истите норми“. Еден од православните, пак, објаснува: „идеологии постоеле и ќе постојат. Некои од идеологиите се поблиски до христијанството. Некои се тотално спротивни на христијанството. Но, ни една идеологија не е вистина. Тоа е идеологија“; Иако некои идеологии „извират од христијанството“, тие не се „вистина“; Вистина е „само Евангелието и животот во Евангелието“.

Кога израилскиот народ си побарал цар, Господ рекол дека Го отфрлиле Него за да не царува над нив (1 Цар 8:6-7). Иако Бог преку пророкот Самоил го предупредил народот на Израил дека еден ден ќе заофка од царот што самиот си го избрал и тогаш Тој нема да им одговори, народот инсистирал да има свој цар (1 Цар 8:18-19). Христијаните имаат вечен Цар (Лк 1:33), но Неговото царство не е од овој свет (Јн 18:36). Додека се на земјата, Божјото царство е во нив (Лк 17:21), но надворешно се под власт на световните лидери. Во демократските општества, народот ја избира власта. Во услови на секуларизација и демократизација на општеството, се легализира или станува одобрено од страна на луѓето и она што е забрането од Бога. На петмина им го поставив прашањето: „Дали христијаните придонесуваат за секуларизацијата почитувајќи ги секуларните власти кои што воведуваат закони што им противречат на христијанските принципи и значат прифаќање на гревот наместо негово одбивање?“ Првиот рече дека прашањето повеќе се сведува „на тоа дали ние со нашето неприфаќање можеме да ги смениме нештата“. Тој праша „што можеме да направиме“ и одговори: „Преку една отворена дебата и преку молитва да се обидеме сето тоа да го

измениме“, а ако не се измени, „тогаш едноставно ќе наоѓаме начин како да го избегнеме“ нивното спроведување. Вториот одговори дека „придонесуваат“ со „тивко одобрување“. Третиот прашува: „зошто во црквата да се почитуваат тие секуларни власти?“ Според него, во црквата има „закон даден од Бога“, а во светот има закон кој „не е од Бога даден“ и „мора да постои таа дистинкција меѓу црковна и световна институција“. Четвртиот смета дека „ние сме се согласиле“ дека општеството „ќе го градиме заедно“ и застава во одбрана на секуларната држава и плуралистичкото општество. Петтиот одговори дека христијаните „понекогаш“ придонесуваат за секуларизацијата, и тоа „не само денес“, туку и „низ историјата“; Тие не се „само во светот, но и од светот“ и не може да бидат гледани „како нешто одделно од светот и општеството“; Власта во светот „воведува закони кои се спротивни на христијанските принципи, на пример, абортусот, евтаназијата“ и други, кои придонесуваат за „полесно и ‘легално’ практикување на гревот. Но, повторно се навраќаме на слободната волја на човекот од која во крајна мерка зависи сè. Човек може со нож да сече леб, но може да убие и човек“. Апостолот Петар вели: „покорувајте се на секоја човечка власт поради Господ“ (1 Птр 2:13). Апостолот Павле кажува дека нема власт што не е дадена од Бога и затоа, оној што се противи на власта, се противи на Божјата наредба и ќе падне под осуда (Рим 13:1-2). Тој објаснува и дека данокот го плаќаат на Божји службеници (Рим 13:6) и вели да му го даваат секому тоа што му се должни, како данок, царина, страхопочит, чест (Рим 13:7). И на Израилците кои побарале да имаат свој цар како другите народи, Бог им го одредил (1 Цар 9:15-16). Тој го избрал и неговиот наследник (1 Цар 16:12). Но, Павле им вели на Ефесјаните дека нивната борба е против началствата, против властите, против световните управители на темнината од овој век, против поднебесните духови на злобата (Ефес 6:12). Петар и апостолите рекле: „Повеќе треба да Му се покоруваме на Бога отколку на луѓето“ (Дела 5:29). Исус вели дека кнезот на овој свет е осуден (Јн 16:11). Еден од интервјуираните вели дека стиховите од „Светото писмо за односот со властите“, „можат да бидат протолкувани различно и да создадат дури и конфликтни ситуации“. Тој објаснува дека христијанинот „е повикан да биде примерен“ член на општеството, меѓутоа „не смее да ги оправдува“ законите со кои се легализираат, на пример, „абортус или проституција“. Според него, христијанинот не треба „со оружје да се спротивстави“, туку со збор „треба да сведочи дека овие законски одредби на општеството не се исправни“. Божјото слово е духовен меч (Ефес 6:17). Исус не дошол за да донесе мир, туку меч

(Мт 10:34). Но, христијанинот треба да се труди да биде во мир со сите (Евр 12:14) и дури и да ги љуби своите непријатели (Мт 5:44). Христијаните нема да се трудат да бидат во мир со сите, ако сите го сакаат мирот. Тие не можат да ги почитуваат Христовите зборови да ги љубат своите непријатели, ако немаат непријатели.

На еден од интервјуираните му поставив прашање: „Зошто грешникот вели: ‘Ако ме сакаш, сакај ме таков каков што сум’ и продолжува да врши гревови?“ Тој одговори: „Така му одговара. Бидејќи, ако треба нешто да смени, треба да се потруди“. Но, во продолжение на одговорот тврдеше дека „не може да се промени“, односно се менуваме „кога ќе ни се случи нешто“ и по одреден период, човекот „пак со истото си продолжува, значи, се враќа на неговата рутина“. И покрај тоа што и самиот изрази недоверба во промената кај човекот, ги критикуваше оние кои „доаѓаат во црква да озборуваат, да осудуваат“, како на пример, за човекот кој „шеесет години живеел во комунизам“ и на старост „првпат ќе се појави во црква“. Книгата Мудрост Сирахова вели да не се прекорува човек којшто се оттргнал од својот грев (Сир 8:6), но и дека оној што со грешник се дружи, во неговите гревови учествува (Сир 12:13). Друг, пак, смета дека секој човек „може и постојано треба да се менува на подобро“. И христијанинот треба да се усовршува. Апостолот Павле вели: „да се стремиме кон совршенство“ (Евр 6:1), но и „нека ве усоврши во секое добро дело“ (Евр 13:21). Додека еден смета дека христијанинот „не бара“, туку „покажува променет живот“, друг вели дека христијанинот е должен да му каже на грешникот дека „не е во ред“ да греши, зашто си наштетува себеси, односно „јас ќе направам сè“ за „објективно да гледаш врз своите постапки“. Претставник на една од христијанските заедници смета дека Господ „не прави разлика“ меѓу луѓето, затоа што „дава сонце“ и „дава дожд“ за сите. Тој смета дека ако си со Христос, тогаш секого „ќе го сакаш таков каков што е“. Меѓутоа, протестант го поставува прашањето: „Дали Исус Христос го сака злото?“ Според него, фактот дека „Исус Христос ги сака сите“, поединци го користат за „манипулација“. Теолог вели дека во православието „се прави разлика помеѓу гревот и самиот човек“, односно „не се поистоветува гревот со грешникот, со човекот“. Меѓутоа, еден од православните посочува дека „некои личности имаат потреба да сакаат друга личност“ и „проектираат своја слика во таа личност“, односно „тие сакаат некоја своја слика“, а кога „таа личност ќе го сфати тоа, вели: ‘не ја сакај својата слика за мене, туку сакај ме таков каков што сум’ или ‘таква каква што сум’“. Личноста која тоа го кажува, би можела дури и за Бога да каже дека ги сака своите слики за луѓето.

Ако не му се припишува гревот на грешникот, тогаш за човекот се создава друга слика. Павле им вели на Коринѓаните: „се преобразуваме во истиот лик“ (2 Кор 3:18). Кој е во Христос, тој е ново создание (2 Кор 5:17). Исус Христос е возљубениот Божји Син (2 Птр 1:17). Преку Божјата љубов, луѓето може да се наречат Божји чеда (1 Јн 3:1), а Божјите чеда ќе бидат слични на Исус Христос (1 Јн 3:2). Христијаните се како новородени деца, кои треба духовно да созреваат за спасение (1 Птр 2:2). Секој што има надеж во Исус Христос, се очистува како Него (1 Јн 3:3). Додека христијанинот верува дека човекот се раѓа во грешен свет со грешна природа и треба да се очисти, неверникот го смета грешното за нормално и го прифаќа нечистото. Неверниците не го поминуваат времето со страхопочит кон „Оној Кој непристрасно секому му суди според делата“ (1 Птр 1:17) и го живеат суетниот живот што им е предаден од нивните татковци (1 Птр 1:18), од кој не можат да се искупат со пропадливо злато, туку со скапоцената Христова крв (1 Птр 1:18-19). Бог најавува дека ќе го отфрли дури и Својот народ заради непокорност: „Бидејќи вие Ме оставивте, и Јас ќе ве оставам“ (3 Езд 1:25) и споредува: „како да не Ме оставивте Мене, туку се оставивте себеси“ (3 Езд 1:27). И покрај тоа, некои христијани во себе ја бараат вината за состојбата во која се наоѓа светот. Еден од интервјуираните вели: „заради слабостите на луѓето, особено на христијаните, состојбата е ваква каква што е и вината за нехристијанизацијата на светот, ние како христијани треба да ја бараме во себе“. Според него, христијанинот „треба да биде пример во општеството“ и „да ја пренесе евангелската вест насекаде. Тоа е неговиот придонес“. Евангелската вест е: „љубете ги непријателите ваши и чинете добро“ (Лк 6:35) и „не осудувајте, за да не бидете осудени“ (Лк 6:37), како и: „Кој верува во Синот, има вечен живот; а кој не верува во Синот, нема да види живот, но гневот Божји ќе биде врз него“ (Јн 3:36) и „кој не верува, тој е веќе осуден“ (Јн 3:18). Еден од православните се надева дека „христијанинот сведочи дека не е ничиј противник“, туку е „благовестител“ и „никој не би требало да му се противи“. Но, на христијаните им се противат сите кои што не го прифаќаат христијанството и покрај нивното сведочење. Иако христијаните „го блавестат доброто“ (Рим 10:15), Евангелието не го послушале сите (Рим 10:16). Доброто не го сакаат сите. Безбожникот го сака злото и нема милост ни за пријателот (Изреки 21:10). Злонамерниот човек го мами дури и својот ближен и го води кон лош пат (Изреки 16:29). Човекот кој ја шири добрата вест, не знае какви луѓе има пред себе. Веста е добра само за оние кои сакаат да бидат со Бога. За другите веста е лоша, затоа што го соопштува вечниот живот во

Божјото царство кое тие не го сакаат. Бог благовести мир преку Исус Христос, Кој е Господ на сите (Дела 10:36). Самиот Исус го блавестел Божјото царство (Лк 8:1). Но, светлината на благовестието за славата на Христос, Кој е слика на Бог, не ги осветлува безверните умови, кои се заслепени од богот на овој свет (2 Кор 4:4). Поединци не можат да ги слушаат Христовите поуки (Јн 8:43), а сакаат да ги исполнуваат желбите на ѓаволот (Јн 8:44). Христијаните треба да бидат подготвени да го понесат крстот и да го загубат и животот заради Христос (Мт 10:38-39). Еден од интервјуираните тврди дека „има луѓе“ кои „слушаат“ за Христос, но „не ги исполнуваат“ Христовите правила на живеење и тоа е очекувано од нив, зашто „не се христијани“. Христос посочува дека од секого ќе се бара онолку колку што му е дадено (Лк 12:48). Ако на поединци не им е дадено да станат христијани, тогаш не треба да се очекува од нив да ги исполнуваат христијанските правила. Но, слушањето за Христос им дава можност да ја примат верата. Ако од секој што слуша, се очекува да не исполнува затоа што не е христијанин, тогаш нема потреба христијаните да го проповедаат Евангелието. Но, Исус го проповедал Евангелието (Мт 9:35). Тој им велел на луѓето: „покајте се и верувајте во Евангелието“ (Мк 1:15). На учениците им рекол: „Одете по сиот свет и проповедајте го Евангелието на секое создание. Кој ќе поверува и се крсти, ќе биде спасен; а кој не поверува, ќе биде осуден“ (Мк 16:15-16). Христијанинот е должен да ја кажува вистината, а не да му го признава правото на другиот да биде заблуден и да заблудува. Претставник на една од христијанските заедници смета дека христијаните треба „да ја објавуваат вистината и Божјата волја, дури и ако светот противречи на нив“. Но, човекот преку својата уста може и да распали и да угасне искра (Сир 28:14).

2.16. Какви се последиците од глобализацијата врз христијанството?

Интервјуираните согледуваат и позитивни и негативни последици од глобализацијата врз христијанството. Меѓу позитивните ги наведуваат следните: побрза комуникација помеѓу верните, зголемена достапност на информации, зголемување на знаењето, полесно ширење на Евангелието низ сиот свет, здружување и соработка. Меѓу негативните ги наведуваат следните: поставување на човекот над Бога, релативизирање на апсолутната вистина, менување на догмите, синкретизам, злоупотреба на религиите во разни манипулации, приспособување на христијанството кон навиките и потребите на современиот човек, намалување на важноста на верата, поистоветување на вистинската вера со секојдневните збиднувања, слабеење на

христијанството, послаба вера и помалку дела, губење на христијанските вредности, наметнување на нехристијански вредности, ширење на заблуди, доведување на многу луѓе во темнина, неразликување добро и лошо, непрепознавање на вистинската смисла на животот, проширување на тесниот животен пат, намалена аскеза, копнеж по материјалното, поголема посветеност кон световното отколку кон светото, стекнување исти права без исти обврски, губење одговорност, соединување на луѓето по секоја цена, губење на идентитет, отуѓеност, обединување против Божјиот народ. Еден смета дека „последниците се позитивни, пред сè, иако многумина гледаат негативно на глобализацијата“. Според него, „овој современ свет можеби е најдобрата средина досега за правилен развој на еден христијанин“. Друг, пак, смета дека „глобализацијата, иако според некои има цел да придонесе за подобар живот“, има негативни последици врз христијанството, зашто зад неа „се кријат интереси“ на „креаторите на овој денешен свет“, кој се темели на „сè она што е спротивно на духовниот закон и начинот на кој христијанинот би требало да живее“. Додека за еден е „благослов“, за друг е „повторен обид за зидање на вавилонската кула“. Еден од универзитетските професори го истакнува напредокот на Католичката црква, која „на сите континенти бележи зголемување на бројот на верниците“. Но, еден од православните смета дека читаме „статистички податоци, што се мртви“. Тој изразува сомнеж дека сите христијани се вистински и го поставува прашањето: „го следат ли христијанскиот етос?“ Друг универзитетски професор го истакнува стремежот на глобалистите за обединување на сите религии во една: „Треба да се создаде синкретистичка религија“, „која ќе ги обедини непротивречните елементи на сите религии“. Православниот, пак, вели дека е „против синкретизам, губење на суштинските вредности на Вашата вера за да дојдете до поголема заедничка бројка“. Тој додава: „Меѓутоа, не сум против синергија, против заедничко делување“. Но, обидите за унифицирање на христијанството се во склоп на заедничкото делување на христијаните. Според еден од православните, токму унификацијата „неминовно води кон слабеење на христијанството“. Друг православен, пак, смета дека „сè додека човекот живее угоден на Бога живот, глобализацијата е само еден неуспешен обид за ослабување на Црквата“. Еден од интервјуираните истакнува дека самото христијанство е глобално, затоа што Христос им вели на Своите ученици: „Одете и научете ги сите народи“ (Мт 28:19). Друг истакнува дека глобализацијата применува „антихристијански идеологии“, „за да се бори против христијанството, како главен

противник и пречка на патот за обединување на целиот свет и сите религии под диктатурата на антихристот, врз принципи спротивни на Божјата волја“.

Претставник на една од христијанските заедници ја истакнува заслугата на протестантите за признавањето на слободата на религијата. Но, слободата на религија води и кон следбеништво на свертот, чиј лажен пророк ќе прави чуда за да ги соблазнува луѓето (Откр 19:20). Протестант вели: „Христијанинот не сака да има слобода на религија, но не може да се спротивстави на тоа“. Еден од интервјуираните смета дека христијанската Црква „секогаш треба да ја проповеда вистината и да се залага за спас на луѓето“, но и дека христијанинот „треба“ да се залага за слободен избор на верската припадност. Тоа значи дека христијаните треба да поучуваат дека вистината ослободува (Јн 8:32) и да делуваат врз другите за да се спасат преку верата во Христос (Рим 10:9-14) и истовремено да се залагаат за слободен избор на верската припадност. Друг вели: „Јас мислам дека во христијанството нема избор“. Слободата да верува што сака, за него „нема“ никакво значење, зашто има „слобода во Исус“. Иако другите му декларираат слобода на верување, тој смета дека таа слобода „не ми ја даваат тие“. Библијата сведочи дека ако Синот ги ослободи луѓето, навистина ќе бидат слободни (Јн 8:36). Слободата на избор на верската припадност не е таа која ослободува, туку Христос (Гал 5:1). Еден од интервјуираните се противи на учењето дека „сите патишта водат кон Бога“, т.е. дека преку секоја религија „ќе стигнеш до Бога“ и истовремено мисли дека „нема религија што е лоша сама по себе“. Кој не поверува во Евангелието, ќе биде осуден (Мк 16:15-16). Религијата која предизвикува човекот да не поверува во Евангелието и да биде осуден, е лоша сама по себе. Друг тврди: „Една е верата, едно е крштението, една е Црквата и едно е спасението“. Тоа го поткрепува со зборовите на апостолот Павле: „Едно тело сте и еден Дух, како што сте и повикани кон една надеж на вашето звање. Еден Господ, една вера и едно крштение, еден е Бог и Отец на сите, Кој е над сè и преку сите и во сите нас“ (Ефес 4:4-6). Тој објаснува дека „ако не било толку значајно чувањето на овие вредности“, немало Христовите следбеници „да се борат за верата и да си го положат и својот живот“. Според него, проблемот е „во губењето на критериум за доброто и лошото, односно за вистинските вредности“. И на протестантот за кого е проблем „ако глобализацијата ја сфаќаме дека сè што има во светот е подеднакво важно, подеднакво вистинито и подеднакво рамноправно може да се стави со сè друго на иста маса“, слободата на религија не му претставува проблем зашто значи дека „јас сум спремен да излезам на

пазарот на идеи и да го бранам моето уверување како најдобро“. Но, целта на христијанинот не е да го пласира личното уверување на пазарот на кој сите сметаат дека нивните идеи се најдобри, туку секаде и секогаш да ја кажува вистината. Самиот Христос вели дека Тој е Патот, Вистината и Животот (Јн 14:6). Еден од интервјуираните смета дека „не можеме на ист начин да ги третираме“ сите вери, ама го брани слободниот избор на верската припадност, и тоа „не само декларативно, туку и вистински јас да ја почитувам слободата на другиот. Тоа што го одлучил, тоа да го почитувам“. Вистинското почитување на одлуките на другиот значи и вистинско почитување на одлуките на противникот. Претставник на една од христијанските заедници се согласува со христијански светец дека „и христијанството, кога му се наметнува некому, станува одвратно“. Меѓутоа, христијанинот го посакува спасот на другиот, а наметнувањето на својата волја не доведува до нечие спасение.

И покрај слободата на избор на религија, некои христијани не покажуваат почит ни кон изборот кој другите христијани го направиле. Христијани му проповедаат на христијанско население кое не припаѓа на нивната организација. На четиринаесет интервјуирани им поставив прашање зошто христијани од една организација им проповедаат на христијани од други организации. Само еден тврдеше: „Ние едни на други не си проповедаме“, туку „се дружиме“. Друг укажа на постоење на меѓусебни договори на различни христијански организации „да нема прозелитизам“ и на постоење на култови на кои „им е битно што повеќе луѓе да вовлечат“ заради бизнис. Но, ако различните христијански организации кои проповедаат различно, се договараат меѓусебе каде да проповедаат за да имаат загарантиран успех, тогаш тие имаат поголеми бизниси од оние кои се малубројни и се изложуваат на ризици во обидите да ја зголемат својата бројност. Наместо да ја разгласуваат вистината насекаде, тие склучуваат бизнис зделки со кои оневозможуваат сите да ја слушнат од нив. Од една страна, причината заради која христијани од една организација проповедаат меѓу христијани од друга организација, може да биде финансиска. Од друга страна, причина може да е и верувањето дека ја зборуваат вистината која другите не ја знаат. Тројца интервјуирани ги споменуваат финансиите, а единаесетмина го согледуваат верувањето во познавањето на вистината како причина за проповедањето кај христијаните од други организации. Тројца интервјуирани го поддржуваат проповедањето на христијаните од една организација меѓу христијаните од другите организации. Протестант вели: „Добро, нека се зборува. Зошто да не?“ Тој кажува дека

можна причина е што едниот „сака да го убеди“ другиот дека верува „во нешто подобро“. Претставник на христијанска заедница објаснува: „Ако има илјадници видови учења, треба да им се проповеда и на нив. Било проречено дека оригиналното христијанско учење ќе биде искривено и ќе има разни учења. И на христијани треба да им се проповеда вистинската порака, зашто учеле искривено“. За искривување на христијанското учење сведочи Павле: „а и од вас самите ќе произлезат луѓе, што ќе зборуваат искривено, за да ги одвлечат учениците заедно со себе“ (Дела 20:30) и „ќе дојде време кога луѓето нема да го слушаат здравото учење, но, водени по своите похоти, ќе си изберат учители да им го залажат слухот; тие ќе го одвратат слухот свој од вистината и ќе се свртат кон бајки“ (2 Тим 4:3-4). И покрај тоа, Евангелието за Божјото царство ќе биде проповедано низ целиот свет (Мт 24:14). Интервјуируаниот посочува библиски стих од книгата на пророкот Даниил: „многумина ќе пребаруваат и вистинското знаење ќе се умножи“ (Дан 12:4) и заклучува дека припадниците на заедницата, чиј член е тој, „сериозно го сфаќаат тоа и го вршат“. Во Светото писмо на македонското Библиско здружение, стихот гласи: „мнозина ќе талкаат овде-онде, обидувајќи се да разберат што се случува“, додека сите други Библии кои ги користам при истражувањето се согласуваат дека „вистинското знаење ќе се умножи“. Теолог вели: „не е нивниот чекор, според мене, воопшто погрешен, бидејќи тие сметаат дека оној вид на христијанство кој го проповедаат, односно онаа доктрина која ја проповедаат, е исправна, а сите останати се погрешни. Кога сметаме дека некоја друга деноминација исповеда нешто погрешно, исповеда нешто искривено, тогаш природно е да сакаме тоа да го исправиме“. Друг теолог, пак, одговара: „затоа што, најверојатно, во својата суетност сметаат дека тие христијани не го исповедаат изворното или правилното христијанско учење“. Еден од протестантите смета дека „секој има право да каже како го доживува христијанството“, „ама тоа не значи дека секој е во право кога кажува како го доживува христијанството“. Додека еден смета дека учат „манипулативно и сите гледаат да придобијат“ повеќе луѓе „за зголемување на бројката во заедницата“, друг смета дека „несвесно можеби, можеби со најдобри намери“ се „во некаква служба“ на екуменизмот кој е под „влијанието на секуларизацијата: да не се припаѓа на една религија, на една религиозна заедница“, односно човекот да има „неконфесионална“ религиозност. Единствената конфесија на која христијанинот треба да ѝ припаѓа е христијанството. Но, христијаните создаваат различни христијански конфесии и ги слават нивните основачи наспроти молбата на

Павле да нема раздори при кои ќе велат: „Јас сум Павлов“, „Јас сум Аполосов“ итн (1 Кор 1:10-13). Во врска со христијаните од една организација, кои проповедаат меѓу христијани од друга организација, еден од православните цитира фарисеј, кој зборува за Христовите апостоли: „оставете ги овие луѓе на мир, не гибајте ги; зашто, ако е таа замисла или тоа дело од луѓе, ќе се разруши; а ако е, пак, од Бога, вие не можете да го разрушите; внимавајте да не станете борци против Бога“ (Дела 5:38-39). Тоа не значи дека христијанинот треба да биде индиферентен кон лажните учења. Павле вели: „оној што ви благовестува некое поинакво Евангелие од она што го примивте - нека биде проклет“ (Гал 1:9). Петар предупредува: „во народот имаше и лажни пророци, како што и меѓу вас ќе има лажни учители, кои ќе внесат погубни ереси“ (2 Птр 2:1). Токму православните го слават Марко од Ефес како светец, а тој се противел на католичкото учење за чистилиштето (Влахос 1998:114).

Божјата црква во минатото се спротивставувала на лажните пророци, а денес преговара со нив за заеднички придобивки во светот преку екуменското движење во кое се вклучени христијани од различни христијански организации. Еден од католиците го смета екуменизмот за „пат до целосно обединување на христијаните“. Тој порачува: „Да не го бараме она што нè разединува, туку она што нè обединува. Заедништвото е Бог и Црквата“. Обединување врз основа на сличностите може да подразбира и обединување на непомирливите разлики. Лажните учители можат да ја користат и вистината, за да ја прошират својата лага. Единството на оние кои ја кажуваат вистината со оние кои ја кажуваат лагата може да предизвика изопачување на вистината и ширење на изопачената вистина. Но, тоа важи и за секоја христијанска организација посебно. Теолог смета дека „можеме да го надминеме“ проблемот „доколку сакаме“, ама тоа не треба да се случи на „површен начин, односно, пропагирајќи љубов, ние да останеме она што сме биле и претходно“. Еден од православните, пак, смета дека екуменизмот „не може да успее“; Тој „патетично“ се обидува „сè да обедини“, но може да „ги обезвредни правите вредности“ и затоа „многумина го сметаат за зло и жестоко се борат против него. Некои дури и повеќе од што треба го напаѓаат и губат време“. проблемот меѓу Православната и Католичката црква, според еден од католиците, „не е верски“, туку е „кој да биде поголем“, како што се случило и меѓу Исусовите апостоли (Лк 22:24). Исус вели: „кој меѓу вас сака да биде поголем, нека ви биде слуга“ (Мт 20:26), но ниту Православната ниту Католичката црква не го покажале тоа досега. Католикот смета дека обединување е

можно „само помеѓу Православната и Католичката црква, иако многу сум скептичен дека некогаш ќе се случи“. И покрај тоа, тој согледува „позитивни мислења кај самиот народ, и православен и католички. Помеѓу себе се почитуваат“, а тоа му е „поважно“; Оттаму, обединувањето на двете Цркви „и да не се случи, не е тоа толку страшно“. Но, дури и во православниот свет се забележува непочитување меѓу народите. За еден од православните, настанатиот „административен спор“ помеѓу православните Цркви од различните држави не е поголем проблем од тоа што се случува кај народите: „има многу поголемо непријателство меѓу луѓето отколку помеѓу оние што ги водат“. Еден од протестантите за целта на екуменизмот вели дека „зависи како сфаќаме“ што значи екумена, зашто „екумена може да значи соработка помеѓу Црквите заради постигање одредени заеднички цели“. За постигнување на заедничките цели, тој нема „никаков проблем“ да соработува „и со бекташите“. Но, за него претставува „проблем ако екумената треба да најде најмал заеднички содржател, кој ќе каже: ‘Еве, гледаш дека сите сме исти’“. Во соработката со припадниците на другите вероисповеди, христијанинот ризикува да се претстави себеси како „ист“ со другите. Павле ги предупредува Христовите апостоли да внимаваат да не им дадат повод на лажните апостоли, кои бараат повод за да се изедначат со нив (2 Кор 11:12-13). Православен истакнува дека екуменизмот е учење „дека верата не треба да биде пречка за заеднички живот, но тука не би се согласил дека треба да отстапуваме од учењето на верата за да се прилагодиме кон другите. Значи, ако ние како православни христијани ја знаеме вистината и дека нашата вера е вистинска, тогаш екуменизам за нас би било сите да го прифатат тоа учење и да се откажат од оние нивни погрешни учења“. Тој објаснува дека „основно е христијаните да водат кон екуменизам“, зашто самиот збор „екумена“ значи: „до кај што живеат луѓе, да бидат сите едно“. Поединци ги согледуваат различните вери на луѓето, но се стремат кон една вистинска вера. Некои, пак, сметаат дека имаат иста вера, иако припаѓаат на различни организации. За припадниците на различните христијански организации, еден од протестантите тврди: „Ние сите сме христијани“. Но, и самиот смета дека „не е возможно да се обединат Црквите во едно“. Друг протестант вели: „Во ред е да има различни цркви, затоа што тие опфаќаат различни луѓе (што говорат на различни јазици, што имаат различна култура) и на различен начин функционираат (различни се богослужбите, различни се дарбите на пасторите), но целта им е заедничка: да се проповеда христијанството и да се спасат луѓето“. Но, дури и за сопствените родители мисли дека не се спасени, затоа што се

православни. И православието опфаќа луѓе со различни дарби, кои зборуваат на различни јазици. Но, тоа не ги спречува да се нарекуваат православни и да сметаат дека припаѓаат на Православна црква. Меѓутоа, Православната црква не е во единство, на пример, со Католичката црква. На двајца православни им поставив прашање што ги спречува православните цркви да се обединат со Католичката црква. Едниот наброја: „догматски разлики“, „немање доволно љубов и разбирање за решавање на проблемите“ и „политичко-економски причини“. Другиот објасни: „Ако христијаните се разделени, нормално е да создаваат непомирливи разлики. И ние православните имаме погрешни учења од кои треба да се одречеме, исто како и католиците, за да се обединиме“. Му поставив прашање дали соединувањето на христијанските организации треба да се прифати и по цена на промена на нивното учење. Ми одговори: „Има работи за кои може и треба да се преговара и работи за кои не смее да се преговара. Треба да се зборува за соединување, но не по секоја цена. Ние православните не треба да очекуваме дека западните христијани треба да бидат исти како нас во формата. Формата не е важна, туку догматиката. И Христос вели дека има и други овци кои не се од ова стадо“. Но, Христос за другите овци вели дека ќе го чујат Неговиот глас и ќе биде едно стадо и еден пастир (Јн 10:16). Дури и протестант од нашата земја за поделбата меѓу христијаните вели: „ако гледаме на таа поделба територијално“, „тогаш не ме чуди што настанала“. Ако тој гледал територијално, тогаш ни самиот нема да бил протестант во земја од која не потекнува протестантизмот. Од друга страна, токму тој споменува православни теолози од Западот. Во врска со славењето на различни светци од страна на Православната и Католичката црква, еден од теолозите вели: „природно е, пак, по овој период на конечен раскол, да се јават различни отци, различни учители, различни традиции и во оваа фаза во која денес се наоѓаме, природно е тие да бидат неприфатливи од едната и од другата страна“. Но, потоа додава дека „коренот на спорот помеѓу Истокот и Западот“ треба да го бараме „токму во пораните отци на Црквата“. Тоа значи дека несогласувањата меѓу светците на Истокот и Западот постоеле уште пред конечниот раскол во Црквата. Токму светците придонеле кон расколот, внесувајќи догматски разлики. Освен тоа, во православието се споменува и националниот придонес на светците, за што сведочи и Свети Николај пишувајќи за Свети Сава (Šljivić and Živković 2020:7). Во врска со тоа, теологот вели: „тоа национализирање на светители и на цркви воопшто, е една погрешна работа од самиот почеток. Значи, Свети Сава не е

светител затоа што бил Србин, туку затоа што бил христијанин, добар христијанин“. Тој потврдува дека Свети Сава „е значајна фигура и од национален аспект за Србите“, но неговото национално значење „не е примарно“, иако тоа е главната причина заради која со закон во нашата земја, 27 Јануари е „празник за Србите“; Во период на глобализација, се случува и „комерцијализација на денот“ на кој се слави одреден светец; На пример, се врши „поврзување на Свети Валентин со љубовта, на Свети Трифун со виното, што апсолутно нити едната нити другата постапка не се адекватни, не се својствени, не се согласни нити со православната нити со римокатоличката црковна традиција“; Православната црква ги слави и двајцата, но во различни денови и не постои дилема кога треба да се слават, но и едниот и другиот „го славиме како христијански маченик“; Празнувањето со недолични активности „е поедноставно, полесно, поприватливо“ за народот; Тоа „често низ историјата се случувало“; Таков е и случајот со „прераснувањето на фигурата на Свети Никола“ во „Дедо Мраз“.

Поединци согледуваат обединетост во разединетоста. И покрај несогласувањата на христијанските организации, еден од протестантите вели: „Единството во различност е вистински благослов. Така функционира и човековото тело. Едно е, но се состои од различни членови“. Но, телесните органи се создадени за „поеднакво да се грижат едни за други“ и „да нема раздори во телото“ (1 Кор 12:25). Тие не се создадени за секој да работи сам за себе и да им се противи на другите. Друг протестант ги споредува христијанските организации со кафулињата во еден град: „Ако има едно кафуле, не е добро. Не е добро ни монопол да има. Замисли една црква да има“. Тој додава: „мислам дека некогаш и е добро да има повеќе христијански цркви, затоа што секоја ќе се држи до некоја силна страна“ и „ако се надополнуваме и се почитуваме во љубов, може да испадне еден убав мозаик каде што ќе растеме како глобална црква“. Но, ни љубовта не успева да ги спречи спротивставувањата меѓу христијаните. Токму тој признава дека ако се согласувале со Православната црква, тогаш „и ние ќе бевме православни“, ама во неа гледаат многу грешки „и затоа не сме православни како црква“. Според него, „Православната црква е најподелена црква во светот“, а „протестантството има најголемо единство. Ние сме браќа и сестри, без разлика дали тој дошол од Америка, од Нигерија, од Австралија или од Германија“. Но, протестантските цркви се резултат на раздор во Католичката црква, како и на меѓусебен раздор. На еден од католиците му поставив прашање дали постоењето на различни христијански организации е благослов. Тој одговори: „Не. Нема единство.

Кај што има единство, има благослов“. Со него се согласуваат и тројца православни. Едниот вели дека создавањето на нови христијански организации „укажува на тоа дека не разбрале која е смислата да бидат Христови ученици“. Другиот посочува дека Господ Исус Христос Му се моли на Отецот: „да бидат едно, како што сме и Ние“ (Јн 17:11), а апостолот Павле во Посланието до Коринтјаните вели: „сите сме со еден Дух напоени“ (1 Кор 12:13). Тој смета дека текстот е толку јасен, што дури и „нема место за толкување“; Црковните отци од почетокот до денес „се залагаат за единство на Црквата“; Свети Кипријан од Картагина пишува дека „надвор од Црквата нема спасение“; Но, „секој сака да си го оправда својот грев“. Третиот вели дека „деловите на телото Христово не се организации, туку се личности“. Тој не се согласува ниту со споредбата на Западната и Источната црква со две белодробни крила: „Тоа се неприфатливи толкувања и тоа се обиди за банализирање и за релативизирање на нешто заради постигнување на цели кои што воопшто не се чесни, не водат кон вистината“. На прашањето кои се лажните пророци за кои Исус предупредува, еден од протестантите одговори: „Секој оној што ќе кажува: ‘Вака вели Господ’, а нема врска со Библијата. Такви ги има во сите Цркви. Не ги исклучувам протестантските“. Павле ги моли браќата во името на Господ Исус Христос: „сите вие да зборувате исто и меѓу вас да нема раздори, туку да бидете совршено соединети во еден ум и во исто мислење“ (1 Кор 1:10). Тој вели дека проповедаат научени од Светиот Дух, а не од човечка мудрост (1 Кор 2:13). Светите Божји луѓе зборувале поттикнати од Светиот Дух (2 Птр 1:21). Постојат разни дарби, но сите се од еден и ист Дух (1 Кор 12:4-11). Бог им Го дава Светиот Дух на оние што Му се покоруваат (Дела 5:32). Оние кои Го примаат Светиот Дух, стануваат образец за сите верници (1 Сол 1:6-7). Исус вели да не се нарекуваат учители, зашто еден е нивниот Учител, а сите тие се браќа (Мт 23:8). Исто така, им вели и да не се нарекуваат водачи, зашто еден е нивниот Водач (Мт 23:10). Најголемиот меѓу христијаните треба да биде слуга, зашто кој се понизува, ќе биде воздигнат, а кој се воздигнува, ќе биде понизен (Мт 23:11-12). Разединетоста меѓу христијаните се јавува како резултат на воздигнување, а не како резултат на понизност. Вселенската патријаршија селективно ја признавала самопрогласената автокефалност на националните православни цркви пред и по осудувањето на етнофилетизмот во 1872 година (Šljivić and Živković 2020). На еден од православните му го поставив прашањето зошто некои православни цркви бараат независност, а некои независни православни цркви не им ја признаваат. Тој одговори: „Политика е. Таму нема христијанство. За

жал“. Прашањето зошто православните цркви бараат независност, го поставив уште на двајца православни. Едниот одговори дека го потсетува „на борбата за независност на држава“ и смета дека тоа „не е во ред воопшто. Еклесиолошки не е оправдано. Не е во природата на Православната црква“. Тој истакна дека една од аномалиите, која потекнува од независноста на православните цркви, е постоење на повеќе епископи во еден град, иако во „еден град може да има само еден епископ“. Во врска со меѓусебното непризнавање на православните верници наместо нивна обединетост во православието, рече: „недостасува Христос во целата работа. Значи, тоа е кога нема вера“. Другиот напомена дека е „против тие национални претставки на православните цркви. Црквата страда од етнофилетизам и тоа е болна точка за православието. Според православните канони, не смее да има повеќе помесни цркви на исто место, но се јавуваат. На пример, во Австралија има македонски, српски, грчки итн. Самите си противречиме кога го правиме тоа“. Шљивиќ и Живковиќ пишуваат за расколничкото на три национални православни цркви, меѓу кои и македонската (Šljivić and Živković 2020). На двајца православни им поставив прашање дали се во право оние кои ја сметаат Македонската православна црква за расколничка организација. Едниот одговори: „Не“. Другиот одговори: „Канонски се во право, а де факто ние сме црква која што постои уште од почетокот на христијанството“. Еден од теолозите ми објасни: „во целиот православен свет состојбата е отежната со формирањето на национални цркви, што апсолутно не е во склад со православната еклесиологија“; Оттаму, „кој е во право, а кој не е, не може да дискутираме, бидејќи со формирањето на националните цркви, никој не е во право“. Проблемот не е карактеристичен само за православните. Претставник на една од христијанските заедници објаснува зошто тоа се случува и кај другите: „затоа што верските заедници или Црквите се составени од луѓе-грешници, кои се склони кон поделби“. Поделбата која настанала „поради национализам измешан со човечка суета“ во христијанската заедница на која ѝ припаѓа, резултирала со регистрација на две истоимени Цркви во нашата земја и покрај тоа што, „според Библијата, Црквата не може и не треба да биде национална. Улогата на Црквата (заедницата на верни луѓе) е да биде солта и светлина на светот. Ако Црквата влезе во конфликт со поинаквите и се изолира, тогаш таа престанува да биде Христова црква“. Меѓусебните односи на евангелско-протестантските цркви првично биле „со доза на ривалство и недоверба“ (Јоновски 2017:235), но заради заедничката цел да докажат дека се трет по бројност религиски

ентитет и да иницираат промена на Уставот, ја започнале Евангелско-протестантската иницијатива во 2011 година, во која не учествувала уставно веќе признатата Евангелско-методистичка црква (Јоновски 2017:238-239). Припадници на различни протестантски цркви се обидуваат да ја обезвреднат својата организациска припадност, за да ја порекнат меѓусебната поделеност и да го оправдаат преминот од една во друга организација. Евангелската црква го променила името од Пентекостна црква заради јавното непознавање на зборот „Пентекост“ и поголемото познавање и прифаќање на зборот „Евангелска“, а со промената на името не дошло до промена на верувањето (Верски алманах 2010:119), додека преминот на првата протестантска црква од конгрешанска во методистичка и од методистичка во баптистичка бил административен (Верски алманах 2010:177). Во организациската припадност на христијаните има улога и државата, која со закон го уредува основањето, правниот статус и работата на христијанските организации. Законот за правната положба на црква, верска заедница и религиозна група од 2007 година не ја дава разликата меѓу термините за чија правна положба се однесува и му дава слобода на регистрантот сам да избере каква верска организација ќе регистрира (Јоновски 2017:233-234). Оттаму, не постои јасна разлика меѓу сите регистрирани христијански организации. Еден од припадниците на Македонската православна црква смета дека припадниците на Православната охридска архиепископија сакаат да ја регистрираат својата организација, „заради тоа што нас нè сметаат за расколници“, „тие се сметаат себеси за исправни и заради тоа сметаат дека ние сме нешто различно од нив“. Тој вели: „Регистрацијата не е наше прашање. Тоа си е прашање на државата“. Во врска со едноставната регистрација на некои сомнителни христијански организации во светот, друг православен кажува: „Се прилагодуваат според законските норми. Во интерес политички може сè да се прави. Тука нема правила“. Според еден од протестантите, тоа важи и за македонската држава: „злото е што власта ги регистрира сите“ без да „проверува сè што доаѓа кај нас“. На прашањето зошто се регистрираат организации со иста вероисповед, друг протестант вели: „Кај нас си постои одредена хиерархија. Не може секој да прави што сака“. Но, додава: „голем дел потекнуваат од нас“. Тоа значи дека тие што не можат да прават што сакаат кај нив, се одделуваат од нив за да можат да прават што сакаат. Еден од теолозите вели дека кога „постои исто исповедање на една иста вера, постои некакво административно несогласување“, која е причина за регистрација на организации со иста вероисповед; Ако верниците исто исповедаат,

тогаш не се согласуваат за нешто „што не е тема на вера, туку е тема на управување, тема на финансии“ и друго; Тие „сметаат дека веќе не можат да општат помеѓу себе, немаат заеднички јазик“, но „жалосно е некакви други причини да бидат над верата која ги обединува“ за нешто „надвор од верата, да ги разединува. Така што, тоа е една аномалија која треба да се надминува“. Теологот смета дека „тоа треба самите верски заедници одвнатре да си го решат. Меѓутоа, и верските заедници се составени од луѓе кои своите лични слабости ги носат внатре во заедниците“. Токму тоа што нема разлика во верата, а има во администрирањето, е показател дека верниците ги ставаат своите лични интереси пред верата за која зборуваат. А, верата ги учи да бидат еднодушни и едномислени, со една и иста љубов, да не прават ништо за своја чест и празна слава, да се понизни и да се грижат и за другите (Фил 2:2-4). Регистрирањето на различни христијански организации, според еден од протестантите, најчесто настанува „затоа што сме луѓе и затоа што имаме суета“ и веруваме дека „ние ја имаме вистината повеќе од другите“. Тој вели: „не можеме да кажеме дека тоа било Божја замисла, дури ни првата поделба на православни и католици“. Христијанинот треба да ја знае Божјата замисла, зашто „кој се соединува со Господ, еден дух е со Него“ (1 Кор 6:17). Христијаните треба да врват по Христовите стапки (1 Птр 2:21). Оние кои предизвикуваат раскол и соблазни против Христовото учење, не Му служат на Господ Исус Христос и ги заведуваат простодушните со слатки и ласкави зборови (Рим 16:17-18). Но, кога веќе се појавуваат расколи при собирите во црквата, потребно е да има и разделувања, за да се истакнат подостојните (1 Кор 11:18-19). Токму тоа им оди во прилог на расколниците, кои се претставуваат како достоини христијани. Поединец може да ја напушти христијанската организација, токму затоа што ја води расколник. Меѓутоа, може да ја напушти и затоа што самиот е расколник. Еден од православните смета дека бројот на различни христијански организации расте кај протестантите, затоа што тие функционираат на таков принцип: „ако нешто не му се допаѓа таму кај што припаѓа, тој воспоставува некоја релација со Бога и формира своја организација“, но тоа се случува кај оние што „имаат некоја вера“, а „вакви организации неретко се формираат и од други причини кои што немаат врска со вера“. Без разлика дали е со вера или без вера, за поединецот да може да формира организација, треба други да му се придружат. Еден од интервјуираните вели дека „станува збор повеќе за психолошка игра на луѓето“, во која поединци се борат за тоа „кој ќе ја има власта“ и приврзаниците го гледаат водачот како „некој којшто им дава многу повеќе доверба“.

Меѓутоа, тој истакнува дека не треба поединецот што „има проблеми во животот, јас да го манипулирам за да го придобијам“. Бидејќи верата не бара докази, може да служи како инструмент за манипулации. Наместо христијаните да се обединети во верувањата, тие основаат нови организации за чија оправданост воведуваат нови учења кои се засноваат на нови откровенија. Во врска со зголемувањето на бројот на регистрирани христијански организации, еден вели: „мое размислување е дека власта“ смета дека „со тоа ќе се уништуваат црквите. Не се уништуваат црквите на тој начин“. Друг вели: „има многу причини, но најчесто причините, според мене, се политички“, затоа што „христијанството е многу заробено во политички принципи на спроведувањето на верата“. Власта настојува да ја контролира верата. Таа признава и регистрира едни верски организации, а други не признава и не ги регистрира. На едни христијани тоа им одговара, а на други им пречи. Едни соработуваат со власта, а други ѝ се противат.

2.17. Зошто постојат христијански организации со спротивни верувања, иако изворот на христијанството е ист за сите?

Интервјуираните ги наведуваат следните причини за постоењето на христијански организации со спротивни верувања:

- изворот на христијанството самиот во себе содржи противречности;
- изворот на христијанството не е ист за сите;
- разделеност на изворот;
- одделување од Црквата во која е сочувана изворната вистина;
- отпаднатост од Апостолската црква, која е извор на христијанството;
- непридржување кон изворот на христијанството, а тоа е Библијата;
- создавање на свои Цркви поради недостаток на авторитет;
- несогласување на авторитетни црковни лица со теолошкото учење кое се формирало на црковните собори низ вековите;
- различни намери на основачите на христијанските организации;
- спротивни функции на религијата: да го брани човекот од зло или да биде изговор за неговото зло;
- теолошка обработка на религиската објава и влијание на световните фактори врз развојот на религиските концепти, како нужност за поврзување и меѓусебно дополнување на религиските и световните интереси и цели;

- поединци сами се наметнуваат во службата на Бога наместо да бидат повикани да Му служат и ја третираат Божјата служба како професија за која се стекнува образование и од која се стекнуваат световни придобивки;

- приспособување на верата кон себе наместо себеси кон неа;
- ниту еден човек во несовршениот свет нема совршена претстава за Бог;

- погрешно перципирање на Христос;

- потпирање на човек наместо на Бог;

- гордост;

- заслепеност од суета;

- непокорност;

- желба за моќ;

- рационализам;

- желба на човекот да се претставува себеси како паметен;

- слободна волја;

- обид да се сфати реалноста на несоздадениот Бог на друг начин наместо преку личен опит;

- непочитување на црковната традиција;

- поставување различни прашања во различни временски периоди и општествени услови;

- начин на проучување на светите списи;

- нагласувања на различни делови од Божјото слово;

- недоречености во Библијата;

- додавање на сопствени зборови на Божјите;

- различно толкување на библискиот текст;

- погрешно толкување;

- индивидуално наместо колективно толкување;

- неразбирање на вистинското учење;

- неприфаќање на вистината;

- неживеење според Божјото откровение;

- различни лични откровенија;

- постоење разлики меѓу луѓето.

Само еден протестант одговори: „Јас не верувам дека имаат спротивни верувања. Ако се христијански организации, не може да имаат спротивни верувања.

Ако се христијански култови, тогаш имаат спротивни верувања“, „ама тие не спаѓаат во христијанските организации, така што, нема што да дебатираме“. Претставникот на христијанската заедница, која ја наведува како пример за култна организација, тврди дека христијаните во првиот век „биле и прогонувани и исмејувани и наречени ‘секта’“, затоа што „не се дел од светот“. Тоа го поткрепува со цитати од Библијата: „ни е познато дека насекаде се зборува против оваа секта“ (Дела 28:22) и „не сте дел од светот“ (Јн 15:19). Во Светото писмо на македонското Библиско здружение е запишано: „познато ни е дека на тоа учење насекаде се противречи“ (Дела 28:22). Во сите други Библии кои ги користам при истражувањето, е употребен терминот „секта“, а не „учење“. Протестантот ми го постави прашањето: „Кај пишува дека биле наречени ‘секти’?“ Потоа објасни дека култ произлегува „од скриено, од тајно“, а христијанството „од една јавна, јасна монотеистичка религија“. Тој рече дека „христијанството се бори против окултните појави“ и „никаде не функционира како култ на почетокот“, барем не според тоа како тој ја сфаќа дефиницијата за култ. Двајца посочуваат дека терминот „христијански“ може и да не се употребува правилно. Едниот вели: „Можеби во насловот ќе го има ‘христијански’, ама нема да биде христијанство“. Како пример ги посочува оние христијански организации, кои „се залагаат за абортус“. Другиот објаснува дека се појавиле „многумина, кои несомнено биле харизматични личности“ и „успеале да ги наметнат своите толкувања и да ги претстават како вистинити. Сето тоа довело до појава на илјадници секти и верски групации кои во своето име го имаат предзнакот ‘христијански’“. Двајца го зборуваат истото и за терминот „христијани“. Едниот им се противи на оние кои се нарекуваат христијани, а го поддржуваат гревот: „Не можеш да тврдиш дека си христијанин, а поддржуваш хомосексуалност. Бог отворено ти кажува во Библијата: хомосексуалноста е грев“. Другиот, пак, го поставува прашањето „кој е христијанин“ и го одговара со туѓа изрека: „Еден христијанин имаше и Него Го распнаа на крст“. Според него, „христијани“ е „широк поим“ и „Прокрустова постела не функционира во христијанскиот свет“; Кога станува збор за вера, „таа не може секогаш да се шематизира“. Тој признава: „Ние во православието често велиме: ‘Светите отци велат’, но „светите отци најчесто велат многу различни работи“; Освен тоа, многумина се претставуваат како православни христијани, иако „во православната еклесиологија, доколку три недели не се причестите, Вие не сте православен христијанин, сте се самоодлачиле“. Само тројца нагласуваат дека Христос е извор на

христијанството. Други тројца истакнуваат дека изворот на христијанството не е ист за сите. Едниот вели: „Изворот е ист за сите додека биле во единство, а не и откако се поделиле“. Но, христијаните се разделувале од самиот почеток. Православен укажува на појавата на личности, кои „неможејќи да разберат некои од догмите на Православната црква, ги изопачувале, порекнувале и одрекувале како невинности. Тие личности создале нови, за нив разбирливи и логични учења (познати како ереси) и така настанале нови христијански организации. Ова се случувало и во првите векови на христијанството“. Друг објаснува дека Светото писмо „не е единствен“ извор, туку „е само една пишана пројава на Светото предание, кое е еден поширок извор на христијанската традиција, на христијанските верувања“, а било „апсолутно отфрлено“ од протестантите. Еден од петте основни постулати на протестантизмот е дека Библијата е „единствен извор на учењето и практиката на црквата и верниците“ (*И тие се тука* 2019:47). Протестант вели дека „изворот на христијанството е Библијата“, ама некои христијански организации „си додаваат други идеологии, традиции, преданија итн.“; Во католицизмот, „зборот на папата“ има „иста вредност“ со Библијата; Библијата не е единствен извор „на православните доктрини“, зашто „се вклучуваат и преданија“ од црковни отци. Му посочив дека и протестантите не ја читаат само Библијата, туку ги читаат и толкувањата на авторите од Црквата на која ѝ припаѓаат. Тој тврдеше дека читањето други книги „не е проблемот“, зашто „има разлика меѓу читање на литература и гледањето вредност во таа литература и споредување на таа литература со Божјиот збор“; При читањето, „сè се тестира и филтрира преку Библијата“; Таа е „стандард за да тестирате доктрина“, а во неа ја нема доктрината за Марија „дека е безгрешна, дека е вознесена во рајот“. Претставник на една од христијанските заедници ја цитира Библијата: „не верувајте му на секој дух, туку проверувајте ги духовите дали се од Бога, бидејќи многу лажни пророци се јавија во светот“ (1 Јн 4:1). Тој вели дека лажниот пророк се препознава „преку Библијата“, која е „детектор на лаги“; Вистински пророк е само оној кој зборува „во согласност со Библијата“. И покрај тоа, интервјуираниот зборува за „оние кои што биле искрени“ верници и на точен датум „го очекувале Христовото доаѓање“ врз основа на проучување на Библијата; Кога тоа не се случило, го поставиле прашањето: „Зошто Исус не доаѓа сега кога сите пророштва што ги користиме се според Библијата?“ А, според Библијата, Христос вели: „за тој ден и час никој не знае, ниту ангелите небесни, туку само Мојот Отец“ (Мт 24:36). Човекот нема да биде пророк доколку само го

цитира напишаното, без да каже нешто ново. Но, тоа што го кажува може да биде ново без да ѝ противречи на Библијата. Библијата не тврди дека ја содржи целата вистина и дека е лага сè што не е напишано во неа. Исус вели: „Имам уште многу да ви кажувам, но сега не можете да носите. А кога ќе дојде Тој, Духот на Вистината, ќе ве упати во сета вистина; но од Себе нема да зборува, туку ќе говори што чуе и ќе ви ја најави иднината“ (Јн 16:12-13). Павле ги пофалува Коринтјаните дека ги почитуваат преданијата, кои претходно ги примиле од него (1 Кор 11:2). На Солунјаните им вели: „држете ги преданијата што ги научивте било преку нашето слово, било преку нашето послание“ (2 Сол 2:15). Самиот Господ Исус Христос не напишал книга за да им ја предаде на учениците, а свети книги не постоеле во времето од Адам до Мојсеј (Московски 2013:15-16). Грозданоски ги разликува православниот и протестантскиот однос кон Библијата: православните веруваат во нејзината боговдахновеност и непогрешливост, но таа не е единствен и апсолутен чувар на Божјата вистина, односно не е независна од објаснувањето на Црквата и од Светото предание; протестантите веруваат во нејзиниот апсолутен карактер, којшто Му припаѓа само на Бога, па затоа нивниот однос кон Библијата води во библиопоклонство, односно нејзина самодоволност или изедначување со Бога (Грозданоски 2014:25). Еден од православните објаснува: „во Православната црква постои колективно толкување, кое се одобрува од собори. Сето тоа произлегува од верувањето дека Светиот Дух ја оживотворува Црквата и го вдахнува нејзиното учење“, чие „значење се открива само во заедништво“. Еден од католиците го дава следниот одговор на поставеното прашање: „Постојат поради тоа што не се почитува традицијата на Црквата, преданието. Со самото Свето писмо, без учењето на Црквата, човекот паѓа во заблуда“. Додека православните и католиците добиваат впечаток дека протестантите го идолизираат Светото писмо, не согледуваат дека за нив може да се рече дека го идолизираат Светото предание или традицијата на Црквата. Еден од православните објаснува дека личен опит на несоздаденото имаат и луѓе, кои „не можат да го изразат и тоа си останува така како традиција, предание“. Тоа значи дека преданието е, всушност, пренесување на личниот опит на поединците кои не ни можеле да се изразат. Наместо да го остваруваат личниот опит на несоздаденото преку лично проучување на Библијата, поединци го прифаќаат колективното нејзино толкување, кое може да биде погрешно. Друг православен истакнува дека православните и католиците го прифаќаат „толкувањето на Црквата“ и не верува во протестантското учење дека

преку читање на Библијата, „Божјото учење само ќе ти се открие“. Тој мисли дека спротивните верувања произлегуваат од самостојното толкување на Библијата: „секој што ја чита Библијата, ќе ја чита на свој начин и на свој начин ќе ја разбира“, што значи дека „има толку Библии колку што луѓе ја читаат“. Протестантите, пак, веруваат во „достапност на Библијата за да може секој да ја чита на разбирлив јазик“ (*И тие се тука* 2019:47). На еден од протестантите му поставив прашање зошто воопшто постои и наука за толкување на Библијата, ако таа е разбирлива за верникот. Тој признава дека „секој може да ја толкува како сака“, но „прашањето е дали ќе ја толкува свесно за да си исполни своја агенда или ќе ја толкува Библијата или ќе сака да ја протолкува Библијата за да се сфати што е напишано“ во неа. Сепак, не се согласува со православно и католичкото тврдење дека „само Црквата има право да ја толкува Библијата“. Еден од православните се согласува дека „само во Црквата“ може правилно да се сфати Библијата, но објаснува што значи тоа: „Тоа значи дека треба да бидеме крстени и живееме побожен светотаински живот, да имаме очистено срце и просветлен ум. Секој којшто не живее така, ја толкува Библијата по свое, односно преку призмата на своите страсти и од тука доаѓа да се јавуваат противречности“. Но, тој е крстен во православна црква, се идентификува како православен христијанин и живее православен живот. Еден од теолозите укажа на фактот дека ако студираш теологија на институција од одредена христијанска заедница, „ти веќе си ‘офарбан’“. Преку читање на оригиналната Библија не се станува ниту православен, ниту католик, ниту протестант. Но, христијанските организации додаваат епитети и на себе и на Библијата. Поединецот не ја толкува Библијата само преку призмата на своите, туку и преку призмата на туѓите страсти.

Новата Библија на Оксфорд забележува дека во времето на апостолот Павле, неприродно општење почесто значело неумереност отколку сексуална ориентација, иако и во неа е запишано дека мажите, напуштајќи го природното општење со жените, доживеале страсти еден кон друг (Рим 1:27) и напоменува дека во Петокнижието е забрането за мажот да легнува со маж како со жена (3 Мојс 18:22). Апостолот Павле дури и за неженетите вели дека е добро да останат такви, но да се женат ако не можат да се воздржат, зашто е подобро да се женат отколку да горат од страст (1 Кор 7:8-9). Но, Библијата никаде не препорачува мажите да стапуваат во брак со мажи, а жените со жени, за да не горат од страст. Напротив, вели секој маж да има своја жена и секоја жена да има свој маж, за да го избегнат блудството (1 Кор 7:2). Меѓутоа, во

совремието, дури и христијани поддржуваат хомосексуални врски, а хомосексуални партнери служат во христијански цркви. Еден од интервјуираните споменува германски католички свештеник кој јавно поддржува давање благослов на хомосексуалните парови од страна на Католичката црква. Друг посочува жена бискуп од Скандинавија која е во регистрирана врска со жена свештеник од истата Црква. Интервјуираните не посочија примери на христијански организации во нашата земја кои прифаќаат склучување на хомосексуални бракови или свештеници кои се во хомосексуална врска. Но, еден постави прашање: „колку луѓе одат во црквата, кои што не можат без Христос да живеат, а се такви? Кој знае дека тие се такви? А, се причестуваат“. Тој ги посочи првата „Парада на гордоста“ и таканаречениот „Марш на гордоста“ во нашата земја, кои се случија на ист ден во 2019 година. Додека едните се горди што се хомосексуалци, другите се горди што не се хомосексуалци. Апостолите Петар (1 Птр 5:5) и Јаков (Јк 4:6), пак, истакнуваат дека „Бог им се противи на горделивите, а на понизните им дава благодат“. Интервјуираниот се согласува со оние кои за хомосексуалците велат: „Прифати го. Каков е, таков е. Не ми смета на мене. Прават нешто. Што сакаат нека прават. И тие се дел од општеството“. За други зборува со негодување, затоа што не покажуваат љубов, туку осудуваат преку зборовите: „Вие не сте такви. Ќе горите во пекол“. Тој заклучува: „луѓето што се со вжештени глави, што кажуваат дека се христијани, прават само негативни работи“. Токму заради отсуството на љубов, на поединецот може да му биде сеедно што прават другите. Токму заради љубовта, христијанинот може да ги предупредува луѓето да не вршат дела заради кои ќе завршат во пеколот. Друг укажува на разликата помеѓу „хомосексуална склоност“ и „практикувањето на сексуалноста“. Тој вели дека „хомосексуалноста е една сериозна последица од нашето отпаѓање од Бога“ и „искушение како и многу други искушенија“, но „има личности со хомосексуална склоност кои се враќаат во нормалноста преку исцеление од Бога, затоа што имаат доверба во тоа што Бог го говори“. Според него, меѓу христијанскиот начин на живот и практикувањето на хомосексуалноста, „компромис нема“, затоа што едното тотално „се спротивставува на другото и обратно“. Еден од интервјуираните ја кажува причината заради која нема да венча хомосексуални парови: „не ни е дадено од Господ да венчаме“. Тој вели: „доколку Бог ни каже да венчаме двајца мажи или две жени, ние тоа би го правеле“. Библијата сведочи дека промени се случувале во минатото. Самиот Бог му вели на апостол Петар: „Она што Бог го очистил, ти не сметај го за погано“

(Дела 11:9). Но, тоа значи дека Бог одредува што е чисто и нечисто и само тој може да го промени тоа што од него е така одредено. На еден од теолозите му поставив прашање дали е исправно во црквите да се венчаат хомосексуалци, иако тоа не е во согласност со традицијата. Тој одговори дека „според учењето на Православната црква, не е исправно“ и „Црквата не може да благослови нешто што претставува искривување на насоките дадени од Бога. Токму тука е тоа злоупотребување на слободната волја“, кога се искривува Божјото слово; Црквата може „да го изрази своето учење за современи работи“, кои се „новонастанати“ или „новооткриени“; Меѓутоа, хомосексуалноста „постои отсекогаш“ и е „грешна“. Тоа го потврдува и со цитирање на апостолот Павле дека мажеложниците нема да го наследат Божјото царство (1 Кор 6:9-10) и дека Законот е установен за мажеложници и за сè друго, што е спротивно на здравата наука (1 Тим 1:9-10). Теологот објаснува дека хомосексуалецот „не треба да биде стигматизиран“; Тој не е оној кој треба да биде отфрлен, туку „оној кој во Црквата треба да го преобразат“; Бракот „е заедница помеѓу маж и жена“ и „тоа е непроменливо“. Еден од интервјуираните го посочува за него најприфатливиот начин на живот на оние кои „никогаш не чувствувале привлечност кон спротивниот пол“: „да го посветат животот на Бог, да живеат живот во целибат“.

Начинот на кој жените се посветуваат на Бог, може да биде различен. Христијаните не се согласни за улогата на жената во Божјата служба. Нивните несогласувања се согледуваат и во пракса. Во едни христијански организации служат и жени како свештеници, а во други не. Еден од теолозите вели дека „во православниот свет може да има само ѓаконици“. Според него, „светиот апостол Павле“ ангажирал „ѓаконици“. Според Светото писмо на македонското Библиско здружение, Павле на Римјаните им ја препорачува Фива, која е служителка на црквата во Кенхреја (Рим 16:1). Женевската Библија, Библијата на кралот Џејмс и Американската стандардна верзија, исто така, ја нарекуваат служителка. Две-Ремс Библијата вели дека е во служба на црквата. Според второто католичко издание на Ревидираната стандардна верзија и Новата Библија на Оксфорд, Фива е ѓаконица. Ѓакон е еден од трите степени на свештенство и во Католичката црква, каде не е можно ракополагање на жени за свештеници (*Catechism* 2000:394). Тоа значи дека преводот во второто католичко издание на Ревидираната стандардна верзија на Библијата не е во согласност со католичкото учење. Од друга страна, преводот во Светото писмо на македонското Библиско здружение не го потврдува православното учење, затоа што жената може да

и служи на црквата и ако не е ѓаконица. Теологот вели дека нема „ништо против тоа“ жените да бидат ракополагани за свештеници во трите степени на свештенство, и покрај тоа што и самиот смета дека православните „имаат библиска основа“ да не ракополагаат жени. Друг теолог истакнува дека „според православноото учење, свештенството е нешто што го носи секој христијанин, тоа царско свештенство кое го среќаваме во Светото писмо“, но и тој ја согледува библиската основа на православните да не ракополагаат жени за свештеници: „доколку тоа требало да се случува, ние би го забележале уште во најраните списи, уште во Светото писмо“. Библијата говори и за „избран род, царско свештенство, свет народ“ (1 Птр 2:9) и за ракополагање свештеници за секоја црква (Дела 14:23). Кога Павле му пишува на Тимотеј за ѓаконите, му кажува дека „треба да бидат мажи на една жена, добро да управуваат со децата свои и куќата своја“ (1 Тим 3:12). Иако Павле не вели да бидат жени, интервјуираниот посочува дека Православната црква ракополагала жени за ѓаконици и тоа „никогаш соборно не е укинато“; Меѓутоа, „нивната улога едноставно се изгубила“ со текот на времето и повеќе не се среќаваат жени во улога на ѓаконици. Тоа значи дека и православноата традиција се променила. Интервјуираниот вели и дека во „првата“ Црква „постоеле и жени ракополагани на најнискиот степен“ од свештенството и дека „како православно-христијанска традиција, ние сме наследиле една таква пракса на ракополагање само на мажи, што во никој случај не ја прави жената помалку вредна“. Павле вели дека нема веќе ни машко ни женско, туку сите се едно во Христос (Гал 3:28). Тоа, според интервјуираниот, значи дека „исто вредат“ пред Бога, а не дека имаат иста улога: „улогата на мажот и жената во Црквата е различна“. Иако ја истакнува заслугата на христијанството за жената да се почитува како „рамноправно битие на мажот“, согледува дека дури во совремието се јавуваат христијански организации кои ракополагаат жени како „израз на рамноправност“. Но, вели: „целта на христијанскиот живот не е свештенството, туку е спасението кое е подеднакво достапно и за мажот и за жената“. Тој смета дека свештенството не е „привилегија“, туку „одговорност“, а свештеникот „не е некој управител, не е некој раководител, туку е служител“. Но, Павле вели: „свештениците што добро ја извршуваат својата управителска служба, нека се удостојуваат со двојна почит“ (1 Тим 5:17). Додека еден од православните смета дека „нема ниту библиски ниту канонски пречки жена да биде свештеник“, друг православен мисли дека „има“ библиска основа да не се ракополагаат жени за свештеници. Вториот кажува дека во Стариот завет,

„свештеници беа само мажи“; Христос „дојде како маж“ и „по примерот на Христос, мажот може да биде свештеник“, додека „Божја дарба на жената е да биде мајка, по примерот на мајката Божја, Пресвета Богородица“; Христос е „новиот Адам“, а „новата Ева е Марија Богородица“. Но, тој вели дека жените и денес „може“ да „служат во црквата“, како што служеле во апостолското време. На еден од православните му поставив прашање врз која основа Православната црква не ракополага жени за свештеници. Го добив следниот одговор: „Ерархијата е востановена од Бога и по патот на апостолското преемство се предава до ден денешен и така останала онаква каква што Бог ја одредил да биде“. Сите дванаесет апостоли на Христос биле мажи (Мт 10:2-4). На друг православен му поставив прашање дали жената која што станува свештеник, ѝ противречи на Библијата. Ми одговори дека „ѝ противречи“ и објасни дека во Библијата „нема жени свештеници“, што „не значи дека жената е послабо битие од мажот“; Постојат „жени кои што многу придонеле“ за христијанството, ама „како што мажот не може да биде мајка бидејќи го нема мајчинскиот принцип, така ни жената не може да биде свештеник бидејќи го нема свештеничкиот принцип во себе“; Иако „човекот сè ќе си оправда“, „неприфатливо е жена да биде свештеник“. Католик, пак, смета дека жената која што станува свештеник, „не противречи на Библијата, туку противречи на Божјата волја“; „Мажот и жената се еднакви пред Бога. Меѓутоа, редот е таков. Значи, таков ред Бог поставил и така треба да биде“, а „тоа си знае Господ зошто е така“. Исус им рекол на фарисеите дека заради нивните жестоки срца, Мојсеј им дозволил да ги оставаат жените (Мт 19:8). На еден од католиците му поставив прашање дали може да се искористи тој стих за да се одбрани промената на католичката традиција да се ракополагаат само мажи за свештеници. Тој одговори: „можно е“. Потоа цитираше еден од католичките поглавари: „Треба да ги следиме знаците на времето“. Покрај тоа, посочи дека жената има „поблагородна работа“ од тоа „да биде само свештеник“, ама феминистките дури прашуваат и дали Бог е „машко, женско или средно“ и заради суета, „јас треба да кажам: ‘Да, Бог е жена’. Само поради мене. Значи, поради мене Бог треба да се смени, да биде женско“. Во Евангелието според Марко, Исус Христос е наречен Син Божји (Мк 1:1). Тој е Син на Бог Отецот (2 Јн 1:3). Ниту Бог е мајка ниту Христос е ќерка. Еден од католиците нагласува: „Бог вели дека е Тој што е, а не Тој што бил и Кој ќе биде“. Според него, „Библијата е напишана токму за денешното време. Не треба да велиме дека е старомодна и не треба да се почитува“. Друг католик, пак, смета дека „христијанството не треба да остане во духот на

културата од времето кога била пишувана Библијата“. Според него, „не постои основа во Библијата за жените да не бидат свештеници. Тоа потекнува од времето во кое се живеело, но потребни се реформи кои ќе го доведат христијанството во согласност со духот на културата во која живееме“. Истиот зборува дека христијанството треба да „остане доследно на Христовото учење“ и се спротивставува на венчањето на хомосексуалните парови. Еден од протестантите ги набројува „правата на жените“ како „плодови на препородените христијани“, а ги поддржува верниците кои дури и би „страдале поради нивните ‘несовремени’ размислувања, како на пример, несогласување со истополови бракови“. Друг протестант тврди дека „човек не може да одреди“ што е добро и што е лошо; Бог „е стандардот за добро“; И денес се актуелни „работите кои се запишани во Библијата пред повеќе од две илјади години“, „бидејќи човечката природа е иста денес“ како и „пред две илјади години“. И покрај тоа, ѝ припаѓа на христијанска организација која во совремието ракополага жени за свештеници, а за неракополагањето жени за свештеници во православие, вели дека „не сакаат да се реформираат“ и прашува зошто таму „две илјади години е така?“ Самиот одговара дека „имаат страв“ и додава: „Ние немаме толку страв да поставуваме некои прашања“, но токму заради тоа, „во протестантските заедници почнаа со хомосексуалноста“. Според него, „добро е слободно да се разговара за некои прашања“, ама „ако премногу слободно се разговара“, „погледнете до што може да доведе“ тоа: прифаќање на хомосексуалноста од страна на Црквата. Феминистката Мери Дејли смета дека христијанството служи за да се елиминираат раните религии во чија основа е верувањето во Божица (Macdonis and Plummer 2008:614). На прашањето зошто меѓу феминистките постои отпор кон христијанството што говори за Бог и не говори за Божица, од еден протестант го добив следниот одговор: „Кога не ја доживуваат Божјата љубов, секогаш можат да најдат причина да се спротивставуваат“. Истиот припаѓа на Црква во која жени служат како пастори и смета дека некои Цркви не ракополагаат жени за свештеници, „затоа што веруваат во свештенство“. Свештенството во православие е света тајна во која Светиот Дух преку епископско ракополагање го поставува правилно избраниот да извршува свети тајни и да ги поучува христијаните (Московски 2013:109). Теолог забележува дека и во новосоздадените христијански организации „положуваат раце за да се пренесе Светиот Дух“, иако „немаат апостолско преемство“, како што имаат Католичката и Православната црква. И во протестантизмот се полагаат раце врз оние кои потоа ја

вршат функцијата на пастор, иако не се признава ни свештенството ни другите свети тајни. Една од македонските протестантски цркви се претставува како организација без свештенство и хиерархиска структура, но има пастори и црковен одбор на чело со претседател (*И тие се тука* 2019:19). Еден од протестантите смета дека „не“ постои библиска основа да не се ракополагаат жени за свештеници, а оние кои не ракополагаат, „не сакаат да признаат дека и во жената има способност да биде говорник, да биде свештеник, да биде проповедник“. Друг протестант, пак, вели дека „има основа“ жените да не бидат ракополагани за свештеници: „Верувам дека има библиска основа, ама верувам и дека има едно недоразбирање. Жена не може да биде свештеник по Библијата и јас се согласувам со тоа“, но „сите сме едно пред Господ. Значи, не постои разлика во квалитетот и во вредноста. Постои разлика во функционалноста“.

Еден од православните вели: „Во врска со било која богословска тема можеме да најдеме противречности“. И додава: „Едноставно, секоја од трите христијански вероисповеди си има свој став и свое учење за верските вистини“. Но, еден од протестантите вели дека „сите сме различни во дарбите“ и ги споредува различните христијански организации со различните луѓе: и пејачот и цртачот му се потребни на општеството, зашто на човекот му треба и „естетика да види и му треба естетика да чуе. На ист начин треба да размислуваме за разновидноста и на самите цркви и организации, да сфатиме дека секој му треба секому“. Друг протестант дури и тврди дека „во добри услови, тоа само значи богатство“ и посочува пример од негов престој во православен манастир: „Го прашав веднаш еден од одговорните браќа дали смеам да земам или дали се очекува од мене да земам причест“. Добил одговор: „Не можеш да земеш причест“. Го прашал зошто, а тој му одговорил: „Таква е нашата теологија“. Протестантот продолжува: „Дали нас тоа ни попречи во нашата љубов и заедништво? Никако не ни попречи. Ги препознаваме разликите. Ги почитуваме разликите. Не мора да станеме едно исто за да уживаме. Тогаш би било досадно. И светот и христијанството би биле исклучително досадни“. Трет протестант посочи двајца протестантски лидери кои „се согласувале за сè, освен за една точка: за случувањата во Господовата вечера, во причеста“, односно „дали е таа супстанција или косупстанција“, што за него е „апсолутно небитно“. Го прашав зошто за нив тоа било битно, а тој одговори: „оти потекнуваат од онаа стара школа кај што мора ‘да’/‘не’ да има“. Според него, и проблемот на слободната волја е во „барањето на одговорот да

биде 'да' или 'не'“. Но, се согласи дека на прашањето дали Исус е Бог, спасението на човекот зависи од тоа дали одговорот е „да“ или „не“. Кога Исус зборувал за заклетвите, рекол: „зборот ваш да биде 'да', 'да' или 'не', 'не', а сè што е повеќе од тоа, од лукавиот е“ (Мт 5:37). Обврски за христијаните се причестувањето (Лк 22:19-20; 1 Кор 11:23-26) и крштевањето (Дела 2:38). И причестувањето и крштевањето ги разделуваат наместо да ги обединуваат христијаните (Lutzer 1998). Според православната исповед на верата од 1672 година, лебот и виното со кои се причестуваат луѓето се телото и крвта на Господ Исус Христос (Overbeck 1899:145). Верниците во вид на леб и вино, всушност, ги вкусуваат телото и крвта Христови за добивање на вечен живот (Московски 2013:98). Римокатолиците на тринаесеттата седница на Трентскиот собор од 1551 година, потврдиле дека лебот и крвта се телото и крвта на Господ Исус Христос (Waterworth 1848:82). Еден од католиците објаснува: „За нас, за Православната и Католичката црква, при светата причест, сега Исус за мене го претвора виното и лебот во Свое тело и крв. Сега. Многу е важно тоа дека јас верувам дека сега Го примам Бог, значи, сега Тој за мене доаѓа овде и сака да биде во мене, да влезе во мене. Тоа, на пример, кај одредени протестантски цркви не се случува“; Тие го вршат причестувањето „само како спомен, а не како сега да се случува“; Притоа, „светите тајни не може секој да ги врши. Се знае кој може да причестува, кој може да исповеда, кој може да крштева. Обичен човек не може тоа да го прави“. Друг католик дури смета дека „не може“ да настане обединување на католиците со протестантите, зашто протестантите „ја негираат евхаристијата“, велејќи: „Не е тоа Исус Христос. Не е Неговото тело и крв“; А, тоа „и во Православната и во Католичката црква“ е „најсветото“. Во христијанинот кој јаде нечие тело и пие нечија крв, неверникот може да согледа канибал и крвопиец. Дури и за протестантски христијанин е „неверојатно“ дека Христос говорел (Јн 6:53-56) дека вечно ќе живее оној кој „буквално“ го јаде Неговото тело и ја пие Неговата крв, затоа што „канибализмот не е во согласност со општото библиско учење“ (Lutzer 1998:114). Еден од протестантите рече: „Јас сум крстен како новороденче. Моите родители не ја земале во предвид мојата слободна волја, меѓутоа јас во Православната црква не успеав да Го најдам Христос и успеав да Го најдам во друга црква“. Откако преминал во друга црква, се моли и за неговите родители да ги „спаси Господ“. Друг протестант, кој ѝ припаѓа на протестантска црква што крштева и новороденчиња, вели: „јас верувам во малокрштение, а одредени протестантски струи веруваат во големокрштение“; Постојат „протестантски струи

што исклучиво го проповедаат големото крштеание, значи, откако ќе поверува човекот и ќе ја разбере суштината на верата, тогаш да се крсти, а не како мало дете“. Му поставив прашање зошто се противат на крштевањето на новороденчињата. Ми одговори дека се противат зашто новороденчето „не е свесно за својот грев“; Според нив, „кога големиот човек ќе стане свесен за својот грев, за своето гревобаѓање, кога ќе осознае дека Исус Христос е темелот на неговиот живот и дека преку вера во Него добива исцеление, тогаш се крсти“. Потоа му поставив прашање зошто крштевањето на новороденчињата не е погрешно. Ми одговори дека „не е погрешно, затоа што Бог го прифаќа“ детето кое е „навистина со грешна природа“, но „не е свесно за своите гревови“; Не е погрешно, „бидејќи крштението не е пат до вечноста“, туку „е само доказ дека јас верувам во Исус Христос, сведоштво дека сум поверувал“. Во црквата на која ѝ припаѓа, „родителот е тој“ којшто сведочи во име на детето и се обврзува да му „покаже кој е Исус Христос“ и да „го води по патот на верата“. Иако верата е лична, друг сведочи за неговата вера уште додека не е свесно. Теолог објаснува дека детето „нема апсолутен разум за да разбере што е добро, што е лошо“; Тоа може и да се повреди, затоа што „не разбира“; Оттаму, „родителите мора да го чуваат“; Во тој случај „не станува збор за слободна волја на детето, туку за волјата на родителите да го чуваат“. Тоа, според него, кажува дека „не станува збор“ за слободна волја на детето ни во случајот со крштевањето. Тој посочува дека на почетокот немало „црковна заедница па бебињата што ќе се раѓаат да бидат“ крстени; Освен тоа, „и во православието не е проблем“ да се крстиш како возрасен. Православен вели дека крштевањето на возрасните не потекнува „од протестантски свет“; Следејќи го Исус, „светители“ се крштевале на триесетгодишна возраст, и тоа во „четвртиот век“. Еден од католиците вели: „Преку крштевањето на новороденчињата не им се негира слободната волја, затоа што родителите го даваат правецот, а човекот продолжува да живее во верата по слободна волја“.

2.18. Зошто поединец станува припадник на одредена христијанска организација?

Дваесет одговори укажуваат на наследување на припадноста кон одредена христијанска организација. Еден вели: „Реалност е дека повеќето ја наследуваат припадноста и не одлучуваат во што ќе веруваат“. Но, додава дека „секој човек има одговорност да испитува дали е во верата и да проверува во што верува“. Тоа го

поткрепува со библиски стих: „Испитувајте се сами себе дали сте во верата“ (2 Кор 13:5). Четиринаесет одговори ја истакнуваат улогата на личниот избор при одредување на припадноста кон христијанската организација. Еден зборува за себе: „Јас лично ја избрав“. Меѓутоа, според него, „во најголема мера“, поединци стануваат припадници на христијанските организации преку „наследство“; Сепак, и „тие што се родиле со некаква припадност“, кажуваат „аргументи: ‘моите биле такви’, ‘имаме традиција’ итн“. Наместо да ја испитуваат верата, ја аргументираат преку традицијата. Личниот избор и традицијата можат да се совпаднаат. Тоа го потврдуваат двајца од интервјуираните, од кои еден е теолог и еден е протестант. Теологот објаснува дека нашата верска позадина „не формира како личност“ и врз основа на нашето животно искуство, „правиме избор“. Протестантот потврдува дека тоа се случува „дури и кај протестантите, кај што не се зборува толку за традиција“; Понекогаш децата на протестантите „ќе се тргнат па после ќе се замислат па ќе се вратат во таа црква или во друга црква, ама во кругот на протестантството“. Личниот избор може да значи потврда или промена на наследената верска припадност. На прашањето зошто поединци ја менуваат верата, еден одговара: „Поради сопственото убедување“; а друг: „Не се добро упатени во нивната вера“; Од друга страна, „некогаш се случува тоа заради постигнување слога во брачниот живот. Тоа едниот брачен партнер го прави заради почит кон другиот, но тоа не значи дека е забрането да ја почитува Црквата на која претходно ѝ припаѓал“. Меѓутоа, еден од интервјуираните тврди дека „секогаш припаѓаме на она што го сметаме за вистинско, освен ако не сме некои манипуланти“; Дури и оној кој ја променил, „смета дека таа која ја избрал е вистинска“. Поединецот кој е во потрага по вистинската христијанска организација, може да се соочи со тежок избор, заради постоењето на голем број на христијански организации, чии членови се убедени дека се вистински. Еден од православните вели: „Вистинските членови на Црквата на вистински начин избираат да бидат членови на едната света соборна апостолска Црква, доколку ја разбираат вистината и вистината е нивната водилка“. Но, тој признава дека и во „неправославни верски заедници“ среќавал „луѓе со православен дух, со правоверен дух, луѓе кои дошле до вистината. Некои од нив влегуваат во Православната црква. Некои остануваат таму и ја сведочат вистината“. И покрај тоа, цитира светител, кој вели дека „оној кој не е член“ на „Црквата која во себе ја има полнотата на вистината, тој не може да биде ортодоксен христијанин, правоверен христијанин, автентичен христијанин“. Од друга страна, и „во самата Православна

црква“ среќавал „луѓе кои се нарекуваат православни“, а во себе го немаат православниот дух и не ја сведочат православната вера. Друг православен е убеден дека на оној кој искрено бара, „Господ ќе му ги отвори умот и срцето“ и „ќе си го најде тоа што си го бара“. Потоа заклучува дека „апсолутна вистина е Христос“ и „сè друго е релативно“. Тоа „сè“ би можело да ги вклучи сите христијански организации, но и тој избрал да биде припадник на една од нив.

Еден од теолозите прави разлика меѓу вистинска вера и вистински верник: „Вистината е во православието“, ама „не можам да кажам дека јас сум вистински верник, затоа што можеби јас не го живеам тоа што го верувам“. Тој смета дека „е многу суетно“ да каже: „Јас сум во право, ти си во грешка“. Но, ако ја знае вистината и не ја кажува, тогаш нема да придонесува кон поправањето на туѓите грешки. Двајца протестанти велат дека „постои“ верување врз основа на припадноста дека едни се вистински, а други лажни верници. Други двајца протестанти велат дека „не постои“ во христијанските организации на кои тие им припаѓаат. Едниот објаснува: „Верата во Исус Христос спасува. Ние како Црква не можеме да ги спасиме луѓето, туку нашата желба и труд е луѓето да ги упатиме кон Исуса Христа“. Другиот вели: „Јас верувам цврсто дека надвор од Црквата нема спасение, ама не надвор од мојата Црква“. Еден од православните го дава следниот одговор на прашањето: „Поединци стануваат припадници на други христијански организации најмногу поради тоа што истите им ги оправдуваат страстите, а ако се вистински богобаратели, тие дефинитивно ќе дојдат во Православната црква“. Еден од протестантите го искажува своето мислење дека верувањето во „една апсолутна Црква која го има вистинското богопознание“ е „резултат на недоволно екуменско искуство“; Има поединци кои „толку радикално размислуваат, што сметаат дека ако влезат овде во оваа црква, тоа е грев“, „како да си ја смениле верата“; Тие сметаат дека ако преминеш од православна во католичка или протестантска Црква, „си ја менуваш верата. А, како ја менувам верата? Зарем тие не веруваат во Исус Христос?“ Тој објаснува: „се разликуваме според црковните дисциплини“; „ние сметаме дека можеме да употребиме инструменти“, што „се употребуваат и за правење музика која ги наведува луѓето кон грев“; меѓутоа, „ние не се плашиме тие инструменти да ги искористиме за добро“ наместо за зло. Друг протестант ги набројува таканаречените „практични изрази на верата“ меѓу причините заради кои поединец станува припадник на одредена христијанска организација: „Некој сака а капела пеење. Некои имаат цели бендови“; Некој сака „византиско

пеење“, а некој „рокенрол пеење“. Тој вели: „јас сум убеден дека тоа е дадено од Бога за секој човек да може да го најде своето парче заедница под ова небо и да може да ја гради својата вера заедно со други луѓе“. Но, луѓето можат да припаѓаат на единствена христијанска организација и како нејзини припадници да се групираат за да ја изразуваат верата на различни начини. Група на верници од Црквата можат да остваруваат средби при кои ќе го слават Бога на свој начин. За тоа не постои нужност ниту од прекин на членството во Црквата ниту од основање на нова Црква. Еден од теолозите укажува на постоење разлики и во православие, како што се: „јас пеам на грчки, ти пееш на црковнословенски“ или некои „чукаат на тапани кога прават лити“ итн. Луѓето кои ја избираат црквата заради музиката, треба да се запрашаат дали навистина приоритет им е славењето на Бога или задоволувањето на страстите. Еден од протестантите посочува дека некои, „барајќи си забава“, стануваат припадници на одредени христијански организации, чии „богослужби се претворија во театри“. Тој, исто така, верува „во една света, апостолска, универзална, вселенска Црква“, која ја сочинуваат сите кои веруваат „вистински во Господ Исус Христос“ како „крајно решение за спасението на човештвото. Сè друго е човечка суета“. Тоа би можело да значи дека и неговото членство во протестантска организација е суетно.

Еден од интервјуираните одговара: „затоа што Самиот Христос основал Црква“. Тој тврди дека „Господ отсекогаш има една единствена Црква“, иако потврдува дека постојат повеќе „различни Цркви“. Според него, „ниедна Црква нема монопол над вистината“. Сепак, смета дека ѝ припаѓа на Црквата која „ја има вистината“. Дури и „би одел во друга Црква“ доколку не е така. Но, вели: „мене Господ лично ме доведе овдека“. Додека него го донел во таа Црква, други не доведува и покрај тоа што се „искрени луѓе“. Според него, „вистинската Божја црква“ ја сочинуваат сите „искрени луѓе“, а тоа се „оние кои живеат во вистината“, без разлика на која Црква ѝ припаѓаат. Ако во другите Цркви воспримаат лаги, тогаш не можат да живеат само во вистината. На еден од претставниците на христијанските заедници му поставив прашање дали човек треба да припаѓа на заедницата на која тој ѝ припаѓа, за да биде вистински христијанин. Ми одговори: „Треба да живее според Библијата. Ако го прави сето тоа, не може да биде и во една и во друга религија. Фактите уверуваат дека нема друга. Да има друга, јас би бил во друга“. Го цитираше Господ Исус Христос: „Пазете се од лажните пророци, кои доаѓаат во овча кожа, а одвнатре се волци грабливи. По нивните плодови ќе ги познаете“ (Мт 7:15-16). Тврдеше дека плодовите на припадниците на

заедницата се: обединетост изразена преку исто учење низ целиот свет, исполнување на пророштвото за проповедање на Евангелието на сите народи и вистинска љубов меѓу нив. Друг претставник на христијанска заедница предупредува: „Демоните се во единство против целиот свет. Тие имаат една цел: да го уништат христијанинот“. Според него, единството „не е мерило. Мерило е Божјиот закон“; Поентата е „дали го држиш Божјиот закон“. Еден од претставниците на христијанските заедници одговори: „Заповед од Бога е да бидеме во Црква, но вистинска Црква е таа која има пророци и апостоли“. Тој смета дека е таква Црквата на која ѝ припаѓа. Го прашав како е сигурен дека припаѓа на вистинска Црква, кога самиот на претходните прашања одговори дека не ги познава другите христијански верувања. Ми одговори: „примив одговор од Бога дека ова е вистинската Црква. Колку повеќе се молев и учев, толку повеќе откривав“. Но, и тој ја наследил припадноста и, како што рече, „учев од моите родители“. Еден од протестантите одговара: „Најголемиот дел од луѓето остануваат во таа христијанска заедница во која што се првично повикани и причината најчесто се врските меѓу луѓето“; Тие „почнуваат од многу малку познавање за верата“ и „учат во заедниците“; Ретко се случува некој да ги чита и „споредува сите начела на верување“ па „после да одлучи“ на која заедница да ѝ припадне. Друг протестант, пак, истакнува дека „секоја Црква си има свое учење“ и „вистина можеме да најдеме на повеќе места“, но поединец „се согласува со одредено учење на самата Црква и затоа решава да биде припадник на истата“. Тој вели: „кога ќе се определам за едно нешто, сакам тука да останам и тука да го дадам својот максимум“. Според него, новооткриената вистина која не е во согласност со учењето на Црквата може да „не е причина да не останам во Црквата“, но и „не би било грешка да се тргнеш“ од неа. Друг протестант верува дека е во „Црквата во која можам најмногу да дадам и најмногу да добијам за да се прослави Бог на оваа земја. Кога ќе почувствувам дека тоа не е така од било која причина“, „ќе барам друга Црква и нема да се чувствувам дека сум Го изневерил Господ оти сум отишол од онаа во оваа Црква“. Тој сака секој да ја избира Црквата, „затоа што верува дека во таа Црква се проповеда вистинското Евангелие“. Но, му пречи кога Црквата се претставува како подобра од другите, „затоа што нема потреба да го понижувам другиот за да се воздигнам себеси“. Со други зборови, не му пречи кога самиот избира подобра Црква, ама му пречи кога самата Црква му кажува дека е подобра од другите. Православен вели дека поединецот има „некаква сопствена вера, а после ја изучува и си ја менува“. Но, дури и Црквата го менува своето учење. Еден од православните го

потврдува тоа и дава пример: „Да. Пример за тоа е Католичката црква во која папата се прогласи за безгрешен. Никој не е безгрешен, освен Исус Христос. Менувањето на учењето е доказ за отпадништвото на Црквата“. Католик, пак, објаснува: „Папата не е безгрешен човек, но безгрешна е институцијата папа и догмите кои произлегуваат од таа институција. Неговата порака е подеднакво важна за сите католици во светот без разлика каде се наоѓаат“. Меѓутоа, и неговата порака се разликува за различни католици од светот, на што укажува и неговото прифаќање на разликите во учењето меѓу источниот и западниот обред. Правилата на Католичката црква се применливи „универзално“, но се содржани во различни законици за двата обреди (*Catechism* 2000:869).

Еден од католиците одговара: „Затоа што така му се случило“; Го „крстиле во христијанска заедница“, без да го прашаат. Но, тој лично Му е благодарен на Господ што „нè крстил во вистинската вера и во вистинската Црква“. Според еден од православните, пак, тоа „тежнење кон Творецот“ кај секого е „вродено“. Но, тој вели дека „пример за задоволување на вроденото тежнење кон Творецот“ е и излеаното златно теле од страна на Евреите во време на отсуство на Мојсеј. Меѓутоа, дури и Арон му тврди на Мојсеј дека „овој народ му е наклонет на злото“ (2 Мојс 32:22), кога објаснува дека излеал теле од нивното злато (2 Мојс 32:24), откако му рекле: „Направи ни бог што ќе оди пред нас, бидејќи не знаеме што стана со Мојсеј, со човекот кој нè изведе од земјата египетска“ (2 Мојс 32:23). Теолог и протестант се согласуваат дека човекот е во „потрага по Бог“ и христијанската организација на која ѝ припаѓа, е „според местото“ каде што Го наоѓа. Но, различни христијани го наоѓаат Бога во различни христијански организации. Понекогаш поединци стануваат припадници на одредена христијанска организација, како што вели еден од протестантите, „од чисто себични причини: ‘Овие ќе ми дадат хуманитарна помош’“. Друг протестант посочува пример на христијански организации кои нудат „терапија на луѓето, а не духовна храна“ и „луѓето избираат да одат таму“ за да оздрават. Еден од православните истакнува дека онаму каде што има „многу деноминации, луѓето си одат според своите потреби“. Еден од протестантите вели дека „понекогаш има лоши почетоци, ама добри краеве“; Иако „тие пориви во човекот“ за да дојде во некоја христијанска организација се различни, „најубавото е што таму ќе те пресретне. Кога ќе те пресретне Бог, се менуваат тие ставови“. Потребите можат да бидат и духовни. Еден од православните вели дека „правиот христијанин“ не треба многу да се грижи за „тукашниот живот“,

туку „треба да се грижаме за тоа што ќе биде после“. Тој објаснува: „На нас православните ни е битна вечноста. Тука е целата суштина, целата смисла на православието. Логиката на православието е дијаметрално спротивна од логиката на светот“. Христијанството и светот си противречат. Христијанската вера не ги учи луѓето на самодоверба (Јк 4:13-15), туку на доверба во Бога (Лк 12:22-31). Христос им порачува на луѓето да не се грижат што ќе јадат и пијат и во што ќе се облечат, туку да го бараат Божјото царство и Неговата правда, а сè друго што им е потребно, ќе им биде придодано од Бога (Мт 6:31-33). Тој не ги учи луѓето да заработуваат, туку да ги продадат нивните имоти и да даваат милостина (Лк 12:33). Не ги учи да стекнуваат висок општествен статус и материјални богатства, туку да бараат леб насушен (Мт 6:11). Постот не е само воздржување од одреден вид на храна, туку и од сè друго што може да ѝ попречи на врската со Бога, вклучувајќи го и осудувањето на туѓиот немарен живот (Торик 2012:69-70). Еден од теолозите укажува на прифатливите разлики во постењето меѓу верниците: „јас поставам по типик, по правило, а ти постиш како што можеш, согласно твоите психофизички можности, не постиш по типик, јадеш масло цело време“. Но, дури и разликите во постењето влијаат врз изборот на христијанската организација. Самиот теолог укажува на тоа дека на некои им е „тешко“ да постанат по типик па преминуваат во христијански организации каде што „нема постови“.

Верата ги учи христијаните да се натпреваруваат во почитувањето еден кон друг (Рим 12:10), а не колку едниот има повеќе дарови од другиот. Таа ги учи да се радуваат секогаш (1 Сол 5:16), а не да му го загорчуваат животот на оној што има повеќе дарови од нив. Христијаните треба да се фалат во Господ (1 Кор 1:31), а не себеси пред другите. Наместо да се жалат, треба да благодарат за сè (1 Сол 5:18). Меѓутоа, поединци кои работат во црква, говорат за номинални христијани. Поединци кои се нарекуваат христијани, говорат против финансиските придобивки на Црквата. Дури и оние кои за некогаш не се вистински христијани, зборуваат за други дека се номинални. Еден од протестантите нагласи дека не зборува за „номинални христијани од кои што христијанството секогаш страдало“. Тој го постави прашањето: „ако се тоа христијани, тогаш зошто сме ние во една ваква ситуација во која што се наоѓаме?“ Но, во православието има учење дека верата на протестантите не спасува и дека оние кои што им се придружуваат, се одлачуваат од Црквата Христова (Торик 2012:75). Сепак, на Православната црква ѝ припаѓаат лица кои и според православноото свештенство се номинални христијани. Еден од православните објаснува дека за „да се стане дел од

Православната црква, без разлика дали си роден или не си роден во неа, треба да ги практикуваш нормите што ги пропишува Православната црква“, а „центар на сè е причестувањето. Ако не се причестува, тој не може да се нарече христијанин. Тоа си е номинален верник и по некој автоматизам, заради тоа што е крстен, се декларира како христијанин, ама не живее православно“. Но, токму Црквата ги нарекува православни христијани оние кои од раѓање ѝ припаѓаат, иако не поверувале во нејзиното учење. Според интервјуираниот, поединецот може и да не верува, а „сите чинови да му бидат извршени“ од страна на свештеникот, почнувајќи од крштевањето до погребот. Тој вели дека работата со „таквите номинални верници“ е „искушение што мора да го трпиме“. Црквата не ги исклучува припадниците кои не се придржуваат кон строгите правила на црковен живот, ама им додава епитет „номинални“. Поединци кои не се придржуваат кон црковните правила, не ја напуштаат Црквата и самите се претставуваат како номинални христијани. Дури и интервјуираниот, споменувајќи си за маченичкото сведочење на одредени христијани во минатото, заклучува: „грото сме номинални верници“. Шестмина интервјуирани одговараат дека поединецот може да стане припадник на христијанска организација заради решавање на економските проблеми. Дури и поединци кои работат во црква, кажуваат дека „мотивацијата“ за вклучување во црковниот живот може да биде финансиска. Еден од интервјуираните смета дека некои го проповедаат христијанството заради „финансиски причини“, а некои дури и формираат верски заедници „за бизнис“. На прашањето дали Црквата може да Му служи на Бога без да заработува од верата на луѓето, еден одговори: „Може, се разбира“. А, друг одговори: „Во денешниот свет е невозможно“. Сепак, и двајцата објаснија зошто на Црквата ѝ се неопходни финансии: за опстанок на црковните лица, одржување на црковниот имот и вршење на црковните активности. Еден смета дека „Црквата во принцип треба да биде богата институција за да може да помага“; Финансиите ги овозможуваат добрите дела, преку кои на луѓето им се кажува дека „има Господ што се грижи“ за нив. Друг вели: „Некогаш Црквата треба да го има тоа чувство на доволност. А, од друга страна, мора да ги мотивира своите верници да бидат дарезливи за да може да функционира“. Еден го цитира апостолот Павле: „Не знаете ли дека оние што свештенодејствуваат, се хранат од светилиштето, и кои служат на жртвеникот, делат со жртвеникот? Така и Господ заповедал проповедниците на Евангелието да живеат од Евангелието“ (1 Кор 9:13-14). Тој кажува: „ние си имаме таксеник“ во Црквата и „строго се придржуваме“ до него. И друг го цитира апостолот

Павле: „го предавам Евангелието бесплатно, неоползувајќи го своето право од благовестувањето“ (1 Кор 9:18) и „ќе се пазам да не ви бидам на товар“ (2 Кор 11:9). Освен тоа, го цитира и Исус: „Бесплатно добивте, бесплатно давајте“ (Мт 10:8). Тој вели: „ние како Црква веруваме во чисто библиски принцип на дарежливост“. Различните начини на финансирање можат да бидат причина за да се придобијат или да се изгубат припадници на организацијата. Причината заради која христијанската организација треба да стекнува следбеници, е проповедањето на вистината. Но, и лица кои ја проповедаат вистината, признаваат дека не ја познаваат целосно. Наместо да ја проповеда само вистината која ја познава и да посакува сите христијани да бидат сплотени со заедничката вистина, еден од интервјуираните истакнува дека „не може ниту еден од нас во целост да ја содржи вистината“ и заклучува дека тоа треба да ни помогне „да се почитуваме едни со други“, без оглед на припадноста кон различни христијански организации. Кога поединец ќе ја слушне вистината, од него се очекува да ја прифати дури и кога тоа значи да се одрече од себе. На прашањето дали поединецот ја бара вистината или себеси во христијанската организација, седуммина одговорија дека ги бара „и двете“. Еден од интервјуираните, пак, рече дека „повеќето не ја бараат“ вистината, но Бог „ги сака сите. Им дава шанса на сите“.

Заклучок

Во христијанството се зборува дека Бог е Света Троица, што значи дека еден е Бог, но Отецот е Бог, Синот е Бог и Светиот Дух е Бог; човекот е создаден според ликот на добриот Бог, но сторил злодело; Исус Христос е истовремено и целосно Бог и целосно човек; Црквата е безгрешна, иако безгрешниот Исус е само нејзина глава; Библијата е безгрешна, а ја пишуваале, составувале, предавале и преведувале несовршени луѓе; Евангелието е добра вест што за едни значи вечен живот, а за други вечна пропаст; сите грешат, но ќе бидат судени според делата; оправдани се преку Божјата благодат, а таа не се добива според човековите дела; Бог сака сите луѓе да се спасат, но тоа нема да му се оствари; човековата волја е слободна кога се совпаѓа со Божјата волја; Божјата љубов е безусловна, но постојат услови за човекот правилно да ја доживее; христијаните немаат противници, а светот ги мрази; ја сведочат верата глобално, но се разединети; ја бараат апсолутната вистина, но ја наоѓаат во различни христијански организации. Постојат христијани кои не веруваат ниту дека Бог е троичен ниту дека господарот Исус Христос е Бог. Христијаните не се согласуваат каков бил ликот на првиот човек. Според едни, човекот бил свесен за постоењето на злото уште пред да го стори злоделото. Според други, човекот не го познавал злото, а злото е последица на тоа што го сторил. Постојат несогласувања и за составот и за преводот на Библијата, како и за односот кој верникот треба да го има кон неа. Преку Евангелието, христијаните проповедаат и љубов кон непријателите и глад и жед за правда. Едни го шират Евангелието за спас на сите, а други за спас на избраните од Бога. Некои веруваат дека се веќе спасени, иако сеуште не ги завршиле своите дела. Некои веруваат дека ќе бидат оправдани, иако истакнуваат дека само еден грев заслужува вечна осуда и ја признаваат својата грешност. Дури и оние кои ја истакнуваат Божјата благодат, повикуваат на вршење одредени дела. Поединци веруваат дека и човековите дела се заслужни за нејзино добивање. Едни веруваат дека Бог ќе ги спаси сите, зашто може. Други веруваат дека нема да ги спаси сите, зашто не сака. Само кога човековата волја се совпаѓа со Божјата, човекот е сигурен дека нема да му згреши на Бога. Но, некои ја согледуваат слободата на човековата волја дури и кога е во ропство на грешната природа. Според едни, начинот на доживување на безусловната Божја љубов зависи од човечката состојба. Други не веруваат дека постои безусловна љубов. Постојат христијани кои тврдат дека немаат противници, иако

светот ги мрази. Но, има и поединци кои вината за туѓото противење ја наоѓаат во христијаните. Христијаните кажуваат дека христијанството е глобално, а се разделуваат. Вистините за кои зборуваат, си противречат една на друга.

Теоретското истражување покажува разлики во преводите, кои се определени од верувањата на преведувачите. Во калвинистичката Женевска Библија воопшто не е употребен терминот „слободна волја“. Терминот „оправдание“ е повеќе пати употребен во католичките отколку во православната Библија. Но, постојат и разлики во преводите чие потекло не може да се определи преку верувањата. Двете католички Библии значително се разликуваат во вкупниот број на употребени форми на терминот „слободна волја“. Терминот „оправдание“ е повеќе пати употребен во православната Библија отколку во три протестантски Библии. Емпириското истражување потврдува дека постојат преводи кои зависат од верувањата. Пример за тоа се преводите кои не се согласуваат дали Отецот и Синот се еднакви. Од едниот превод произлегува дека Исус не е еднаков со Бог, а од другиот дека е еднаков. Едно од интервјуата го потврди калвинистичкото верување дека човековата волја е заробена. Емпириското истражување, исто така, покажува дека постојат и разлики во преводите кои не зависат од верувањата. Иако за православните не е својствено правното толкување, православната Библија содржи различни форми на терминот „оправдание“. Тврдењето дека правното толкување е својствено за Западот, може да се потврди преку бројот на употребени форми на терминот „оправдание“ ако се спореди православната Библија со три западни Библии, но да се негира ако се спореди со други три западни Библии. Интервјуата го потврдуваат постоењето на противречности. Христијаните противречат на себе, меѓусебе и на објавената Божја вистина. Поединци го негираат постоењето на злото како посебен ентитет, а зборуваат за уништување на злото, што подразбира уништување на ентитети. Некои зборуваат за Божја казна, а негираат дека Бог казнува. И во иста христијанска организација, едни веруваат дека вечната казна е Божјата сеприсутност, а други дека е одвоеноста од него. Противречни верувања се јавуваат и меѓу припадници на различни христијански организации. Додека еден верува дека пеколот значи вечно непостоење, друг верува дека и пеколот е добро место за живеење. Додека еден верува дека човекот е ослободен од почитување на десетте Божји заповеди, друг верува дека непроменливоста на Божјиот закон значи дека треба да се слави саботата наместо неделата. На објавената вистина ѝ противречи оној кој тврди дека избраниот старозаветен народ сам барал закон од Бога и оној кој согледува

тежнење кон Творецот во излевањето на златното теле. И двата библиски примери се однесуваат на отфрлање на Бога. Избраниот старозаветен народ си барал свој цар меѓу луѓето наместо да го прифати Бог како цар, а замената на Бог со златно теле не изразува тежнење кон Творецот, туку негово непочитување. Поединци негираат дека во Библијата има противречности, а потоа самите ја негираат вистинитоста на одредени библиски стихови, како што се стиховите кои зборуваат за Божјиот гнев или Божјата казна.

И проблемот на слободната волја и проблемот на оправданието предизвикуваат противречни верувања кај христијаните. На четвртото, осмото, единаесеттото, дванаесеттото и тринаесеттото прашање има и потврдни и негативни одговори од страна на испитаниците. Оттаму, на секое од истражувачките прашања, одговорот е потврден. Постои противречност во однос на слободната волја и во однос на оправданието кај православните, католиците и протестантите, односно кај христијаните воопшто. Некои го негираат постоењето на противречности, но или самите си противречат или, пак, противречат на објавената вистина во Библијата или организацијата на која ѝ припаѓаат. Сам си противречи оној кој негира дека има противречности кај христијаните, а потоа потврдува дека има противречности дури и кај христијаните од организацијата на која ѝ припаѓа. Еден од испитаниците прво тврди дека и противречните верувања имаат солидна библиска поддршка, а веднаш потоа тврди дека Библијата не содржи изградено учење за слободната волја. Иако во Библијата е објавено дека Христос ослободува и дека Бог на сите луѓе им заповеда да се покаат за да не бидат осудени, поединци веруваат дека Бог ја почитува слободната волја на оние кои го избираат гревот. Дури и припадниците на иста христијанска организација не се согласуваат како се манифестира слободната волја и кои се делата преку кои човекот ја манифестира верата. Крштевањето не ја манифестира ниту слободната волја ниту верата на новороденчињата, но и возрасни христијани се благодарни на оние кои ги крштевале и ги зачлениле во христијанска организација без нивно знаење. Дури и верувањето во судбина може да биде резултат на слободата на човековата волја. Дури и верата може да го одведе поединецот кај лажните пророци и да предизвика да им се придружи во ширењето лаги. Некои го потврдуваат постоењето на противречности, но преку образложувањето на нивното потекло, всушност, го негираат. Тие ги сведуваат противречностите на лага наместо вистина, грешка наместо точност, неразбирливост наместо реалност, разлики наместо спротивности,

надополнување наместо исклучување, зависност од контекст наместо константност, релативност наместо апсолутност, развој наместо борба. Преку обидите да ги негираат, всушност, луѓето ги потврдуваат противречностите. Преку создавање на нови термини, сметаат дека ќе ги разрешат, но ги истакнуваат. Во свет на вистина, нема лага. Лагата ја негира вистината. Христијанството дава претстава за противречноста на светот. Во добар свет, нема зло. Злото му се противи на доброто. Следбеникот на Бога и следбеникот на ѓаволот нема да се согласат никогаш. Тие избираат да бидат на спротивни страни. Во Божјото царство нема лага, туку само вистина. Сите доаѓаат во него преку Христос, а тој е вистината. Во светот во кој живееме, противречностите се реални. Обидот да се разрешат претставува негирање на слободата на избор меѓу спротивностите. Наместо да ја признаат слободата на избор, луѓето го оправдуваат извршениот избор. Но, противречностите овозможуваат да се оправда секој избор. И христијаните наоѓаат начини да ги оправдаат своите постапки и убедувања. Едни го оправдуваат непочитувањето на црковната традиција преку признавањето на Библијата како единствен извор на своите верувања и практики. Тие не прифаќаат постоење на грешки во изворот и веруваат дека Библијата е безгрешна. Други ја истакнуваат важноста на Светото предание и безгрешноста на Црквата за да оправдуваат и практики и верувања од црковната традиција кои немаат библиска поткрепа. Додека едни не ги признаваат иконите, други имаат и правила за однесување пред нив. Додека едни се молат на покојните светители, други не веруваат ни дека душата е свесна пред воскреснувањето ни дека има светители кои можат да ги застапуваат пред Бога. Некои ја оправдуваат поделбата на христијанството преку враќањето кон изворното христијанство, а некои преку сочувувањето на вистината. Како изворни христијани се претставуваат и оние кои веруваат во воскресение и оние кои веруваат во реинкарнација. Вистината ја чуваат и оние кои веруваат во непроменлива состојба во задгробниот живот и оние кои веруваат дека нечија состојба се менува по смртта преку нејзино прочистување. Некои го оправдуваат своето проповедање меѓу христијани од други христијански организации со верувањето дека ја проповедаат вистината која другите не ја знаат. Некои не проповедаат ниту меѓу своите, оправдувајќи се со предавањето на таа задача на други. Оние кои успеале да ја пронајдат загубената вистина во друга света книга, проповедаат на древни христијански народи. Оние кои воцрковуваат и новороденчиња, им даваат задача на нивните најблиски да ги учат за христијанството. Едни оправдуваат екуменизам зашто сите христијански организации

се делови од Божјата црква, а други ја оправдуваат црковната независност зашто ѝ припаѓаат на единствената христијанска Црква. И тој што ја променил и тој што не ја променил својата припадност, се оправдува преку познавањето на вистината. Дури и начинот на манифестација на верата им служи на поединци да го оправдаат изборот на христијанска организација. Некои го оправдуваат своето однесување преку примената Божја благодат, и покрај нивната слободна волја. Поединци ја истакнуваат својата вера, за да се ослободат од вршење одредени дела.

Ова истражување ја потврдува противречноста кај христијаните во однос на слободната волја и оправданието. На тој начин го потврдува и постоењето на противречноста во општеството. И во толерантно општество се одлучува што да се толерира. Во спротивно, би се толерирала и нетолерантноста. Прифаќањето на разликите го вклучува и нивното неприфаќање, затоа што поединци можат да се разликуваат од другите по тоа што не ги прифаќаат меѓусебните разлики. Истражувањето не ги поддржува релативизмот и нихилизмот, туку и нив ги смета за противречни. Релативизмот ја изедначува лагата со вистината, а нихилизмот ништото со нештото. И релативизмот и нихилизмот го поддржуваат сопственото порекнување на туѓите вредности и принципи, со што ја истакнуваат општествената противречност наместо да ја разрешат. Истражувањето не ги игнорира, туку ги признава општествените противречности. Тоа ги признава и социјалните конструкции како одраз на противречната реалност. Признавањето на противречноста не значи дека во општеството не треба да постојат норми на однесување. Луѓето треба да бидат одговорни при воведувањето на општествените норми. Наместо да се оправдуваат при прекршување на избраните норми на однесување, треба да преземаат одговорност. Оправдувањето на изборот може да ја занемари општествената одговорност. Секој може да најде оправдание за својата неодговорност. Наместо луѓето во општествените односи и постоењето и функционирањето на општествата да бидат оправдувани, општеството треба да се заснова на избор меѓу постоечките опции, а луѓето да делуваат секогаш во насока на негово подобрување. Тоа е особено важно во процесот на глобализација кој се одвива денес. Ова истражување ја потврдува неопходноста на општествената одговорност на луѓето при создавањето на глобалното општествено уредување. Во тоа се согледуваат и неговиот научен придонес и неговото општествено значење.

Литература

- Alexander, Jeffrey C. 1987. *Twenty Lectures: Sociological Theory Since World War II*. New York, US: Columbia University Press.
- Alfred, Randall H. 1976. "The Church of Satan." Pp.180-202 in *The New Religious Consciousness*, edited by Charles Y. Glock and Robert N. Bellah. Berkeley and Los Angeles, US: University of California Press.
- Aquinas, Thomas. 1947. *Summa Theologica*. Translated by Fathers of the English Dominican Province. Cincinnati, US: Benziger Bros.
- Arminius. 1853. *The Works of James Arminius*. Vol. 1. Translated by James Nichols. Auburn and Buffalo, US: Derby, Miller and Orton.
- Aron, Raymond. 1962. *The Opium of the Intellectuals*. Translated by Terence Kilmartin. New York, US: W. W. Norton & Company.
- Augustine. 1886. "Confessions". Pp. 45-207 in *A Select Library of the Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church*. Volume I, *The Confessions and Letters of St. Augustin, with a Sketch of His Life and Work*, edited by Philip Schaff. Translated by J. G. Pilkington. Buffalo, US: The Christian Literature Company.
- Augustine. 1887a. "City of God". Pp. 1-511 in *A Select Library of the Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church*. Volume II, *Saint Augustine's City of God and Christian Doctrine*, edited by Philip Schaff. Translated by Marcus Dods. Buffalo, US: The Christian Literature Company.
- Augustine. 1887b. "On Grace and Free Will." Pp.443-465 in *A Select Library of the Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church*. Volume V, *Saint Augustine: Anti-Pelagian Writings*, edited by Philip Schaff. Translated by Peter Holmes and Robert Ernest Wallis. New York, US: The Christian Literature Company.
- Augustine. 1887c. "On the Gift of Perseverance." Pp.525-552 in *A Select Library of the Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church*. Volume V, *Saint Augustine: Anti-Pelagian Writings*, edited by Philip Schaff. Translated by Peter Holmes and Robert Ernest Wallis. New York, US: The Christian Literature Company.
- Augustine. 1999. *The Retractations*. Translated by Mary Inez Bogan. Washington, US: The Catholic University of America Press.

- Babbie, Earl R. 1994. *What is Society? Reflections on Freedom, Order, and Change*. Thousand Oaks, US: Pine Forge Press.
- Baghrmian, Maria. 2004. *Relativism*. London, UK and New York, US: Routledge.
- Barrera, Julio T. 1998. *The Jewish Bible and the Christian Bible: An Introduction to the History of the Bible*. Translated by Wilfred G.E. Watson. Leiden, NL: Brill; Grand Rapids, US: Eerdmans.
- Bauman, Zygmunt. 2011. *Collateral Damage: Social Inequalities in a Global Age*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Becker, Howard S. 1997. *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*. New York, US: The Free Press.
- Bellah, Robert N. 2010. "The Final Word: Can Christianity Contribute to a Global Civil Religion?" Pp.351-366 in *Christianity and Human Rights: An Introduction*, edited by John Witte, Jr. and Frank S. Alexander. Cambridge, UK and New York, US: Cambridge University Press.
- Bellah, Robert N. 2011. *Religion in Human Evolution: From the Paleolithic to the Axial Age*. Cambridge, US: Belknap Press.
- Bennett, Bo. 2012. *Logically Fallacious: The Ultimate Collection of Over 300 Logical Fallacies*. Sudbury, US: eBookIt.com.
- Berge, Greg Vanden. 2011. *Bible Contradictions – Book 1*. Los Gatos, US: Smashwords.
- Berger, Bennett M. 1995. *An Essay on Culture: Symbolic Structure and Social Structure*. Berkeley and Los Angeles, US: University of California Press.
- Berger, Peter L. and Thomas Luckmann. 1991. *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. London, UK: Penguin Books.
- Bešić, Miloš i Borislav Đukanović. 2000. *Bogovi i ljudi: religioznost u Crnoj Gori*. Podgorica, ME: CID.
- Black, Donald. 1993. *The Social Structure of Right and Wrong*. San Diego, US: Academic Press.
- Boltanski, Luc and Laurent Thevenot. 2006. *On Justification: Economies of Worth*. Translated by Catherine Porter. Princeton, US: Princeton University Press.
- Bromley, David G. and Douglas E. Cowan. 2015. *Cults and New Religions: A Brief History*. 2nd ed. Chichester, UK: John Wiley & Sons.
- Brown, Stephen F. and Khaled Anatolios. 2009. *Catholicism & Orthodox Christianity*. New York, US: Chelsea House.

- Bruce, F.F. 1988. *The Canon of Scripture*. Downers Grove, US: InterVarsity Press.
- Bruce, Steve and Steven Yearley. 2006. *The Sage Dictionary of Sociology*. London, UK: Sage.
- Calvin. 2006. *Institutes of the Christian Religion*. Vol. 1 and 2. Edited by John T. McNeill. Translated by Ford Lewis Battles. Louisville, US: Westminster John Knox Press.
- Caputo, Michael. 2011. "EVILBIBLE.COM: BIBLICAL IGNORANCE EXPOSED". Retrieved February 09, 2021 (<https://atheismexposed.tripod.com/evilbible.htm>).
- Carrabine, Eamonn, Paul Iganski, Maggy Lee, Ken Plummer, and Nigel South. 2004. *Criminology: A Sociological Introduction*. London, UK: Taylor & Francis.
- Catechism of the Catholic Church*. 2000. 2nd ed. Washington, US: United States Catholic Conference.
- Cloud, David W. 2010. *Questions Answered on the Bible and Christianity*. Port Huron, US: Way of Life Literature.
- Collins, Randall. 2011. "Emotional Energy and the Cult of Free Will." *The Sociological Eye*, January 8. Retrieved February 14, 2021 (<http://sociological-eye.blogspot.com/2011/01/emotional-energy-and-cult-of-free-will.html>).
- Comte, Auguste. 2009. *A General View of Positivism*. Translated by J. H. Bridges. New York, US: Cambridge University Press.
- Coogan, Michael D., ed. 2010. *The New Oxford Annotated Bible, New Revised Standard Version, with the Apocrypha: An Ecumenical Study Bible*. 4th ed. Oxford, UK and New York, US: Oxford University Press.
- Davies, Paul. 1983. *God and the New Physics*. New York, US: Simon and Schuster.
- Dennett, Daniel C. 1984. *Elbow Room: The Varieties of Free Will Worth Wanting*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Doyle, Bob. 2011. *Free Will: The Scandal in Philosophy*. Cambridge, US: Phi Press.
- Durant, Will and Ariel Durant. 1961. *The Story of Civilization*. Vol. VII, *The Age of Reason Begins: A History of European Civilization in the Period of Shakespeare, Bacon, Montaigne, Rembrandt, Galileo, and Descartes: 1558-1648*. New York, US: Simon and Schuster.
- Durkheim, Emile. 1982. *The Rules of Sociological Method*. Edited by Steven Lukes. Translated by W. D. Halls. New York, US: The Free Press.
- Durkheim, Emile. 1995. *The Elementary Forms of Religious Life*. Translated by Karen E. Fields. New York, US: The Free Press.

- Dweck, Carol S, and Daniel C. Molden. 2008. "Self-Theories: The Construction of Free Will". Pp.44-64 in *Are we free? Psychology and Free Will*, edited by John Baer, James C. Kaufman, Roy F. Baumeister. New York, US: Oxford University Press.
- Ehrman, Bart D. 2009. *Jesus, Interrupted: Revealing the Hidden Contradictions in the Bible (and Why We Don't Know About Them)*. New York, US: HarperCollins.
- Einstein, Albert and Leopold Infeld. 1938. *The Evolution of Physics*. London, UK: Cambridge University Press.
- Ekstrom, Laura Waddell. 2000. *Free Will: A Philosophical Study*. Boulder, US: Westview Press.
- Elder-Vass, Dave. 2010. *The Causal Power of Social Structures: Emergence, Structure and Agency*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Elster, Jon. 1978. *Logic and Society: Contradictions and Possible Worlds*. Chichester, UK: John Wiley & Sons.
- Erasmus, Desiderius. 2002. "The Free Will", Pp.3-94 in *Discourse on Free Will*, translated and edited by Ernst F. Winter. New York, US: Continuum.
- Festinger, Leon. 1962. *A Theory of Cognitive Dissonance*. Stanford, US: Stanford University Press.
- Fichte, J. G. 1982. *The Science of Knowledge*. Translated and edited by Peter Heath and John Lachs. New York, US: Cambridge University Press.
- Flinn, Frank K. 2007. *Encyclopedia of Catholicism*. New York, US: Facts On File.
- Frankfurt, Harry G. 1999. *Necessity, Volition, and Love*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Frede, Michael. 2011. *A Free Will: Origins of the Notion in Ancient Thought*. Edited by A. A. Long. Berkeley and Los Angeles, US: University of California Press.
- Gazzaniga, Michael S. and Joseph E. LeDoux. 1978. *The Integrated Mind*. New York, US: Springer.
- Giddens, Anthony. 1979. *Central Problems in Social Theory: Action, Structure, and Contradiction in Social Analysis*. Berkeley and Los Angeles, US: University of California Press.
- Giddens, Anthony. 2009. *Sociology*. 6th ed. Cambridge, UK and Malden, US: Polity Press.
- Girevski, Aco A. 2017. "United Bible Societies and the Macedonian Bible: Fifty Years of the Renewal of the Macedonian Orthodox Church – Ohrid Archbishopric". *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe* Vol. 37, Issue 2: pp.39-48.

- Global Christianity: A Report on the Size and Distribution of the World's Christian Population*. 2011. Washington, US: Pew Research Center.
- Grim, Patrick. 2004. "What is a Contradiction?" Pp.49-72 in *The Law of Non-Contradiction: New Philosophical Essays*, edited by Graham Priest, JC Beall, and Bradley Armour-Garb. Oxford, UK and New York, US: Oxford University Press.
- Habermas, Jurgen. 2003. *Truth and Justification*. Translated by Barbara Fultner. Cambridge, US: MIT Press.
- Haralambos, Michael i Martin Holborn. 2002. *Sociologija: Teme i perspective*. Prevele Mirjana Paić Jurinić, Rajka Rusan i Vesna Tomić. Zagreb, HR: Golden marketing.
- Harvey, David. 2014. *Seventeen Contradictions and the End of Capitalism*. New York, US: Oxford University Press.
- Hause, Steven and William Maltby. 2004. *Western Civilization: A History of European Society*. 2nd ed. Belmont, US: Thomson-Wadsworth.
- Hawking, Stephen W. 1998. *A Brief History of Time*. New York, US: Bantam Books.
- Hawking, Stephen W. 2005. *The Theory of Everything: The Origin and Fate of the Universe*. Beverly Hills, US: Phoenix Books.
- Hegel, Georg Wilhelm Fredrich. 2010. *The Science of Logic*. Translated and edited by George di Giovanni. New York, US: Cambridge University Press.
- Herford, R. Travers. 1975. *Christianity in Talmud and Midrash*. New York, US: KTAV.
- Holy Bible: American Standard Version*. 1901. Edited by the American Revision Committee. New York, US: Thomas Nelson & Sons. Retrieved June 5, 2018 (<https://bible.com>).
- Holy Bible: Revised Standard Version, Second Catholic Edition*. 2006. Revised According to Liturgiam Authenticam, 2002. San Francisco, US: Ignatius Press.
- Holy Bible: The King James Version or Authorized Version, using the standardized text of 1769, with Apocrypha/Deuterocanon*. Retrieved August 28, 2018 (https://ebible.org/pdf/eng-kjv/eng-kjv_a4.pdf).
- Holy Bible: Translated from the Latin Vulgate, Rheims and Douay Edition*. 1914. New York, US: P. J. Kenedy & Sons.
- Holyoake, George Jacob. 1896. *English Secularism: A Confession of Belief*. Chicago, US: The Open Court Publishing Company.
- Hughes, Philip. 1979. *A History of the Church*. Vol. 2, *The Church and the World the Church Created*. London, UK: Sheed and Ward.

- Jenkins, Philip. 2010. *Jesus Wars: How Four Patriarchs, Three Queens, and Two Emperors Decided What Christians Would Believe for the Next 1,500 Years*. New York, US: HarperCollins.
- Kabay, Paul D. 2008. "A Defense of Trivialism." PhD Thesis, School of Philosophy, Anthropology, and Social Inquiry, The University of Melbourne.
- Kane, Robert. 1998. *The Significance of Free Will*. New York, US: Oxford University Press.
- Lefebvre, Henri. 2009. *Dialectical Materialism*. Translated by John Sturrock. Minneapolis, US: University of Minnesota Press.
- Lehrer, Jonah. 2007. *Proust Was a Neuroscientist*. New York, US: Houghton Mifflin Company.
- Luther, Martin. 1823. *On the Bondage of the Will*. Translated by Henry Cole. London, UK: T. Bensley.
- Lutzer, Erwin. 1998. *The Doctrines That Divide: A Fresh Look at the Historic Doctrines That Separate Christians*. Grand Rapids, US: Kregel Publications.
- Lyman, Stanford M. and Marvin B. Scott. 1989. *A Sociology of the Absurd*. 2nd ed. Dix Hills, US: General Hall.
- MacArthur, John. 2008. *The Gospel According to Jesus: What Is Authentic Faith?* Grand Rapids, US: Zondervan.
- Macionis, John J, and Ken Plummer. 2008. *Sociology: A Global Introduction*. 4th ed. Harlow, UK: Pearson Education.
- Marsden, George M. 2006. *Fundamentalism and American Culture*. 2nd ed. New York, US: Oxford University Press.
- McGrath, Alister E. 2005. *Iustitia Dei: A History of the Christian Doctrine of Justification*. 3rd ed. New York, US: Cambridge University Press.
- McGrath, Alister E. and Joanna Collicutt McGrath. 2007. *The Dawkins Delusion? Atheist Fundamentalism and the Denial of the Divine*. Downers Grove, US: InterVarsity Press.
- McGuckin, John Anthony. 2011. "St. Augustine of Hippo (354–430)." Pp.511-514 in *The Encyclopedia of Eastern Orthodox Christianity*, edited by John Anthony McGuckin. Malden, US and Oxford, UK: Blackwell.
- McGuire, Meredith B. 2008. *Religion: The Social Context*. 5th ed. Long Grove, US: Waveland Press.

- McKay, John P., Bennett D. Hill, John Buckler, Clare Haru Crowston, Merry E. Wiesner-Hanks, and Joe Perry. 2014. *A History of Western Society*. 11th ed. Boston and New York, US: Bedford/St. Martin's.
- Mele, Alfred R. 2006. *Free Will and Luck*. New York, US: Oxford University Press.
- Metzger, Bruce M. 2001. *The Bible in Translation: Ancient and English Versions*. Grand Rapids, US: Baker Academic.
- Miles, Margaret R. 2005. *The Word Made Flesh: A History of Christian Thought*. Malden, US and Oxford, UK: Blackwell.
- Mühl, Christoph. 2014. "Justification in the Theological Conversations between Representatives of the Russian Orthodox Church and the Protestant Churches in Germany." Pp.261-272 in *Eastern Orthodox Encounters of Identity and Otherness: Values, Self-Reflection, Dialogue*, edited by Andrii Krawchuk and Thomas Bremer. New York, US: Palgrave Macmillan.
- Nash, Ronald H. 1999. *Life's Ultimate Questions: An Introduction to Philosophy*. Grand Rapids, US: Zondervan.
- Overbeck, J. J. 1899. *The Acts and Decrees of the Synod of Jerusalem*. London, UK: Thomas Baker.
- Packer, J. I. 2008. *Evangelism and the Sovereignty of God*. Downers Grove, US: InterVarsity Press.
- Palmer, Susan. 2005. "The Raëlian Movement: Concocting Controversy, Seeking Social Legitimacy." Pp.371-385 in *Controversial New Religions*, edited by James R. Lewis and Jesper Aagaard Petersen. New York, US: Oxford University Press.
- Pavlac, Brian A. 2009. *Witch Hunts in the Western World: Persecution and Punishment from the Inquisition through the Salem Trials*. Westport, US: Greenwood Press.
- Pearcey, Nancy R. and Charles B. Thaxton. 1994. *The Soul of Science: Christian Faith and Natural Philosophy*. Wheaton, US: Crossway Books.
- Penn, Lee. 2004. *False Dawn: The United Religions Initiative, Globalism, and the Quest for a One-World Religion*. Hillsdale, US: Sophia Perennis.
- Pollock, Joycelyn M. 2012. *Ethical Dilemmas and Decisions in Criminal Justice*. 7th ed. Belmont, US: Wadsworth.
- Priest, Graham. 2004. "What's So Bad About Contradictions?" Pp.23-38 in *The Law of Non-Contradiction: New Philosophical Essays*, edited by Graham Priest, JC Beall, and Bradley Armour-Garb. Oxford, UK and New York, US: Oxford University Press.

- Priest, Graham. 2006. *In Contradiction: A Study of the Transconsistent*. Expanded Edition. New York, US: Oxford University Press.
- Rhodes, Ron. 2013. *The Big Book of Bible Answers*. Eugene, US: Harvest House Publishers.
- Schaff, Philip. 1884. *History of the Christian Church*. Vol. III, *Nicene and Post-Nicene Christianity: From Constantine the Great to Gregory the Great A.D. 311-600*. New York, US: Charles Scribner's Sons.
- Schaff, Philip. 1887. *The Creeds of Christendom, with a History and Critical Notes*. Vol. I, *The History of Creeds*. 5th ed. New York, US: Harper & Brothers.
- Schütz, Alfred. 2011. *Collected Papers* Vol. V, *Phenomenology and the Social Sciences*, edited by Lester Embree. New York, US: Springer.
- Simmel, Georg. 1971. *On Individuality and Social Forms: Selected Writings*. Edited by Donald N. Levine. Chicago, US: The University of Chicago Press.
- Šljivić, Dragan and Nenad Živković. 2020. “Self-Ruled and Self-Consecrated Ecclesiastic Schism as a Nation-Building Instrument in the Orthodox Countries of South Eastern Europe”. *Genealogy* 4(2):52. doi:10.3390/genealogy4020052.
- Smilansky, Saul. 2007. *10 Moral Paradoxes*. Malden, US and Oxford, UK: Blackwell.
- Smith, Jay, Alex Chowdhry, Toby Jepson, and James Schaeffer. 2017. “101 Cleared-up Contradictions in the Bible”. Retrieved February 09, 2021 (<http://www.debate.org.uk/debate-topics/apologetic/contrads/>).
- Sorokin, Pitirim A. 1957. *Social and Cultural Dynamics: A Study of Change in Major Systems of Art, Truth, Ethics, Law and Social Relationships*. Boston, US: Porter Sargent Publishers.
- Spencer, Herbert. 1873. *The Study of Sociology*. London, UK: Henry S. King & Co.
- Sproul, Robert C. 1992. *Essential Truths of the Christian Faith*. Wheaton, US: Tyndale House.
- Stamos, David N. 2016. *The Myth of Universal Human Rights: Its Origin, History, and Explanation, Along with a More Humane Way*. London, UK and New York, US: Routledge.
- Stanley, Brian. 2018. *Christianity in the Twentieth Century: A World History*. Princeton, US: Princeton University Press.
- Stark, Rodney. 2011. *The Triumph of Christianity: How the Jesus Movement Became the World's Largest Religion*. San Francisco, US: HarperOne.

- Stenger, Victor J. 2007. *God: The Failed Hypothesis-How Science Shows That God Does Not Exist*. Amherst, US: Prometheus Books.
- Stewart, David J. 2016. "Biblical Repentance." *Jesus is Saviour*, May. Retrieved February 14, 2021 (http://www.jesus-is-savior.com/salvation_webpages/31-repentance.htm).
- Supek, Ivan. 2003. *Religija i filozofija*. Zagreb, HR: Školska knjiga.
- Sztompka, Piotr. 2000. "The Ambivalence of Social Change: Triumph or Trauma?" *Polish Sociological Review* No.131: 275-290.
- The 1599 Geneva Bible*. 2006. White Hall, US: Tolle Lege Press.
- Thomsett, Michael C. 2011. *Heresy in the Roman Catholic Church: A History*. Jefferson, US: McFarland.
- Toumey, Christopher P. 1994. *God's Own Scientists: Creationists in a Secular World*. New Brunswick, US: Rutgers University Press.
- Turner, Stephen P. 1986. *The Search for a Methodology of Social Science: Durkheim, Weber, and the Nineteenth-Century Problem of Cause, Probability, and Action*. Dordrecht, NL: Springer Science+Business Media.
- United Nations General Assembly. 1948. "Universal Declaration of Human Rights". *Resolution 217 (III) A*, December 10. Retrieved February 15, 2021 ([https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/217\(III\)](https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/217(III))).
- Universal Peace Federation. N.d. "Rev. Dr. Sun Myung Moon, 1920-2012." Retrieved February 15, 2021 (<https://www.upf.org/founders/rev-dr-sun-myung-moon>).
- Van Noort, B.J.E. 2016. "SAB Contradictions 1 – 492 tested and falsified". Retrieved February 09, 2021 (<https://www.contradictingbiblecontradictions.com/?p=4288>).
- Veen, Robbert A. 2005. *Justification and the Law*. Huizer, NL: Huizer Art Center Publishing.
- Wallace, Ruth A. and Alison Wolf. 1995. *Contemporary Sociological Theory: Continuing the Classical Tradition*. 4th ed. Englewood Cliffs, US: Prentice Hall.
- Walsh, Michael. 2016. *Roman Catholicism: The Basics*. 2nd ed. London, UK and New York, US: Routledge.
- Ware, Timothy. 1964. *The Orthodox Church*. Baltimore, US: Penguin Books.
- Warfield, Benjamin B. 1887. "Introductory Essay on Augustin and the Pelagian Controversy." Pp.xiii-lxxi in *A Select Library of the Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church*. Volume V, *Saint Augustine: Anti-Pelagian Writings*, edited by Philip Schaff. New York, US: The Christian Literature Company.

- Waterworth, James. 1848. *The Canons and Decrees of the Sacred and Ecumenical Council of Trent, Celebrated Under the Sovereign Pontiffs, Paul III, Julius III, and Pius IV*. London, UK: Burns and Gates.
- Weber, Max. 1978. *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*. Edited by Guenther Roth and Claus Wittich. Berkeley and Los Angeles, US: University of California Press.
- Weiskotten, Herbert T. 1919. "Life of Saint Augustine: Written by the Bishop Possidius". A Dissertation for the Degree of Doctor of Philosophy, Princeton University.
- Wells, Steve. 2012. *The Skeptic's Annotated Bible*. Moscow, US: SAB Books.
- West, Emery Scott. 1923. *Impeachment of the Bible*. Chicago, US: University of Chicago.
- Wiley, Norbert. 2010. "Inner Speech and Agency." Pp.17-38 in *Conversations About Reflexivity*, edited by Margaret S. Archer. London, UK and New York, US: Routledge.
- Woodhead, Linda. 2005. "Christianity." Pp. 177-209 in *Religions in the Modern World: Traditions and Transformations*, edited by Linda Woodhead, Paul Fletcher, Hiroko Kawanami, and David Smith. London, UK and New York, US: Taylor & Francis.
- Ацески, Илија. 2008. *Социолошки огледи*. Скопје: Филозофски факултет.
- Верски алманах на Република Македонија. 2010. Скопје: Комисија за односи со верски заедници и религиозни групи.
- Влахос, Јеротеј. 1998. *Живот после смрти*. Превод: Антонина Пантелић. Београд, РС: Чигоја.
- Гиревски, Ацо. 2004. *Македонскиот превод на Библијата*. Скопје: Православен богословски факултет.
- Грозданоски, Ратомир. 2014. *Тајните за Библијата*. Скопје: Православен богословски факултет.
- Дракуловска Чукалевска, Марија. 2015. *Социологија на глобализацијата*. Скопје: Филозофски факултет.
- Елијаде, Мирча. 2005а. *Историја на верувањата и на религиските идеи*. Том II, *Од Гаутама Буда до создавањето на христијанството*. Преведено од Слободанка Колемишевска. Скопје: Табернакул.
- Елијаде, Мирча. 2005б. *Историја на верувањата и на религиските идеи*. Том III, *Од Мухамед до Реформацијата*. Преведено од Климентина Хаџи-Лега. Скопје: Табернакул.

- Ел-Могамис, Насер. 2007. *Христијанството и исламот според Библијата и Куранот*.
Преведено од Мерсиха Смаиловиќ. Скопје: Студентски клуб.
- Златески, Петко. 2007. „За македонската Библија“. *Премин Портал*, 24 Август.
Преземено на 14 Февруари 2021 (<https://preminportal.com.mk/266-vesti/215-za-makedonskata-biblija>).
- И тие се тука*. 2019. Скопје: Комисија за односи со верски заедници и религиозни групи.
- Јоновски, Јован. 2017. *Историја на евангелско-протестантските цркви во Македонија*. Скопје: ИЗГРЕВ.
- Корубин, Јован и Илија Ацески, редактори. 1995. *Социолошки термиолошки речник*.
Скопје: Филозофски факултет.
- Матевски, Зоран. 2009. „Трансформација на религиските верувања во Република Македонија по падот на комунизмот“ во *Религијата во современото општество*.
Скопје: Филозофски факултет.
- Московски, Филарет. 2013. *Православен катихизис*. Куманово: Кумановско-осоговска епархија.
- МПЦ-ОА. 2020. *Православен календар*. Скопје: Свет архиерејски синод.
- Панзова, Виолета. 2003. *Науката како занает*. Скопје: Филозофски факултет.
- СВЕТО ПИСМО на Стариот и Новиот завет*. 2006. Ревидирано издание. Скопје: Библиско здружение на Република Македонија.
- Таковски, Јован. 1999. „Терминологија од областа на теологијата“. *Македонска терминологија* бр.4 (102). Скопје: Македонска академија на науки и уметности.
- Тодоровска, Марија. 2016. *Дијаболичната природа на светото*. Скопје: Филозофски факултет.
- Торик, Александар. 2012. *Црковен живот за почетници*. Преведено од Жаклина Трајчев. Штип: Брегалничка митрополија.